

De la Elitele Securității la Securitatea Elitelor

Editori:

Margareta ASLAN, Adrian Liviu IVAN

Presa Universitară Clujeană

De la Elitele Securității la Securitatea Elitelor

Editori:

Margareta Aslan, Adrian Liviu Ivan

Presa Universitară Clujeană

2017

Comitetul de redacție:

Secretar: Dr. Atilla Jakob

Membri: Drd. Claudia Dărăban

Drd. Alexandra Oprea

Drd. Ioana Măglaș

Drd. Claudiu Pădurean

Drd. Bianca Boncu Pădurean

ISBN 978-606-37-0306-5

© 2017 Editorii volumului. Toate drepturile rezervate. Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace, fără acordul editorilor, este interzisă și se pedepsește conform legii.

Coperta: George Marius Șinca

Tehnoredactare computerizată: Cristian-Marius Nuna

Universitatea Babeș-Bolyai

Presă Universitară Clujeană

Director: Codruța Săcelean

Str. Hasdeu nr. 51

400371 Cluj-Napoca, România

Tel./fax: (+40)-264-597.401

E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro

<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte (Lucian NASTASĂ-KOVÁCS)</i>	4
Note cu privire la editori/autori	5
 <i>P. Remus Mircea BIRTZ. OBSS</i>	
Un român exilat misterios: „Principele Scortesco”. Cine era? (cu o incursiune în peisajul catolic tradiționalist din Apus)	7
 <i>George Marius ȘINCA</i>	
Managementul Elitelor în Managementul Riscurilor Cibernetică	65
 <i>George Marius ȘINCA</i>	
Migrația elitelor în și din aria fostului Bloc Sovietic și UE	83
 <i>Sorin GURZĂU</i>	
Business Intelligence, Data Safety and Cybersecurity	101
 <i>Ioana MĂGLAȘ</i>	
Romania’s Positioning in the GCC in the XXI Century	112
 <i>Tudor CHERHAȚ</i>	
Influența Marilor Puteri în Marea Chinei de Sud. Perspectiva economică de după Războiul Rece	142
 <i>Vlad ONACIU</i>	
Perspective transnaționale asupra procesului de modernizare în Europa Centrală și de Est în prima jumătate a secolului al XX-lea. Studii de caz: România și Rusia	173
 <i>Ovidiu OARGA</i>	
Alexandru Borza – aspecte biografice oglindite în diferite surse documentare și bibliografice	199
 <i>Bianca PĂDUREAN (BONCU)</i>	
Realități nefiltrate de cenzura comunistă. Presa românească din exil despre situația din România din anii 1980. Cazul Românul liber	211
 <i>Margareta ASLAN</i>	
The Tatars in the Epistles of Kelemen Mikes	219

Cuvânt înainte

Volumul de față reunește o serie de studii din domeniul istoriei, cel al relațiilor internaționale și al studiilor de securitate, care dorește să prezinte cititorului nu doar rezultatele cercetărilor întreprinse de colectivul Școlii Doctorale de Relații Internaționale și Studii de Securitate din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” (RISS), ci deopotrivă să ofere o deschidere spre teme de actualitate pentru societatea contemporană.

De altfel, acesta a fost și este încă scopul mărturisit al Școlii RISS, de a oferi o platformă educațională de cel mai înalt nivel, sub coordonarea unor personalități în domeniile menționate mai sus, precum Vasile Vese, Adrian Liviu Ivan, Michael Shafir, Liviu Zăpârțan, Valentina Pricopie, Simona Nicoară sau Ioan Horga. Nu întâmplător, varietatea abordărilor științifice se dovedește impresionantă, foștii doctoranzi ai Școlii RISS – care între timp și-au susținut disertațiile – publicându-și în marea lor majoritate lucrările sub egida unor edituri prestigioase, în vreme ce critica de întâmpinare nu a găsit decât cuvinte de înaltă apreciere, detașându-se îndeosebi perspectivele nu doar declarat interdisciplinare, cât mai ales mobilizare a celor mai actuale metode și deschideri conceptuale ale domeniilor abordate.

Studiile biografice, în prima instanță, oferă cititorului nu doar certitudini asupra unui gen istoriografic inepuizabil și mereu actual, ci constituie și incursiuni pline de semnificație în decodarea unor evenimente locale sau regionale. Pe lângă acestea, tema migrației, a business intelligence-ului sau a jocurilor de putere din Marea Chinei de Sud oferă abordări relevante asupra dinamicilor contemporane și a problemelor secolului XXI.

Cum de la sine se înțelege, toate aceste studii își propun, și în mare măsură reușesc, să sintetizeze evoluțiile și dinamica ultimului secol, generând un cadru de analiză relevant pentru cei pasionați de istoria și evoluția globală contemporană.

Studiile incluse în prezentul volum reprezintă așadar o contribuție colectivă a cercetătorilor școlii doctorale la extinderea, explicarea și cunoașterea unor domenii de specialitate și teme mai mult sau mai puțin dezbătute în mediul academic. Dar totodată această apariție editorială se dorește a fi o platformă de promovare a tinerilor, un exercițiu nu neapărat de erudiție, cât mai ales de educație elevată în ceea ce privește tehnicile cercetării științifice, cu accent pe ține de practica unei deontologii profesionale indispensabile oricărui progres cultural.

Lucian NASTASĂ-KOVÁCS

Note cu privire la editori/autori

Prof. univ. dr. Adrian Liviu IVAN,

Rectorul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”,

Profesor la Departamentul de Studii Internaționale și Istorie Contemporană (DSIIC),
Specialist în *Relații internaționale, Studii de securitate, Politici europene etc.*

Margareta ASLAN – născută în 1975, Cluj-Napoca. Turcolog, Orientalist. Doctor în Istorie (2010) cu o temă centrată pe raporturile româno-otomane din perioada medievală. Din oct. 2015 este doctorandă a Școlii doctorale de Relații internaționale și Studii de Securitate, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai, Aslan își desfășoară cercetarea științifică sub coordonarea d-lui prof. univ. dr. Adrian Liviu IVAN. Aria de cercetare se axează pe aspecte din „Diplomația culturală a Turciei”.

P. Remus Mircea BIRTZ. OBSS – Doctor în Teologie la Universitatea Pontificală „Angelicum” Roma (Istoria Bisericii, interferențe spirituale) (1998), C.Ș. III dr. la Institutul de Istorie „George Bariț” din Cluj-Napoca. Din 2017 – doctorand al Școlii doctorale de Relații Internaționale și Studii de Securitate, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai, P. Birtz își desfășoară cercetarea științifică sub coordonarea d-lui C.Ș.I. dr. Lucian NASTASĂ-KOVÁCS, pe o temă centrată pe „Activitatea Ordinariatului Greco-catolic clandestin de Cluj-Gherla între anii 1981–1989 (pe baza documentelor ecleziastice interne). Pentru mai multe detalii: <http://www.history-cluj.ro/Istorie/cercet/Birtz.htm> .

Ioana MĂGLAȘ – Doctorandă a Școlii doctorale de Relații Internaționale și Studii de Securitate, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai. Înmatriculată în oct. 2015, Măglaș își desfășoară cercetarea științifică sub coordonarea d-lui Prof. univ. dr. Vasile VESE, cu o temă centrată pe „Relații bilaterale România Emiratele Arabe Unite în contextul negocierilor Acordului de Liber Schimb dintre Uniunea Europeană și Consiliul de Cooperare din Golf”. Adresa de contact: ioanamaglas@gmail.com .

George Marius ȘINCA – născut în 1983, Oradea. Doctorand al Școlii doctorale de Relații Internaționale și Studii de Securitate, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai. Înmatriculat în oct. 2015, Șinca își desfășoară cercetarea științifică sub coordonarea d-lui prof.univ.dr. Adrian Liviu IVAN, în cotutelă cu Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, Școala Doctorală „*Informații și Securitate Națională*”. Tema de cercetare este „Managementul securității informației electronice în mediile virtuale – Între Legislație Europeană și Practică Internațională”. Adresa de contact: georgemariussinca@gmail.com .

Sorin GURZĂU – născut în anul 1985, orașul Turda. Doctorand al Școlii doctorale de Relații Internaționale și Studii de Securitate, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai. Înmatriculat în oct. 2014, Sorin Gurzău își desfășoară cercetarea științifică sub coordonarea d-lui prof.univ.dr. Adrian Liviu IVAN, cu o temă centrată pe „Securitate Cibernetică în secolul XXI. Sustenabilitate în Business Intelligence.” Adresa de contact: gurzausorin@gmail.com .

Vlad ONACIU – născut în anul 1990, în Cluj-Napoca. Doctor al Școlii doctorale de Relații Internaționale și Studii de Securitate, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai. Și-a susținut teza de doctorat în decembrie 2017 sub coordonarea d-lui prof.univ.dr. Gheorghe CIPĂIANU, cercetare cu titlul „Societatea Penuriei. Comunismul românesc și lipsurile sale. Muncitorii din Cluj în anii '60–70”. Adresa de contact: onaciu_vlad@yahoo.com .

Tudor CHERHAȚ – născut în anul 1989, Baia-Mare. Doctorand al Școlii doctorale de Relații Internaționale și Studii de Securitate, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai. Înmatriculat în oct. 2016, Cherhaț își desfășoară cercetarea științifică sub coordonarea d-lui lect.univ.dr. Mihai CROITOR, cu o temă centrată pe „Cooperare și conflict în Marea Chinei de Sud: Politica externă a Chinei după Al Doilea Război Mondial”. Adresa de contact: tudor_cherhat@yahoo.com .

Ovidiu Maxim OARGĂ – născut în anul 1977, în Alba-Iulia. Doctorand al Școlii doctorale de Relații Internaționale și Studii de Securitate, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai. Înmatriculat în oct. 2016, Oargă își aprofundează cercetarea științifică sub coordonarea d-lui lect.univ.dr. Cristian Anton GĂZDAC cu un subiect focalizat pe „Istoria prin monedă. Colecția numismatică Alexandru Borza”. Adresa de contact: ovidiu_maxim_oarga@yahoo.com .

Bianca BONCU (căsătorită PĂDUREAN) – născută în anul 1979, în Cluj-Napoca. Doctorandă a Școlii doctorale de Relații Internaționale și Studii de Securitate, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea Babeș-Bolyai. Înmatriculată în oct. 2016, Boncu își desfășoară cercetarea științifică sub coordonarea d-lui C.Ș.I.dr. Lucian NASTASĂ-KOVÁCS, cu o temă axată pe „Diplomația regelui Mihai I. Poziții publice și demersuri private ale familiei exilate, în interesul românilor de pretutindeni (1980–1995)”. Adresa de contact: bianca.padurean@clujtoday.ro .

Un român exilat misterios: „Principele Scortesco”. Cine era?

(cu o incursiune în peisajul catolic tradiționalist din Apus)

P. Remus Mircea BIRTZ. OBSS

Summary

This study presents some data about the Romanian Traditional Catholic writers, the painter Paul Scorțescu/Scortesco/Scortzesco (1893, Yassy – 1976, Paris), his brother the diplomatic minister Theodor Scorțescu/Scortzesco (1895, Yassy – 1979, Buenos-Aires), known in the Romanian literature, and Miss Myra Davidoglou (1923, Bucharest – 2001, France) a graphic artist too. Some historical and genealogical data about the Scortzesco Moldavian-Romanian noble family are given, and a short landscape of the Traditional Catholic Resistance. It is proven that the well-known statement of Paul Scortzesco about the 1963 Conclave cannot be true, however without denying the election of Cardinal Giuseppe Siri as Pope (Gregory XVII) in the 1958 Conclave. Some biographical data about the Scortzescos can and must be certainly corrected, when new informations from the yet unknown Romanian Exile Culture will be available.

Keywords: *Paul Scorțescu/Scortesco/Scortzesco (1893–1976), Theodor Scorțescu/Scortzesco (1895–1979), Myra Davidoglou (1923–2001), Cardinal Giuseppe Siri (Gregory XVII), Roman Catholic Resistance, Sedevacantism, Romanian Exile.*

Dacă Rezistența Catolică din România împotriva comunismului a fost și este deja amplu investigată și descrisă, Rezistența Catolică din Apusul Europei este practice necunoscută cititorilor români, deși membri marcanți ai Acesteia au fost și credincioși catolici români exilați. Cazul fraților Scorțescu sau a domnișoarei Myra Davidoglu este prea puțin explorat în cultura română, Paul Scorțescu fiind amintit ca pictor, paginile *web* de resort expunându-i periodic lucrări, fratele lui beneficiind de tratări mai ample, legate de activitatea literară interbelică. Studiul dorește să aducă anumite informații noi asupra acestor personalități românești din Exil. Desigur că datele pe care le prezentăm pot fi oricând corectate, în urma unor informații suplimentare. Sursele noastre au fost tributare într-o mare măsură spațiului cibernetic, lucrări adecvate despre Rezistența catolică din Apus lipsind în limba română. Întrucât publicațiile românești din Exil sunt încă prea puțin cunoscute desigur că datele oferite

de noi sunt incomplete. Încercând o prezentare sumară biobibliografică a fraților Scortescu, a fost obligatorie și tratarea pe scurt a peisajului teologic tradiționalist catolic în care unul dintre ei a militat. Bibliografia prezintă atât sursele tipărite cât și cele cibernetice, cotările fiind făcute în sistem anglo-saxon, fiind indicată sigla autorului (numele de familie), anul apariției lucrării și paginile respective.

Criza contemporană a Bisericii Catolice apărută din 1965 (anul închiderii Conciliului Vatican al II-lea) care astăzi dobândește aspecte paroxistice i-a determinat pe credincioșii fideli Magisterului Peren al Bisericii să opteze pentru diferite soluții de supraviețuire, una din acestea fiind cea *sedevacantistă*. Sedevacantismul (neologism de origine latină, provenit din *sede vacante* – tron[ul Petrin] vacant) a apărut ca poziție teologică din 1968, asumată public de profesorul (viitorul episcop vetero-catolic) Francis Schuckardt (1937–2006), apoi, cu vigoare teologică, de preotul mexican Joaquin Sáenz y Arriaga (1899–1976) prin lucrările sale *La nueva iglesia montiniana* (1971) și *Sede Vacante: Paulo VI no es Papa legítimo* (1973), ca o reacție la interpretările abuzive ale reformelor consecutive Conciliului Vatican II.

Sedevacantiștii de diferite orientări (sedeprivaționiștii, sedevacantiștii practici, sedevacantiștii totali, conclaviștii – asupra acestor orientări vom reveni) sunt unanimi în a considera pontificatul lui Paul VI (Giovanni Battista Montini) (1963–1978) ca un pontificat distructiv pentru Biserica Catolică. Explicațiile pentru această situație diferă, de unde și pozițiile adoptate. Unii consideră că alegerea pe Tronul Petrin a cardinalului Montini a fost viciată de iregularități canonice, alții consideră că luările publice de poziție ale acestuia, în contradicție cu Magisterul precedent, îl califică drept eretic și/sau impun neurmarea practică ale acestor luări de poziții. O simplă căutare în spațiul cibernetic egată de termenii sedevacantism/ Paul VI/ Conclav 1963 / iregularități va prezenta informația legată de neregularitatea conclavului sus-menționat, provenită de la un Principe Scortesco. Oferim un fragment dintr-un studiu publicat de Mănăstirea Benedictină *The Most Holy Family* de lângă New York, sperăm edificator:

„The mystery behind the white smoke and the secret post-election meeting of the 1958 Conclave may not have been uncovered if it were not for Mr. Scortesco. Scortesco was the cousin of two members of the Vatican's Noble Guard, including the President of the Noble Guard, which was responsible for guarding the conclaves of 1958 and 1963 and making sure that no communication occurred with the outside. Scortesco revealed the following in a published letter:

Scortesco: “In the case of John XXIII (1958) and of Paul VI (1963), there were communications with the outside. It was thus known that there were several ballots in the first conclave [1958] which resulted in the election of Cardinal Tedeschini and in the second [1963], Cardinal Siri.” (Excerpt from the French Newsletter, Introibo, No. 61, July–August–September, 1988, Association Noel Pinot, Angers, France, p.3.) Scortesco obtained this shocking

information from members of the Noble Guard. The letter was published in Introibo. And Scortesco was found burned alive in his bed shortly after the publication of this letter. So Scortesco, prior to being knocked off, revealed that Cardinal Tedeschini, not Antipope John XXIII, was actually elected first in 1958. And Cardinal Siri, not Antipope Paul VI, was elected first in 1963. In the letter quoted above, Scortesco also mentioned communication with the “outside.” His later writings indicate that this communication involved the B’nai Brith (Jewish Freemasonry). If communications with the “outside” unlawfully influence a Papal election, this means that such an election is invalid. The “outside” communication with the Freemasons most probably prevented Tedeschini and Siri from having the free ability to accept their elections, probably by various threats, including death. The Communists and the Freemasons knew that neither Siri nor Tedeschini would go along with their evil attempts to destroy the Catholic Church; so they had to block their elections. If the “outside” communication mentioned by Scortesco did influence Tedeschini and Siri from having the free ability to accept their elections, then the subsequent elections of Roncalli [John XXIII] and Montini [Paul VI] were absolutely invalid for that fact alone.” (cf. <http://www.mostholysfamilymonastery.com/catholicchurch/cardinal-siri-elections/#.WDv-8hIrcUQ>, accesat în 28.XI.2016, 12 a.m.).

Aceeași informație legată de iregularitățile conclavului din 1963 a fost publicată de cercetătorul catolic francez Louis-Hubert Remy (Remy 1986–1987, Remy 2016), de unde a fost preluată în mod viral de alți autori: *„In one of his writings, Prince Scortesco, German cousin of Prince Borghese, President of the Conclave which elected Montini to the Supreme Pontificate, gives the following information concerning the Conclave of 21 June 1963: “During the Conclave, a Cardinal left the Sistine Chapel, met with the representatives of B’nai B’rith, announced to them the election of Cardinal Siri. They replied by saying that the persecutions against the Church would continue at once. Returning to the Conclave, he made Montini to be elected.”* (cf. <http://www.theimmaculateheart.com/thetruepope.htm>, accesat în 28.XI.2016, ore 12, 05 a.m.). Sublinierile sunt ale lui Louis-Hubert Remy.

Vom verifica ulterior aceste aserțiuni.

Cine era acest Prinț Scortescu?

Cultura română din secolul XX cunoaște un diplomat și scriitor Teodor Scortescu precum și un pictor, Paul Scortescu, amândoi activi în Țară în perioada interbelică. Scriitorul Teodor Scortescu a fost „recuperat” în 1982 prin grija Profesorului Ion Simuț care i-a editat un volum antologic la Cluj-Napoca, în Editura Dacia (Scortescu 1982) în timp ce pictorul este prezent în spațiul cibernetic prin diferite piese oferite la licitație, piese expuse în paginile on-line ale diferitelor galerii de artă românești

sau străine. Ambii oameni de cultură au fost obligați să ia calea Exilului după 1945. Reconstituirea unor micro-medalioane bio-bibliografice s-a dovedit a fi dificilă în cazul ambilor Scorțescu, unele lucrări de sinteză dedicate personalităților din Exil ignorându-i cu desăvârșire. O biografie cu note precise asupra activității lui Theodor Scorțescu la Ministerul Afacerilor Externe a oferit-o Aureliu Goci, curatorul ediției Scorțescu Teodor – *Concina prădată. Popi. Ediție îngrijită și prefață de Aureliu Goci*, București, 1997, Ed.100+1 Gramar, 207 p (Goci 1997). Mihai Pelin în lucrarea sa *Opisul emigrației politice* (Pelin 2002) sau Elisabeta Țarălungă în *Enciclopedia Identității Românești* (Țarălungă 2011) nu îi menționează. *Enciclopedia Exilului Literar Românesc* a lui Florin Manolescu (Manolescu 2003), altminteri un valoros instrument de lucru, îl va menționa marginal pe Theodor Scortzesco (Manolescu 2003, 270) în cadrul activității Editurii *Cartea Pribegiei* din Argentina (Manolescu 2003, 270–272), dar fără a-i aloca o intrare separată scriitorului diplomat. Istoricii literari au acordat mai multă atenție lui Teodor Scorțescu. Datele oferite de aceștia, mai ales cele anagrafice / biografice sunt însă pe alocuri contradictorii. Revistele și publicațiile românești editate în Exil aduc oarecare completări, dar ele nu sunt cunoscute în totalitate, practic fiind greu accesibile în România și dificil de consultat în străinătate. Cel ce scrie prezentul articol a avut onoarea, în timpul studiilor sale la Roma, de a cunoaște sau a corespunda cu Români Exilați truditori ai culturii române, astfel putând dobândi unele exemplare din anumite publicații culturale românești editate în vremea bejeniei. Informațiile oferite de Internet au putut completa cele accesibile din domeniul livresc, dar chiar și așa tentativa unei sinteze bibliografice ale publicisticii celor doi Scorțescu va fi incompletă.

Sintetizând datele oferite de istoricii literari Ion Simuț, Alexandru Sasu, Aurel Goci, etc. (Scorțescu 1982, 5–17; Goci 1997, VII–VIII; DSR 2002, 201–203; Simuț 2004; Sasu 2006, 548; Teodor Vârgolici și Dumitru Micu în DGLR VI, 137–138, Dumitrache 2015) aflăm următoarele:

Teodor Scorțescu (Theodore Scortzesco) s-a născut la Iași în **14.I.1893** (s.n.) fiind fiul lui **Alexandru Scorțescu**, funcționar și al **Paulinei n. Orășanu**. A absolvit Liceul Internat din Iași în 1913, Facultatea de Drept a Universității din Iași (1917) intrând în diplomatie în 1920, fiind atașat de legatie la Constantinopol din 1.X.1921. A fost deci atașat la Legația României în Turcia, trecut la Legația din Atena (1.I.1922), în 1923–1928 fiind activ la Centrala Ministerului Afacerilor Străine, ajungând secretar de legatie clasa I (1.X.1928). Va reveni la Legația României din Ankara (1.X.1928), Helsinki și Riga (1.VII.1930, din 15.XII.1930 fiind și Secretar al Legației din Riga). Sunt menționate și două rapoarte diplomatice redactate de Theodor Scorțescu: *Combaterea comunismului în Letonia* (Riga, 22.XI.1933) și *Vizita dlui Beck la Tallin și Riga* (Riga, 28.VII.1934, Józef Beck fiind la acea dată ministru de externe al

Poloniei). Este numit consilier de Legație (15.IV.1934), fiind detașat la Secretariatul Permanent al Micii Înțelegeri (Praga, 1.V.1937), rechemat în Țară ca director adjunct al Direcției pentru afaceri consulare (15.I.1939), fiind apoi trimis în Elveția (Bernă, 1.VII.1939), Sf. Scaun (15.VII.1940), din 1942 consul general la Istanbul, ministru plenipotențiar cl. a II-a (1.III.1943) revenind la Sf. Scaun, din 1944 fiind însărcinat cu afaceri pe lângă Guvernul Italian (15.XII.1944), demisionat în 18.IV.1946 (Goci 1997, VIII). Se va căsători în 1930 la Viena cu Livia Borghese. Din 1950 este semnalat la Buenos Aires. Cu privire la data decesului său datele sunt contradictorii: unii îl anunță decedat în Italia după 1946 (DSR 2002, 201–203; Sasu 2006, 548), alții precizează anul **1976** și **Italia** (DGLR VI, 137–138, Dumitrache 2015). La aceste date se adaugă observațiile oferite de Paul Cernat și Bogdan Crețu (Cernat-Crețu 2009) care afirmă că Theodor Scortzesco ar fi decedat în **1968**. Spațiul amplu al cercetărilor istoricilor literari va fi acordat operei publicistice, Theodor Scortescu debutând la Iași cu 3 sonete (*Broaștelor, Din epoca de piatră, Salomeea*), continuând cu piese de teatru (*Arta iubirii, Tanti Viorica și cobaiul, Sfârșitul lumii, Mirajul Alpilor* – ultima scrisă în franceză, tradusă de Al.O. Teodoreanu – Păstorel), cultivând genul aforistic (*Fum*), romanul (*Popi 1922* – ce descrie o întâmplare din vremea revoluției lui Venizelos, Popi fiind un antroponim; *Concina prădată* – roman ce evocă Iașii începutului de veac). Theodor Scortzesco va continua activitatea publicistică în Exil, în Buenos Aires, publicând rar, fie aforisme, fie eseuri scurte, fie un roman (*Magia albă*). Datele provenite din spațiul cibernetic ne permit să completăm și să corectăm datele sintetizate anterior.

Din partea tatălui Theodor Scortescu aparținea nobilimii moldovenești, familia Scortescu fiind boierească, un strămoș al scriitorului fiind hatmanul Alexandru Scortescu, iar bunica sa paternă fiind o membră a familiei Ghika. Paginile cibernetice dedicate genealogiei Ghiculeștilor oferă informații interesante:

I) **Constantin Ghika** Șerbănești (1812–1883, Piatra Neamț), fiul Marelui Vornic **Dimitrie Ghika** (n. 1781) va fi căsătorit cu **Ecaterina Catargi**, din acest matrimoniu rezultând:

1. Hortansa, căsătorită Aristide Rosetti-Bibica.
2. **Adela** (n. 1842 Piatra Neamț – 1919, Iași) căsătorită în 1866 la Piatra Neamț cu **Gheorghe Scortescu**.
3. Clemența (1848–1880)
4. Leon (1849–1881)
5. Eugenia (1859–1922) căsătorită cu Nicolae Catargi
6. Ecaterina (+ 1889, Iași)

(cf. http://www.ghika.net/Branches/Dimitrie_T-K-S.pdf)

- II) **Sofia Ghika** (1836–1908, Iași), fiica lui Nicolae Ghika Budești (1807–1853, Iași) și a Elenei / Ilincăi Rosetti, se va căsători prima oară la Iași, în 1854 cu **Gheorghe Scorțescu**, iar a doua oară tot la Iași, în 1866 cu Nicolae Ceaur-Aslan (1832–1902, București)
(cf. http://www.ghika.net/Index_18/ai01/ai01_157.htm; http://www.ghika.net/Index_18/ai01/ai01_162.htm).

Nici una din paginile genealogice nu oferă date suplimentare despre Gheorghe Scorțescu. Nu putem din aceste pagini preciza dacă sunt două persoane diferite, sau dacă acesta, Gheorghe Scorțescu, divorțând de Sofia Ghika, s-a căsătorit mai apoi cu Adela. Din necrologul parisian al lui Paul Scortescu semnat de familiile Ghika, Catargi și Borghese putem deduce cu siguranță că el provenea din ramura Ghika-Șerbănești. Informații utile le vom găsi în alte două lucrări. Constantin Sion, în a sa *Arhondologie a Moldovei* va preciza despre familia Scorțescu:

„Scorțescu – Moldoveni, vechi mazili și răzăși de la Scurțești, ținutul Cârligăturei, rădicați la boerie de vro 90 de ani. Întâi Toader Scorțescu, din mazil s-a făcut căpitan; ficiorii aceluia, unul a fost șatrar și altul fitori-paharnic, și din aciaa apoi Năstasă Scorțescu s-au făcut căminar. Alecu, ficiorul căminariului Nistor, luând pe la 1814 pe Plohira, fata vornicului Constantin Aslan, atunci căminar, după ce moșul ei, fratele mâne-sa, Ioan vodă Sturza s-au făcut domn, l-au făcut hatman; fratele căminarului Năstasă, slugerul Ioan, având doi ficiori: Iftimi și Filip s-au făcut amândoi căminari. Dar Iftimi au murit holtei și căminarul Filip este iar holtei bătrân. Scorțești mai sunt numai copiii hatmanului Alecu Scorțescu, unul sau doi” (Sion 1973, p.253–254).

Constantin Sion și-a redactat *Arhondologia* în anii 1840–1857 (Sion 1973, p.XXIII). Deci Gheorghe/ Iorgu Scorțescu era fiul hatmanului Alexandru Scorțescu. Întrucât Alecu (Alexandru) Scorțescu nu și-a botezat copiii cu nume identice, Gheorghe Scorțescu, fiul său, este unul și același cu cel căsătorit odată cu Sofia Ghyka-Budești iar mai apoi cu Adela Ghyka-Șerbănești. Istoricul Radu Rosetti (1853–1926) în *Amintirile sale* îi dedică un savuros portret lui Iorgu (Gheorghe) Scorțescu, căsătorit prima oară cu Sofia Ghyka-Budești. Iorgu era cam incult, vorbea/pronunța slab franțuzește, iar după câteva luni căsniciea i-a fost stricată de Nicolae Ciaur Aslan. Iorgu se jeluia împotriva versurilor lui Alfred de Musset, pe care le făcea responsabile de stricarea căsniciea, stârnind zâmbete în saloanele boierimii moldovene. (Rosetti 2015, p.637). Deci Alexandru G. Scorțescu este nepotul hatmanului Alexandru Scorțescu, hatmanul, prin mama sa Profîra, fiind înrudit cu principele Moldovei Ioniță Sandu Sturza (1762–1842, principe între 1822–1828), mama Profirei, bunica hatmanului, fiind sora principelui. Se explică astfel de ce Gheorghe Scorțescu a fost acceptat ca rudenie în ramurile familiei Ghyka.

Ecaterina Catargi era sora omului de stat conservator **Lascăr Catargiu** (1823–1899), amândoi fiind nepoții marelui vistiernic Iordache Katargiu (cf. <http://aristo.romania.blogspot.ro/2009/07/catargiu-family-2.html>).

Unul din fiii lui Gheorghe Scortescu și al Adelei Ghika a fost Alexandru Scortescu, născut probabil între 1867–1868, absolvent al Liceului Internat din Iași în 1886 (cf. http://www.colegiulnationaliasi.ro/fosti_elevi/1828_2015/1881_1890.pdf).

Bibliografia Română modernă menționează că un Alexandru G. Scortescu și publicat teza de licență în drept, susținută la Universitatea Mihăileană în 1901: *Despre quasi-contracte în dreptul roman și român. Teză pentru licența susținută de Alexandru G. Scortescu*. Iași (Tip. H. Goldner), 1901. (24 x 16). 55 p. (Facultatea Juridică din Iași) (II 409220). (cf. <http://www.biblacad.ro/bnr/brmautori.php?aut=s&page=510&&limit=10>). Este posibil ca tatăl fraților Scortescu să fi absolvit facultatea anterior, lucrând ca funcționar, iar după susținerea licenței a devenit avocat. După cum este posibil ca acest Alexandru G. Scortescu să fie fiul deputatului George Al. Scortescu (1858–1900), unchi al lui Alexandru Scortescu, absolventul din 1886.

Tot din datele absolvenților Liceului Internat din Iași aflăm că **Paul A. Scortescu** a absolvit **Liceul Internat** în **1911** iar **Theodor Scortescu** în **1913** (cf. http://www.colegiulnationaliasi.ro/fosti_elevi/1828_2015/1911_1920.pdf). Rezultă că Paul, căruia i se atribuie anul nașterii 1895 a absolvit liceul la 16 ani, iar fratele lui la 20 de ani. De fapt a fost invers, Paul fiind născut în 1893 iar Theodor în 1895. Anul corect al nașterii lui **Theodor Scortescu** este deci **1895**.

Căsătoria diplomatului Theodor Scortescu cu principesa Valeria Borghese a avut loc la Viena în 1930. Principesa Livia Borghese era fiica Principelui Livio Borghese (1874–1939) și a Doamnei Valeria n. Keun (1880–1956), fiind totodată soră a Principelui Flavio Borghese (1902–1980) și a mult mai cunoscutului „Principe negru” Valerio Junio Borghese (1906–1974).

Pentru edificare prezentăm titlurile heraldice complete ale tatălui principesei Valeria Borghese, ale fratelui ei Flavio și ale ei, așa cum sunt oferite de un site genealogic italian, redactat de marchizul Marco de Lupis, principe de Santa Margherita, expert în familiile nobiliare italiene Cf. <http://www.genmarenostrium.com/pagine-lettere/letterab/Borghese/BORGHESE%203.htm> :

Principe N.H. Don Livio (Villa Taverna 13-8-1874 + Atene 29-11-1939), 11° Principe di Sulmona, 11° Principe di Montecompatri, 11° Principe di Vivaro, 12° Principe di Rossano, 11° Duca di Palombara, 11° Duca di Poggio Nativo, 11° Duca di Canemorto e Castelchiodato, 11° Marchese di Mentana, Marchese di Norma, Marchese di Civitella Vicovaro, Marchese di Pratica, Marchese di Moricone e Marchese di Percile, 11° Conte di Vallinfreda, 11° Barone di Cropalati, Principe Romano, Nobile Romano Coscritto, Signore di Scarpa, Castelvecchio, Collepicollo, Licenza, Monteporzio, Montorio in Valle, Cretone, Morlupo, Olevano,*

Poggio Moriano, Pretescia, Pozzaglia, Stabia e Stazzano 1927/1939, *Nobile di Corneto, Patrizio Genovese, Patrizio Napoletano, Patrizio Veneto* (titoli confermati con Decreto Ministeriale del 7-6-1928) e *Grande di Spagna di prima classe*.

= Smyrne 31-8-1901 Valeria Ken (* Smyrne 1-3-1880 + Catania 19-1-1956), nozze annullate a Roma il 31-5-1911.

C1. Principe N.H. Don Flavio (* Smyrne 2-5-1902 + Catania 28-3-1980), 12° Principe di Sulmona, 12° Principe di Montecompatri, 12° Principe di Vivaro, 13° Principe di Rossano, 12° Duca di Palombara, 12° Duca di Poggio Nativo, 12° Duca di Canemorto e Castelchiodato, 12° Marchese di Mentana, Marchese di Civitella Vicovaro, Marchese di Pratica, Marchese di Moricone e Marchese di Percile, 12° Conte di Vallinfreda, 12° Barone di Cropalati, Signore di Scarpa, Castelvechio, Collepiccolo, Montefortino, Licenza, Monteporzio, Cretone, Morlupo, Olevano, Montorio in Valle, Poggio Moriano, Petescia, Pozzaglia, Stabia e Stazzano, Nobile Romano Coscritto, Grande di Spagna di prima classe 1939/1980, Nobile di Corneto, Patrizio Napoletano, Patrizio Veneto, Patrizio Genovese, Principe Romano; Gentiluomo di Corte della Regina d'Italia, Cavaliere dell'Ordine dei Santi Maurizio e Lazzaro, Commendatore dell'Ordine di Léopold II, Commendatore dell'Ordine della Corona d'Italia, Stella d'oro di prima classe al merito rurale.

= Catania 10-1-1927 Donna Angela Paternò 7° Principessa di Sperlinga dei Manganelli, figlia ed erede del Principe Don Antonio Alvaro e di Vittoria Contessa Caprara (* Taormina 27-2-1902 + Catania 6-8-1973)

C2. N.H. Don Junio Valerio (* Roma 6-6-1906 + Cadice 26-7-1974), Nobile Romano, Nobile di Corneto, Patrizio Napoletano, Patrizio Veneto e Patrizio Genovese; Capitano di fregata, Medaglia d'oro al Valore Militare, Cavaliere dell'Ordine Militare di Savoia; celebre eroe di guerra, comandante della flottiglia X.M.A.S.

= Firenze 30-9-1931 Daria Contessa Olsuffiev, figlia del Conte Vassili Alexeevich e della Contessa Olga Pavlovna Shuvalov (* Mosca 5-6-1909 + Roma 4-2-1963)

C3. N.D. Donna Livia (* Pechino 10-9-1908 + Buenos Aires 9-1975, s.n.), Nobile Romana, Patrizia Veneta e Nobile di Corneto.

= Vienna 28-7-1930 S.E. Theodor Scortescu, ambasciatore romeno (* Yassy 14-1-1895 + ?).

C4. N.H. Don Virginio (* Cairo 21-2-1911 + Parigi 19-4-1965), Nobile Romano, Nobile di Corneto, Patrizio Napoletano, Patrizio Veneto e Patrizio Genovese; decorato della Croce Rossa del Merito Militare.

= Roma 28-7-1949 Donna Giulia dei Principi Torlonia (* Roma 30-12-1924).

A se vedea și <http://www.famiglienobilinapolitane.it/Genealogie/Borghese.htm>.

Mai adăugăm la aceasta că bunicul Liviei Borghese, Principele Paolo Borghese (1845–1920) a fost căsătorit cu contesa Ilona Appony de Nagy-Appony (1848-1914), iar numele complet al soției scriitorului român era Livia Valeria Nuelian Camilla Rodolfa Maria Borghese, care va trece în eternitate în septembrie 1975, la Buenos

Aires. Familia Borghese a dăruit Bisericii un Papă, pe Camillo Borghese (1552–1621), ajuns Papă sub numele de Paul al V-lea (16.V.1605–28.I.1621), familia fiind de origine din Siena, aparținând patriciatului acelei republici.

Observăm că înregistrările genealogice ale familiei Borghese precizează corect data și locul nașterii lui Theodor Scortescu: **Iași, 14.I.1895**. Dar familia aristocratică Theodor Scortescu și Livia Borghese au avut (și au) urmași, Teodor Scortesco și Livia Borghese având următorii copii:

- 1) **Dominic**, n.1934 ?, mort probabil de mic.
- 2) **Doina** Scortesco căsătorită cu Zabala Atucha, ea fiind născută în 12.XII.1934 la Riga, Letonia, și având o fiică, Paula Virginia, (n. 1960) (<https://familysearch.org/ark:/61903/1:1:V1SD-RCN>)
- 3) **Camillo** Vladimir Scortesco/ Escortesco, n. 6.VIII.1937 Praga, decedat în 13.II.2010 la Buenos-Aires: (<https://familysearch.org/ark:/61903/1:1:VJ1Y-6KX>). (Necrolog: <http://aquendevecinal.blogspot.ro/2010/03/recordando-camilo-escortesco.html>)

Acesta s-a căsătorit în 7.VII.1962 cu Josephina Barca, având și el 3 copii:

- 2a. Alvaro
- 2b. Valeria
- 2c. Mariana

- 4) **Paola Maria del Sol**, căs. de Chateaubriand, n. în 30.IX.1939 la Pietra Santa, Italia, (<https://familysearch.org/ark:/61903/1:1:V139-35C>).

Datele au fost furnizate de site-ul genealogic **familysearch.org**, unde au fost publicate adeverințele de imigrare eliberate de oficialitățile braziliene. De menționat că cei trei copii emigranți aveau cetățenia italiană. Observăm și hispanizarea numelui Scortesco în Escortesco, proces firesc în spațiul argentinian. Aurel Goci menționează și existența unui fiu, Dominic, născut în 1934, o pomenește pe Doina Ecaterina născută în 1935 (eronat), oferă anul exact la nașterii lui Camillo-Vladimir, dar o ignoră pe Paola del Sol. (Goci 1997, VIII). Probabil Dominic s-a născut la începutul anului 1934 dar a decedat de mic, actele argentiniene nementiunându-l.

Cariera diplomatică a lui Theodor Scortesco a fost încununată la Roma, prin decorarea acestuia de către Papa Pius al XII-lea. Gazeta oficială a Sf. Scaun consemna că în 29.I.1945 Theodor Scortescu, ministru plenipotențiar, consilier al Legației României către Sf. Scaun a primit titlul de Comandor cu placă (clasa civilă) a Ordinului Pontifical Sf. Grigore cel Mare (*Acta Apostolicae Sedis*, 1945, XXXVII, nr. 4, p.127). A fost rechemat în Țară în 1.VIII.1945 dar evaluând corect situația nu a dat curs invitației. A pretextat implicarea în succesiunea Dnei. Monbel, cumnata sa. Din 18.IV.1946 a fost demisionat din Ministerul Afacerilor Externe (odată cu venirea la putere a Guvernului Petru Groza). (Goci 1997, VIII). În realitate Principesa Camilla

Borghese (1869–1944) căsătorită a doua oară cu Raymond Bailin de Montbel, ambasador (+1917) era sora tatălui principesei Livia Borghese-Scortzesco, deci mătușă, nu cumnată. Refuzând întoarcerea în Țară, în urma decretelor abuzive emise de guvernul comunist (Legea din 20.XII.1947 de modificare și completare a Decretului Lege nr. 877/8.XII.1940), Theodor Scortzesco și-a pierdut cetățenia română. În acest moment principesa Livia a avut un rol providențial, ea reușind să obțină pentru familia ei cetățenia italiană. Cu această cetățenie se putea mult mai ușor emigra, decât având statutul de apatrid.

În 1948 (probabil în urma situației tensionate în care se afla Italia) Theodor Scortescu cu soția și copiii au emigrat în Argentina, diplomatul reluându-și activitatea literară în 1949. (Pentru istoria comunității românești anticomuniste din Argentina a se vedea monumentală lucrare dedicată Exilului Românesc a lui Aurel Sergiu Marinescu – Marinescu VII, 328 și Marinescu VIII, 394–430). Aici Theodor Scortzesco se va regăsi cu un nucleu românesc de dreapta, dar și cu o Misiune a Bisericii Române Unite, cu familia Principesei Ileana de Habsburg (sora regelui Carol al II-lea) și cu foștii miniștri Grigore Manoilescu (+ 30.IV. 1963, Alicante-Spania, pentru el vezi Buzatu 1996, 111) și Radu Ghenea (1907 București – 1973, Paris, îngropat la Madrid, cf. Buzatu 1996, 104 cu erori, dar și Pelin 2002, 144). Grigore Manoilescu (fratele lui Mihai Manoilescu) va fonda una din primele edituri românești din Exil, la Valle Hermoso (lângă Buenos Aires; pentru activitatea ei a se vedea Manolescu 2003, 270–272) unde Scortescu va publica *Magia albă* în 1952. Ocazional diplomatul va publica în revista Misiunii Române Unite -*Curierul Creștin* (1951–1953), revistă îngrijită de Mons. Dr. Ioan Dan (1917 Vadul Crișului – 1986, Buenos Aires) și de Mons. Dr. Gheorghe Russu/ George Rus (1917–1996), sosit de la Roma în 1949, plecat din Buenos Aires în 1954, în Statele Unite. Revista *Îndreptar*, apărută la München între 1950–1953, o revistă de cultură creștină ecumenică (catolico-ortodoxă) menționa în nr.12 (noiembrie), 1951, II, la p.4 apariția primului număr din Curierul Creștin din Buenos-Aires, număr la care au colaborat și Principesa Ileana, Vintilă Horia și Teodor Scortescu. Acesta din urmă a trecut la catolicism cel mai probabil în 1930, pentru a putea celebra căsătoria cu principesa Valeria Borghese. Eseul lui Scortzesco *Despre Italieni* (Curierul Creștin 1952, II, ian-mart, p.55–56) demonstrează de ce italienii nu au putut fi penetrați de fascism în ființa lor, ei având o propensiune spre universalitate datorită Bisericii Catolice. De aceea, considera el, Curia papală nu avea nevoie de o prea intensă internaționalizare, cardinalii curiali și deservenții ei fiind impregnați de acest spirit. Lucrările lui Scortzesco erau privite favorabil de ceilalți literați aflați în acel timp în Buenos Aires: profesorul universitar și fostul director al Școlii Române din Roma Dumitru Găzdaru (18.I.1897 Grivița, Ialomița – 8.VI.1991 Buenos Aires, despre el Buzatu 1996, 101–102; Pelin 2002, 137; Manolescu 2003, 328–329), Ion Mănzatu/ Nello Manzatti (5.II.1905 București – 5.II.1986 Milano,

cf. Manolescu 2003, 484–485), Vintilă Horia (Horia Caftangioglu 1915–1992, aflat atunci în Argentina, cf. Pelin 2002, 163–165), Toader Ioraș (1909–1982, cf. Buzatu 1996, 110). Ulterior Theodor Scortzesco va colabora și cu dramaturgul francez contemporan Charles de Presles (1918–2007), cu care vor scrie o piesă de teatru în 4 acte, pe care o vor înregistra în Biblioteca Congresului American (1958). Nu știm deocamdată din ce se întreține Theodor Scortzesco în Argentina (nu este exclusă dota principesei Borghese). În 1962–1963 copiii săi vor emigra la Rio de Janeiro, ulterior reîntorcându-se în Argentina. Paola Escortzesco (fiica lui cea mică) căsătorită de Chateaubriand va emigra în 1990 la Seattle, SUA. Fiul scriitorului, Camillo Scortzesco/Escortzesco, va fi interesat în pedagogie, fiind profesor și binefăcător al unei grădinițe din Buenos-Aires.

Este adevărat că după 1966 în bibliografiile realizate de revistele de cultură din Exil numele lui Theodor Scortzesco nu mai apare. După cum nici un eventual necrolog nu l-am putut repera (acest fapt nu presupune că nu ar exista!). Data decesului său ar constitui o necunoscută dacă nu ne-ar veni în ajutor mențiunea unui proces de stabilire a succesiunii după *Livia Borghese di Scortzesco y Teodoro Scortzesco*, realizat în **7.VI.1979** (cf. *Boletín Oficial de la República Argentina*, 1979, LXXXVII, 7.VI.1979, Parte 2 Judiciales, nr. 24.181, p.10). Ținând seama că principesa Livia Borghese Scortzesco a murit în **septembrie 1975**, este limpede că succesiunea bunurilor comune nu s-a putut realiza decât după moartea soțului ei, diplomatul român Theodor Scortzesco. Este deci foarte probabil că acesta a trecut la cele veșnice în **Buenos Aires, în 1979**.

Urmărind lista absolvenților Liceului Internat din Iași constatăm că **Paul A. Scortescu** a absolvit liceul în **1911. Este vorba despre fratele lui Theodor Scortescu**.

Diferitele surse editate sau cibernetice îi dau anul nașterii 1895, acest fapt semnificând că Paul Scortescu ar fi avut 16 ani la data absolvirii liceului. Ușor precoce... Anul corect al nașterii este de fapt **1893**, fiind confundat cu cel al fratelui său, 1895, poate și din cauza redactării cifrei 3 în tip tradițional. Din sursele editate putem reconstitui următoarele:

Paul Scortescu/ Scortesco s-a născut la **Iași**, în 10.V.1895 (anul este oferit astfel de sursele editate – corect este **10.V.1893**, n.n.), a fost naturalizat francez în 1924, fiind combatant în cele două războaie mondiale. A absolvit prestigioasa *Ecole Nationale des Beaux-Arts*, fiind elev al maeștrilor Jean Pierre Laurens (1875–1933) și Fernand Anne Pierre Cormont (1845–1924). A expus la Salonul Independenților de la Tuilleries (1926), a devenit membru asociat la *Salon de la Nationale*, având expoziții oficiale la Roma, Atena, Cairo, Lisabona, Rio de Janeiro, Buenos-Aires. A pictat la Veneția, în dominionul Palestinei, în Spania, în Ungaria. Tablouri de-ale sale au fost achiziționate de muzeele din Atena, Cairo, Lisabona, Portul *St. Tropez* fiind achiziționat de Statul francez, iar *Les Fratellini* de Municipality parisiennă

pentru orașul New-York. Este considerat exponent al Școlii Franceze de pictură (Bénézit VII, 1966, p.682). Paul Scortesco se bucură de o mențiune și în catalogul lui Adrian Darmon (Darmon 2003, 198), menționându-se despre el că este un pictor român ce a trăit între 1895–1976, fiind naturalizat francez în 1926 și a pictat în Palestina. La aceste date edite mai putem adăuga existența unei invitații-catalog din 1920 care precizează că Paul Scortesco-Scott a expus la Paris între 17.VI. și 9.VII. 1920 la Galeriile *Devambez* (nu putem preciza deocamdată e ce și-a inserat și numele Scott), iar în 1937 a reprezentat printre alții România la Expoziția Universală de la Paris cu un tablou intitulat *Nașterea poporului român* (Vitanos 2011, 251–252). În Franța a luat contact și cu mediile aristocratice ruse din exil, o probă fiind portretele realizate principilor Felix și Irina Iusupov. În România a publicat în revista *Gândirea* un studiu despre curente din pictura contemporană tineretii sale, iar mai târziu, în prestigioasa *Revue des deux mondes*, un articol sinteză despre esența artei creștine în care analizează catedralele apusene dar și mănăstirile Moldovei. În 1946 o experiență spirituală îl va determina să treacă la romano-catolicism, devenind un adept înfocat al apărării Tradiției Apusene dar și al Franței Perene. Din 1952 se va impune ca publicist, cultivând *eseul motivațional*, fie pe teme patriotice franceze, fie pe teme spirituale. A debutat prin *Nouvelles Editions Latines* (cea care îl va publica și pe Emil Cioran), primind aprecierile lui Gustave Thibon (1903–2001) de care îl va lega o apropiere ideatică, și pe cele ale lui Gabriel Marcel (1889–1973). Conciliul Vatican al II-lea (1962–1965) dar mai ales pontificatul lui Paul al VI-lea (1963–1978) îl vor determina pe Paul Scortesco să își coordoneze activitatea publicistică cu cea a catolicilor integraliști francezi. La Boulogne va fi colaboratorul revistei *Lumière*, alături de editorul acesteia, Michel Duchochois și de condierii Jean Dequeker, Pierre Müller, Bernard Wacogne, revistă ce va apare din 1962 în format mimeografiat, ea supraviețuindu-i lui Paul Scortesco în 1976 (cf. www.saintlouisbourgogne.com/?page_id=140). Peisajul catolic tradiționalist francez era în acea perioadă (Airau 2009) reprezentat de faimosul arhiepiscop Marcel Lefebvre (1905–1991), P. Georges de Nantes (1924 Toulon – 2010, St. Parrès les Vaudes), Raymond Dulac (1903–1987) editorul revistei *Courrier de Rome*, Marcel de Corte (1905 Genappe – 1994 Tiff) rector al Universității din Liège, Mons. Francois Ducaud-Bourget (1897 Bordeaux – 1984 Saint Cloud), P. Noël Barbara (1910 Tours – 2002 Tours), P. Louis Coache (1920 Ressous sur Matz – 1994 Beaumont Pied de Boeuf Mayenne), Jean Madiran (Jean Arfel 1920 Libourne Gironde – 2013 Suresnes) sau Louis Jugnet (1913–1973) (despre el și corespondența sa cu figuri ale Tradiției militante catolice vezi Dounot 2015). Acesta din urmă va aprecia studiile lui Paul Scortesco, pe care îl consideră un optim diagnostician al crizei bisericești (Dounot 2015, 343). Spectrul politic al tradiționalistilor catolici francezi va fi variat între monarhiști (De Corte), gaulliști proveniți din Rezistență (Ducaud Bourget), petainiști (Georges de Nantes) etc., toți fiind

uniți în a demasca abuzurile eclesiastice post-conciliare. În această companie Paul Scortesco se va regăsi și va fi apreciat ca un apărător organic al Tradiției. Eserile și broșurile lui vor demasca implacabil aceste abateri, inconsistența noului rit liturgic promulgat de Paul al VI-lea, trădarea ierarhiei occidentale în favoarea filosofiilor stângiste, uzul pervers al ascultării canonice folosite spre demolarea structurilor eclesiastice. Va compara persecuțiile exterioare aduse Bisericii de către comuniști cu persecuțiile interioare inițiate de secta modernistă. Eroii credinței vor fi episcopii și cardinalii rămași în spatele Cortinei de Fier. Constatând acțiunile nocive ale lui Paul al VI-lea și având indicii asupra apartenenței acestuia la o organizație masonică, Paul Scortescu va ajunge la concluzia vacanței Sediului Apostolic. Articolele sale vor fi traduse și în germană, fiind considerat un punct de referință și pentru tradiționaliștii germani. Intelectualii români din Exil îi vor cunoaște opera, dar o dezbateră academică asupra acesteia nu este întâlnită în presa pribegiei. La Paris Paul Scortesco va locui la Misiunea Română Unită (rue Ribera 38) unde un incendiu misterios îi va pune capăt vieții în noaptea de 3 spre 4 septembrie 1976. Moartea lui suspectă a interesat și serviciile franceze de siguranță (nefiind exclus un amestec al Securității românești) (Remy 2015, p.5, nota 2). Desigur că revistele religioase românești (mai ales cele greco-catolice) din Exil au păstrat o tăcere profundă asupra decesului său. Doar revista de opinie *Vatra*, una din cele mai longevive din Exil (1951 Roma – 1994 Freiburg), coordonată de Dr. Petre Vălimăreanu (1909–30.X.1994, Freiburg RFG) va menționa succint: „La 3.IX. s-a stins la Paris, victimă a unui incendiu, Paul Scortescu” (*Vatra*, Freiburg, 1976, XXVI, 139, nr. 3, p.4). Un necrolog va fi publicat atât revista *Lumière*, cât și în revista catolică germană *Einsicht* (München, 1977, VI, nr. 6, p.1). Incendiul survenit la apartamentul lui Paul Scortesco din rue Ribera putea proveni din neglijență, dintr-o defecțiune tehnică sau putea fi criminal, pentru a masca o crimă. O explicație oficială nu s-a dat iar catolicii tradiționaliști consideră că a fost vorba de un asasinat.

Iată necrologul său anunțat de revista a cărui colaborator a fost: **LUMIÈRE**, N°149 octombrie 1976, p.6:

A Dieu Paul Scortesco!

*LES FAMILLES SCORTZESCO, CATARGI, GHIKA, ET BORGHESE AINSI QUE LA MISSION CATHOLIQUE ROUMAINE FONT PART DU DECES DE' M. PAUL SCORTZESCO RAPPELÉ A DIEU LE 4 SEPTEMBRE 1976. MUNI DES SACREMENTS DE L'EGLISE .
LES OBSEQUES ONT EU LIEU LE 13 SEPTEMBRE A PARIS, SALLE WAGRAM.*

A Dieu Paul Scortesco!

Notre ami et fidèle collaborateur Paul Scortesco est mort le 4 septembre. Cet octogénaire était l'un des plus jeune de notre équipe. L'un des plus jeunes de la cause catholique et française, à laquelle depuis près de trente ans il consacrait

sa vie. Nous qui aurions pu être ses fils ou ses petits-fils, étions parfois dépassés,... (et affolés sur le plan matériel) par son enthousiasme dans le combat.

Notre peine est profond; car c'était un ami véritable, mais aussi parce qu'il était une image de l'intégrité, de la pureté et du don total.

Artiste peintre il connaît le succès dans un monde où il s'enivre de plaisirs Mais Dieu; comme pour son saint Patron, le jette à terre et se montre à lui. Dès lors Paul Scortesco se consacre à la vérité et au bien.

C'en est fini du succès, d'adulé il se voit méprisé, d'entouré, il se voit honni; de riche, le voilà pauvre ! D'une pauvreté qui va aller croissante jusqu'à sa mort. Il n'aura de refuge qu'à la mission catholique roumaine de Paris où Dieu vient le prendre.

"Les traditionalistes sont des hommes d'argent" affirmait voilà peu le méprisant et plus encore méprisable Boillon évêque de Verdun!

Paul Scortesco est mort dans la pauvreté!

Ce Roumain d'origine, allié à certaines des grandes familles d'Europe était devenu Français. Et intégralement Français. Il savait que la France n'est grande dans le monde que lorsqu'elle respecte le Pacte scellé à Reims par St Rémi. Il travaillait à le faire respecter.

Quant à nous, nous n'oublierons pas, que ce collaborateur réputé de nombreuses revues connues, vint à nous de son plein gré, à nous qui n'étions pas grand chose et qu'il ne nous abandonna jamais.

Merci Monsieur Scortesco

Vous l'avez sans doute, Mon Dieu, endormi "dans votre paix certaine entre les bras de l'espérance et de l'amour". Notre prière monte pour lui, et nous savons que s'il est déjà auprès du Père, il les transformera en grâces pour les chrétiens écrasés sous la botte rouge, pour la France et pour l'Eglise.

(cf. <http://ledoctrinaire.blogspot.ro/2015/01/a-dieu-paul-scortesco.html>).

Publicăm bibliografia (desigur incompletă) a fraților Scorțescu/Scortesco:

Lucrări ale lui **Theodor Scorțescu/ Theodor Scortzesco** (după Ion Simuț, cf. Scorțescu 1982, p.5–18):

- 1) Scorțescu Teodor – *Broaștelor*, in **Viața Românească**, Iași, 1914, IX, nr. 3, p.355/
- 2) Idem – *Din epoca de piatră*, in **Viața Românească**, 1914, IX, nr. 3, p.356.
- 3) Idem – *Salomeea*, in **Viața Românească**, 1914, IX, nr. 7–9, p.49.
- 4) Idem – *Salonul*, nuvelă foileton, în **Capitala**, București, 1916.
- 5) Idem – *Arta iubirii*, teatru, nepublicată.
- 6) Idem – *Tanti Viorica și cobaiul*, teatru, nepublicată.
- 7) Scorțescu, Theodor, Teodoreanu, Al. O. – *Sfârșitul lumii*, teatru, nepublicată.
- 8) Scorțescu, Theodor – *Miragiul Alpilor*, teatru într-un singur act, tradus de Al. O. Teodoreanu, in **Viața Românească**, Iași, 1921, XIII, nr. 9, p.321–334.
- 9) Idem – *Dintr-o temniță*, in **Viața Românească**, Iași, 1921, XIII, nr. 12, p.329–335.

- 10) Idem – *Nevinovata nebunie a Madelenei*, în **Gândirea**, București, 1923, II, nr. 15, p.205–213.
- 11) Idem – *Popi 1922*, în **Viața Românească**, Iași, 1928, XX, nr. 10–11, p.50–87.
- 12) Idem – *Popi 1922. Cu un portret inedit de Paul Scortescu*, București, 1930, Ed. Cultura Națională, 144p (ediția a II-a).
- 13) Idem – *Fum*, în Revista Fundațiilor Regale, București, 1938, V, nr.1, p.43–46.
- 14) Idem – *Concina prădată*, București, 1939, Ed. Fundației pentru Literatură și Artă Regele Carol II.

Publicate în Exil:

- 15) Scortesco, Theodor – *Angustia în literatura franceză*, ?, republicată în **Jurnalul Literar**, București, 2008, 19, nr. 5–8, p.15.
- 16) Idem – *Despre italieni*, în **Curierul Creștin. El Mensajero cristiano**, Buenos Aires, 1952, II, nr. Ianuarie-Martie, p.55–56, republicat în **Jurnalul Literar**, București, 2008, 19, nr. 5–8, p.15.
- 17) Idem – *Unirea binefăcătoare pentru biserici*, ?, republicată în **Jurnalul Literar**, București, 2008, 19, nr. 5–8, p.15.
- 18) Idem – *În treacăt*, ?, republicată în **Jurnalul Literar**, București, 2008, 19, nr. 5–8, p.15.
- 19) Idem – *Părerii în Exil*, în România, Buenos Aires, 1949, nr. 8, republicată în **Jurnalul Literar**, București, 2010, 21, nr. 13–18, p.9.
- 20) Idem – *Magie albă*, Valle Hermoso (Argentina), 1952, Ed. Cartea Pribegiei. 144 p. O recenzie frumoasă o va face Nolla, Dem. Ghe. – *Theodor Scortescu – Magia albă. Povestire. Ed. Cartea Pribegiei*, în **Cuget Românesc. El pensamiento rumano**, Buenos Aires, 1952, II, nr. 4–6, Decembrie, p.273–274.
- 21) Scortesco, Theo; Claude des Presles – *L’amour de minuit. Le camp no. Sept. Pièce en quatre actes*, înregistrat cu drept de copyright în 28.II.1958, cf. **Catalogue of Copyright Entries. Library of Congress**, Wa, 1958, 12, 3–4, nr.1, DU 46516. Claude Robert Marie des Presles (Claude Vismet des Presles (1913–2007) a fost un dramaturg francez contemporan de notorietate.

Evidențiate în bibliografiile redactate de revistele culturale din Exil (cf. Cicală, Ion – *Index personarum* (nr. 1/1962–25/1988), în **Revista Scriitorilor Români**, München, 1989, 26, p.183–190, p.189):

- 22) Scortescu, Theodor – ?, în **Revista Scriitorilor Români**, München, 1963, 2, p.117–119. (Scriitorul este menționat în *Indexul* lui Ion Cicală la această poziție, dar nu am putut afla titlul articolului său).
- 23) Scortescu, Theodor – *Simple note*, în **Revista Scriitorilor Români**, München, 1964, 3, p.137–138 (cf. *Răboj* – în **Ființa Românească. Revistă de cultură**, Paris, 1966, 4, p.247). Faptul că *Răbojul* bibliografic al revistei patronate de Fundația Culturală Română Carol I din Paris nu cunoștea toate numerele *Revistei Scriitorilor Români* apărută sub auspiciile Societății Academice Române la München arată dificultatea comunicării interculturale dintre diferitele centre românești din Exil.

Reeditate în Țară:

- 24) Scortescu, Teodor – *Concina prădată. Ediție îngrijită și prefațată de Ion Simuț*, Cluj-Napoca, 1982, Ed. Dacia, 315 p. Volumul conține romanele *Popi 1922* (p.19–83),

Concina prădată (p.84–300), nuvela *Dintr-o temniță* (p.301–311) și aforismele *Fum* (312–314).

- 25) Scorțescu, Teodor – *Concina prădată*., *Popi*. Ediție îngrijită și prefață de Auliu Goci București, 1997, Ed. 1+100 Gramar, 207 p.
- 26) Scorțescu, Teodor – *Magia albă*. Ediție îngrijită de Mihaela Constantinescu, București, 2000, Ed. Jurnalul Literar, 128 p.
- 27–32) reeditările din Jurnalul Național sunt prezentate la indicii de la nr. 14).

Paul Scorțescu. Opere publicate:

În Țară:

- 1) Scorțescu, Paul – *Câteva tendințe în pictura contemporană*, in **Gândirea**, București, 1924, IV, nr. 4, p.124–126.

În Exil:

- 1) Scortesco, Paul – *Gog et Magog : Face aux deux sources de la décadence moderne*, Saint Brieuc, 1952, Ed. Du Cèdre, 173 p.
- 2) Idem – *L'Art chretien*, in **La Revue des deux mondes**, Paris, 15 Octobre 1953, p.731–737.
- 3) Idem – *Vivre !, lettres aux anxieux du temps present*. Preface de Gustave Thibon, Paris, 1953 Ed. Nouvelles Editions Latines, 126 p., ed. II, 1954
- 4) Idem – *Saint Picasso peignez pour nous ou les deux conformismes*, Paris, 1953, Ed. Nouvelles Editions Latines, 92 p.
- 5) Idem – *Satan, voici ta victoire*, Paris, 1953, Ed. Nouvelles Editions Latines, 139 p.
- 6) Idem – *Amour, qui es tu ?*, avec une preface de Gabriel Marcel, 1955, Paris, Ed. la Colombe, 285 p.
- 7) Idem – *Un monde en folie: Rhapsodie*, 1955, Ed. La Colombe, 136 p.
- 8) Idem – *Occident, tu perds la face ! Instantanés du monde actuel*, 1956, Paris, Ed. Etheel, 112 p.
- 9) Idem – *Le Rayonnement de la France pour le pire et pour le meilleur*, 1958, Paris, Ed. Du Cèdre, 14 p.
- 10) Idem – *La locura del mundo*, 1960, Madrid, Ed. Escaliger Rustica, 231 p.
- 11) Idem – *Tu es né pour le bonheur*, 1960, Paris, Ed. Du Cèdre, 152 p.
- 12) Idem – *Hommes d'Eglise rouges du sang des chretiens*, 1970, Ed. Lumière, 20 p.
- 13) Idem – *Lettre ouverte a Satan*, 1969, Paris, Ed. Lumière, 19 p.
- 14) Idem – *Les naufrageurs de l'Eglise*, 1970, Paris, Ed. Lumière, 31 p.
- 15) Idem – *Les masques tombent!*, 1970, Paris, ed. Lumiere, 32 p.
- 16) Idem – *Aggiornamento et oecumenisme luciferiens*, 1971, Paris, Imp. Ferrey, Ed. Lumière, 87 p.
- 17) Idem – *Le meurtre de la France*, 1974, Paris, Ed. Lumière,
- 18) Idem – *L'heure du Satan*, 1974, Paris, ed. Lumière
- 19) Idem – *Au royaume de l'Antéchrist*, 1974, Paris, ed. Lumière
- 20) Idem – *L'Humanité en agonie*, 1975, *conference tenue a Paris, novembre 1975*, Difusion de la Pensée Française, Chiré en Montreuil, 18 p.

Articole menționate în bibliografiile revistelor de cultură românești din Exil:

L'Eglise au peril, in **Defence de Foyer**, 1963, Nov.-Dec., p.365–69.

Les deux atheïsmes, in **Defence de Foyer**, 1963, Nov.-Dec., p.389–392.

Playdoyer de Satan, in **Le Courrier National**, Nov.-Dec.

Français, votre liberté fiche le camp, in Paris, 1964, 28 p.

Progressisme, qui es-tu?, in **Defence de Foyer**, 1964, Mars, p.119–122.

Caïn, in **Defence de Foyer**, 1964, Mars, p.133–136.

Le sens sacré du corps humain, in **Defence de Foyer**, 1964, Avril-Mai, p.193–197.

Absurdité de l'évolution, in **Defence de Foyer**, 1964, Avril-Mai, p.229–233.

(cf. Răboj, in **Ființa Românească. Revistă de cultură**, Paris, 1965, III, p.202–203. Revista **Ființa Românească** a fost editată de Fundația Universitară Carol I, aflată în Exil la Paris (nr. I apărând în 1963), sub redacția lui Mircea Eliade, Vintilă Horia, Virgil Ierunca, Emil Turdeanu, Virgil Veniamin. În 1968 apărea nr. 6, ultimul, cf. Manolescu 2003, 311–312).

Revista **Limite** (cf. Manolescu 2003, 450–452), editată la Paris de Virgil Ierunca și de Nicolae Petra (1909, Sibiel – 1985 Mexico City) între 1969–1986, consemna la rubrica *Primate la redacție* și lucrările lui Paul Scortescu. În nr. 5/ Decembrie 1970, p.12 sunt consemnate:

Paul Scortesco – *Lettre ouverte a Satan*, 1969, Paris, Ed. La Lumière.

Idem – *Les Naufrageurs de l'Eglise*, 1969, Paris, Ed. La Lumière.

Idem – *Les masques tombent*, 1970, Paris, Ed. La Lumière.

Idem – *Messe, Sacrifice ou Sacrilège*, 1970, Paris, Ed. La Lumière.

În numărul 11 / Decembrie 1972, p.16 este menționat:

Paul Scortescu – *Obeissez!*, 1972, Boulogne sur Mèr, Coll. Lumière.

Articole ale lui Paul Scortesco apărute în revista catolică tradițională **Einsicht. Credo ut intelligam. Römisch-Katolische Zeitschrift**, apărută la München, sub redacția Dr. Eberhard Heller și cercul *Freudenkreis der Una Voce* (nr. 1/Aprilie/1971). Revista apare și în prezent, fiind accesibilă și în format electronic în pagina web <http://www.einsicht-online.org/>:

Noch vor zehn Jahren, in **Einsicht**, 1971, I, nr.1, p.26–28.

Aus der Tiefe des Abgrunds, in **Einsicht**, 1971, I, nr.8., p.30–31.

Es wird Zeit, in **Einsicht**, 1971, I, nr.11, p.6.

Theologie der Revolution. Die neue Religion, in **Einsicht**, 1972, II, nr. 6, p.28–31.

Satan in der Kirche, in **Einsicht**, 1972, II, nr. 7, p.28–31.

Die schwarze Flut, in **Einsicht**, 1972, II, nr. 7, p.37–38.

Knallende Wahrheiten, in **Einsicht**, 1973, II, nr. 11, p.20–21.

Gehorcht I, in **Einsicht**, 1973, III, nr. 3, p.17–20.

Gehorcht II, in **Einsicht**, 1973, III, nr. 4–5, p.3–12.

Gehorcht III, in **Einsicht**, 1973, III, nr. 6, p.15–21.

Die katholische Priestertum in **Einsicht**, 1974, III, nr.11, p.15–16.

Der Verrat der Hierarchie I, in **Einsicht**, 1974, IV, nr. 7–8, p.220–221.

Der Bannfluch, in **Einsicht**, 1975, V, nr. 3, p.109–110.

Die Augen öffnen sich, in **Einsicht**, 1975, V, nr. 4, p.159.

Der Verrat der Hierarchie II, in **Einsicht**, 1975, V, nr. 4, p.194–195.

Nimm dich in Acht, Kirche I, in **Einsicht**, 1976, V, nr. 6, p.319–321.

Nimm dich in Acht, Kirche II, in **Einsicht**, 1976, VI, nr. 2, p.82–83.

Auf dem Weg zum Arhipel Gulag, in **Einsicht**, 1976, VI, nr. 2, p.36.

Platz den Lebenden, in **Einsicht**, 1976, nr. 3, p.125.

Es lebe dr Tod, Tod der Leben I, in **Einsicht**, 1976, VI, nr. 7, p.153–155.

Die Augen öffnen sich, in **Einsicht**, 1976, VI, nr. 7, p.159–161,

Die Unterstützung, in **Einsicht**, 1976, VI, nr. 4, p.161.

Necrologul publicat în **Einsicht**, 1977, VI, nr. 6, p.1.

Die am Tode mitarbeiten, in **Einsicht**, 1977, VI, nr. 6, p.225–227.

Plaz den Lebenden, in **Einsicht**, 1979, IX, nr. 5, p.208.

Paul Scortesco a fost apreciat și în lumea catolicilor tradiționaliști italieni, poetul florentin Tito Casini (1897–1987) citându-l ca prieten al său într-unul din binecunoscutele sale eseuri (asemănătoare de altfel ca stil și principii cu ale lui Scortesco: *Nel fumo di Satana. Verso l'ultimo scontro*, Firenze, 1976 (în capitolul *Il perfido ed astuto incantatore*, accesibil nouă din nefericire doar on-line: http://www.latunicastracciata.net/ultimo_scontro/11_US.htm).

Dar Paul Scortesco nu a fost singurul artist plastic român implicat doctrinar în menținerea Predaniei Catolice. Un partener ideatic, cu care foarte probabil s-a cunoscut și a avut schimb de idei a fost Domnișoara **Mira Davidoglu/ Myra Davidoglou**. Pagina cibernetică (dublată și de o editură) redactată de Jean Augy și de ginerele lui, Francois-Xavier de Hautefeuille, *Chiré Diffusion de la Pensée Française* îi publică un necrolog amplu (cf. <http://www.chire.fr/A-143503-analyse-logique-et-theologique-de-la-these-dite-de-cassiciacum.aspx>). Ea s-a născut într-o familie mixtă, româno-elenă, în 14.V.1923, a absolvit bacalaureatul în 1942, impunându-se ca desenatoare, graficiană și pictoriță. A expus la București iar în 1946 alături de mama ei a fugit la Paris unde și-a continuat activitatea artistică, unele opere fiindu-i achiziționate de Statul francez. A studiat dreptul, științele economice și filosofia (devenind *agrégé de philosophie*), lucrînd la diferite companii din jurul Parisului. A dobândit cetățenie franceză împreună cu mama ei în 1959. Nu s-a căsătorit ci a preferat cultivarea unei pietăți de tip benedictin, fiind o devotată romano-catolică. Din 1976 se va implica în scrisul tradițional catolic, colaborând la revista *Matines* a Mons. Ducaud-Bourget, iar ulterior editând revista *La Voie* (24 de caiete, ultima apariție fiind în 1993). Din 1994 nu a mai pus mîna pe condei, trecând întru veșnicie în 7.IV.2001. Editura franceză sus-menționată i-a reeditat *Analiza logică a tesei numite din Cassiciacum* (Chiré en Montreuil, 2011, Ed. St. Remy) și 6 volume a unei antologii de articole (*Pour la défense de l'Église, gardienne de la Foi*, Chiré en Montreuil, 2011, Ed. St. Remy).

În România Myra Davidoglou (cunoscută ca Mira Davidoglu) s-a remarcat prin ilustrarea revistei *Graiul Copiilor* (1942–1944), a expus la Salonul Oficial de Toamnă 1945 (cf. Ministerul Artelor – *Salonul Oficial de Toamnă, Desen, Gravură, Afiș.1945*, București, 1945); va fi membru în trupa experimentală de teatru a Monicăi Lovinescu, activă pe lângă Institutul Francez din București. Cf. Furtună Angela, – *Cu George Enescu, Monica Lovinescu și alți mari români, în căutarea României, Thursday, 24*

October 2013, accesibil la <http://www.romaniantimes.com/index.php/angela-furtuna/785-cu-george-enescu-monica-lovinescu-i-ali-mari-romani-in-cutarea-romaniei.html> :

«Cu acest bogat și sofisticat bagaj cultural, adolescenții din grupul Monicăi Lovinescu, ajunși la Universitate cu efluvii artistice și cu bucuria de a savura valoarea artistică autentică, se constituiau în grupul “Les Chameaux”, în februarie 1945, în chiar ziua când Camil Petrescu își deschidea seminarul de regie experimentală; membrii grupului de tineri vor pune în scenă diverse piese, iar publicul de teatru care va afla de realizările lor și li se va alătura cu admirație îi includea pe Monseniorul Vladimir Ghika, pe Jean Mouton (directorul Institutului Francez), Basil Munteanu, Michel Dard, Camil Petrescu, Maria Botta, Alice Voinescu, Georges Rosetti, Constantin Grigorescu (Greg), Gaby Bosse, Irène (Hanciu și mai târziu Eliade), Ina (Don, apoi Paleologu – cel mai frumos cuplu al Bucureștiului – și în sfârșit Naumescu), Mira Davidoglu (un talent de pictoriță autentic), Dan Brătianu, Ion și Gheorghieș Lecca și mulți alții, dintre care unii vor pieri în cazne atroce în închisorile comuniste sau în exil.»

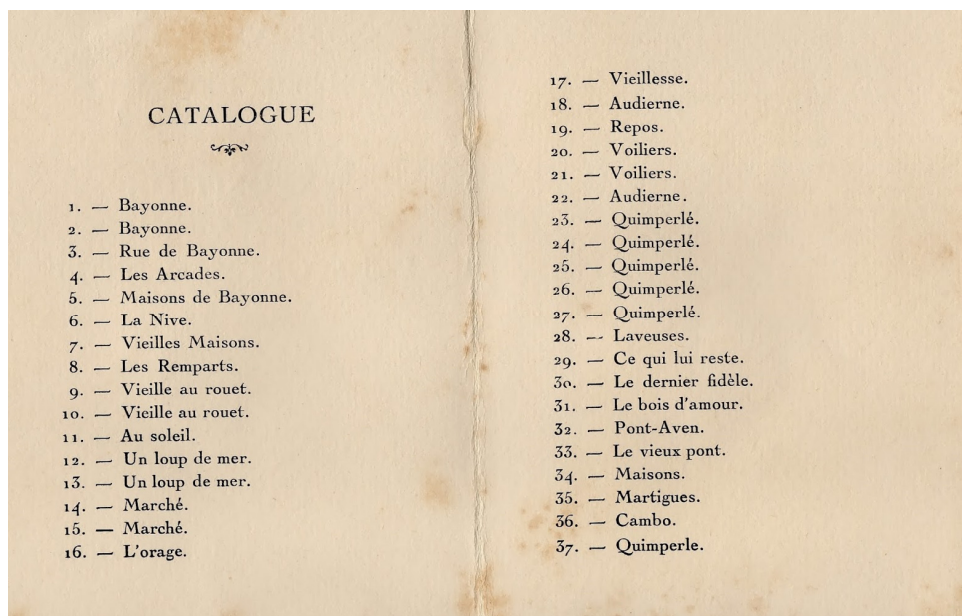
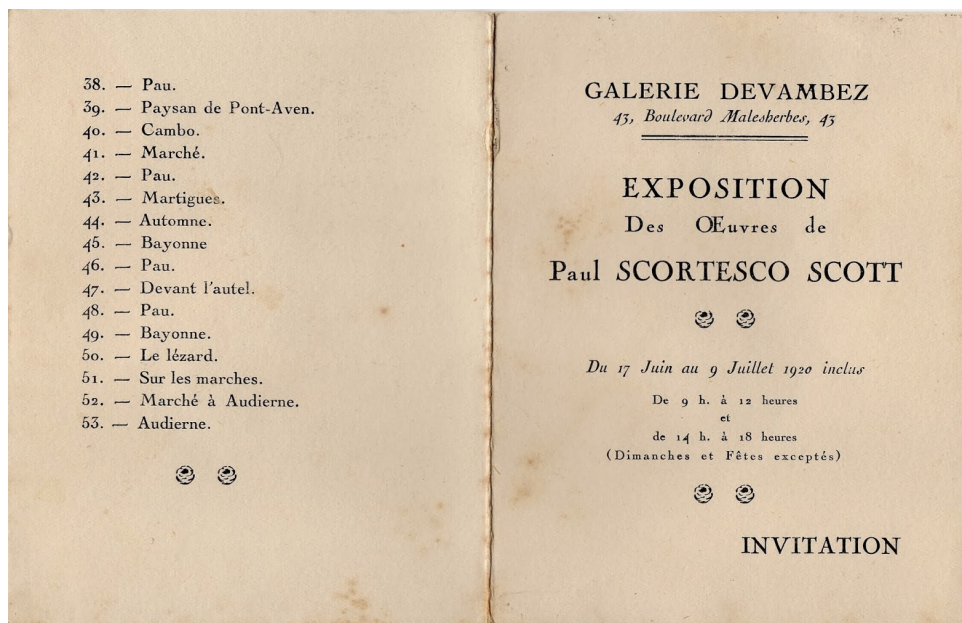
Ruxandra Oteteleșanu va considera stilul actorial al Mirei Davidoglu prea cerebral, conferind o dimensiune intelectuală a personajelor artistice pe care acestea, în mod obișnuit, nu le-ar poseda. (Vezi și Oteteleșanu, Ruxandra – *Teatrul de la Maison des Français : Les jours heureux de André Pugeut*, în **Universul Literar**, București, 1945, LIV, nr. 16–17, 27.V.1945, p.1).

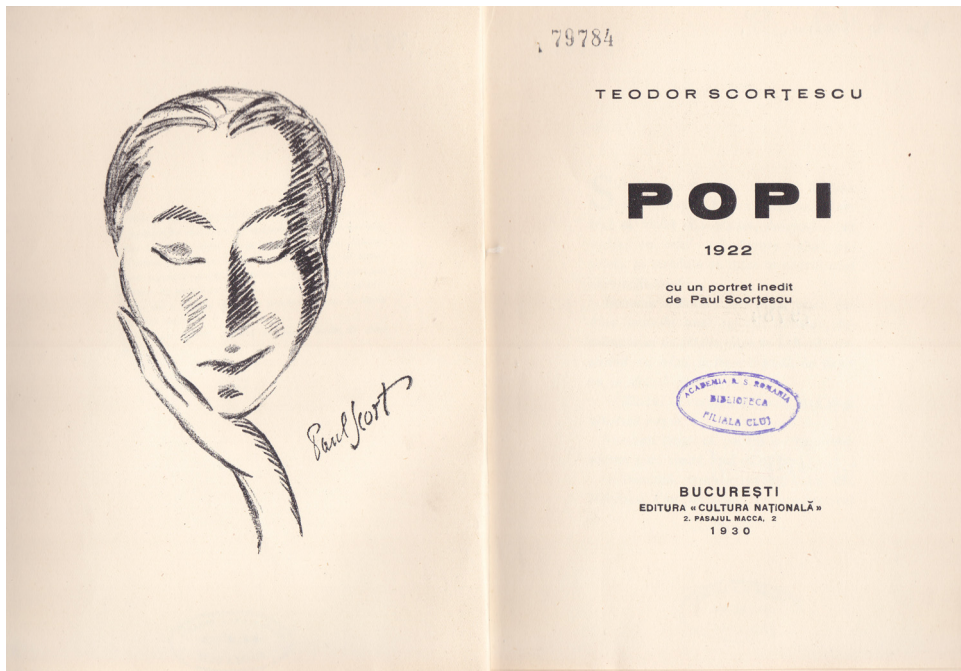
Myra Davidoglou a ajuns și ea la poziția sedevacantistă, considerând ca Paul al VI-lea și succesorii săi, îmbrățișând învățăturile eretice din documentul Conciliului Vatican II *Dignitatis humanae* (7.XII.1965) precum și erorile modernismului condamnate formal și solemn de papi până în 1958, căzând astfel de la credință, nu erau papi. Autoritatea lor fiind una umană și nu divină, măsurile pastorale, canonice, disciplinare, cu atât mai mult cele dogmatice erau și sunt nule de drept. Este poziția sedevacantismului clasic. Myra Davidoglou a scris în apărarea acestei poziții un eseu teologic (Davidoglou 1991–1992) prin care confrunta teza *sedeprivationistă* a Mons. Michel Guérard des Lauriers, OP. Michel Louis Guérard des Lauriers (25.X.1898, Suresnes – 27.II.1988, Cosne), șef de promoție la liceu dar și la *Ecole Normale Supérieure – Sciences*, doctor în matematici, doctor în filosofie, doctor și magistru în teologie, a intrat în Ordinul Dominican în 1927, a fost hirotonit preot în 29.VII.1931 și episcop la Toulon în 7.V.1981 de către Mons. Pierre Ngo Dinh Thuc (1897–1985), fost arhiepiscop de Hue, Vietnam, a ajuns profesor de teologie dogmatică la Universitatea Pontificală Lateran fiind invitat de Papa Pius al XII-lea, a fost membru al Academiei Pontificale Sf. Toma d’Aquino, iar din 1970 (când a fost expulzat, împreună cu rectorul și alți 13 colegi) a fost profesor la Seminarul din Ecône, condus de Mons. Marcel Lefebvre. Aici a funcționat până în 1977 fiind îndepărtat când a început propagarea tezelor sedevacantiste. În 1969 a lucrat la

realizarea *Scurtului Examen Critic asupra Novus Ordo Missae*, semnat de cardinalii Antonio Bacci și Alfredo Ottaviani (Ottaviani Bacci 1969). Autor a numeroase articole și studii de teologie, a fost considerat (chiar și de cei pe care i-a combătut) o acvilă teologică. (Lucrări și materiale despre Mons. Guérard des Lauriers se găsesc accesibile pe site-ul http://www.a-c-r-f.com/documents/Mgr_GUERARD_des_LAURIERS-textes.pdf). Teza dela Cassiciacum la care a meditat aproape 9 ani și a publicat-o în faimoasele *Caiete dela Cassiciacum (C I – C VI)* pornește de la premisa că un Papă, asistat de Duhul Sfânt și de Mântuitorul beneficiază în calitatea sa publică de darul infalibilității (nu poate proclama o doctrină falsă sau un principiu moral fals), fiind adevărata Autoritate, căruia trebuie să i se dea ascultare necondiționată în câmp dogmatic, moral, canonic. Constatându-se că Paul al VI-lea a promulgat documente ce conțineau erezii, iar prin faptele lui a demonstrat că nu dorește binele Bisericii sau propășirea credinței, acesta și-a pierdut condiția spirituală, nemaifiind papă *formaliter*, ci doar *materialiter*. În caz că alegerea lui din 1963 era canonică, Giovanni Battista Montini (Paul VI) era și este singurul îndrituit să ocupe Tronul Petrin, la fel și succesorii săi. Aceștia acceptând erorile Conciliului Vatican II (mai ales ultimul document, *Dignitatis Humanae*) nu pot fi Papi ci sunt doar papi potențiali. Ar deveni Papi dacă ar lua poziție clară de respingere a erezilor. O asemănare imperfectă ar fi tocmai momentul alegerilor prezidențiale, cel abilitat să ocupe funcția fiind președintele ales și ratificat, dar devenind formal președinte odată cu depunerea jurământului (intrarea în mandat). *Teza de la Cassiciacum* putea fi aplicabilă guvernării lui Paul VI, dar în cazul unor viitori succesori ce urmau a fi consacrați conform noului rit episcopal (a cărui validitate este contestată de sedevacantiști și de cei mai mulți integraliști) ea nu ar mai fi oferit un răspuns satisfăcător asupra prezenței și maifestării Autorității din Biserică. Tezei i se pot aduce (și i s-au adus) numeroase obiecții, unele chiar din partea sedevacantistă. Myra Davidoglu în analiza acestei teze (Davidoglu 1991–1992) a adus argumente logice, dogmatice, din operele Sf. Thoma d’Aquino, Dreptul Canonic (*ante* 1983) dar și din Părinții Bisericești Apuseni sau Răsăriteni, și i-a demonstrat inconsistența. De menționat că în câmpul tradiționalismului catolic nimeni nu a putut combate argumentele Myrei Davidoglu! Pozițiile sedevacantiste prezintă anumite limite, alteori putând duce la conclavism (principiul prin care grupări catolice adesea liliputane își aleg câte un „papă”). Înalț Prea Sfințitul arhiepiscop Marcel Lefebvre, deși un excelent și profetic diagnostician, a preferat un sedevacantism practic, fiind adeptul tatonărilor și adesea al unor decizii de conjunctură (acest fapt i-a fost reproșat de Prea Sfințitul Guérard des Lauriers, că nu acționa conform unui principiu teologic ferm). O poziție catolică tradițională dar care explică coerent situația de criză din Biserică este cea a P. Curzio Nitoglia, și anume *Ipoteza de la Velletri* (Nitoglia 2008): *ipoteza magisterului pastoral*, pornit odată cu Conciliul Vatican II, care nu beneficiază de infalibilitate și ineranță dogmatică.

Un fapt notabil este că în criza Bisericii consecutivă anului 1965 pozițiile ortodoxe catolice au fost apărate și de doi români, Paul Scortesco și Myra Davidoglou, aceștia prin atitudinile lor fiind considerați maeștri de gândire de către camarazii lor de luptă francezi (și nu numai).

Iată reproducerea unei invitații-catalog a lui Paul Scortescu din 1920, oferit de pagina cibernetică (<http://artdistrictproject.blogspot.ro/> accesat în 21.XI.2016, orele 14,07):

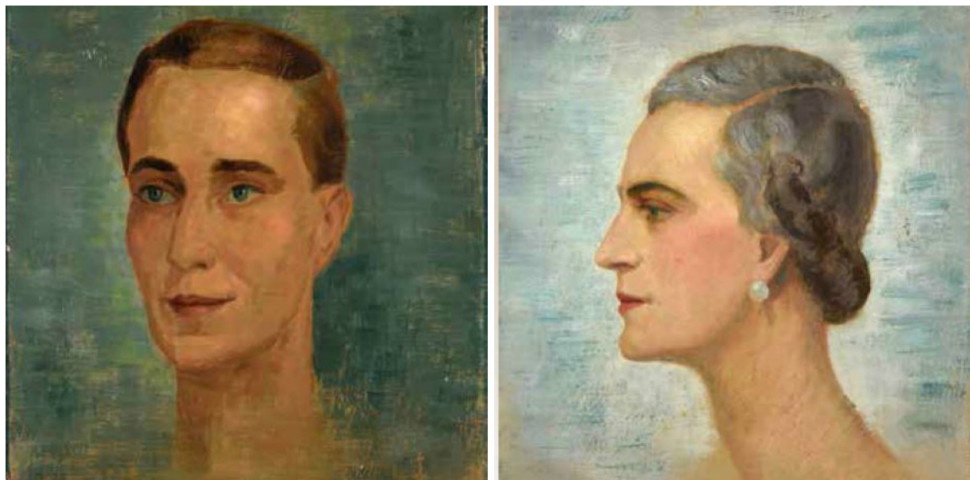
Theodor Scortzesco văzut de fratele său, Paul Scortzesco

Paul Scortzesco în Spania, 1960

Domnișoara *Myra Davidoglou*

Principii *Felix Iusupov* și *Irina Iusupova* portretizați de *Paul Scortesco*

Autoportret *Paul Scortesco*

Portretele Principilor Iusupov au fost reperate pe pagina web <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/81/6c/33/816c33357006ecad6d550e4062223b49.jpg> și <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/736x/3c/47/ef/3c47ef14bc01f05699deb91d627d602f.jpg>

paulscortesco <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:rrKzwVV0...>

Acesta este conținutul din memoria cache de la Google pentru <http://paul-scortesco.blogspot.com/>. Este un instantaneu al paginii, așa cum arăta ea în 29 Iun 2011 18:57:53 GMT. Este posibil ca pagina curentă să se fi modificat între timp. [Aflați mai multe](#)

Sunt evidențiați următorii termeni de căutare: paul scortesco est mort [Versiune numai text](#)

Paul Scortesco 1890 † 1976

"Comme vous le voyez je ne suis pas de ceux qui plaisent à tout le monde, et je le regrette... je manque de souplesse; je ne comprends rien à la fine politique. On me dit que j'ai tort, que si je continue je finirai par avoir la tête tranchée. Ah! merveille ! Ma tête tranchée continuera à dire des vérités !" (1)

Peintre, écrivain et musicien, né à Jassy (Roumanie), naturalisé français depuis la grande guerre. Se définissant comme "un simple combattant de la vie", il fut un vaillant défenseur de la Foi catholique et de Mgr Lefebvre. Il fut retrouvé brûlé dans son lit, mais les circonstances réelles de son décès sont inconnues. Ce qui est sûr, c'est que ce témoin de la Vérité génaît. Cette photo est la seule sur le net. J'ai choisi quelques extraits des ouvrages de cet artiste mort en martyr, visionnaire et intuitif, dont les titres sont indiqués en lien. Bonne lecture !

"Nos vrais ennemis sont en nous. Ceux hors de nous nous donnent les victoires, surtout lorsqu'ils nous tuent." (2)

Pagină cibernetică dedicată lui *Paul Scortesco*, accesată în 2011, între timp dispărută. A se observa anul nașterii indicat greșit (1890)

Conerta revistei

Recenzia „Magiei albe” a lui Theodor Scortesco, redactată (mai probabil) de Prof. Dimitrie Găzdaru, publicată (facsimitat) în revista *Cuget Românesc*:

273

CĂRTI

Theodor SCORTESCU, *Magie albă*, povestire
Ed. Cartea Pribegiei, 1952.

Rara a apariție a numelui d-lui Theodor Scortescu -scriitorul atât de gustat din "Popi" și "Concina prădată"- în literatura din exil, nu poate stârni decât o legitimă emoție.

Cunoscător al mediului mediteraneano-levantin de odinioară, (spunem "de odinioară" căci foarte puțin ar mai recunoaște Istanbulul ca și întreaga Turcie kemalistă de altfel, în paginile d-sale sau ale lui Pierre Loti de pildă) autorul se reîntoarce, în volumul de față, pe aceste meleaguri. O face cu emoția unui îndrăgostit și ne dăruie pagini bogate în descrierea de pe malul Bosforului.

Stilul pare că ține pas hotărît cu vârsta autorului: domol, îngrijit, așezat, fără entuziasme tinerești. Eroii, în special Ioana Turzu, creionați, dar bine conturați. Sfârșitul povestirii însă la să impresia netă a grabei de a termina cartea și pe eroi.

Ceeace ni se pare mai de remarcat însă în "Magie albă" mai mult de cât calitățile strict literare sau stilistice, este tema în sine. Deși dintr-o generație pentru care literatura bună avea ca idol pe Hortensia Papadat-Bengescu, d. Theodor Scortescu nu ancorează în nelinistea gide-eană. Din toată literatura (proza) română din exil, "Magie albă" este, după "Iphigenia" d-lui Mircea Eliade, a doua carte care delimitează net două mentalități, două atitudini umane în fața existenței. Ca și în "Iphigenia", întâlnim în cartea d-lui Theodor Scortescu eroi care încearcă să birue și scepticismul și desnădejdea, atitudini care stăruie în mai toate celelalte produse literare și care, de multe ori, chiar când sunt scrise cu talent, trădează hotărîrea autorilor de a fi la unison cu anumită literatură apusean-europeană. (Apascană nu numai ca punct cardinal-geografic...). Nu este o carte "moralistă", să ne înțelegem. Nu are nimic din scrierile ostentativ creștine sau moralizatoare care, în loc să apropie, să convingă, produc un efect contrariu. Ioana Turzu este o fată ca oricare altă, iubeste pe un tânăr și îngrijește pe un altul, bolnav. Dar, ca la foarte puține eroine moderne, se produce o schimbare radicală și net, în favoarea înaltului care o detașează de cele marunte și meschine din jurul ei. Ea crede, pur și simplu. Nu perorează și nu caută să-și facă adepty. Cu aceasta credință a ei va fi în stare să lecuiască bolnavii, fapt care va stârni invidii, patimi și, până la urmă, va muri. Credința ei este o iluminare pe care nu caută să o înțeleagă și nici să o analizeze creindu-și false probleme psihice.

Dacă vom judeca povestirea d-lui Theodor Scortescu cu cinismul, desnădejdea sau scepticismul ce bântue literatura apuseană, ea ne va apare, ca și "Iphigenia" d-lui Mircea Eliade ca o stridență. Totuș, așa de va fi pentru unii, nu credem să ne înșelăm spunând

că această stridentă ia forma unei lumânări aprinse în mijlocul unei nopți de culoarea cernelei.

Avocat N. ARNAUTU, Noi și Rușii

Ed. Cuget Românesc, Buenos Aires 1953.

La șirul strădaniilor personale- în lipsa unei oficialități care să le ia locul- de a pune la dispoziția românilor exilați cât mai multe arme de luptă împotriva ocupantului de astăzi, se adaugă aceea a d-lui Avocat N. Arnăutu. Ținând să precizeze dela început -și bine face- că nu are pretenții scriitoricești de nici un fel, autorul aduce un serviciu real băjenarilor noștri, publicând toate documentele pe care a putut d-sa să le strângă, referitoare la raporturile noastre cu Rușii, dela apariția acestora la malul Nistrului.

Recitirea într'un volum și în circumstanțele actuale a acestor documente, aruncă o lumină specială asupra evenimentelor care au premers catastrofei din 1944. D. Arnăutu demonstrează prin aceste documente că adevăratul nostru dușman nu este numai comunismul ci Rușii, pe care nu i-a schimbat nici creștinismul nici comunismul. Relațiile noastre cu ei au fost totdeauna tense și hotărât în defavoarea noastră decât ori i-am avut aliați. Dar ceea ce este de reținut din lucrare, este punerea în adevărata lui lumină a unui dușman care nu atentează direct numai la teritoriul nostru și la bogățiile materiale ci, mai cu seamă, la ființa noastră ca neam ne-slav. Redarea de texte secrete -odinioară- cum sunt bunăoară instrucțiunile Împăratului Alexandru I către ambasadorul său din Paris la 1807, nu lasă nici o îndoială asupra adevăratelor sentimente rusești față de noi și asupra felului special muscalesc de a vedea diplomația și a înțelege tratatele încheiate. Paginile reproducute din Eminescu și mai ales profeticele discursuri ale lui P.P. Carp, de o dramatică actualitate, ne dau măsura exactă a celor pe care, din nenorocire, Dumnezeu ni i-a harăzit ca vecini la hotarul de Răsărit al pământului românesc.

Cartea d-lui Arnăutu -pe lângă studiul d-lui Prof. Univ. D. Găzdaru referitor la contribuția românească în cultura Slavilor- va umple un gol simțit în exilul românesc unde consultarea izvoarelor de istorie românească este aproape imposibilă. Pacat că astfel de lucrări nu pot apărea într'o limbă de mare circulație, fapt ce ar pune pe cititorul apusean liber, în contact cu niste realități pe cât de necunoscute pe atât de presante și pentru el.

Deși era tentat, în puținele comentarii care însoțesc aceste documente, autorul s'a ferit să intre pe tărâmul polemicii politice contemporane, fapt care dă lucrării locul just pe care trebuie să-l ocupe în lupta noastră, a tuturor, împotriva Rușilor: o armă în plus.

Maria GAZDARU, A.B.C. -Darul lui Mos Crăciun

Ed. Cuget Românesc, Buenos Aires 1952.

Cu cât se prelungeste exilul, cu atât nevoia de a reconstitui viața românească în manifestările ei marunte -și totuși esențiale- se face mai simțită. S'au făcut încercări serioase de a retipări o-

II

Revenim la citatele de la începutul articolului nostru. Informațiile din publicațiile franceze (Remy 1986–1987) au fost publicate și în lucrări de sinteză dedicate crizei eclesiastice (A C R 1997, 13–15, 119–120 fiind cotate abatele Henri Mouraux (1907–1995) din Nancy și revista sa *Bonum certamen* Nr. 55 / 1981) dar și în publicistica de resort italiană (cazul P. dr. Luigi Villa din Brescia, 1918–2012, vezi Villa 1998, p.147 unde este menționată afirmația Principelui **Scotresco** (!) *cugino germano* – văr primar al Principelui Borghese).

Din studiile publicate de Paul Scortesco, atâtea cât au fost accesibile autorului prezent nu rezultă că acesta ar fi scris o asemenea frază. Cel puțin scriitorul acestor rânduri nu a întâlnit-o. Fraza prezintă anumite date intrinseci care o fac suspectă din primul moment.

Ca preambul trebuie să recunoaștem perfecta posesiune a limbii franceze din partea pictorului și eseistului nostru iar mai apoi trebuie să recunoaștem că acesta își cunoștea familia mai bine decât noi. Însă cei ce îi atribuie fraza respectivă îl consideră pe Paul Scortesco **văr** („cousin” în textul englez, „cousin germain” în cel francez – văr primar) cu Principii Borghese. Paul Scortescu (ca de altfel și fratele său, Theodor Scortzesco) era **cumnat** (în franceză „beau-frère”, „brother in law” în engleză) cu principii respectivi! Pentru a analiza cu oarecare relevanță Conclavul din 1963 trebuie să recurgem la un document edit fundamental și anume **Anuarul Pontifical** (*Annuario Pontificio*) emis de preferință în acel an sau într-un an cât mai apropiat de acel eveniment. Ca lege în vigoare la acea dată funcționa *Motu proprio Summi Pontificis electio* (5.IX.1962, în *Acta Apostolicae Sedis* – A.A.S.1962, 54, p.632) promulgată de Papa Ioan al XXIII-lea care amenda sau completa unele articole din Constituția Apostolică precedentă, *Vacantis Apostolicae Sedis* (8.XII.1945, în A.A.S., 1946, 38, n. 3, pp.65–99). Ambele documente prevedeau obligativitatea participării la conclav a oricărui cardinal liber, indiferent dacă acesta era excomunicat sau sub cenzură, sau o altă pedeapsă canonică (& 34, *Vacantis Apostolicae Sedis*), cardinalii putând fi însoțiți de doi sau trei servitori (în caz de boală), un cleric și un laic, sau doi laici, sau doi clerici (& 43 *Vacantis Apostolicae Sedis*, reformulat în & VIII din *Summi Pontificis electio*). Ambele documente pontificale stabileau rolul **Mareșalului perpetuu al Sfintei Romane Biserici** *qui Conclavis est Custos* (& 52, *Vacantis Apostolicae Sedis*, următorul neaducând modificări atribuțiilor acestuia). Mareșalul perpetuu, sau Mareșalul Conclavului era cel mai înalt demnitar civil ce se implica în organizarea alegerilor, misiunea lui fiind să se asigure de închiderea spațiului sacru și de inexistența unei comunicații nepermise cu exteriorul. Ioan al XXIII-lea a lărgit prevederile secretului legat de conclav, a dispus formule de

jurământ particulare pentru participanții necardinali, delimitând mai clar atribuțiile cardinalului camerlengo, a cardinalilor decani ai celor trei ordine sau a decanului Sacrului Colegiu. În 1963 decan al sacrului Colegiu era cardinalul Eugène Tisserand (n. 24.III. 1884, cardinal din 1936, d. 21.II.1972, vezi AP 1963, 33–34), iar cardinal camerlengo era atât în conclavul din 1958 cât și în cel din 1963 cardinalul Benedetto Aloisi Masella (n. 29.VI.1879, cardinal din 1946, d. 30.IX.1970, despre funcțiile lui, AP 1963, 39–40). Anuarul Pontifical din 1963 oferă date despre Gărzile Nobile, corp ce data din 1801, accesibil mării aristocrații pontificale (trebuia să demonstreze cel puțin 100 de ani de noblețe anterioară), fiind furnizate numele ofițerilor și subofițerilor acesteia. De menționat că serviciul gărzilor nobiliare era gratuit, nefiind remunerat (AP 1963, 1209–1211, 1531). Comandantul acestora era principele general-locotenent Mario del Drago (1899–1981), mare stegar fiind marchizul Patrizio de Patrizi Naro Montoco. Desigur că principii Borghese ar fi putut participa la Gărzile nobile, dobândind cel puțin un rang superior, dar n-au făcut-o în 1963. Altminteri Anuarul Pontifical i-ar fi menționat. Alături de Garda Nobilă funcționa și Garda Palatină (fondată în 1850) condusă de colonelul Francesco conte de Cantuti Castelvetri (1904–1979), accesibilă micii nobilimi și cetățenilor de vază, și ea fiind voluntară (AP 1963, 996, 1536). Mai funcționau pe atunci Corpul Camerierilor Secreți (AP 1963, 1532) și al Camerierilor de onoare de capă și spadă (AP 1963, 1533–1534), ei având rol protocolar și în timpul sedisvacanței pontificale. Aceste corpuri nobile au fost desființate de Paul VI în 15.IX.1970, prin actualizarea *Motu Proprio Pontificalis Domus* (28.III.1968) (Mattei 2013, 337–339), din nefericire Paul VI preferând a se înconjura de antreprenori financiari asemeni lui Michele Sindona, și prin cercurile legate de Mafia Italiană determinând implicarea Sf. Scaun în scandaluri financiare endemice (Bellegrandi 1975 mai ales p.165–169, Villa 1998). Jandarmeria Pontificală era condusă pe atunci de colonelul Dr. Spartaco Angelini (AP 1963, 997), iar faimoasele Gărzi elvețiene de colonelul Robert Nünlist (AP 1963, 996). Deși familia Borghese se încadra în a servi în cadrul Gărzilor Nobile, ea nu figurează în Anuarul menționat. Cei 4 camerieri secreți de capă și spadă numerari care aveau atribuții și în timpul Conclavului erau contele Giovanni Chiassi, Pietro Cartier, marchizul Giuseppe Sacripante Vitutii și marchisul Roberto Grossi di Camporsevoli (AP 1963, 1277). Surprinzător, Anuarul nu menționează nici numele Mareșalului Sfintei Biserici, probabil una din cauze fiind pe atunci notorietatea funcției. Din 1270 până în 1712 funcția a fost deținută de primii născuți din familia princiară Savelli iar din acel an, odată cu stingerea liniei masculine directe, a trecut la familia princiară **Chigi Albani della Rovere**. (Moroni 1847, XLII, p.271–287). În 1963 Mareșal al Sacrei Romane Biserici era Principele **Sigismondo Chigi Albano della Rovere** (1894–1982), funcția urmând fiului acestuia, Agostino Chigi Albani della

Rovere (1929–2002). Din nefericire, în prezent fără obiect. Familia princiară Borghese nu putea aspira la această demnitate, iar din titlurile rudelor imediate ale principesei Livia Borghese-Scortesco observăm că apropiații ei s-au orientat spre cariere diplomatice sau militare ale Regatului Italian. Cât despre participarea Lojii Bnei Brith la influențarea conclavului prin *violarea* acestuia, ea este de asemeni neverosimilă. Contactele ebraice cu Biserica erau mult mai vechi, încă din secolul XIX (!), iar din 1960 ele se desfășurau cu o largă publicitate, prin intermediul organismului pontifical instituit în acel an: Secretariatul pentru Promovarea Unității Creștinilor și Dialog cu Ebraismul (5.VI.1960) condus de cardinalul Augustin Bea SI (1881–1968, cardinal din 1959, fost duhovnic la Papei Pius XII, consacrat în 19.IV.1962 arhiepiscop titular de Germania în Numidia, vezi și AP 1963, 73). Ori legăturile cu reprezentanți ai comunității ebraice au fost făcute publice în mass-media, iar audiențele date de papi unor reprezentanți Bnei Brith au fost și ele intens mediatizate. Dacă reprezentanții unor organizații ebraice aveau eventuale preferințe pentru un anumit candidat pontifical (fapt firesc) cel care în conclav, în *mod legitim*, putea menționa aceste opțiuni confrăților săi era chiar cardinalul Bea. Repetăm: membrii Bnei Brith erau prea inteligenți pentru a viola regulile unui conclav papal, când aveau la îndemână o cale *legală* de a-și face cunoscute preferințele. Afirmția **atribuită** lui Paul Scortesco nu se poate susține!

Și totuși: de ce Bnei Brith și nu o altă lojă masonică sau un alt grup ebraic? Vina a vut-o chiar cel prezentat public drept câștigător al alegerilor din conclavul anului 1963, Giovanni Battista Montini (Paul VI) care purta ca papă *efodul* (raționalul) Marilor Preoți vetero-testamentari. Efodul este un obiect liturgic conținând 12 pietre prețioase, după numărul celor 12 triburi ebraice și conținea celebrii Urim și Tumim. Cel purtat de Paul VI era de formă pătrată, conținând 12 pietre prețioase, era purtat lângă stola pontificală, pe piept. Documentele fotografice de epocă o demonstrează fără echivoc (Villa 1998, p.115). Ori tradiționaliștii afectați de acest fapt au scăpat din vedere că purtarea efodului de Giovanni Battista Montini nu era o ofensă doar la adresa Bisericii Catolice ci și la adresa iudaismului. Vechiul Testament (text sacru comun iudaismului și creștinismului) este categoric: obiectele Marelui Preot nu puteau fi purtate decât de urmașii legitimi ai lui Aron, după consacrarea acestora. Ceilalți preoți sau leviți nu le puteau purta, sub imperiul pedepsei capitale pentru profanare. Hașmoneii (Macabeii), deși din ceata sacerdotală Yoariiv, care au unificat funcția regală cu cea a marilor-preoți au determinat prin acest fapt schisme în iudaismul secolului II î.Hr. După distrugerea Templului din Ierusalim (70 d.Hr.) obiectele liturgice ebraice (câte s-au găsit) au fost confiscate de romani și duse la Roma, unde au servit la îmbogățirea tezaurului imperial. Purtarea unor asemenea obiecte sacre [interzise nu doar evreilor simpli, ci și descendenților tribului lui Levi

și a familiilor de *cohanim* (preoți abilitați la serviciul din sanctuar, ai căror descendenți au numele de Kohen, Kahan, Kohn, etc.), chiar și rabinilor, dacă aceștia din urmă **nu** sunt descendenți ai familiilor Marilor Preoți], de către *ne-evrei* este pe drept văzută de israeliții pioși ca o supremă ofensă. (Singurii care pot demonstra o oarecare descendență legitimă și înrudire cu Marii Preoți vetero-testamentari sunt Marii Preoți samariteni din Șechem și Nablus). Or, dacă dorești promovarea unor relații sincere cu reprezentanții unei confesiuni, nu abuzezi de obiectele sacre ale acelei religii (și nici de ale tale proprii – a se vedea cazul *vinderii* tiarei papale în 17.VII.1967). De ce Bnei Brith, totuși? Tocmai pentru că era vorba de o lojă masonică, ce presupunea folosirea unor rituri inițiatice. Deci și a unor accesorii ceremoniale. Pentru cei ce au studiat comparativ ritualurile masonice este însă un loc comun că riturile Bnei Brith sunt mult mai simple decât cele ale altor obediențe masonice. În acest caz Bnei Brith a servit de... țap ispășitor. Este limpede că fraza atribuită lui Paul Scortesco nu este veridică.

Surprinzător este un alt detaliu. La întrevederea cu cardinalul Giuseppe Siri (Înălțarea Domnului, în ritul latin 1985 – 18.V.1985) au participat Louis-Hubert Remy, Francis Dallais și marchizul de la Franquerie. (Remy 2016, p.5). Marchizul André Henri Jean Lesage/ corect Le Sage (1901–1992) a fost secretarul Mons. Ernest Jouin (1844–1932), fondatorul renumitei *Revue Internationale des Sociétés Secrètes*, impunându-se și prin studii de istorie tradițională și diferite eseuri cu tentă eshatologică și providențialistă. A fost un teoretician important al ideii monarhiei de drept divin din Franța. Deși era camerier secret pontifical din 1939 și un admirator necondiționat al Papei Pius XII-lea, marchizul, conform unor critici tradiționaliști (Chiron 2015), și-ar fi supraapreciat misiunile primite din partea pontificală iar titlul său era un pseudonim literar. Dacă legile Republicii Franceze abordează problemele heraldice într-un mod caracteristic, Sf. Scaun (care până în 1970 avea propria comisie heraldică) avea propriile reguli după care se ghida în această materie, marchizul fiind promovat în 2.XII.1958 camerier secret de capă și spadă, supranumerar (AP 1963, 1279). Deci chiar în timpul pontificatului lui Ioan al XXIII-lea marchizul de la Franquerie era unul din pușinii avizați care ar fi putut observa inconsistența atribuirii marelui conclave Conclavului oricărei alte persoane decât principelui Sigismondo Chigi. Nu ne rămâne decât să concluzionăm că numele lui Paul Scortesco a fost folosit justificativ, chiar abuziv, post-mortem.

III

Ce s-a întâmplat în conclavul din 1963? Papa Ioan al XXIII-lea (Angelo Roncalli) a trecut la cele veșnice în 3.VI.1963. Conclavul papal s-a desfășurat între 19–21.VI.1963, participând 80 de cardinali, după șase votări fiind ales pontif Paul

VI (Giovanni Battista Montini). Dacă mareșalul Sfintei Biserici era în acel timp principele Sigismondo Chigi, cardinalul *camerlengo* era cardinalul Benedetto Aloisi Masella (AP 1963, 39–40, 1879 Pontecorvo – 1970, Roma, preot din 1902, arhiepiscop titular de Caesarea din Mauritania din 1919, cardinal din 1946, prefect al Congregației pentru Sacramente), aparținând conservatorilor. Cardinalul Giovanni Battista Montini, în acel moment arhiepiscop de Milano, cardinal din 1958, fusese un preferat al lui Ioan al XXIII și era sigur de alegerea sa. În 18.VI. 1963 o adunare a unui mare număr de cardinali la Frascati, la o mănăstire capucină, unde au participat cei mai mulți cardinali progresiști, a decis sprijinirea decisivă a candidaturii lui Montini. O adunare ulterioară a avut loc la vila lui Umberto Ortolani (1913 Roma – 2002 Roma, ziarist, om de afaceri, gentilom al curții pontificale din 1963, afiliat lojii masonice *Propaganda Due* din 1974!) din Grottaferrata, unde, „prin o adevărată majoritate canonică” s-a decis că viitorul papă va fi Montini. Vor relata despre aceste întruniri nu doar cardinalul Siri (Lai 1993, 199–206) dar și de unul din cei mai informați oameni politici italieni, Giulio Andreotti (1919–2013) (Andreotti 1980, 105–107). (despre Ortolani vezi Galeazzi-Pinotti 2014, 100, 118, 122, 407, 524–525). Cu toate aceste pregătiri, au fost necesare cinci scrutine pentru alegerea lui Paul VI, anunțată public la amiaza zilei de 21.VI.1963. Informațiile „scăpate” din interior afirmă că și în acest conclav a fost (re)ales cardinalul Giuseppe Siri, arhiepiscopul Genovei dar acesta din urmă a fost obligat să renunțe la alegere, în urma „unor mici violențe” și a unor presiuni exercitate din exterior. S-a vehiculat informația că un anumit cardinal ar fi părăsit conclavul sau ar fi primit un mesaj din exterior. Informația îi era atribuită (și) lui Paul Scortesco, acesta aflînd-o prin intermediul cumnaților săi, principii Borghese, cu extinse relații în nobilimea romană. (A C R 1997, 12–13; Remy 2016, 6). Preotul dr. Malachi Brendan Martin (1921–1999, avînd și pseudonumul Michael Serafian), un reputat analist al geopoliticii eclesiastice a secolului XX, semitolog și qumranolog, fost profesor la Institutul Pontifical biblic din Roma, colaborator al cardinalului Augustin Bea, poliglot, iezuit, a fost activ la Roma între 1958–1964, când a cerut excluderea din ordin, stabilind-se la New-York. Extrem de liberal și modernist inițial, treptat a devenit un preot catolic tradiționalist, fiind autor a 17 volume de referință despre politica ultimelor pontificate. Fiind secretar al cardinalului Bea, a participat cu acesta în conclavul din 1963. În volumul său (scris de pe poziții moderniste) *Three Popes and the Cardinal*, New-York, 1972, Popular Library, 407 p. Martin evocă figura cardinalului Augustin Bea și activitatea lui pe lângă papii Pius XII, Ioan XXIII și Paul VI; semnificativ, Paul VI este numit „the Un-Pope” (Ne-Papa), aparent datorită pierderii autorității acestuia. Volumul său din 1978 *The Final Conclave*, (London, New-York, 1978, Corgi Pub., Melbourne House, 416 p.), redactat cu puțin timp înainte de decesul lui Paul VI, reprezintă

virarea lui Malachi Martin către Tradiție, opul redând o excelentă frescă a peisajului eclesiastic la finalul unui pontificat precum și prognoza viitorului pontificat. Volumul esențial (va prognoza exact evoluția pontificatului lui Ioan Paul II, pontificat care va supraviețui lui Malachi Martin!) de geo-politică eclesiastică *The Keys of This Blood. Pope John Paul II Versus Russia and the West for Control of the New World Order*, New-York, 1990, Simon & Schuster, 737 p. va preciza alegerea cardinalului Siri în 1963 (și în 1978!) (op.cit., p.607–609), alegeri la care acesta a fost obligat să renunțe, amenințat fiind cu represalii asupra familiei sale. Același Malachi Martin va preciza preotului vietnamez Peter Tran Van Khoat că el, Martin, i-a înmănat după alegerea lui Siri un bilet prin care era somat să renunțe la pontificat (A C R 1997, 15), confirmând aceste fapte ulterior înaintea lui Olivier Saglio, (trimis lui Malachi Martin de Louis Hubert Remy), la New-York, în 12.IX.1996 (A C R 1997, 17, 20; Remy 2016, 6–8). O primă observație se impune: Malachi Martin putea participa doar la conclavul din 1963 (am văzut anterior că regulamentul permitea acest fapt) dar nicidecum la conclavele din 1958 (abia sosise la Roma) sau din 1978 (când statutul său eclesiastic excludat îl excludea din 1964 de la un asemenea privilegiu). Cardinalul Giuseppe Siri va descrie biografului său Benny Lai desfășurarea conclavului din 1963 (Lai 1993, 199–204), trecând cu eleganță asupra faptelor esențiale din conclav, dar va remarca ironiile cu care Paul VI îl va trata în 30.VI.1963, ironizându-l pe Siri pentru „cele trei coroane” (Siri va preciza că ele se refereau la președenția Conferinței Episcopale italiene, a Săptămânii Sociale și a Comitetului Episcopal de îndrumare a Acțiunii catolice, Lai 1993, 204). Însă în 18.V. 1985, de față cu Louis Hubert Remy, Francis Dallais și marchizul de la Franquerie, cardinalul Siri va avea alte reacții: întrebat dacă cineva a violat izolarea conclavului din 1963, cardinalul a negat cu hotărâre, spontan, decis. Când a fost întrebat dacă a fost ales Papă (nu doar că a fost candidat sau *papabile*), Siri și-a asumat o mină descompusă, fiind cutremurat și bâguind că nu poate spune nimic, fiind ținut de secret, „de acest secret oribil”, reiterând că s-au întâmplat lucruri foarte grave în conclav; ulterior ar fi afirmat unor apropiați că a fost ales Papă odată în locul lui Paul VI, când a refuzat, și mai apoi în locul lui Karol Wojtyła (A C R 1997, 14; Remy 2016, 6). În ciuda acestor dezvăluiri spectaculare, care infirmă tezele „sirianiștilor” sedevacantiști din Statele Unite, care postulează o izolare și o supraveghere strictă a cardinalului Siri (fapt infirmat chiar de audiența acordată lui Louis Hubert Remy, a preotului Peter Van Khhoat, etc.!) rămâne evidența supunerii cardinalului Siri tuturor papilor începând cu Ioan al XXIII-lea și terminând cu Ioan Paul al II-lea, faptul că Giuseppe Siri a semnat toate documentele Conciliului Vatican II, a celebrat Sf. Liturghie în ritul latin reformat, a participat la Sinoadele episcopale ținute după 1965, etc. Mai mult, cu papa Ioan Paul al II-lea a avut o excelentă colaborare,

invitându-l la Genova în 1985 și organizându-i un adevărat triumf (Lai 1993, 290–92). Cardinalul Giuseppe Siri (1906, Genova – 2.V.1989, Genova), preot din 1928, profesor de teologie dogmatică, episcop titular de Livias din 1944, auxiliar al arhiepiscopului Pietro cardinal Boeto al Genovei, devenit arhiepiscop al Genovei în 14.V.1946, cardinal din 1953, rămas la conducerea arhidiecezei până în 6.VII.1987 a fost un cardinal tradiționalist, autor a numeroase lucrări de teologie, a unor zeci de pastorale care și azi rămân modele ale genului, iar din 1965 a fondat faimoasa revistă „Renovabis”, punct constant de referință în raport cu devierile doctrinare apărute după încheierea Sinodului Vatican II. A inițiat chiar o formă *sui generis* de *Ost-Politik*, începândun dialog diplomatic cu Consulatul URSS din Genova, ajutând umanitar, cu medicamente, personalul diplomatic sovietic și reușind să intervină în eliberarea cardinalului Wyszyński. Relațiile au continuat, Siri făcând o excursie în URSS în mai 1974, împreună cu un grup de credincioși genovezi (Lai 1993, 112–138). Giuseppe Siri a fost adeptul așa-numite *hermeneutici a continuității* (asemeni cardinalului Joseph Ratzinger) prin care a precizat interpretarea corectă a documentelor Conciliului Vatican II în funcție de magisterul precedent al Bisericii Catolice (o excelentă biografie a cardinalului Siri, cu insistențe pe formarea și opera sa intelectuală a se vedea la Spiazzi 1990).

Dar cardinalul Giuseppe Siri a mai avut o experiență interesantă la Conclavul din 1958, cel succesiv decesului Papei Pius al XII-lea (9.X.1958). Conclavul propriu-zis a început în seara zilei de 25.X.1958, participând 51 de cardinali electori din 53 existenți, decan fiind cardinalul Eugène Tisserant, camerlengo fiind cardinalul Benedetto Aloisi Masella, mareșal al conclavului fiind principele Sigismondo Chigi, secretar al conclavului fiind mons. Alberto de Jorio (1884–1979, devenit cardinal în urma conclavului) și s-a încheiat *formal* cu 16 ore **după** alegerea Papei Ioan al XXIII-lea (cardinalul Giuseppe Angelo Roncalli), în 29.X.1958 (alegerea noului Papă, Ioan al XXIII-lea a fost anunțată public, ritualic, seara în 28.X.1958). În timpul zilelor electorale se făceau câte 4 votări, două dimineața și două după-masa. Arderea buletinelor de vot se făcea (conform constituției pontificale *Vacantis Apostolicae Sedis*), după 2 scrutine de vot (la prânz sau seara) în caz că un papă nu era ales după o votare din cele două. Acest detaliu poate părea extrem de irelevant, devenind esențial pentru a aprecia semnificația faimosului fum din hornul Capelei Sixtine, așteptat de credincioși în Piața Sf. Petru. Cu alte cuvinte, dacă fumul apărea *prea timpuriu*, indiferent de culoarea sa, semnifica arderea voturilor finale și deci alegerea consumată. Dacă fumul apărea la timpul preconizat (prânz, seara), după câte 2 votări preconizate, atunci era importantă culoarea fumului: albă, dacă papa era ales, neagră, dacă votările erau negative. În 26.X.1958, la ora 17, 55 (mai repede decât era așteptat!) a început ieșirea fumului, care timp de mai bine d 5 minute a fost alb, apoi și-a schimbat culoarea și

s-a estompat. Principele Chigi a fost chemat să își ocupe rostul oficial, gărzile erau concentrate (ulterior un soldat elvețian ce își avea postul la rotativele prin care se asigura comunicarea cu interiorul, care erau acționate doar în prezența lui Chigi, a fost concediat „pentru indisciplină”), Radio Vatican anunța fumul alb și imanența anunțului papal. Chigi a avut nevoie de jumătate de oră să realizeze ce se petrecea de fapt (deși era participant la al patrulea conclav, primele 3 în compania tatălui său), de ce anunțul preconizat nu a avut loc. În ziua de 27.X.1958, la ora 11, 30 s-a întâmplat un fenomen analog cu cel din seara precedentă, doar fumul și-a schimbat prea repede culoarea. Din nou nu s-a anunțat nimic. E limpede că ceva neobișnuit s-a întâmplat atât în după-masa zilei de 26.X. cât și în dimineața zilei 27.X., faptul fiind de domeniul evidenței publice și analizat pertinent de jurnalistul Silvio Negro (1897–1959) în prestigiosul *Corriere della Sera* (în edițiile de 27–28.X.1958) (pentru factologie a se vedea Spigornell I–VI, mai ales IV, unde sunt anexate și articolele lui Silvio Negro). În data de 28.X. 1958, la orele 16, 50, după al XI-lea scrutin, a fost ales ca Papă Giuseppe Angelo Roncalli, care și-a luat numele de Ioan al XXIII-lea. Din acel moment la Genova s-a permanentizat votul că în acel conclav a fost ales arhiepiscopul acelui oraș, cardinalul Giuseppe Siri, acesta fiind privit anterior ca un pontificabil cu reale șanse de reușită. Deși cardinalii participanți la conclav erau obligați de secret să nu comunice date din interiorul conclavului, unii dintre ei, în măsura în care poziția le-a permis, au precizat ce s-a petrecut în interiorul acestuia.

Primul a fost chiar Ioan al XXIII care a precizat cum la ultimele votări numele lui era în competiție cu cel al cardinalului armean Krikor Bedros Agagianian (1895–1971, Patriarh al Ciliciei din 1937, prefect al Congregației de Propaganda Fide din 1958, cardinal din 1946), acesta din urmă riscând să fie ales papă (Lai 1993, 139–144). Ulterior, deși cardinalul Agagianian se bucura datorită erudiției sale de un prestigiu deosebit, la Conclavul din 1963 serviciile secrete italiene au intervenit cu o notificare prin care se recomanda nealegerea lui, întrucât sora acestuia, Elisabeta Papikova, cetățeană sovietică, aflată la Roma să-și viziteze fratele în 1962, frecventând Ambasada URSS din acel oraș, era suspectă de a avea legături cu serviciile sovietice de informații (Bensi 2013). Dar mai sugestive au fost chiar însemnările cardinalului Roncalli (editate ulterior în faimosul *Jurnal al unui suflor*), făcute criptografic chiar în timpul conclavului. În seara de 26.X. nota cu o oarecare amărăciune că numele lui se făcuse prezent în cursul alegerilor de după-masă. Iar seara a refuzat să coboare să ia cina împreună cu confrății săi. Seara de 27.X. îi aducea o altă amărăciune, fiind dezamăgit de căderea numelui său după-masa, ziua părăndu-i-se concludentă, și insera o frază misterioasă „*Ignosco et dimitto/ vă iert și iert/ Da, eu trec peste și iert cu dragă inimă, găsind plăcere în a ierta*”. În 28.X. era și el surprins de rezultatul favorabil, neascunzându-și încântarea sobră, prin

care, la a XI-a votare, a fost ales Papă. (Gavalotti 2016). Cardinalul Angelo Roncalli deși foarte calculat în manifestările lui (inclusiv *Jurnalul* său a fost redactat în vederea unei ulterioare publicări) nu era un om ipocrit. Spre deosebire de alți competitori, înainte de Conclav nu și-a ascuns intenția de a deveni papă (ba, chiar era sigur de acest fapt, spre mirarea lui Giulio Andreotti – Andreotti 1980, 61–67, 71–73; Bellegrandi 1994, 26–27, 60–62 – cercurile care *contau* știau că va fi ales Roncalli, nu Siri), având câteva întrevederi deosebite în acest sens. Marele elector al său a fost nimeni altul decât cardinalul Alfredo Ottaviani (1890–1979), secretarul Sf. Oficiu, la care s-a alăturat cardinalul Ernesto Ruffini (1888–1967, cardinal din 1946, arhiepiscop de Napoli din 1945), și el tradiționalist. Ei i-au cerut lui Roncalli deschiderea unui nou conciliu ecumenic, pentru a finaliza lucrările Conciliului Vatican I precum și numirea ca secretar de stat a lui Domenico Tardini (1888–1961, fost pro-secretar de stat din vremea lui Pius XII, devenit cardinal din 1958 și secretar de stat din 14.XII.1958), ceea ce Roncalli a acceptat (Cavaterra 1990, 3–8; Lai, 1993, 142; Mattei 2013, 71–72). Observăm de asemenea că atribuirea deschiderii Conciliului Vatican II în mod intempestiv, sau ca urmare a unei inspirații divine, așa cum apare pe alocuri în literatura de pietate (și cum a lăsat chiar Ioan al XXIII-lea să se înțeleagă), nu se poate susține.

Giuseppe Siri beneficia de un alt cardinal elector, Ignățiu Gabriel Tappouni (1879–1968, Patriarh al Antiohiei Siriei din 1929, cardinal din 1935) care s-a implicat atât în alegerile din 1958 cât și din 1963. Siri a afirmat că în 1958 și în 1963 i s-ar fi oferit să fie propus candidat papabil oficial, dar ar fi refuzat (Spiazzi 1990, 96–101; Lai 1993, 296–297). Acest fapt nu presupunea în mod necesar că va refuza o eventuală alegere. Reacția lui Siri la finalul conclavului din 1958 a fost simptomatică: s-a retras în ultima zi să se roage, iar când totul s-a terminat, el, care nu a fumat niciodată în viața lui, i-a cerut o țigară lui Tappouni, care l-a servit cu una orientală (Lai 1993, 144). Cardinalul Eugeniu Tisserant, decanul Sacrului Colegiu, care s-a agitat în mod suspect în conclavul din 1958 (Lai 1993, 143), în 12.III.1970 redacta o scrisoare către un destinatar al cărui nume a fost ocultat (Bellegrandi 1994, p.30, în facsimil) în care și el aduce precizări importante: Paul VI a fost ales rapid, doar Conclavul din 1958 ar fi putut stârni dispute. Secretul a fost mai accentuat ca alte dăți, fiind multe votări menționarea unor scoruri era puțin probabilă, iar ideea că ar fi fost ales un alt cardinal i se părea ridicolă, Tisserant neputând preciza mai multe, datorită secretului. Cardinalul Giuseppe Siri însă a colaborat activ cu papa Ioan al XXIII-lea, atât în afacerile Bisericii Catolice din Italia (Siri era și președintele Conferinței Episcopale Italiene).

Documente publicate ulterior au relevat o altă realitate, modificată (și) de interferențele serviciilor secrete. Paul L. Williams, fost consultant al FBI, ziarist și

autor al unor lucrări clasice de investigații, acceptat de *establishmentul* de resort, în lucrarea cu titlu sugestiv *The Vatican Exposed: Money, Murder and the Mafia*, Amherst New-York, 2003, Prometheus Books, la p.90–92 citează printre alte referințe două mesaje către Departamentul de Stat al SUA, unul din 20.XI.1958, declassificat în 11.XI.1974, prin care era anunțat acel departament că Giuseppe Siri a fost ales papă, după al treilea scrutin, în 26.X.1958 și și-a luat numele de Grigore XVII, iar altul din 10.IV.1961, declassificat în 28.II.1994, prin care se reconfirma că Siri a fost ales și la al patrulea vot, dar cardinalii francezi au anulat votul, pe motiv că alegerea lui Siri ar agrava starea episcopilor deținuți dincolo de Cortina de Fier. Documentele citate de Williams (care nu este catolic, nici favorabil Sf. Scaun) ulterior au fost reclasificate. Datele oferite de Paul L. Williams explică de ce fumul a apărut de timpuriu în 26.X, analog și în dimineața zilei de 27.X. Că serviciile secrete au fost implicate în conclavul din 1958 și în cele ulterioare, o dovedește și mesajul FBI către Departamentul de Stat din 11.X.1958, declassificat în 26.III.1990, publicat on-line de Dl. David Hobson în 17.VII.2013 (<http://www.tcwblog.com/182861438/1275082/posting/declassified-document-us-involved-in-1958-conclave-coup>; <http://todayscatholicworld.com/58-conclave-secret-department-of-state.pdf>): raportul, semnat „Zellerbach”, afirma pe baza unei surse de la Vatican, că viitorul Papă va fi ales în afara Conclavului, printr-o înțelegere a cardinalilor. Colegiul cardinalilor ar putea alege un papă vârstnic, pentru un pontificat scurt, pentru a reorganiza Curia, lăsată de Pacelli (Pius XII) într-o „situație deplorabilă”. Alegerea lui Siri, Ruffini sau Ottaviani ar fi o „nenorocire pentru Biserica”, acești cardinali având atitudini nerealiste asupra marilor probleme ale lumii de azi (de atunci). Sursa preciza că alegerea acestor trei ar depinde de influența cardinalilor americani și propunea ca autoritățile americane să își exercite influența proprie asupra unor cardinali americani. Șantajul în urma căruia Siri a trebuit să renunțe la exercitarea mandatului pontifical a fost explicat de cercetătorul Gary Giuffré, care prezentând tabelele cu experimente nucleare făcute *simultan* de către S.U.A. și U.R.S.S., au demonstrat un *apex* tocmai în perioada lui octombrie 1958, încetând brusc după 28.X.1958 (Giuffré 2015). Amenințarea lansată în Conclav a fost legată de pericolul escaladării Războiului Rece, dacă nu va fi ales un cardinal acomodant. Se explică astfel și reacțiile cardinalului Angelo Roncalli din 27.X., acesta văzând reorientarea electorilor săi, apariția în cursă a cardinalului Agagianian, dar și reacția finală surprinzătoare a cardinalului Giuseppe Siri (Grigore al XVII-lea) la finalul Conclavului. Practic Giuseppe Siri a fost papă cu numele Grigore al XVII-lea până în seara zilei de 28.X. (a nu se confunda numele său pontifical cu cel al aventurierului religios Clemente Domínguez y Gómez (1946–2005), devenit „papă” a Bisericii catolice palmariene, din Palmar de Troya). A abdicat formal, a renunțat tacit, i-a fost impusă

retragerea (în acest caz, conform can. 185 din Codul de Drept Canonic 1917, actul obținut prin coerciție, șantaj, simonie, devine nul), nu vom ști cu precizie niciodată, faptul devenind irelevant prin comportamentul ulterior al cardinalului genovez față de Ioan al XXIII-lea și față de succesorii săi (a se vedea *in extenso* relația cu Ioan al XXIII-lea la Lai 1993, 153–198, cu Paul VI ibidem, 245–261, cu Ioan Paul I – Albino Luciani, ibidem 267–72). Mai mult, în decursul lucrărilor Conciliului Vatican II cardinalul Siri a refuzat sprijinirea deschisă a grupului de episcopi rămași fideli doctrinei perene a Bisericii (*Coetus internationalis patrum*), a semnat toate documentele Conciliului Vatican II (Spiazzi 1990, 128; Lai 1993, 210–211), a refuzat să semneze alături de cardinalii Ottaviani și Bacci faimosul *Breve esame critico* (Ottaviani Bacci 1969) (Cavaterra 1990, 117–119). Când arhiepiscopul Marcel Lefebvre l-a rugat să accepte deschiderea seminarului său în arhidiocesa Genovei, unde acesta ar fi putut beneficia de îndrumarea nemijlocită a cardinalului, Siri a refuzat (Spiazzi 1990, 129), arhiepiscopul fiind nevoit să o facă în Elveția. Justificările lui Siri (de a nu interfera în treburile Curiei (!), de a nu fi competent (!), etc.) sunt, pentru cel ce dorește aprofundarea acelei perioade eclesiastice, inconsistente. Un alt caz tipic de reacție a fost afacerea Casini. Tito Casini (1897–1987), poet și eseist florentin laureat, elevul lui Giovanni Papini și al lui Domenico Giuliotti (1877–1956) a fost și un catolic militant. Odată cu introducerea reformelor liturgice experimentale, a traducerii textului liturgic în limba vernaculară (a poporului) (traducerile de după 1965 fiind adesea sub semnul improvizatiei), Tito Casini a luat poziție prin două eseuri literare devenite celebre: *La tunica stracciata. Lettera di un cattolico sulla „riforma liturgica”*. *Con prefazione del Cardinale Antonio Bacci*, (ed. I, Firenze, 1967) și *Dicebamus heri: La Tunica stracciata alla sbarra* (ed. I, Firenze, 1967), în aceste lucrări fiind criticat și cardinalul Giacomo Lercaro (1981–1976, cardinal din 1953, arhiepiscop de Bologna între 1952–1968), cardinal modernist, inițiatorul acestor experiențe. Siri a luat o poziție dură nu doar față de Tito Casini, dar și față de cardinalul Antonio Bacci (1885–1971, latinist de excepție, secretarul Brevelor princiare, cardinal din 1960), care spre deosebire de confrații săi întru purpurat, a avut totdeauna curajul propriilor opinii. Vina celor doi: cum au îndrăznit să-l critice pe Lercaro (acesta din urmă demisionat forțat chiar de Paul VI, în urma unor scandaluri), Lercaro fiind și fost profesor al lui Siri la Seminar (Lai 1993, 238–241). Imaginea lui Lercaro devenise mai importantă decât apărarea unor principii ale credinței. Lui Siri i s-a mai oferit o ocazie de a fi ales papă în conclavul din 14–15.X.1978, ce a culminat cu alegerea Papei Ioan Paul al II-lea. În ciuda unor păreri larg difuzate, principalul elector al lui Siri a fost cardinalul Stefan Wyszyński (despre conclavele din 1978 vezi pe larg Lai 1993, p.262–281). La ultimul conclav Siri a fost amenințat că dacă acceptă alegerea, va fi responsabil de o schismă în Biserică

(Malachi Martin declarații scrise în septembrie 1978, apud Remy 2016, p.9). Precedent conclavului, lui Siri i s-a întins o capcană jurnalistică (un ziarist, Gianni Licheri, i-a solicitat un interviu în care Siri era critic asupra *noului curs*, condiția expresă fiind ca acesta să fie publicat după conclav. A fost publicat chiar în ajunul conclavului în *Gazzetta del Popolo*, fiecare cardinal primind o copie a interviului). Comportamentul lui Siri (optim păstor diecezan, excelent teolog, dar în același timp refuzând implicarea în marile bătălii principiale sau solidaritatea comilitonilor săi) poate fi explicat prin „sindromul demisionatului” sau prin certitudinea că fiind *el Papa, operatul celorlalți* devine irelevant?

Gândurile sale împărtășite în ultima întrevvedere cu Benny Lai, în 18.IX.1988 sunt dramatice și sugestive: *„Un papă abia ales, exceptând miracolele, iar Domnul miracole inutile nu face, ce se vrea să știe, acest sărman om, despre sarcina care îl așteaptă? Trebuie să fie integrat. Problema care determină un pontificat este alegerea secretarului de stat, pentru că acesta trebuie să-l educe pe papă. Nu toți papii ajung papi după ce au făcut școala necesară pentru a deveni ca atare. Școala, fără să vrea, se face înainte de alegere, când se combină bine posturile, potrivirea la posturi și fidelitatea către acestea. O spun aceasta pentru că am o mare remușcare. Am încredere în iertarea Domnului, și deci sunt liniștit. În primele două conclave în care am participat am avut oferită candidatura din partea unui cardinal cu autoritate. El însuși mi-a spus că în spatele lui mergeau toți francezii. Ceilalți, atunci, se luau după francezi. Afară stăteau nemții, care înaintând, se uneau cu aceștia. Am spus nu, iar dacă mă alegeți, voi spune nu. Rău am făcut, azi înțeleg. Azi? De câțiva ani. Am făcut rău, pentru că puteam evita să fac anumite lucruri. Aș vrea să spun, dar mi-e frică s-o spun, anumite greșeli. Deci am avut o mare remușcare și am cerut iertare lui Dumnezeu. Sper ca Dumnezeu să mă ierte. Am fost adus da la ultimele două conclave, dar n-am mai făcut declarațiile de altădată. Mi-am spus: nu pot. Ce va fi, va fi. Am ieșit bine oricum, dar la ultimul conclav, gândește, Wyszynski s-a dus să-l caute pe secretarul meu, spunându-i: e făcută, vei fi secretarul Papei. M-am dus în conclav într-o stare de agonie. Îmi amintesc că m-am așezat pe un scaun în fundul Capelei Pauline ca o zdreanță. Eram într-o stare agonică. Dumnezeu m-a salvat. Cum? Da, un cardinal a venit să-mi spună ce s-a întâmplat. Eu nu pot vorbi. Crede-mă, am văzut bine drumul istoriei în acești lungi ani, l-am văzut bine. Și cred că am avut și ochii potriviți să văd. A trebuit să port ochelari, dar am văzut bine. Acum doresc să plec din această lume **fără a deranja istoria** (s.n.), și de aceea, să facă alții ceea ce cred după conștiința lor. Cer doar să nu se spună minciuni și gata.”* (Lai 1993, 296–297). Da, Dumnezeu a avut ce ierta...

Alegerea (alegerile) lui Siri constituie un argument folosit cu predilecție pentru sedevacantiștii anglo-saxoni, dar și pentru foarte mulți europeni, pentru a contesta

pontificatul lui Ioan al XXIII-lea, nu doar pe cele succesive acestuia. La acest argument se adaugă și apartenența masonică a lui Giuseppe Angelo Roncalli. Lucrurile nu sunt deloc atât de simple. Chiar dacă apartenența masonică a lui Giuseppe Angelo Roncalli este certă (inițiat în 1935 la Istanbul într-o societate para-masonică (rosacruciană), ulterior într-o lojă a Marelui Orient al Franței, de către președintele Republicii Franceze de atunci, Vincent Auriol (1884–1966, președinte între 1947–1954) (vezi Bellegrandi 1994, 60–62; Agnoli 1996, 40–41; Galeazzi Pinotti 2014, 137, 188, 247, 261, 271, 308–09, 332–33, 486; Remy 2015, 8–9), el a avut o carieră ascendentă sub Papa Pius al XII-lea, care considera că „avea o fire poetică” (Cavaterra 1990, 65–66), Pius XII apreciind mult cum s-a achitat de sarcinile Delegației Apostolice din Bulgaria, Turcia și Grecia (1925–1944, Delegat Apostolic pentru Turcia și Grecia din 1934, Administrator Apostolic pentru Istanbul din 1934), l-a numit în iarna lui 1944 Nunțiu Apostolic în Franța, unde a reușit detensionarea relațiilor dintre Guvernul de Gaulle și Episcopatul Francez. Tot Pius al XII-lea l-a numit cardinal în 1953, acceptând ca bereta de purpură să-i fie conferită de Vincent Auriol, Președintele Republicii Franceze (ateu, mason și socialist). Cunoscându-se acribia ce l-a caracterizat pe Pius al XII-lea, care se documenta temeinic pentru orice lucrare în care se implica, devine legitimă întrebarea dacă Roncalli nu a intrat în Masonerie cu știința Papei, tocmai în vederea facilitării unor demersuri diplomatice. Din 12.I.1953 a fost numit și Patriarh al Veneției, de același Papă. Deși suspect de modernism în tinerețe, pietatea lui personală era edificatoare, ca și tactul ieșit din comun de a se face popular. Era cunoscută și înclinarea lui spre stânga politică. Circumstanțele alegerii sale la pontificat au fost precizate anterior. De menționat că apartenența sa la Masonerie îl expunea excomunicării *ipso facto*, printr-o excomunicare rezervată Scaunului Apostolic (CIC 1917, can. 2335: *Nomen dantes sectae massonicae aliisve eiusdem generis associationibus quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur, contrahunt ipso facto excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam*). Dar tot constituția apostolică deja menționată de noi, dată de Pius al XII-lea, *Vacantis Apostolicae Sedis*, în paragraful 34 afirmă clar dreptul oricărui cardinal, fie el și excomunicat, suspendat, interzis sau având alte cenzuri eclesistice de a participa în conclav, de a alege și de a fi ales („*Nullus Cardinalium, cuiuslibet excommunicationis, suspensionis, interdicti aut alius ecclesiastici impedimenti praetextu vel causa a Summi Pontificis electione activa et passiva excludi ullo modo potest; quas quidem censuras ad effectum huiusmodi electionis tantum, illis alias in suo robore permansuris, suspendimus*”). Deci Angelo Roncalli a participat cu toate drepturile în Conclav. Faptul că a inițiat un Conciliu Ecumenic (reluând demersurile începute de Pius al XII-lea în 4.III.1948, vezi Cavaterra

1990, 5–6), după cum i-au sugerat cardinalii Ottaviani și Ruffini era doar împlinirea unei promisiuni.

Se mai impun câteva precizări: Biserica Catolică nu se confundă cu papolatia, iar Papa are harisma infalibilității când definește *ex cathedra* un adevăr dogmatic (de credință) sau de morală. Opiniile unui papă ca *doctor privat* (atunci când emite opinii personale în predici, în tratate, etc. Cazul notoriu al lui Benedict al XVI care a scris o *Viață a lui Hristos* dar a semnat-o cu numele mirean, Joseph Ratzinger) nu au darul infalibilității (care de asemeni nu trebuie confundată cu impecabilitatea !), după cum nu au acest dar nici orientările diplomatice, opțiunile politice sau politica de personal („de cadre”) ale unui papă oarecare. Or, documentele magisteriale emise de Ioan XXIII se înscriu fluent în ordinea predecesorilor săi, Papa Ioan al XXIII nesemnând nici măcar vreunul din documentele fundamentale ale Conciliului Vatican II (decât cel de convocare). Mai mult, în ziua de azi asupra unor documente fundamentale promulgate sub sau cu autoritatea Papei Ioan al XXIII-lea se impune o cenzură perversă, urmărindu-se eradicarea acestora din conștiința catolică. Astfel ne este prezentată o figură a lui Ioan al XXIII-lea ce are prea puțin a face cu realitatea. Prin *Dubium* (4.IV.1959), rescript al Sf. Oficiu, în care Prefect era Papa se reconfirmă decretele de excomunicare a comuniștilor și interzicerea votării acestora de către catolici. Prin Constituția Apostolică *Sollicitudo Omnium Ecclesiarum* (29.VI.1960) se promulgă Actele Primului Sinod Diecezan al Romei, de caracter strict integrist, ca model pentru alte sinoade diecezane. Constituția Apostolică *Humanae salutis* (25.XII.1961) prin care se convoacă Sinodul Vatican II este extrem de catolico-centrică și de misionară. Constituția Apostolică *Veterum sapientia* (22.II.1962), publicată nu doar în forma ceremonială maximă, ci și cu toate valențele pontificale (*stabilim, decretăm, ordinăm și impunem, cerem și trimitem cu toată Autoritatea Noastră..*) obligativitatea limbii latine în cultul latin, educația și administrația bisericească. În 30.VI.1962 printr-un *Monitum* este condamnat Teilhard de Chardin SI (1881–1955) pentru ereziile lui. Prin enciclica *Sacerdotii Nostri Primordia* (31.VII.1959) este impus ca model preoților Sf. Ioan Maria Vianney (+1859), cerându-se din partea preoților o viață trăită în sfințenie și apostolat. Enciclica *Grata Recordatio* (26.IX.1959) este dedicată Sf. Rozar; enciclica *Princeps Pastorum* (28.XI.1959) este dedicată misionarismului catolic și stimulării clerului și laicilor indigeni; se atrage atenția și asupra persecuțiilor suferite pentru credință; enciclica *Mater et Magistra* (15.V.1961) reia doctrina socială a Bisericii, reconfirmează dreptul la proprietatea privată, reiterează complementaritatea claselor sociale, sanctitatea căsătoriei și protecția vieții, propune colaborarea economică între statele cu diferite nivele economice, impune obligativitatea sărbătorilor și a repausului duminical și sfințirea acestora, atrage atenția asupra idolatrizării progresului tehnico-științific,

etc. Enciclica *Aeterna Dei Sapientia* (11.XI.1961), dedicată Papei Leon I cel Mare, afirmă importanța afirmării ortodoxiei credinței, a primatului papal, îi invită pe cei separați la întoarcerea în sânul Bisericii. *Paenitentiam Agere* (1.VII.1962) este o enciclopedică dedicată pocăinței. Cea mai discutată este enciclica *Pacem in Terris* (11.IV.1963) „a coexistenței pașnice”, privită de cei mai mulți ca o poartă deschisă sistemelor politice socialiste. Enciclica în primele paragrafe postulează exact valorile combătute de filosofia marxistă și distorsionate de sistemele socialiste, fiind totodată critică la adresa „capitalismului sălbatic”, asemeni enciclicelor de resort ale Papilor precedenți. Paragrafele 82–85 după ce deosebesc pe cei ce greșesc de erorile lor, permit în anumite cazuri o cooperare economico-politico-socială cu sistemele socio-politice necreștine, dar rămânând obligația credincioșilor de a face acest lucru respectând doctrina socială a Bisericii, indicațiile ierarhiei și cu prudență. Paragraful 84 se încheie elocvent: „*Să nu se uite că îi revine Bisericii dreptul și datoria nu doar de a tutela principiile de ordin etic și religios, ci și să intervină în mod autoritar asupra fiilor săi în sfera ordinii temporale, când este vorba de judecarea aplicării practice a acestor principii în situații concrete*”. Cu totul altceva decât teologia eliberării, sau *cato-marxismul* apărut ulterior. Prin *motu proprio Rubricarum instructum* se aprobă o minimă reformă liturgică (25.VII.1960), iar prin *motu proprio Cum gravissima* (15.IV.1962) se introduce prevederea hirotonirii episcopale pentru cardinali (aceștia să fie și episcopi). Au fost numeroase alte documente cu caracter administrativ (fundarea a noi dioceze, acordarea unor privilegii feluritelor biserici, catedrale, etc., pe larg în excelenta pagină cibernetică <http://w2.vatican.va/content/john-xxiii/it.html>). Nu este deci de mirare că doi preoți sedevacantiști cu autoritate P. Noel Barbara (1910–2002) (Barbara 1991) și P. Hervé Belmont (Belmont 2011, 112–113) îl consideră pe Ioan al XXIII-lea ca adevărat Papă. P. Francesco Ricossa, îndrumător al Institutului *Mater Boni Consilii* din Verrua Savoia (Italia) de orientare sedeprivaționistă, a publicat un studiu foileton între 1990–2010 în revista Institutului, *Sodalitium* dedicat Papei Ioan al XXIII-lea, unde analizează în detaliu politica eclesiastică a acestuia (Ricossa) precum și opțiunile acestui pontif în privința *politicii de cadre*, opțiuni care nu stau sub semnul infalibilității. Ioan al XXIII-lea a acceptat promovarea unor eclesiiaști care erau sancționați sau sancționabili pe baza magisterului emis chiar de el.

Paul al VI-lea (26.IX.1897–6.VIII.1978, ales pe tronul petrin din 21.VI.1963) a avut o atitudine complet diferită. Deși s-au adus multe argumente circumstanțiale asupra apartenenței acestuia la Masonerie (Agnoli 1996, 41–46; A C R 1997, 115–125; Galeazzi Pinotti 2014, 291–92, 334–sq., 486, 497), acestea nu au putut furniza inidiciile temeinice din cazul prezentat anterior. Opțiunile politice și jocul dublu făcut de fostul sub-secretar de stat al lui Pius al XII-lea, promovat *disciplinar* ca

arhiepiscop de Milano din 1954 au făcut obiectul unui studiu extrem de critic realizat de Pr. Dr. Luigi Villa (1918–2012) (Villa 1998). Odată ajuns pe Tronul Petrin documentele promulgate de Paul VI s-au raportat în contradicție cu magisterul peren al Bisericii Catolice (o pagină cibernetică prezentând documentele emise de Paul VI se află la <http://w2.vatican.va/content/vatican/it/holy-father/paolo-vi.html>). Discursul pronunțat de acesta la Sediul ONU (New York) în 4.X.1965 este momentul public în care Giovanni Battista Montini se va orienta spre antropocentrism, abandonând teocentrismul, asumându-și această atitudine și în numele instituției pe care o conducea. (cf. *Acta Apostolicae Sedis*, 1965, LVII, p.877–885). Constituțiile apostolice (în ordinea magisterială imediat sub definițiile dogmatice) emise de Paul VI au reflectat această poziție. Constituția Apostolică *Regimini Ecclesiae Universae* (15.VIII.1967) pe lângă reorganizarea Curiei Romane va introduce supremația Secretariatului de Stat în raport cu celelalte congregații (art. 19-sq), inclusiv asupra Sf.Oficiu (devenit Congregația pentru Doctrina Crediței. Prezidată de un cardinal prefect). Anterior Sf. Oficiu îl avea prefect chiar pe Papă și era superior tuturor dicasteriilor pontificale, controlând nemijlocit activitatea a șase congregații. Din acest moment **politicul** va prima asupra **doctrinei**. Momentul este echivalent cu faimoasa Declarație din U.R.S.S. a Locotenentului Patriarhal Serghei Stargorodsky (1867–1944, patriarh al Rusiei din 1943) din 29.VII.1927 prin care acesta profesa o fidelitate absolută față de Statul Sovietic (anti-teist) care avea drept de imixtiune în afacerile Bisericii. Erezia *sergianistă* (condamnată de Biserica Ortodoxă Rusă din Exil și din Rezistență) postula de asemeni supremația politicului asupra doctrinei și dreptului eclesiastic. Prin scrisoarea apostolică *motu proprio Pontificalis Domus* (28.III.1968) se reorganizează Curtea Pontificală, pregătindu-se abolirea rolului aristocrației romane. Prin Scrisoarea trimisă cardinalului Jean Villot (1905–1979) Secretar de Stat, din 14.IX.1970, Gărzile Nobile, Garda Palatină și Jandarmeria Pontificală erau desființate. Erau primiți de același Paul VI ca și consilieri personalități ca Michele Sindona (1920–1986), Licio Gelli (1919–2015) mare maestru al Lojii P 2, Roberto Calvi (1920–1982), care vor iniția speculații financiare și patrimoniale cu averea Bisericii, declanșând scandaluri internaționale endemice (despre adevăratul rol al lui Michele Sindona pe lângă Paul VI, a se vedea Galeazzi Pinotti 2014, 337).

În 18.VI.1968 Paul VI a promulgat Constituția Apostolică *Pontificalis Romani*, de introducere a noilor rituri de consacrare a diaconilor, preoților și episcopilor. Noile rituri de *hirotonire*/ consacrare episcopală, sub pretextul clarificărilor pastorale, erau adaptate după așa-zisa *Tradiție a lui Ipolit*, fiind preluate din riturile copte și siriene occidentale. Atâta doar că formulele respective erau folosite în riturile respective pentru *hirotesia* (instituirea) patriarhilor, încălcându-se principiul dogmatic codificat de Papa Pius al XII-lea în Constituția Apostolică *Sacramentum Ordinis* (30.XI.1947),

prin care riturile de hirotonire (mai ales cel episcopal) trebuie, pentru validitatea lor, să exprime în mod clar calitatea, condiția și atributele treptelor ierarhice respective. Pius al XII-lea reitiera principiul Constituției Apostolice *Episcopalis Consecrationis* (30.XI.1944), același principiu fiind folosit și de către Papa Leon al XIII-lea pentru declararea de nulă și invalidă a hirotoniilor anglicane (Enciclica *Apostolicae Curae*, 18.IX.1896). Noile rituri latine sunt *echivoce*, spre deosebire de cel latin clasic, care era *univoc*. Sedevacantiștii consideră conform principiului *tuțiorismului absolut* (principiu moral prin care, dintre diferențele de opinie, trebuie preferat ceea ce este cert și deci litera legii) noile rituri de hirotonire invalide. Scrisoarea apostolică *motu proprio Mysteriorum Paschalis* (14.II.1969) modifica rânduiala celebrărilor pascale precum și calendarul liturgic. Printr-o altă Constituție Apostolică *Missale Romanum* (3.IV.1969) Paul al VI-lea promulga noul rit latin, diferit calitativ de cel clasic (numit impropriu tridentin. Reforma Conciliului Tridentin preciza riguros teologia sacramentală iar ritul roman editat în editio typica în 1570 nu era decât ritul abitual, antic, al Bisericii Romane). Reforma liturgică actuală de către un *Consilium ad exequendam Constitutionem de Sacra Liturgia* (comisie a cărui secretar general, arhiepiscopul Annibale Bugnini era membru al Lojii *Ecclesia* din 1963, Agnoli 1996, 17–18, Galeazzi Pinotti 2014, 480) unde, sub pretextul ecumenismului au participat câțiva observatori protestanți (care au intervenit activ în lucrările comisiei): anglicanul canonic de York Ronald Jasper (1917–1990), Rev. Massey Shepherd (1913–1990) episcopalian, directorul instituției *Divinity School of Pacific*, Rev. Raymond George (1912–1998) ajuns ulterior Președintele Conferinței Methodiste, Rev. Friedrich Wilhelm Künneth (1933–2014) din partea Bisericii Lutherane Bavareze, Rev. Max Thurian (1921–1996) pastor, calvin, fondator al Comunității Taizé, din 1988 preot romano-catolic, Dr. Smith și Dr. Eugene Brand. Remarcăm lipsa oricărui greco-catolic sau al oricărui ortodox (iar în acei ani existau liturgiști ortodocși de prestigiu în Occident, un Nikolai Afanasiev, un Alexander Schmemmann, un Paul Evdokimov, sau de ce nu, un Andrei Scrima...). Noul rit liturgic a menținut Canonul Roman (Anafora Romană) dar care a ajuns să fie cel mai rar celebrat, fiind introduse alte 3 canoane liturgice, unul din acestea fiind varianta epurată a aceleiași Tradiții ale lui Ipolit. Dar defectul major al noului rit a fost suprimarea rugăciunilor de *ofertoriu*, prin care celebrantul își precizează fără echivoc intenția consacrativă. Ofertoriul există în toate liturgiile orientale (unde chiar a fost hipertrofiat, în ritul bizantin o parte a acestuia devenind ritul proskomidiei) și precizează cele patru dimensiuni fundamentale ale Liturghiei: 1) latreutică (de adorare), 2) euharistică (de mulțumire), 3) impetratorie (de cerere) și 4) propițiatorie (de potolire a mâniei divine și de satisfacere a dreptății divine). Ultimele două atribute sunt negate de protestanți. A fost și motivul reacției cardinalilor Antonio Bacci și Alfredo Ottaviani, prin faimosul

Breve esame critico (Ottaviani Bacci 1969, vezi și Cavaterra 1990, 117–119). Liturgia, pentru a fi validă, trebuie obligatoriu celebrată de un deservent valid hirotonit, cu materia prescrisă (pâine/azimă și vin), recitând formula consacratrice („*Luați...*”, „*Beți...*”) și cea epiclectică, având intenția de a celebra sacrificiul după voința Bisericii. Intenția trebuie să fie explicită, fapt realizat prin citirea/rostirea rugăciunilor de ofertoriu. Eliminarea ofertoriului duce la imprecizia intenției. Astfel, un preot educat în vechea tradiție, care dorește realizarea *transsubstanțierii* (doctrină comună cu Biserica Ortodoxă – μεταβολή, μετουσίωσις), va celebra o liturgie validă după ritul nou, dar un preot care dorește realizarea conceptului de *transfinalizare* introdus de P. Edward Schillebeeckx (1914–2009) prin ritul nou va crea orice altceva decât Sf. Împărtășanie. Ritul nou este echivoc, nu univoc, cum era precedentul.

Reintroducerea rugăciunilor de ofertoriu elimină echivocul. Ritul nou a fost însă înnoțat în regiunile unde clerul nu se ocupa de experimente liturgice, ci de lupta pentru menținerea credinței – în țările dincolo de Cortina de Fier. O altă deficiență a noului rit îl constă *Lecționarul*, prin care pericopele biblice propuse lecturii la slujbele divine sunt epurate de orice pasaj cu caracter combativ spiritual (de pomenirea dreptății divine, de condamnare și admoniere a păcatelor), oferindu-se o imagine dulceagă a textului biblic. Citirea integrală a pericopelor respective va produce o cu totul altă atitudine spirituală. Aici nu ne referim la traduceri noului rit în limbile vernaculare, ci la principiile de fond care au stat la baza alcătuirii acestuia. Noul rit a fost completat cu introducerea noului Breviar (prin Constituția Apostolică *Laudis canticum* 1.XI.1970) în care pericopele biblice suferă de aceeași cenzură, imne venerabile au fost abandonate, etc. Traducerile noului rit în limbile vernaculare au creat numeroase confuzii și consternări, reacțiile de tipul lui Tito Casini fiind comune și în alte spații lingvistice. Traducerile defectuoase au contribuit la echivocul liturgic sau sacramental, iar utilizarea limbii vernaculare au introdus și pasiunile naționaliste în celebrarea oficiilor divine. (Romano-catolicii maghiarofoni au ajuns în conflict cu cei slovaci, români, croați, slovenii cu italienii, germanii cu italienii, polonezii cu germanii, fiecare dorind celebrarea ritului în limba proprie).

Prin Scrisoarea Apostolică *Ingravescentem Aetatem* (21.XI.1970) episcopii diecezani sunt puși în retragere la 75 de ani, diecezele fiind confundate cu societățile având scop lucrativ. *Ingravescentem aetatem* preia o dispoziție emanată de Paul VI prin Scrisoarea apostolică *Ecclesiae Sanctae* (6.VIII.1966), prin care modifică aplicarea unor decrete ale Conciliului Vatican II. Documentele respective sunt expresia postulării primatului **biologicului** asupra **harului** (a grației), Biserica având deja experiența gestionării unor dieceze în care ierarhul locului era afectat de boală sau de consecințele senectuții (prin introducerea unui episcop auxiliar sau a unui coadjutor, cu drept de succesiune). Prin același document cardinalii care au depășit 80 de ani

sunt excluși din conclavul elector, fapt ce contravenea principiului fundamental ilustrat de papii anteriori (Sf. Pius X, Pius XII, Ioan XXIII) prin care orice cardinal, chiar afectat de excomunicare, interdict, sau vreo altă cenzură canonică era obligat să participe în conclav. Acest document, prin blocarea unor electori, a viciat cel puțin **moral** conclavele ulterioare, lăsând porți deschise speculațiilor asupra invalidității sau ilegitimității unor alegeri pontificale. Scrisoarea apostolică *Ecclesiae Sanctae* menționată anterior insistă asupra noii organizări ale conferințelor episcopale, reformulând anumite puncte ale Decretului Conciliar *Christus Dominus* (28.X.1965): se face trecerea de la *sinodalitatea* eclesiastică (practică antică și perenă a Bisericii, frumos reamintită în *Nota praevia* și în art. 22–23 din Constituția Conciliară *Lumen gentium*, dar și în decretul conciliar *Christus Dominus*, art. 5, 36–38) la *parlamentarismul* eclesiastic. Diferența este majoră: prin sinodalitate se urmărește discernerea adevărului de alte opinii sau îmbunătățirea prevederilor canonice, minoritatea (inițială) putând să-și impună punctul de vedere, în timp ce parlamentarismul va fi dependent de agenda de lucru a secretariatului, votul fiind obținut prin asumarea majorității. De la raportul calitate/cantitate se face trecerea la cantitate/calitate. Iar prin *impunerea* unei limite de vârstă la pensionarea episcopilor s-a urmărit desigur și anularea vocilor care după 1965 ar fi putut protesta sau lua atitudine canonică față de *noul curs*.

Scrisoarea apostolică *Sedula cura* (27.VI.1971) transforma vechea Comisie Pontificală Biblică (instituită de Papa Leon al XIII-lea în 1902) ce avea un rol magisterial, de interpretare corectă a Sf. Scripturi (conform magisterului eclesiastic și a Sf. Părinți) și de apărare a istoricității acesteia, într-o Comisie Biblică supusă Congregației pentru doctrina credinței, doar cu rol consultativ. Membrii acesteia au devenit propagatorii exegezelor inspirate de neo-hegelianismul german (*Formgeschichte*, *Redaktionsgeschichte*), condamnate anterior de magisterul precedent, ignorându-se voit și cercetările arheologice din Țara Sfântă.

Aceste documente sunt suficiente pentru a demonstra activitatea corozivă *obiectivă* a lui Giovanni Battista Montini, explicând reacțiile de rezistență catolică, dar și pozițiile sedevacantiste. Pontificatul lui Giovanni Battista Montini s-a impus și prin ignorarea unei dogme creștine fundamentale: Regalitatea Socială a Mântuitorului Iisus Hristos (Ps. 46, Ps. 47, Mat. 28: 18, Rom. 14:8–9, Efes. 1: 20–23, Filip. 2:9–11, Evr. 2:5–9, 1 Pet. 3:22) prin care regalitatea divină se manifestă inclusiv prin impunerea principiilor moralei creștine în viața politică și socială (o tratare punctuală a doctrinei a se vedea în Enciclica *Quas primas* – 11.XII.1925, dată de Papa Pius al XI-lea), prezența dogmei fiind evidentă până la magisterul papei Ioan al XXIII-lea inclusiv (ba chiar și în anumite documente ale Conciliului Vatican II, de pildă art. 36 din Constituția Conciliară *Lumen gentium*).

Paul al VI-lea și-a motivat deciziile prin dorința de implementare a reformelor preconizate de Conciliul Vatican II. Documentele *scrise* ale acestui Conciliu infirmă aserțiunile lui Giovanni Battista Montini. Astfel Constituția Conciliară *Sacrosanctum Concilium* (4.XII.1963) prevede expres folosirea limbii latine în ritul roman (art. 36, 1), limbile vernaculare putând fi introduse la lecturile biblice sau la rugăciunea credincioșilor. Traducerile vernaculare trebuie aprobate de autoritățile eclesiastice locale, iar oportunitatea și modalitatea folosirii limbilor vernaculare trebuie supuse aprobării și confirmării Sf. Scaun (36, 2–4). Cântecul gregorian este propriu ritului latin (art. 116). Decretul Conciliar *Christus Dominus* (28.X.1965) despre misiunea pastorală a episcopilor prevede ca doar în cazuri grave sau din cauza vârstei înaintate, dacă aceasta ar împiedica exercitarea misiunii lor, aceștia să-și poată da demisia. (art. 21). Nu este nicicum impusă o limită de vârstă. Constituția Dogmatică *Dei verbum* (18.XI.1965) în art.9–20 vorbesc despre ineranța și inspirația Sf. Scripturi, în totalitate, precum și caracterul istoric al Vechiului și Noului Testament. Deci orice cenzurare a Cuvântului Sfânt sau punerea la îndoială a diverselor episoade din Noul Testament sunt în contradicție cu această Constituție dogmatică. Constituția conciliară dedicată Bisericii *Lumen Gentium* (21.XI.1964) are o frază care s-ar dori uitată de cei mai mulți exponenți eclesiastici actuali: „*Așa cum trebuie să recunoaștem cetatea pământească, angrenată pe bună dreptate în griji vremelnice, este condusă de principii proprii, tot astfel este pe drept cuvânt respinsă teoria nefastă care pretinde să construiască societatea fără a ține seama de nici un fel de religie și care combate sau suprimă libertatea religioasă a cetățenilor*” (art. 36, final). Confuzia apărută după încheierea Conciliului Vatican II a fost amplificată de modul în care dispozițiile acestuia au fost puse în practică. Rezistența catolică s-a organizat *treptat*, pe măsura implementărilor unor prea adesea abuzive măsuri justificate ca „reformă” conciliare. Din punct de vedere teologic tradiționaliștii catolici aduc două mari acuze documentelor conciliare:

- 1) Modificarea eclesiologică majoră din Constituția Dogmatică *Lumen Gentium* (art. 8), prin care Biserica instituită de Mântuitorul Hristos *subzistă* în Biserica catolică și nu *este* Biserica Catolică. Formula nouă permite *legitimarea* altor unități eclesiastice în afara Bisericii Catolice. Dar termenul *subzistă*, tocmai considerând dimensiunea sa eclesiologică, va avea obligatoriu și o conotație liturgică, știut fiind că între Biserică și Liturghie este o relație biunivocă. Biserica face Liturghia și Liturghia face Biserica. Termenul *subzistă* va afecta automat Împărtășania, Sf. Trup al Domnului *subzistând* în Sf. Împărtășanie (când, în realitate, El *este* Împărtășania). Noua doctrină este aceeași cu consubstanțierea, lutheranism curat. Echivocul poate fi înlăturat considerând Biserica ca fiind Biserica Catolică, iar celelalte confesiuni acatolice, în măsura în care au mai

mult sau mai puțin elementele de sfințire comune cu aceasta, fiind și ele catolice în mai mare sau mai mică măsură. Cu alte cuvinte, clerul unei Biserici acatolice în măsura în care celebrează corect Sf. Taine, cultivă devoțiunea către sfinți, exegeza patristică, etc., este catolic fără să știe.

- 2) Decretul Conciliar *Dignitatis humanae* (7.XII.1965) despre libertatea religioasă, poate fi interpretat echivoc, favorizând relativismul religios. La fel Decretul Conciliar *Unitatis Reintegratio* (21.XI.1964), cel despre ecumenism. Interpretarea relativistă a acestor decrete s-a impus postconciliar, având consecință indiferentismul religios.

De remarcat că apariția reacțiilor teologice a avut loc în timp, pozițiile de protest scrise și sistematizate începând cu anii 1968–1969. Un moment spectacular va fi produs de abatele Georges des Nantes (1924–2010) care la Roma, va încerca înmânarea oficială a unui volum de acuzații la adresa lui Paul VI, *Liber accusationis : à notre Saint Père le pape Paul VI, par la grâce de Dieu et la loi de l'Église juge souverain de tous les fidèles du Christ, plainte pour hérésie, schisme et scandale au sujet de notre frère dans la foi, le pape Paul VI, remis au Saint-Siège le 10 avril 1973*. Arhiepiscopul Marcel Lefèbvre va căuta menținerea unui spațiu (nu doar geografic) pentru Tradiția Catolică, poziția sa evoluând în decursul timpului (acesta fiind și un reproș adus lui de către alți tradiționaliști – atitudinea sa de tatonare și neasumarea clară a unei poziții, cea sedevacantistă sau sedeprivaționistă) un vultur teolog ca Mons. Michel Guérard des Lauriers ajungând la definirea tezei sedeprivaționiste după 1977. Paul VI a refuzat orice concesie tradiționaliștilor (deși era dispus la dialoguri cu oricare alt curent filosofic sau religios), accentuând criza ecleziastică. O scrisoare apostolică asemeni *motu proprio Summorum pontificum* (7.VII.2007) dat de Papa Benedict al XVI-lea ar fi putut rezolva o mare parte a crizei identitare catolice de la bun început. Criza bisericească nu a fost începută de tradiționaliști. Unul din cei care o va diagnostica măiestrit (pe lângă Giuseppe cardinal Siri) va fi cardinalul Joseph Ratzinger, viitorul Papă, în faimosul volum *Rapporto sulla fede* (1985), redactat împreună cu jurnalistul și eseistul Vittorio Messori. Cardinalul va folosi expresia *Konzils-Ungeist* (Anti-Spiritul Conciliar) (Ratzinger-Messori, 25–40, mai ales 33) insistând pe erorile provenite din aplicarea abuzivă a unor prevederi conciliare („conciliul teologilor sau al profesorilor de teologie” care se substituie Magisterului, „conciliul mass-mediei”, traducerea eronată a documentelor, scoaterea unor fraze/termeni din context, etc.). P. Malachi Martin va folosi și el expresia *Anti-Church* (Martin 1990, 610–611), definind noua biserică apărută după Conciliul Vatican II, bazată pe imanentism, relativism și ignorarea *voită* a magisterului precedent anului 1965. Un cardinal progresist ca Giovanni Benelli (1921–1982, fost subsecretar de stat, cardinal din 1977, arhiepiscop de Florența)

într-o scrisoare din 25.VI.1976 adresată arhiepiscopului Marcel Lefèbvre va folosi expresia *Biserica Conciliară*, recunoscând diferența calitativă între Biserica Catolică și noua instituție eclesiastică apărută după 1965 (Tissier de Mallerais 2013, 5). Principala deosebire constă în faptul că Biserica se va raporta la întreg magisterul ei, începând cu secolul I d. Hr., în timp ce instituția conciliară se va raporta pornind de la Conciliul Vatican II. O anumită parte a mass-mediei va completa acest proces, insistând pe anumite teme care ar apare doar în urma acestui Conciliu. Bunăoară *apostolatul laicilor*: acesta este prezentat ca o inițiativă conciliară, uitându-se de Acțiunea Catolică (activă interbelic și în spațiul românesc, a se vedea și AGRU – Asociația Generală a Românilor Uniți) sau de atâtea confrerii ale mirenilor catolici, care au înflorit și strălucit în Evul mediu. Sinodalitatea este menționată și în *Faptele Apostolilor*. Conferințele episcopale (privite ca uniuni morale ale episcopilor dintr-un teritoriu, dintr-o regiune, dintr-o țară) erau o realitate chiar și în secolul XIX. Să ne amintim de conferințele episcopale din Austro-Ungaria privitoare la autonomia catolică sau mai recent, cele din 1948, care decideau asupra pregătirilor în vederea înfruntării persecuțiilor. Colaborările inter-religioase erau de asemeni cunoscute (ajunge exemplul transilvan al Bisericilor Greco-Catolică și Ortodoxă în privința ASTREI), existând și un ecumenism practic (bunăoară donațiile făcute de un membru al unei confesiuni unui institut religios sau cultural al unei confesiuni diverse, cooperarea în timpul unor calamități, în vreme de război, etc.). Ecumenismul din închisorile comuniste a fost o realitate în întreg spațiul afectat de dictatura ateistă, etc. Exista chiar un sionism ebraic catolic (ne gândim la preoții Alphonse de Ratisbonne (1814–1884) și fratele său, Theodore, la canonicii Joseph Lehmann (1836–1915) și Augustine Lehmann (1836–1909), prelați papali și activi la Conciliul Vatican I, Theodore Hertzl având contacte cu Sf. Pius al X-lea, etc). Exemplele ar putea continua.

O problemă de fond este chiar receptarea Conciliului Vatican II. În urma unor puncte evidențiate mai sus, tradiționaliștii și cei din rezistența catolică îl resping, blamându-l în totalitate. Moderniștii/progresiștii îl subminează, folosindu-l ca pretext pentru introducerea unor inovații care prea adesea încalcă flagrant textele documentelor conciliare. Documentele de convocare și de promulgare a actelor Conciliului Vatican II insistă asupra caracterului pastoral al acestuia, Conciliul refuzând să introducă noi definiții dogmatice sau să emită excomunicările de rigoare. Notele explicative anexate Constituțiilor conciliare (ex. *Lumen gentium*) afirmă: „Conform cu uzanța Conciliilor și cu scopul pastoral al prezentului Conciliu, această sfântă Adunare definește ca obligatoriu pentru Biserică, în materie de credință sau de morală, numai ceea ce ea a declarat în mod explicit. Celelalte lucruri pe care le propune sfânta Adunare ca învățătură a Magisteriului suprem al Bisericii trebuie să fie primite și îmbrățișate de toți creștinii și de fiecare dintre ei conform cu intenția acestei sfinte

Adunări, intenție care se face cunoscută fie din subiectul tratat, fie din modul de exprimare, conform cu normele interpretării teologice.” Fiind vorba de un Conciliu ecumenic, el aparține *magisterului universal extraordinar*, cu scop pastoral. Nu introduce niciun adevăr dogmatic nou și nu impune sancțiuni. Desigur că el trebuie citit în consecința magisterului precedent. Dacă activitatea lui Giovanni Battista Montini a potențat confuzia eclesiastică, este meritul papilor următori că au încercat remedierea crizei.

Papa Ioan Paul I-ul (Albino Luciani) a domnit doar o lună (26.VIII.–28.IX.1978), preconizând acțiuni energice împotriva neascultării și crizei din Compania lui Iisus (Ordinul Iezuit), dorind asanarea finanțelor Sf. Scaun dar fiind extrem de preocupat de infiltrațiile masonice din Biserică. O audiență preconizată cardinalului Giuseppe Siri a fost sabotată de cardinalul Jean Villot (Lai 1993, 270–272). Din nefericire, Papa Ioan Paul I va fi găsit decedat în condiții extrem de suspecte. Unii tradiționaliști nu îi dau prea multă considerație întrucât a renunțat la ritualul tradițional al încoronării și (doar pentru un scurt timp, fapt uitat de criticii săi) pentru abandonarea *sediei gestatoria* (a lecticei papale). În ciuda opiniei lansate de faimosul jurnalist David Yallop cu deja clasicul *In God's Name* (tradus și în românește *În numele Domnului*, București, 1997, Ed. All), Albino Luciani a fost un conservator tenace și categoric, în Patriarhatul Veneției fiind interzise experimentele catehetice sau liturgice, fiind normativ Catehismul Sf. Pius al X-lea. Mai mult, a fost un *cultor* al devoțiunii mariane de la Fatima.

Papa Ioan Paul al II-lea va avea unul din pontificatele cele mai lungi din istoria Sf. Scaun (1978–2005). De la enciclica *Redemptor Hominis* (4.III.1979) la Enciclica *Ecclesia de Eucharistia* (17.IV.2003) avem un real salt de la liberalism la Tradiția catolică. Dacă *Redemptor Hominis* afirma principiul *pancristismului* (prin Întrupare, Mântuitorul asumându-și natura umană, se unește cu fiecare om în parte! Care mai este rostul Botezului?) (*RH* paragrafele 10–14, mai ales 13), nota enciclicei respective fiind de un accentuat antropocentrism, *Ecclesia de Eucharistia* este o superbă enciclică centrată pe Sf. Liturghie și catolicocentrism. Scrisoarea Apostolică *Ad Tuendam finem* (18.V.1998) aduce amendamente obligatorii Codurilor de Drept Canonic, insistând și impunând profesarea integrală a credinței catolice, cu toate adevărurile dogmatice definite în decursul timpului. Scrisoarea Apostolică *Ecclesia Dei afflicta* (2.VII.1988) a fost primul document pontifical emis după 1970 care permitea în anumite condiții reluarea tradiției catolice liturgice perene; documentul a apărut însă doar urmare a consacrărilor episcopale săvârșite de arhiepiscopul Marcel Lefebvre în 30.VI.1988. Scrisoarea Apostolică *Ordinatio Sacerdotalis* (22.V.1994) este documentul care înlătură odată pentru totdeauna speculațiile privind hirotonirile femeilor, acestea neputând primi taina preoției sau a episcopatului. De remarcat că

este singurul document emis după 1965 care se înscrie în atributele infalibilității pontificale: „... pentru a **înlătura orice îndoială** într-o problemă de o așa mare importanță, care aparține de întemeierea divină a Bisericii, în **virtutea ministerului meu de a-i întări pe frați, declar** că Biserica nu are în nici un fel facultatea de a conferi hirotnirea sacerdotală femeilor, și această **sentință** trebuie ținută în mod **definitiv de toți credincioșii Bisericii.**” Papei Ioan Paul al II-lea i-au fost necesari peste douăzeci de ani pentru a repara într-o oarecare măsură efectele *Ungeist*-ului conciliar.

IV

Cum s-a ajuns în situația de criză a Bisericii? Orice poziție tradiționalistă se va referi la *infiltrările* dușmanilor Bisericii, din ambianța cărora nu poate lipsi desigur Masoneria. Teoriile conspirației nu trebuiesc absolutizate, deși istoria Bisericii, începând chiar de la întemeierea Ei, este plină de conspirații. Au existat inamici ai Bisericii cu mult înainte de apariția Masoneriei speculative (1717), după cum și ulterior acestei date inamici redutabili ai Bisericii nu au avut legături cu francmasoneria (regimurile marxist-leniniste, de pildă). După cum nici Francmasoneria nu are un peisaj doctrinar unitar, existând mari loji sau loji teiste, deiste, anticlericale sau neutre. Un *distinguo* va trebui făcut de fiecare dată, pentru a nu aduce în derizoriu un rezultat al unei investigații oarecare. Francmasoneria speculativă a fost excomunicată de Papa Clement al XII prin Bula *In eminenti apostolatus* (28.IV.1738), printre motive fiind indicate asocierea persoanelor de confesiuni diferite și folosirea Bibliei în mod nelegitim; din acel moment și până la Declarația *Quesitum est* (26.XI.1983), a Congregației pentru Doctrina Credinței, declarație aprobată de Papa Ioan Paul al II-lea, au existat câteva sute de documente pontificale de condamnare a Masoneriei. Codul de drept canonic latin din 1983, prin canonul 1374, interzice ca o persoană să se înscrie într-o asociație care complotază împotriva Bisericii („fiind pedepsit cu o pedeapsă adecvată”) iar dacă propagă sau conduce o asemenea asociație, să fie pus sub interdict. Dar în zilele actuale foarte multe mari loji sau obediențe masonice nu (mai) doresc să fie în vrăjmășie cu Biserica. Au existat și există sataniști membri ai unor loji masonice (de pildă Aleister Crowley (1875–1947)), după cum foarte mulți din grupul respectiv nu sunt masoni. Au existat masoni care au apărat Biserica (de pildă catolicul Joseph de Maistre (1753–1821) sau René Guénon (1886–1951), ultimul chiar și după ce s-a convertit la Islam) iar alții au atacat-o. Existau/există multe societăți paramasonice (de pildă Carboneria, societățile teosofice sau antroposofice) unde la fel, **nu** toți membrii au fost sau sunt masoni, societăți care nu au fost sau nu sunt favorabile Bisericii. Marxiștii ortodocși, fie ei leniniști, staliniști, maoiști, troțchiști, sunt adversari atât Bisericii cât și Masoneriei. Motivul fundamental

pentru care un creștin (aparținând unei confesiuni creștine trinitare oarecare) nu poate fi mason este cu totul altul: creștinul postulează cunoașterea revelată, Francmasoneria postulând neacceptarea dogmelor (aceasta fiind de fapt tot o afirmație dogmatică) implică relativismul dogmatic și consecutiv agnosticismul. **Cunoașterea revelată este incompatibilă cu relativismul și cu agnosticismul.** Masonii pot fi înscriși în categoria liber-cugetătorilor (categorie total diferită de cea a ateilor). Condamnările pontificale ale Masoneriei au presupus o dimensiune teologică (vizând relativismul doctrinar) și una disciplinară. Precedența este dată de Biblie (cartea profetului Ezechiel, cap. VIII unde sunt sancționate riturile secrete față de cultul oficial, Epistola I a Sf. Apostol Ioan, care condamnă gnosticismul, etc.) dar și câteva decizii ale Sinoadelor Ecumenice, care interzic clericilor sau mirenilor apartenența la fratrii sau conspirații cu rosturi antieclesiastice (Sinodul IV Ecumenic, Calcedon, 451, canonul 18, Sinodul Quinisext de la Trullo, 692, canonul 34), clericii fiind condamnați la depunerea din treaptă. Tocmai din cauza varietății lojilor și a masonilor, Biserica nu îi poate primi pe aceștia din urmă la Sf. Taine decât după o analiză a fiecărui caz în parte. Acesta este rostul pedepselor canonice. Dialogul doctrinar Biserică-Masonerie (a se vedea pe larg la Galeazzi Pinotti 2014) a fost prea adesea presărat cu dezamăgiri sau cu neîncredere reciprocă, el putând fi transformat astăzi într-un dialog pragmatic. Ajutoarele umanitare pot apropia Biserica de Masonerie, iar dacă o Mare Lojă ar milita activ pentru campania pentru viață (*pro-life*) sau pentru valorile perene ale familiei naturale, prin forța lucrurilor ar deveni aliata Bisericii. O educație de calitate, respectul pentru autentică morală civică ar apropia de asemeni cele două instituții. Din studiul nostru se poate constata că unele personalități cu rol discutabil în evenimentele bisericești contemporane au fost membri ai unor loji masonice, altele nu. Umberto Ortolani, gazda preconclavului ce a decis alegerea lui Giovanni Battista Montini în 1963, se va afilia Lojii P 2 după 1970; prelatul Annibale Bugnini, implicat în reforme liturgice încă din timpul lui Pius al XII-lea s-a afiliat unei loji masonice din 1963. A reduce problema infiltrărilor doar la masonerii presupune o abordare superficială a problemei.

Papii au tratat problema infiltrărilor încă de la sfârșitul secolului XVIII, când grupuri teologice urmăreau schimbarea instituțiilor eclesiastice din interior. Nu este vorba de confesiunile acatolice ci de grupuri catolice care abandonând filosofia realismului clasic, devenind tributare idealismului, au propus reforme ce doreau modularea Bisericii în acord cu imanența unei clipe date. O filosofie nepotrivită va duce la concluzii teologice eronate. Papa Pius al VI-lea (1775–1799) prin Bula *Auctorem Fidei* (28.VIII.1794) condamnă 85 de propoziții ale Sinodului schismatic de la Pistoia din 1785, prezidat de episcopul Scipione de' Ricci. Multe din aceste propoziții se vor găsi în gândirea modernistă. Papa Leon al XII-lea (1823–1829) în

Enciclica *Ubi primum* (5.V.1824), mai ales în articolele consecutive 10–16, reiterează multe din condamnările precedente. La fel o va face succesorul său, Papa Pius al VIII-lea (1829–1830) prin Enciclica *Traditi Humilitati* (24.V.1829). Enciclica Papei Grigore al XVI-lea (1830–1846) *Mirari vos* (15.VIII.1832) de condamnare a liberalismului și cea ulterioară *Singulari Nos* (25.VI.1834), prin care sunt condamnate și ideile, și comportamentul dublicitar al lui Hugues Felicité de Lamennais (1782–1854) vor atrage atenția nu doar asupra erorilor doctrinare ci și asupra unui anumit *tip de comportament*: cei vizați de condamnările papale vor face o aparentă supunere, în realitate perpetuându-și ideile cu precauție și tenacitate. Fericitul Papă Pius al IX-lea (1846–1878) va promulga mai multe documente legate de această problemă: Enciclicile *Qui pluribus* (9.XI.1845), *Quanto conficiamur moerore* (10.VIII.1863), *Quanta Cura* cu *Syllabus* (8.XII.1864), nefăcând altceva decât să repete magisterul precedent. Papa Leon al XIII-lea (1878–1903) a promulgat câteva zeci de enciclici, toate fundamentale pentru domeniul lor de abordare. Menționăm câteva: *Libertas Praestantissimum* (20.VI.1888) despre libertatea umană, *Testem benevolentiae nostrae* (22.I.1899) despre americanism, *Tametsi futura prospicientibus* (1.XI.1900) despre problema mântuirii, *Humanum genus* (20.IV.1884) și *Inimica vis* (8.XII.1892) prin care reiterează condamnarea Masoneriei, etc. Cel care va trata magistral problema infiltrărilor va fi însă Sf. Pius al X-lea (1903–1914). *Syllabus Lamentabili sane* (3.VII.1907) ce va condamna 65 de propoziții doctrinare, Enciclica *Pascendi Domini gregis* (8.IX.1907), *motu proprio Praeantia Scripturae* (18.XI.1907) despre modernism și interpretările biblice, Jurământul antimodernist (1.IX.1910), vor constitui documentele dogmatice fundamentale de separare a doctrinei catolice de erezia modernistă. Enciclica *Pascendi* este cea mai renumită. Asemeni tuturor enciclicilor pontificale până în 1963, în debut precizează cadrul dogmatic, intelectual și identificarea problemei care impune o intervenție a Magisterului. Urmează descrierea modernismului, prin analiza premiselor filosofice ale acestuia: subiectivismul, imanentismul, fideismul, intelectualismul, agnosticismul. Pornind de la aceste premise, teologia modernistă va folosi termenii teologici tradiționali, dar goliți de semnificația lor originală, ei dobândind o altă semnificație. Practic se va realiza un furt semantic. Moderniștii vor excela în amestecul doctrinei sănătoase cu ideile lor proprii, lipsa unei sistematizări teologice fiind voit asumată, pentru difuzarea propriilor poziții. Modernismul este privit ca și chintesența tuturor ereziilor, subminând orice sistem teologic. Spre deosebire de ereticii clasici, care și-au asumat public o poziție teologică diferită de cea a Bisericii, preferând separarea lor finală de aceasta, moderniștii doresc schimbarea gândirii și teologiei din *interiorul* Bisericii. Revelația, Scriptura, Sacramentele, Teologia Morală și cea Dogmatică vor fi astfel modificate, alterate. Odată prezentate și criteriile de recunoaștere a moderniștilor, Enciclica impune și măsurile practice

de îndepărtare a lor. De remarcat că documentul magisterial nu face referire la nici o societate secretă, fie ea masonică sau nu, ci la persoanele cu un anumit mod de gândire. Subiectul și mecanismul tratat de Enciclica *Pascendi* va fi abordat public, de pe poziții moderniste, de către scriitorul italian Antonio Fogazzaro (1842–1911) într-un faimos roman *Il Santo (Sfântul)*, scris în 1905, publicat în ediție princeps la Milano, în 1906. Eroul principal, Pietro Maironi, refugiindu-se într-o comunitate religioasă, dorește schimbarea gândirii religioase, meditănd și la căile practice pentru a o realiza. Corifeii modernismului puteau fi sau nu afiliați la diferite societăți secrete. Corifeii moderniști Alfred Loisy (1857–1940), preot excomunicat în 1908, Ernesto Buonaiuti (1881–1946), preot excomunicat și el în 1925, nu aparțineau nici unei societăți oculte. Papa Pius al XI-lea va menționa accente antimoderniste în domeniile pe care le va aborda din perspectiva magisterială (de pildă în Enciclica *Mortalium animos* din 6.I.1928, dedicată ecumenismului relativizant).

Modernismul se va replea, relansându-se după cel de-al II-lea Război Mondial. Preotul, profesorul și maestrul teolog Reginald Garrigou-Lagrange (1877–1964) într-un articol fundamental *La nouvelle Théologie, où va-t-elle?* (apărut în revista Universității Pontificale „Angelicum”, *Angelicum*, 23, 1946, p.126–145) va analiza incoerența unor sisteme teologice moderniste. Ideea călăuzitoare a studiului constă în faptul că adoptarea unui sistem filosofic inadecvat va conduce la o teologie eronată. Schimbarea sensului unui termen teologic va provoca alterarea sistemului teologic respectiv. Canonizarea unor definiții dogmatice nu poate fi astfel alterată. Papa Pius al XII-lea, în Enciclica *Humani Generis* (12.VIII.1950), va condamna neo-modernismul. Există deci o bază dogmatică solidă, în prezent accesibilă chiar și prin mijloace electronice, pentru însușirea doctrinei catolice autentice. Începând cu pontificatul papei Ioan al XXIII-lea modernismul au fost „recuperați” în poziții cheie sau de forță, inclusiv în cadrul comisiilor active din timpul Conciliului Vatican II. Reacțiunea catolică (a așa-zisilor integriști) se explică prin fidelitatea protagoniștilor ei față de învățăturile catolice acumulate timp de două mii de ani.

Se impun câteva concluzii:

1. Analiza studiilor redactate de autorii tradiționaliști trebuie îndeplinită prin raportarea la magisterul peren al Bisericii Catolice. Un eseu, un studiu legat de criza bisericească de astăzi (cazul articolelor lui Paul Scortesco) trebuie raportat la doctrina catolică dintotdeauna mărturisită, la informațiile vehiculate în ambiencele eclesiastice sau culturale unde a activat autorul aceluia studiu.
2. Informațiile istorice eclesiastice, mai ales atunci când infirmă variantele oficiale, trebuie verificate în detaliu. O sursă fundamentală de izvoare ale istoriei eclesiastice contemporane o reprezintă memorialistica protagoniștilor unor evenimente, mai ales cea redactată de cardinalii italieni. Necunoașterea acestor

- izvoaree poate duce la concluzii pripite, sau uneori chiar grotești (a se vedea teza „izolării” cardinalului Giuseppe Siri după 1963).
3. Analog, analiza unui pontificat contemporan trebuie realizată prin analiza faptelor sale obiective (documentele publice emise), comparate cu documentele de resort ale Perenei Tradiții Catolice. Observația este valabilă și pentru cercetătorii din câmpul Tradiției. Elementele de „complot”, picanteriile istorice invocate pentru a stabili formalitatea / materialitatea unui papă pot fi uneori inconsistente, altele pot induce piste de investigații deosebite (de pildă, alegerea ca Papă a lui Giuseppe Siri), dar nu au consistența actelor publice asumate în timpul unui pontificat.
 4. Capacitatea de prognoză a unor analiști eclesiastici va fi îmbunătățită calitativ prin raportarea la doctrina tradițională. Un exemplu: scriitorul, eseistul, jurnalistul și vaticanistul Giancarlo Zizola (1936–2011) a publicat un interesant studiu privind orientarea pontificatului lui Ioan Paul al II-lea (*La restaurazione di papa Wojtyla*, 1985, Roma-Bari, Ed. Laterza). Redactat de pe poziții progresiste, apologetic față de *Ost-Politikul* lui Agostino Casaroli, pe atunci Secretar de Stat, studiul avea o dimensiune critică față de papa polonez, considerat printre altele prizonierul unei depășite mentalități anti-comuniste și anti-liberale. Evenimentele din 1989–1990 i-au dat dreptate Papei Ioan Paul al II-lea. Preotul Malachi Martin în lucrarea sa de geopolitică religioasă *The Keys of This Blood* (1990), citată deja, de pe poziții comparatiste va surprinde caracterul independent față de Curia romană al jocului geopolitic făcut de Papa Ioan Paul al II-lea, concluziile analizei sale putând fi adoptate pentru întreg pontificatul respectiv (Malachi Martin va deceda cu 6 ani înainte de Ioan Paul II). Abatele tradiționalist Julio Tam într-un eseu dedicat Revoluției și Bisericii, redactat în 1993, a putut prognoza apariția unei schisme și alegerea a doi papi (*On assistera à la formation d'une église catholico-libérale et d'une autre, catholico-progressiste, sans exclure l'élection de deux papes*, Tam 1993, 4). Anul 2013 a demonstrat-o.
 5. Rezistența Catolică a luat naștere în urma aplicării viciate a măsurilor pastorale propuse de Conciliul Vatican II. Această Rezistență s-a cristalizat în timp, pozițiile ei fiind variate: de la grupuri care conservă Tradiția Catolică în comuniune directă cu papii contemporani, grupuri care recunosc calitatea papilor contemporani dar se opun (selectiv) unor măsuri ale acestora (grupurile *Recunoaștere și Rezistență* – de tipul Fraternității Sf. Pius al X-lea, fondată de arhiepiscopul Marcel Lefebvre, membrii ei fiind abolviți de excomunicare de Papa Benedict al XVI-lea), grupuri sedevacantiste (ce consideră Sediul Petrin vacant din 1958 sau 1963), grupuri sedeprivaționiste (care consideră papii după 1965 ca fiind canonic aleși, *materialiter*, dar neasistați de Duhul Sfânt, nefiind Papi *formaliter*) și până la grupuri conclaviste (care își aleg «papi»). Un grup aparte este cel al *sirianiștilor*, care acceptă alegerea

cardinalului Giuseppe Siri ca Papă cel puțin în Conclavul din 1958, considerându-i pe ceilalți papi posteriori ca antipapi, dar care nu acceptă teologia cardinalului Siri! Desigur că între aceste grupuri nu domnește concordia, tezele sau ipotezele lor prin care se explică situația prezentă devenind pentru aceste comunități prea adesea dogme de neclintit.

Este remarcabil însă că pe frontul Tradiției Romano-Catolice au militat și români care au scris eseuri teologice apreciate de rezistenții catolici.

Bibliografie Generală

- *** *Mns. Lefebvre e il Sant'Uffizio. Traduzione di Donatella Tipett Andaló*, Roma, 1980, Ed. Giovanni Volpe.
- A C R 1997 – *Les Amis du Christ Roi – L'Eglise Eclipsée?*, Dinard, 1997, Ed. Delacroix, Tip. Grafica M.G. – Caluso, Torino.
- Agnoli 1996 – Agnoli, Carlo Alberto – *La Massoneria alla conquista della Chiesa*, Roma, 1996, Ed. EILES.
- Airiau 2009 – Airiau, P. – *Des theologiens contre le Vatican II (1965–2005)* in Avon, Dominique; Fourcade, Michel – «Un nouvel âge de la théologie? 1965–1980. Colloque de Montpellier, juin 2007», Paris, 2009, Ed. Signes de temps, p. 69–84.
- Andreotti 1980 – Andreotti, Giulio – *A ogni morte di Papa. I papi che ho conosciuto.*, Milano, 1980, Rizzoli.
- AP 1963 – *Annuario Pontificio per l' anno 1963*. Città del Vaticano. 1963, Tipografia Poliglotta Vaticana.
- Barbara 1991 – Barbara, Noël – *Les Papes de Vatican II. La problème qu'ils posent. La réponse de la Foi. Jean XXIII.*, fișier PDF, 13 p., in http://www.a-c-r-f.com/documents/R_P_BARBARA-Les_Papes_de_Vatican_II.pdf
- Bellegrandi 1975 – Bellegrandi, Franco – *Il portone di piombo. Il Vaticano della riforma montiniana*. Milano, 1975, SugarCo.
- Bellegrandi 1994 – Bellegrandi, Franco – *Nichitaroncalli: Controvita di un papa*, Roma, 1994, Ed. International EILES.
- Belmont 2011 – Belmont, Hervé – *La foi est infrangible. Mosaïque autour de sedevacantisme*, 127 p., fișier PDF, publicat în http://www.a-c-r-f.com/documents/Abbe_BELMONT_Testament...v2_127p.pdf
- Bénézit – Bénézit, E. – *Dictionnaire critique et documentaire des Peintres, Sculpteurs et Graveurs de tous les temps, et de tous les pays par un groupe d'écrivains spécialistes français et étrangers, Nouvelle Edition. VII. Ponte-Sny*, Saint Ouen, 1966, Ed. Gründ, tip. Gaston Maillet.
- Bensi 2013 – Bensi, Giovanni – *Storia: le due chance perdute del papa armeno*, 20.III.2013, in *East Journal*, <http://www.eastjournal.net/archives/29599>.
- Buzatu 1996 – Buzatu, Gheorghe; Ciucanu, Corneliu; Sandache, Cristian – *Radiografia dreptei românești (1927–1941)*, București, 1996, Ed. FF Press.
- C I – *Cahiers de Cassiciacum I*, Nice, 1979, Association Ste. Herménégilde.
- C II – *Cahiers de Cassiciacum II*, Nice, 1979, Association Ste. Herménégilde; Supplement au N. 2, 1979.

- C III–IV – *Cahiers de Cassiciacum III–IV*, Nice, 1980, Association Ste. Herménégilde.
- C V – *Cahiers de Cassiciacum V*, Nice, 1980, Association Ste. Herménégilde; Supplement au N.5, 1980.
- C VI – *Cahiers de Cassiciacum VI*, Nice, 1981, Association Ste. Herménégilde.
- Cavaterra 1990 – Cavaterra, Emilio – *Il Prefetto del Sant’Offizio. Le opere e i giorni del cardinale Ottaviani*, 1990, Milano, Ed. Mursia.
- Cernat–Crețu 2009 – Cernat, Paul; Crețu, Bogdan – „Istoria critică a literaturii”. *Eșecul lui Nicolae Manolescu*, in *Cuvântul*, București, 2009, nr. 5, accesibil în <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:9zEo8YLrPRYJ:www.romaniaculturala.ro/articol.php%3Fcod%3D12592+&cd=14&hl=en&ct=clnk&gl=ro>.
- Chiron 2015 – Chiron, Yves – *André Lesage, dit „marquis de la Franquerie”*, in *Aletheia*, La Roche sur Yon, 2015, XVI, nr.234, 20 juillet, p. 1–4.
- Conciliul Vatican II – Constituții, decrete, declarații. Ediție revizuită, București, 1999, Ed. Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București.
- Darmon 2003 – Darmon, Adrian – *Autour de l’art juif: Peintres, sculpteurs et photographes*. Chatou, 2003, Ed. Carnot.
- Davidoglou 1991 1992 – Davidoglou, Myra – *Analyse logique de la thèse dite de Cassiciacum*, 25 p., fișier PDF, republicată în http://www.a-c-r-f.com/documents/DAVIDOGLOU-Analyse_logique_these_Cassiciacum.pdf
- DGLR – Academia Română. *Dicționarul General al Literaturii Române. VI. S–T. Coordonator principal Acad. Eugen Simion.*, București, 2007, Ed. Univers Enciclopedic.
- DSR – Zăciu, Mircea; Papahagi, Marian; Sasu, Aurel – *Dicționarul Scriitorilor Români, R–Z*, București, 2002, Ed. Albatros.
- Dounot 2015 – Dounot, Cyrille – *Louis Jugnet et les réseaux intellectuels catholiques intransigeants. Ce que révèle sa correspondance inédite.*, in *Revue d’Histoire de l’Eglise de France*, Paris, 2015, CI, nr.2, p.325–347.
- Dumitrache 2015 – Dumitrache, Maria – *Teodor Scorțescu, prozator și dramaturg*, publicat în 20.XI.2015, publicat în <https://jurnaluldedrajna.ro/teodor-scorțescu-prozator-si-dramaturg/>.
- Galeazzi Pinotti 2014 – Galeazzi, Giacomo, Pinotti, Ferruccio – *Vaticano Massone. Logge, denaro e poteri occulti: il lato segreto della Chiesa di Papa Francesco*, Milano, 2014, Ed. Piemme, Ed. Pickwick.
- Gavalotti 2016 – Gavalotti, Enrico – « « *Eccomi nominato papa* ». *Il diario del conclave del 1958 del cardinale Angelo Giuseppe Roncalli* », *Mélanges de l’École française de Rome – Italie et Méditerranée modernes et contemporaines* [En ligne], 128-1 | 2016, in <http://mefrim.revues.org/2385>.
- Giuffré 2015 – Giuffré, Gary – „ *Gravi ragion di Stato*”. *La bomba atomica e l’eclissi del vero Vicario di Cristo*”, in *Chiesa Viva*, Brescia, 2015, an XLV, nr. 484, lul.-ago., p.2–15.
- Goci 1997 – Goci, Aurel – *Prefață* in Scorțescu Teodor – *Concina prădată. Popi. Ediție îngrijită și prefață de Auliu Goci*, București, 1997, Ed.100+1 Gramar, 207 p., p. 1-VIII.
- Lai 1993 – Lai, Benny – *Il Papa non eletto. Giuseppe Siri, cardinale di Santa Romana Chiesa*, Bari, 1993, Laterza.
- Manolescu 2003 – Manolescu, Florin – *Enciclopedia Exilului Literar Românesc 1945–1989*, București, 2003, Ed. Compania.
- Marinescu I–X – Marinescu, Aurel Sergiu – *Contribuții la istoria Exilului Românesc*, București, I/1999, Ed. Vremea; II/2002, Ed. Vremea; III/2003, Ed. Vremea; IV/2004, Ed. Vremea; V/2005, Ed. Vremea; VI/2005, Ed. Vremea; VII/2007, Ed. Vremea; VIII/2008, Ed. Vremea; IX/2009, Ed. Vremea; X/2011, ed. Vremea.

- Martin 1990 – Martin, Malachi – *The Keys of This Blood. Pope John Paul II versus Russia and the West for Control of the New World Order*, New-York, 1990, Simon & Schuster.
- Mattei 2013 – de Mattei, Roberto – *Vatican II. Une histoire à écrire*, Paris, 2013, Ed. Muller.
- Moroni 1847 – Moroni, Gaetano – *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica da S. Pietro sino ai nostri giorni*, vol.XLII, Venezia, 1847, Tipografia Emiliana.
- Nitoglia 2008 – Nitoglia, Curzio – *Un'ipotesi di Velletri, 15 novembre 2008*, in <http://www.doncurzionitoglia.com/IpotesiVelletri.htm>
- Ottaviani Bacci 1969 – Ottaviani, cardinal Alfredo; Bacci, cardinal Antonio – *Breve esame critico del „Novus Ordo Missae”*, in *Fraternità Sacerdotale San Pio X – Si può rifiutare la nuova Messa?*, Albano Laziale, 1998, Ed. Ichthys, p. 15–44.
- Pelin 2002 – Pelin, Mihai – *Opisul emigrației politice. Destine în 1222 de fișe alcătuite pe baza dosarelor din arhivele Securității*, București, 2002, Ed. Compania.
- Ratzinger Messori – *Vittorio Messori a colloquio con il cardinale Joseph Ratzinger. Rapporto sulla Fede*, Ed. 1993, Milano, Oscar Mondadori.
- Remy 1986–1987 – Remy, Louis-Hubert – ***The Pope: Cold He Be Cardinal Siri?*** *Translated into English by Heidi Hagen for “The Sangre de Cristo Newsnotes”* – No. 55 – December 1987, Westcliffe, Colorado, U.S.A. – Page 3. Original text in French published in the bulletin SOUS LA BANNIERE No.06 JUILLET-AOUT 1986 Editions Sainte Jeanne d'Arc. Director: Mr. A.M. Bonnet de Viller “Les Guillots”, Villegenon, F-18260 Vailly-sur-Sauldre, France, accesibil pe :<http://www.theimmaculateheart.com/thetruepope.htm>
- Remy 2016 – Remy, Louis-Hubert – *VATICAN II & L'ÉGLISE CONCILIAIRE, UNE ÉNORME ESCROQUERIE ? Le Cardinal Siri, le R.P. Malachi Martin, Mel Gibson, L-H Remy*, 19 p., document PDF, publicat în 29.VIII.2016, în <http://blog.catholicapedia.net/2016/08/29/vatican-ii-une-enorme-escroquerie/> .
- Ricossa – Ricossa, Francesco – *Le Pape du Concile*, 163 p., document PDF, publicat în http://www.a-c-r-f.com/documents/Abbe_RICOSSA_Le-Pape-du-Concile.pdf .
- Rosetti 2015 – Rosetti, Radu – *Amintiri. Ce am auzit de la alții. Din copilărie. Din prima tinerețe*, București, 2015, Ed. II, Ed. Humanintas.
- Sasu 2006 – Sasu, Aurel – *Dicționarul Biografic al Literaturii Române (M–Z)*, București, 2006, Ed. Paralela 45.
- Scortesco Paul – *L'Église condamnée*, 1976, 8p., fișier PDF, reeditat în <http://www.a-c-r-f.com/principal.html>, dar și în http://www.dotmvt.org/SCORTESCO-Eglise_condamnee.pdf
- Scorțescu 1982 – Scorțescu, Teodor – *Concina prădată. Ediție îngrijită și prefațată de Ion Simuț*, Cluj-Napoca, 1982, Ed. Dacia.
- Simuț 2004 – Simuț, Ion – *Un scriitor pierdut în Exil*, în ***România Literară***, București, 2004, nr.4, ediția on-line: http://www.romlit.ro/un_scriitor_pierdut_n_exil .
- Sion 1973 – Sion, Constandin – *Arhondologia Moldovei*, București, 1973, Ed. Minerva.
- Spiazzi 1990 – Spiazzi, Raimondo, OP – *Il Cardinale Giuseppe Siri. Arcivescovo di Genova dal 1946 al 1987. La vita, l'insegnamento. L'eredità spirituale. Le memorie.*, Bologna, 1990, Ed. Studio Domenicano.
- Spigornell I – Spigornell. H. – *Eclipse of the Church at the 1958 Conclave*, in <http://www.eclipseofthechurch.com/Eclipse1958.htm>
- Spigornell II – Spigornell H. – *Siri Thesis under Attack. Part I*, 14.II.2006, in <http://www.eclipseofthechurch.com/RebuttalArticle.htm>
- Spigornell III – Spigornell H. – *Siri Thesis under Attack. Part II*, 3.III.2006 in <http://www.eclipseofthechurch.com/RebuttalArticleII.htm>

- Spigornell IV – Spigornell H. – *Siri Thesis under Attack. Part III*, 15.V.2006, in <http://www.eclipseofthechurch.com/RebuttalArticleIII.htm>
- Spigornell V – Spigornell H. – *Malachi Martin Reveals More of What Happened in 1958*, 10.VII.2007, in http://www.eclipseofthechurch.com/malachimartin_1.htm
- Spigornell VI – Spigornell H. – *Cardinal Siri Asks God for Forgiveness*, 4.VIII.2006, in http://www.eclipseofthechurch.com/chapter_xvii_1.htm.
- Tam 1993 – Tam, Julio Maria – *La Pseudo-Restoration. Metamorphose de la revolution dans l'Église. Le pape, La Curie Romaine, Le cardinal Ratzinger, L'Opus Dei et Companie*, 1993, fișier PDF, 25 p. Accesibil la http://www.a-c-r-f.com/documents/Abbe_TAM-Ratzinger.pdf.
- Tissier de Mallerais 2013 – Tissier de Mallerais, Bernard – *Vi é una Chiesa conciliare?*, Torino, 2013, Inter Multiplices Una Vox, 24 p., fișier PDF, accesibil în http://www.unavox.it/PDF/Opuscoli/Vi_e_una_Chiesa_conciliare.pdf.
- Țarălungă 2011 – Țarălungă, Elisabeta – *Enciclopedia Identității Românești. Personalități.*, București, 2011, Ed. Litera.
- Villa 1998 – Villa, Luigi – *Paolo VI beato?*, Brescia, 1998, Ed. Civiltà.
- Vitanos 2011 – Vitanos, Claudiu Alexandru – *Imaginea României prin turism, târguri și expoziții universale în perioada interbelică*, București, 2011, Ed. Mica Valahie.

Pagini cibernetice

- Amis du Christ Roi de France** – <http://www.a-c-r-f.com/principal.html>, redactată de Louis-Hubert Remy și Gilles de Gryse.
- Chiesa Viva** – <http://www.chiesaviva.com/>, <http://www.chiesaviva.org/>, editate de Asociația *Chiesa Viva* din Brescia, Italia.
- Don Curzio Nitoglia** – <http://doncurzionitoglia.net/>. <https://doncurzionitoglia.wordpress.com/>, <http://www.doncurzionitoglia.com>, pagină realizată de P. Curzio Nitoglia, Roma, Velletri.
- Fraterintatea Sf. Pius al X-lea** – <http://laportelatine.org/accueil/accueil.php>, <http://www.dici.org/>
- La Contre-Réforme Catholique au XXIe siècle** – <http://crc-resurrection.org/> organizat de Fr. Bruno Bonnet-Eymard, urmaș spiritual al Abatelui Georges de Nantes.
- La Santa Sede** – <https://w2.vatican.va/content/vatican/it.html>, pagina Sf. Scaun.
- Le Doctrinaire** – <http://ledoctinaire.blogspot.ro/>
- Ligue Saint Amédée** – <http://liguesaintamedee.ch/>, site sedeprivationist, oferind on-line *Caielele de la Cassiciacum*.
- Novus Ordo Watch Wire** – <http://novusordowatch.org/wire/>, realizat de Mario Derksen.
- Papal Encyclicals** – <http://www.papalencyclicals.net/> prezintă documente începând de la Papa Honorius al III-lea (1216–1227). Curatorul dorește să rămână anonim.
- Rore Sanctifica** – <http://rore-sanctifica.org/>, Comité international de recherches scientifiques sur les origines et la validité de *Pontificalis Romani*.
- Si Si No No** – <http://www.sisinono.org/j3/> realizat de Centrul de Studii Anti-moderniste ce editează revista cu același nume la Velletri Roma.
- Sodalitium** – <http://www.sodalitium.eu/>, <http://www.w.sodalitium.biz/>, patronat de Institutul Mater Boni Consilii, Verrua Savoia.
- The Eclipse of the Church** – <http://www.eclipseofthechurch.com/> redactată de Kenneth și Judith Gordon.
- The Pope in Red** – <http://www.thepopeinred.com/index.htm>, pagină realizată de David Hobson.

Managementul Elitelor în Managementul Riscurilor Cibernetice

George Marius ȘINCA

Abstract

Organizațiile împinse de efectele globalizării s-au văzut nevoite să se dezvolte migrând înspre zona virtuală de interes, un lucru bine cunoscut dar odată cu această evoluție previzibilă de altfel, acestea au fost urmate și de amenințări deloc neglijabile, majoritatea luând forma riscurilor cibernetice sau informaționale, riscuri însoțite de vulnerabilități uneori exploatare de către cei interesați cu o mai mare ușurință și minim de costuri. Reevaluarea în vederea contracarării acestora nu se poate face decât printr-o mai bună guvernare a securității în mediul organizațional privitoare la riscuri și întreg ansamblul măsurilor de asumare a responsabilității.

Delegarea responsabilității riscului cibernetic către zona de execuție a companiei nu este o soluție, aceasta este imperios necesar să rămână în administrarea și supravegherea strictă și directă a ariei de management, unde perspectiva elitistă trebuie să domine întregul sector de activitate și ciclul de viață al informației. Folosirea uneltelor (metode, teorii, proceduri, practici exacte, intelligence, etc.) trebuie folosite pentru a expune punctual amenințările, vulnerabilitățile și riscurile cibernetice pe agenda priorităților managementului securității în organizație într-o formă reală, clară și cu un scop concis, anume securitate cu tot ansamblul elementelor sale constitutive.

***Cuvinte cheie:** risc cibernetic, informație, management, securitate, organizație, elita.*

Introducere

În urma interviurilor de nișă purtate în ultimele luni ale anului 2017 cu diferiți manageri de companii private sau instituții guvernamentale, s-au sintetizat unele opinii privitoare la securitatea informațiilor vehiculate în instituțiile pe care le deservește, acestea împart în două categoriile predominante de guvernare a managementului riscului în organizație, în România.

Un prim model ar fi managerul care cu sau fără ajutorul unui departament tehnic specializat, pune accent exclusiv pe guvernarea prin politici tehnice (*aplicații informatice, sisteme și complexe de echipamente informatice și de comunicații în vederea optimizării infrastructurii tehnice*) de securizare a informațiilor, accesului la echipamentele de lucru dar și monitorizarea permanentă a zonei de lucru a

angajaților; o suprasecurizare a spațiului de lucru ce duce la o limitare a productivității și la o creștere a riscului informațional rezultat din îngrădirea libertății angajatului la locul de muncă. Acest sistem este funcțional dar aduce un mare neajuns, transformă angajatul într-o „bombă umană” de (in)securitate permanentă. Managerii de foarte multe ori delegă responsabilitatea și puterea decizională privitoare la managementul securității și managementul riscului sistemelor informatice și de comunicații către zona de execuție a instituției (*administratorul de rețea, inginerul de sistem și de foarte multe ori diverse persoane care stăpânesc modest tehnologia informației*) în loc să se pună un mai mare accent pe managementul resurselor umane și managementul securității prin consult cu elitele din acest domeniu sau cel puțin cu consultanții din domeniul tehnologiei informației, resurselor umane, securității, business/competitive intelligence, etc. Raportul anual de securitate al CISCO¹ ne arată în urma cercetărilor din cursul anului 2014 că 91% din cazurile de breșă de securitate este în strânsă legătura cu managementul defectuos și încurajează companiile în a-și angaja un specialist în domeniu, un manager de securitate care să implementeze strategic și eficient conform necesităților de securizare a companiei, politici și sisteme (*software/hardware*) de previziune–protecție–răspuns–recuperare. Acest raport este absolut valabil și în anul 2018.

Cel de-al doilea model este cel al guvernării prin investirea în oameni și perfecționarea resursei umane. Utilizatorii terminalelor instituției pot fi cel mai vulnerabil punct al securității instituției în care lucrează dar totodată pot constitui cel mai mare avantaj pe care organizațiile îl pot avea. Utilizatorilor „*cunosc*” ce se întâmplă cu adevărat în ceea ce privește legislația, standardele, procesele și politicile care sunt urmate și cele care sunt ignorate, aceștia pot fi și sunt un barometru real și foarte eficace de cuantificare a eficienței măsurilor de securitate. Menționat despre „*investirea*” în angajați mă refer la pregătirea de specializate pe securitatea informației, pe securitatea dispozitivelor și pe securitatea spațiului de lucru (*platforme web, e-mail, servicii cloud, etc.*), aceste forme de pregătire sunt bine primite de orice utilizator al tehnologiei informației contemporane dar cel mai important fapt este că echipamentele de comunicații utilizate de noi, majoritatea, sunt absolut necesare într-o companie care se bazează pe fluxul de informație mai ales în mediul virtual realizând azi că informația electronică cu toate că este mai ușor de transmis este în aceeași măsură și mai vulnerabilă respectiv confidențialitatea, integritatea și autenticitatea acesteia devenind o țintă ușoară; metodele și tehnicile malițioase sunt complex dezvoltate, contextual fără un cert tipar scopul devenind de cele mai multe ori unul obscur. Lipsa elitelor din acest sector de luptă împotriva criminalității cibernetice,

¹ Cisco 2015 Annual Security Report, p.27, https://www.cisco.com/web/offer/gist_ty2_asset/Cisco_2015_ASR.pdf, accesat astăzi 17.05.2015.

este cu adevărat o problemă de securitate internațională, granițele din acest domeniu nemiareprezentând „*cerul*”.

În acest context identificăm elita, actorul de securitate și decidentul; considerând adevărat și necesar acest concept de elitism în sectorul de guvernare, putem afirma cu tărie că decidenții, (politici, financiari, formatori de opinie consacrați) declarați și recunoscuți sau uneori anonimi, din spațiul virtual, pot lua cea mai înaltă formă decizională în ceea ce privește elitismul în toate sectoarele societății contemporane, influențând profund ariile în care aceștia activează. Abordarea securității din perspectiva actului discursiv ridică întrebări, exemplificând cu relația dintre actori și analiști în procesul de definire și înțelegere a agendei de securitate.

Într-un spectru general, aprecierea securității obiective este dincolo de mijloacele noastre de analiză; principala idee este că actorii și publicul lor securizează anumite probleme într-o anumită formă a actului de securitate. Actorii care securizează nu rostesc neapărat cuvântul „*securitate*”, și nici utilizarea de către ei a termenului securitate nu constituie neapărat un act de securizare².

Din dorința de a restrânge aria de cercetare consider suficientă amintirea rolului actorului de securitate în raport calitatea decidentului și forma elitistă pe care aceștia o pot lua în vederea unei bune guvernări a informației în spațiul cibernetic.

Cultura de securitate se consideră parte din sarcinile fundamentale și absolute ale elitelor din sectorul informațional, care trebuie să își lase amprenta pe cultura (cel puțin generală) a oricărui angajat ori angajator, cultură care trebuie dezvoltată; ne apropiem cu pași repezi către o nouă eră informațională care ne împovărează fără voia noastră cu noi noțiuni și practici fără de care nu mai avem o valoare în piața muncii sau fără de care nu putem evolua pe nici un plan precum s-a întâmplat și în cazul societății în momentul tranziției spre era industrială cu declanșarea revoluției industriale undeva prin 1830 în Regatul Marii Britanii sau începerea noii ere informaționale prin revoluția tehnologică (1960–1970) precum a scris în numeroasele sale lucrări Manuel Castells.

Precum descrie și psihologul umanist american Abraham Maslow în propunerea sa privind bazele teoriei ierarhiei nevoilor umane, securitatea este pe al doilea loc al nevoilor după ordinea nevoilor primare ale omului conform *Figurii 1*. Date fiind aceste aspecte putem face o incursiune în profunzimea subiectului riscurilor cibernetice în raport cu securitatea cibernetică, riscuri care sunt permanent prezente în oricare aspect al vieții noastre, începând cu zona personală sau interpersonală care nu este privată de aceste riscuri și incidente nedorite pe care noi înșine le producem de cele

² Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, „*Securitatea. Un nou cadru de analiză*”, Ed. CA Publishing, Cluj-Napoca, pp.56–57;

mai multe ori, și până la securitatea națională de care fiecare dintre noi depindem într-o formă sau alta, un areal mai puțin cunoscut cetățeanului de rând.

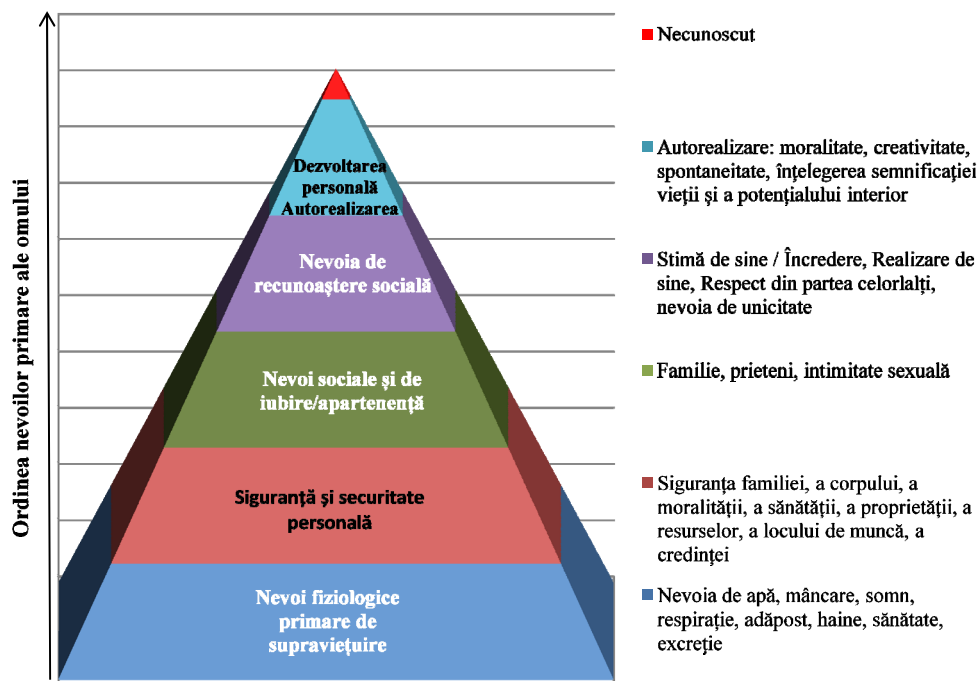

Figura 1. Piramida lui Maslow

1. Riscul cibernetic – cadru de analiză

Reflectând la problematica asumării riscurilor în sistemul informațional regăsim că în activitatea sistemelor, procesele care se desfășoară sunt însoțite permanent de un anumit *risc funcțional*. Deoarece, prin definiția generală a riscului se înțelege probabilitatea de a înfrunța o situație neprevăzută sau de a suporta severitatea unei pagube (*pierderi*), în condițiile existenței unor pericole.

Analizând această definiție rezultă că riscul implică atât necesitatea de a înfrunța situațiile de nesiguranță, cât și obligativitatea de a acționa rațional pentru a menține sub control incertitudinea normală a acțiunii. Pentru atenuarea și ținerea sub control a situației conflictuale este necesar să se cunoască această situație și să se acționeze pentru contracararea pericolului prin măsuri preventive sau de atenuare. În acest scop, se elaborează variante de acțiune iar *riscul operațional* acceptat $R(Op_a)$ reprezintă diferența dintre eficacitatea variantei optime și eficacitatea variantei alese.

$$R(Op_a) = [Ev_0 - Ev_{ai}]$$

unde:

- $i = 1, 2, \dots, n$, în care n este numărul stărilor;
- Ev_0 – varianta cu valoare optimă;
- Ev_{ai} – varianta cu valoare aleasă.

În funcție de strategia de securitate aleasă și de prețul de cost de securitate suportat, riscul operațional acceptat (asumat) poate fi calculat astfel:

$$R(Op_a)\% = \left[1 - \frac{Cs}{C_{inv}} \right] \times 100$$

unde:

- $R(Op_a)$ – riscul operațional asumat;
- Cs – costul de Securitate suportat;
- C_{inv} – costul total al investiției.

Riscul asumat este minim în momentul în care variant adoptată se apropie de cea optimală.

Riscurile sunt minimizate prin parcurgerea etapelor de management al riscului până la nivelul acceptabil al raportului cost/pierderi, prin implementarea de măsuri și contramăsuri conform *Figurii 2*.

Riscul care rezultă este riscul residual care conține și uneori coincide cu riscul acceptat.

În cadrul procesului de management al riscului, în urma evaluării amenințărilor și vulnerabilităților la adresa securității informațiilor, riscul residual se determină după următoarea ecuație:

$$R_{RS} = V \left[\sum_x xAx \right] - C_M$$

unde:

- R_{RS} – risc residual de securitate;
- A – amenințări;
- V – vulnerabilități;
- C_M – contramăsuri.

Firmele specializate care au ca domeniu de activitate analiza riscului și proiectarea soluțiilor de securitate a informațiilor, cuantifică funcția V și astfel pot dezvolta sisteme de analiză a riscurilor, respectiv proiecta, realiza și implementa mecanisme de securitate a informațiilor.

Analizând ecuația de mai sus rezultă că:

- Nivelul amenințărilor este redus sau amplificat de cel al vulnerabilităților;
- Valoarea acceptabilă, din punct de vedere al pierderilor, este optimală când riscul rezultat (rezidual) este egal cu riscul acceptat (asumat);

- Valoarea riscului rezidual oglindește măsura în care nivelul și tipul contra-măsurilor corespund amenințărilor și vulnerabilităților;
- Riscul rezidual este influențat de nivelul de cunoaștere a amenințărilor.

Practic riscul rezidual este determinat de amenințările și vulnerabilitățile care nu au fost identificate, analiza de risc conducând la proiectarea unor sisteme de securitate care, inițial, pe baza datelor cunoscute, tratează un nivel probabil al riscului rezidual³.

Calculul riscului, ca probabilitate de înfruntare a unei stări neprevăzute sau de a suporta pierderea se face utilizând pentru analiză o serie de valori discrete privind posibilitățile și consecințele unor evenimente de securitate, realizându-se adevărate ierarhizări teoretice ale riscului. Întrucât riscul depinde de o serie de factori, acesta nu poate face obiectul unui model teoretic generalizat, ci trebuie determinat pentru nivelul fiecărei componente distincte (echipament, structură, etc.) a unui sistem informațional.

Practicanții consacrați duc această muncă de cercetare a determinării a riscului de securitate, în laboratoare performante ultradotate și proiectate special pentru a oferi un rezultat cât mai exact. La obținerea unui rezultat aceștia folosesc date obținute prin calcule verificate la rândul lor prin simulări ale evenimentelor de securitate, care stau la baza auditului de securitate, audit care este necesar să fie făcut periodic și cu grade tot mai mari de sensibilitate. Orice analiză de risc se va face inițial pe situația de securitate a obiectivului, iar în urma rezultatelor se vor determina:

- Caracteristicile de securitate ale mediului global;
- Structura sistemelor de securitate;
- Integrabilitatea sistemelor de securitate;
- Necesitățile de monitorizare strategică a securității;
- Modalități de operare și intervenție;
- Caracteristici de revenire la normalitate după producerea unui eveniment nedorit.

Evident în etapa a doua se va face o repetare a analizei și prin compararea rezultatelor se vor evidenția eficacitate sistemelor de securitate, vulnerabilitățile, atenuarea atacurilor maxim credibile evidențierea zonelor de vulnerabilitate critică, valori de riscuri reziduale, necesități de dezvoltare.

Pentru a obține o imagine plastică a corespondenței dintre nivelurile de risc și acceptabilitatea acestora ca și element fundamental al managementului riscului și al securității, am scalat sugestiv în *Figura 3* un grafic de evidențiere a acestora.

³ Gheorghe Ilie, Ion Ciobanu, Aurel Nour, *Confruntarea informațională și protecția informațiilor*, Ed. Detectiv, București, 2006, pp.232–234.

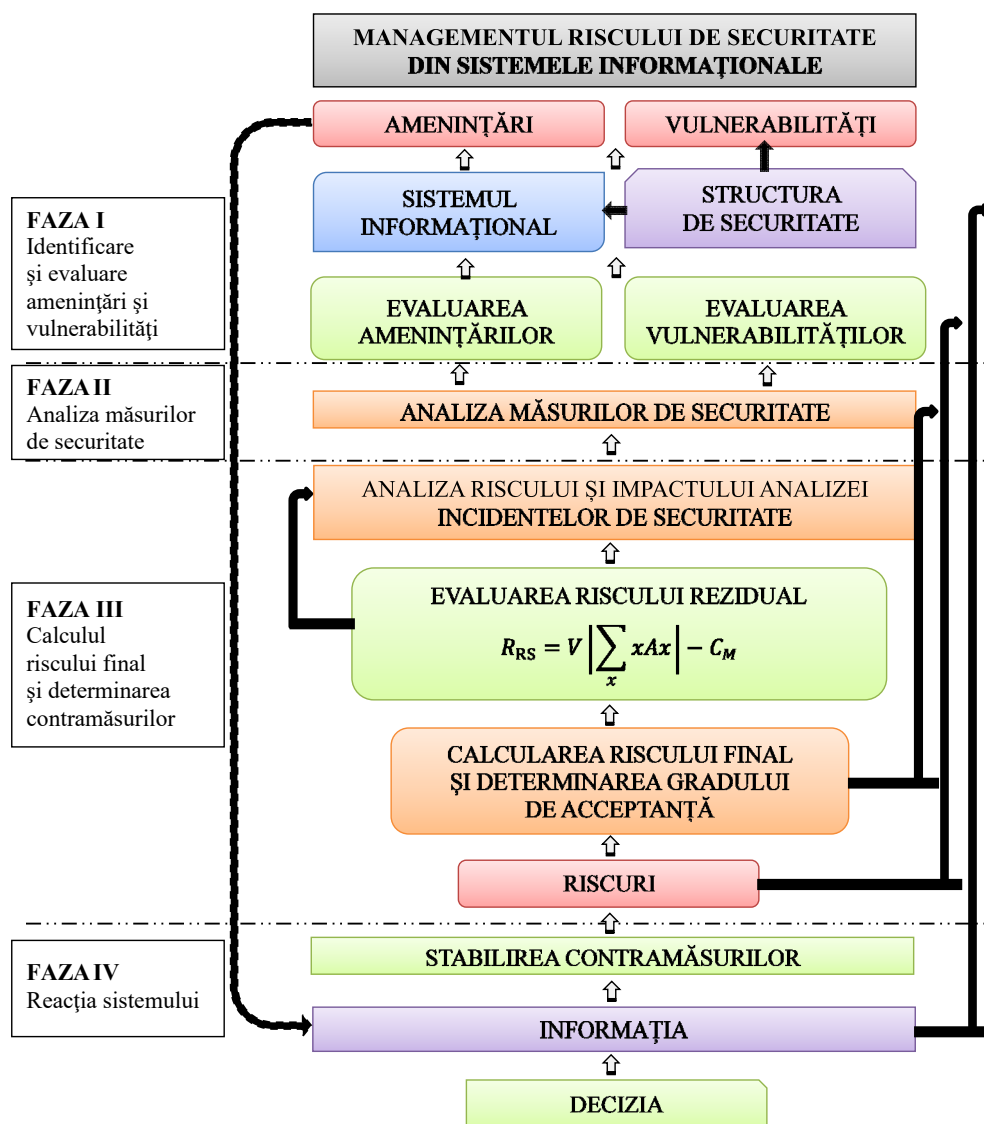

Figura 2. Managementul riscului de securitate din sistemele informaționale⁴

Culegerea de informații pentru o analiză de risc este pe cât de laborioasă pe atât de necesară. Vor fi colectate și analizate hărți și fotografii, vor fi luate interviuri și măsurători, se vor face vizite la fața locului iar informațiile culese

⁴ Ibidem, p.235.

se vor referi la caracteristici de mediu, de amplasare, de proces, de situație socială și criminală, de comportament și de pregătire de securitate⁵.

Această analiză prezintă trei atitudini posibile de risc:

- **ACCEPTAREA** este adecvată la riscurile neglijabile, care pot produce pierderi, la rândul lor, acceptabile;
- **TRATAREA** specifică riscurilor minore, medii și în mare parte celor majore, compensate cu adoptarea de măsuri și contramăsuri preventive care să micșoreze posibilitatea producerii evenimentelor nedorite și utilizarea de proceduri tehnice adecvate de reducerea consecințelor acestora;

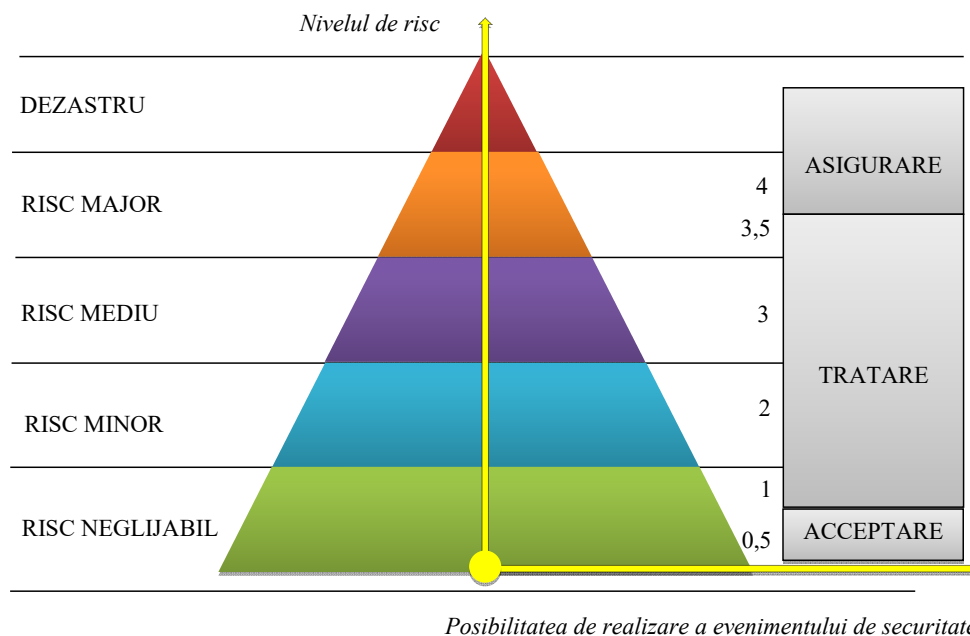

Figura 3. Corespondența dintre nivelurile de risc și acceptabilitatea acestora ca și element fundamental al managementului riscului și al securității.

- **ASIGURAREA** este o atitudine recomandată față de riscurile dezastruoase și parte din cele majore inacceptabile, întrucât măsurile de Securitate proprii ar costa prea mult sau ar fi imposibil de adoptat datorită complexității. Acestea sunt situații catastrofale, inevitabile sau foarte greu de evitat⁶.

⁵ Gheorghe Ilie, *Riscul-Măsura Incertitudinii – Elemente conceptuale, corelații și determinări* -, Ed. UTI Press, București, 2011, p.182.

⁶ Gheorghe Ilie, Ion Ciobanu, Aurel Nour, *op.cit.*, p.238.

2. Modelul cibernetic al managementului riscului

Pornind de la premiza reală că un sistem informatic, cu atât mai mult o rețea informațională digitală nu poate fi 100% securizată și în același timp utilizabilă, trec într-o zonă de competența a managementului organizațional și specific în zona de management a riscului informației/sistemului informațional. După cum bine se știe, există mai multe metodologii privind managementul riscului, dintre acestea remarcându-se cea produsă de CCTA, RiskAnalysis and Management Methodology (CRAMM), RiskPAC, MARION și Structured Risk Analysis (SRA). Identificarea unui portofoliu de management al riscului presupune selectarea unui mix de strategii, în funcție de aplicarea sistematică a identificării și analizei riscurilor.

În această cursă continuă în acest joc al puterii informația primează în totdeauna, riscul cibernetic depinde de veridicitatea și cantitatea acesteia. Când m-am referit la cursă m-am referit cu precădere la lupta de supremație asupra informației în care actorii principali sunt *atacatorii* și *apărătorii* entităților producătoare de informație sau de manipulare a acesteia în dimensiunea informațională. La nivelul actual de dezvoltare a tehnologiei informaționale, și cu atât mai mult în viitor, utilizarea informației a devenit, dintr-un instrument în sprijinul factorilor tradiționali de putere, cea mai dinamică dimensiune a securității naționale, fiind partea cea mai revoluționară a schimbărilor devenirii omenirii spre era informaticii și a cunoașterii⁷. Se poate concretiza la nivel pur managerial un model de management al riscului – modelul cibernetic, din prisma managerului de securitate sau a zonei de management al riscului din orice companie. Managementului riscului îi sunt asociate multe probleme care pot constitui fie elemente de analiză, fie obiective concrete. De-a lungul timpului s-au concretizat mai multe tipuri de ierarhizări, în funcție de profunzimea cunoașterii raporturilor dintre hazard și risc, sau alte modele dar orice model s-ar crea ținând cont de faptul că aspectele particulare sunt mult prea numeroase, nu se poate face o predicție 100% a riscului, de aceea aceasta devine cu atât mai complicată și cu atât mai greu de formalizat. Ținând însă seama că o parte din procesele de mediu, deși complicate și desfășurate în incertitudine, pot fi modelate, iar în urma excitării modelului pot fi și simulate, pentru managementul riscului poate fi asociat un model cibernetic optimal, capabil să scoată în evidență elementele de sistem (*procesuale de mediu*), integrabilitatea lor funcțională, relaționalitățile de infrastructură, dependențele de factorii perturbatori, și să reliefeze disfuncțiunile și cauzele acestora⁸.

⁷ Gheorghe Ilie, Ion Ciobanu, Aurel Nour, *op.cit.*, p.18.

⁸ Gheorghe Ilie, *De la management la guvernare prin risc*, Ed. Detectiv/Ed. UTI Press, București, 2009, p.279.

3. Minimizarea riscului

Pentru a înțelege, pragmatic, cum o organizație poate crea un ecosistem sigur din perspectiva securității informației în mediul virtual trebuie analizat fiecare element care poate afecta abilitatea sistemelor de securitate în a preveni, detecta și mitiga riscul. O metodă sigură, și aproape infailibilă, este simularea și evaluarea permanentă a eficienței politicilor aplicate în organizație, acțiunilor managementului executiv, protocoalelor existente și alte instrumente suplimentare în vederea obținerii unei capacități reale și funcționale în prevenția, detecția și mitigarea riscului.

Elementele componente minimale ale acestui ecosistem de securitate cibernetică sunt:

- **Managementul executiv**, care este elementul primar al acestui ecosistem și care stabilește și prioritizează sistemul de securitate. Acțiunile acestuia sunt definitorii în ceea ce privește mitigarea și prevenția asupra atacurilor cibernetice.
- **Politicile**, sunt strâns relaționate cu mitigarea. Prin aplicarea acestora asupra sistemului de securitate se controlează drepturile asupra, sistemelor, aplicațiilor, funcțiilor, datelor și prin rețele de comunicații, ceea ce va afecta abilitatea sistemului de securitate în a mitiga daunele din urma breșelor de securitate. Totodată aplicarea corectă, coerentă și contextuală a acestor politici va întări sistemul de securitate și va ajuta la prevenirea atacurilor din interior sau exterior în toate formele lor.
- **Protocoalele** corecte și necesare pot ajuta la prevenirea și detecția breșelor de securitate. Acestea fiind principalele elemente de monitorizare a fluxului informațional prin rețelele informatice, oferind și capacitatea de evaluare a nivelului de securitate existent, optim și ideal al unui sistem informatic și informațional.
- **Instrumentele** sunt o materializare a nevoilor de securitate în ecosistemul informațional al oricărei organizații care sunt utilizate contextual și specific, conform cu primele trei elemente expuse mai sus.

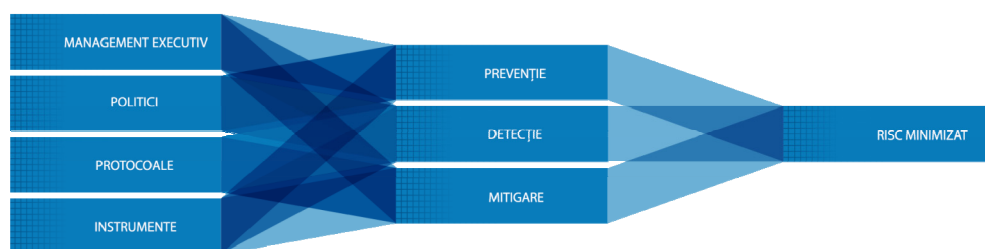

Figura 4. Corelarea elementelor ce asigură minimizarea riscului în organizație

Aceste trei elemente fundamentale într-un ecosistem de securitate sănătos sunt sprijinite de prevenție, detecție și mitigare cu care sunt de fapt interconectate și

între acestea existând o relație de interdependență. Personalul de securitate nu poate pur și simplu încropi la alegere un grup de lucru format din câțiva membri ai bordului executiv în vederea stabilirii unui centru operațional de protecție și securitate a organizației la atacuri, riscuri și vulnerabilități cibernetice. În acest proces trebuie implicat întregul sector de management executiv și toate elementele disponibile pentru asigurarea celei mai bune soluții. Se solicită o permanentă evaluare prin analize SWOT aprofundate și obiective pentru o monitorizare în timp real a securității organizației.

În sprijinul managementului executiv, politicilor, protocoalelor și instrumentelor vin prin relația de interconectivitate și interdependență, sistemele de prevenție, detecție și mitigare.

- **Prevenția**, este necesară pentru a minimiza impactul breșelor de securitate asupra organizației. Unul dintre factorii definitorii sunt angajații care printr-o bună pregătire din perspectiva culturii de securitate vor raporta într-un mod natural și imediat orice neregulă. Este imperios necesar ca procesele și procedurile de securitate să fie inteligibile și bine înțelese.
- **Detecția**, este un proces esențial în minimizarea impactului din breșele de securitate prin utilizarea metodelor de identificare a acestor breșe înainte ca acestea să ia proporții și să devină incidente de securitate. Pentru ca detecția să fie eficientă este necesar ca fiecare organizație să aibă un sistem propriu de categorizare a incidentelor de securitate a informației.
- **Mitigarea** reprezintă aplicarea unei proceduri printr-un proces de urmărire și răspuns la incidente de securitate. Deseori acestea sunt strâns corelate cu protocoalele de management al securității în organizație, rezultatul acestei interdependențe este un bun management al răspunsului în momente de criză precum incidentele de securitate cu grad ridicat de risc.

4. Predicție și previziune – riscurile securității cibernetice în 2018

Din punct de vedere al securității, de orice fel, analiza vulnerabilităților, a amenințărilor și a riscurilor (dar acordând o mare importanță atenuării riscurilor și controalelor ulterioare în vederea prevenirii și previziunii în acest sector), reprezintă cel puțin 40% din factorii ce conferă buna funcționare a oricărei organizații, trebuie să luăm serios în calcul că protecția datelor informatice este o cerință legală și operațională și se realizează printr-un șir de măsuri care vizează atenuarea riscurilor la adresa acestora într-o manieră completă, aliniată cu strategia organizației, funcțională⁹, echilibrată și efektivă din punct de vedere al costurilor¹⁰.

⁹ NIST, Managing Information Security Risk: Organization, Mission, and Information System View, <http://csrc.nist.gov/publications/nistpubs/800-39/SP800-39-final.pdf>, 2011, p.48, accesat astăzi 22.05.2015.

Totodată dacă ar fi să simplific explicațiile/definițiile date riscului în cursul ultimilor ani, la o ecuație simplă asta ar arăta cam așa:

$$RISC=[AMENINȚARE+VULNERABILITATE]*VALOAREA INFORMAȚIILOR.$$

Există mai multe riscuri asociate sistemelor informatice, expuse de P. Keen¹¹ în următoarele șase categorii:

- Conceptuale;
- Tehnologice;
- Privind implementarea;
- Economice;
- Organizaționale;
- Legale.

De asemenea *riscul* poate fi definit formal ca un set de perechi ordonate de consecințe potențiale (*C*) și probabilitatea de realizare asociată (*P*); astfel:

$$Risc \equiv \{(PI, CI), ..., (Pi, Ci), ..., (Pn, Cn)\}$$

Riscurile asociate cu sistemele informatice pot fi adresate printr-o analiză de risc și prin implementarea unor controale adecvate (*tehnice și procedurale*)¹²; în cadrul acestui proces, un rol-cheie este jucat de manageri. O bună înțelegere a obiectivelor și funcțiilor organizației și o abordare sistematică și coordonată sunt esențiale pentru stabilirea și dezvoltarea unui program de management al riscurilor de securitate.

Amenințările, vulnerabilitățile și posibilul impact trebuie combinate pentru a obține o măsură a riscului la care sunt expuse informațiile. O reprezentare diagramatică sugestivă a conceptelor securității sistemelor informatice și relațiile dintre acestea este propusă în *Common Criteria for Information Technology Security Evaluation*¹³.

Odată înțeleasă funcționarea managementului securității și managementului riscului putem conștientiza necesitatea aplicării diferitelor metodologii și proceduri de securitate, de previzionare a eventualelor riscuri și de combatere a acestora. Acum mai mult ca niciodată, începând de la afacerile mici și mijlocii până la organizații și zone guvernamentale, se vede mai mult decât necesare impunerea de strategii bazate pe aceste noi zone de analiză, sinteză și aplicare a normelor privind *securitatea cibernetică* și *riscul cibernetic*. Raportându-ne la un intervalul ultimilor

¹⁰ R. Anderson, B. Schneier, Economics of Information Security, IEEE SECURITY & PRIVACY, <https://www.schneier.com/paper-economics.pdf>, 2005, accesat astăzi 22.05.2015.

¹¹ Peter G.W. Keen, *Every Manager's Guide to Information Technology*, 2nd Ed., Harvard Business School Press, 1995

¹² Vezi NIST, *Recommended Security Controls for Federal Information Systems and Organizations*, <http://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/SpecialPublications/NIST.SP.800-53r4.pdf>, US Department of Commerce, 2009, p.24, accesat astăzi 12.05.2017;

¹³ I. Vasiu, L.Vasiu, *Criminalitatea în cyberspațiu*, Ed. Univers Juridic, București, 2011, p.355.

trei ani, atât în sectorul public cât și în cel privat accesul la informație în 2018 față de 2015 va fi mult mai sensibil, frecvent atacat și accesat ilegal prin metode complexe și elaborate în special pe zone de nișă a criminalității cibernetice (*ransomware, IoT, spionaj cibernetic, machine learning, artificial intelligence și preconizez un nou tip de atac și infracțiune ce va avea la bază sisteme de inteligență artificială și machine learning cu scopul de a pune în mișcare noi tipuri de mașinării financiare în minarea monedelor virtuale și atacuri mult mai elaborate asupra resurselor financiare din sectorul public*). În 2017, am văzut capacitatea, gravitatea și frecvența atacurilor cibernetice la un nivel pe care nimeni nu l-ar fi putut prezice. WannaCry¹⁴, NotPetya¹⁵ și Locky¹⁶, au fost unele dintre cele mai întâlnite titluri în presa scrisă sau vizuală; importanța le-a fost acordată deoarece hackerii au reușit să vizeze corporațiile și organizațiile pe plan internațional și acest lucru le-au costat miliarde de dolari. Se consideră că în fiecare an atacurile vor avea un trend diferit cu simptome și daune diferite față de cele de dinainte, dar știm că un viitor sigur este singurul mod de a preveni un mai mare impact asupra resurselor și o prevenție mai bună împotriva criminalității informatice. În anul 2018, se presupune a exista cinci arii cheie de securitate care vor fi o vulnerabilitate pentru noi toți și pentru care trebuie să fim pregătiți¹⁷.

- A. Rețeaua criminalilor cibernetici este în continuă dezvoltare din punct de vedere al metodelor și tehnicilor utilizate care au trecut de la cele intruzive în ceea ce privește sistemele informatice la cele bazate pe inteligență artificială și machine learning, și în continuă expansiune la nivel nu doar geografic cât și demografic. Cauzele sunt multiple dar, sursele de știri amplifică fenomenul, partea ocultă și financiară a fenomenului este ceea ce atrage cel mai tare. De exemplu, în cursul anului 2017, profitul estimat din infracțiuni ce a avut la bază soluții de tip ransomware, este de un miliard de dolari americani.
- B. Minarea valutei cibernetice prin metode evazive, intruzive și distructive pentru echipamentele vizate, va fi în topul popularității din sectorul criminalității cibernetice în 2018. Bazat pe progresul tehnologic de nișă aceștia vor putea mina, nesolicitat ori autorizat începând cu uzualele servere, sisteme informatice fixe sau mobile la întregul IoT & Cloud.

¹⁴ Alert (TA17-132A), *Indicators Associated With WannaCry Ransomware*, <https://www.us-cert.gov/ncas/alerts/TA17-132A>, accesat astăzi, 13.05.2017;

¹⁵ Alert (TA17-181A), *Petya Ransomware*, <https://www.us-cert.gov/ncas/alerts/TA17-181A>, accesat astăzi, 02.07.2017;

¹⁶ Win32/Locky, <https://www.microsoft.com/en-us/wdsi/threats/malware-encyclopedia-description?Name=Win32/Locky>, accesat astăzi 10.01.2018;

¹⁷ Marcin Kleczynski, „A Look At The Five Biggest Future Cyberthreats Of 2018”, <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2018/01/02/a-look-at-the-five-biggest-future-cyberthreats-of-2018/#1861a9b149d2>, accesat astăzi 05.01.2018.

- C. Există un trend în aceste zile de digitalizare, agresivă chiar, care vine din partea marilor organizații în toate sectoarele societății; începând cu promovarea agresivă a instituțiilor bancare de a facilita accesul la resurse, continuând cu digitalizarea și virtualizarea a tot ce se poate în sector de învățământ până la crearea unui sistem modular în care să fie conectat orice echipament din sectorul sanitar și de sănătate publică. Există o dilemă care solicită o atenție aparte, anume, cu cât oferi mai mult spațiu confortului și fluidității pierzi din aria de securitate și siguranță.
- D. Progresul tehnologic în crearea de noi viermi informatici și alte sisteme malițioase care vor fi mai greu detectabili.
- E. Atacurile asupra sistemelor de protecție și securitate a informației atât hardware cât și software în vederea disimulării intențiilor malițioase în elemente ce nivel de încredere crescut precum unele aplicații antivirus.

Raportul McAfee Labs din 2015 – Threats Predictions¹⁸, a prezis noi variante *ransomware* care reușesc să se evite sistemele de securitate tradiționale instalate pe sisteme, care vor viza în mod special terminalele ce au acces direct cu depozitarea în soluții de tip *Cloud*, cum ar fi Dropbox, Google Drive și OneDrive, ceea ce s-a și întâmplat. Odată ce aceste obiective au fost infectate, aplicația ransomware a încercat să exploateze nu doar accesele utilizatorilor autentificați ce și datele acestora salvate în partiția de date virtuală pentru ca ulterior să ceară favoruri materiale/recompense pentru a disponibiliza informațiile către deținătorul de drept al acestora. Atacurile ransomware s-au intensificat dublându-și numărul de la 4,1 milioane euro în 2013 la un prejudiciu de 8,8 milioane de euro în 2014. Mai îngrijorătoare este creșterea *cripto-ransomware*, care a explodat cu o creștere de 113%, de la 8,274 în 2013 la 373,342 în 2014¹⁹, ajungând la 1 miliard US\$ în 2017.

Încet și foarte sigur vom ajunge la un apex al capacității noastre de dezvoltare și de manipulare a informației. Puterea de procesare a sistemelor informatice din ziua de azi este mult mai puternică decât a noastră, cel puțin când este vorba strict de transport și manipulare a informației. Ne jutăm adesea de o sumedenie de terminale care nu doar că ne ușurează viața dar ne permit o lărgire a orizonturilor. La nivel mondial am ajuns dependenți de tehnologie fără de care se pare că nu am mai putea exista; sisteme industriale, organizații guvernamentale și organizații private, toate stau sub umbra informației virtuale care interconectează totul cu o interdependență de neînțeles uneori.

¹⁸ Raportului McAfee Labs din 2015 – *Threats Predictions*, p.9, <http://www.mcafee.com/us/resources/reports/rp-quarterly-threat-q3-2014.pdf>, accesat astăzi 21.05.2017.

¹⁹ 2015 Internet Security Threat Report, p.93, https://www4.symantec.com/mktginfo/whitepaper/ISTR/21347932_GA-internet-security-threat-report-volume-20-2015-social_v2.pdf, accesat astăzi 21.05.2017.

Și totuși revenind la un individ oarecare, parte a societății moderne contemporane, o mare parte din viața lui privată și/sau profesională constă în capacitatea de manipulare a sistemelor electronice și disponibilitatea acestuia în a se face transparent în această lume virtuală. Am transformat valorile tradiționale ale societății cum ar fi socializarea și comunicarea în valori virtualo-reale încercând să le întreținem pe ambele neținând cont de costuri. Chiar și timpul limitat de care dispunem este într-o simbioză cu acest areal virtual, economisind timp pentru lucrurile cu adevărat importante nouă prin utilizarea echipamentelor electronice moderne. De asemenea se vehiculează importanța economisirii timpului și a resurselor prin centralizarea și manipularea acceselor tuturor echipamentelor (*caznice, industriale*) printr-o singură aplicație, sub denumirea generică de *casa inteligentă*, ei bine s-a ajuns deja la un nou nivel numit IoT (*The Internet of Things*)²⁰ care vine cu un întreg lot de de riscuri, amenințări și vulnerabilități. IoT a primit o atenție deosebită din partea firmelor ca Cisco Systems și General Electric (GE) pentru a promova dimensiunea pieței și numărul de dispozitive conectate iar IBM vorbește despre construirea unei planete mai inteligente.

Forrester consideră că tendința IoT este pe cale de a introduce un al doilea stadiu în dezvoltarea sa, care se va concentra pe platforme de aplicații software care oferă un nou tip de interconectivitate, securitate, management și capacități de analiză²¹. Implicațiile de risc și securitate pe care aceste sisteme complexe de comunicații, de stocare de date sau de acces le aduc nu sunt de nerezolvat dar cer o implicare activă și mai concentrată absolut necesară asupra studiilor perpetue de fezabilitate, de risc, de securitate, de analiză continuă a întregului sistem informațional în care activăm, fie în viața privată fie în cea profesională.

5. Capacități necesare – soluții pentru 2018

Conform rapoartelor anuale realizate pentru anul 2017 de către producătorii de tehnologie, în sectorul securității cibernetice, ne sunt aduse în atenție noi tendințe și perspective de risc.

Dacă în anul 2018, provocarea în ceea ce privește securitate informației în sectorul virtual vine cu un raport de 58% din echipamentele mobile, 57 % de datele din serviciile publice de tip „cloud” și 57% din infrastructura „cloud” undeva la 57% reprezintă provocările aduse de comportamentul și cultura de securitate a utilizatorului

²⁰ The Internet of Things, <http://www.cnn.com/id/101411902>, accesat astăzi 21.05.2017.

²¹ Frank E. Gillett, John C. McCarthy, Michele Pelino, Forrester, *Predictions 2015: Software Platforms Drive Internet-Of-Things Adoption*, <https://www.forrester.com/Predictions+2015+Software+Platforms+Drive+InternetOfThings+Adoption/fulltext/-/E-res119422>, accesat astăzi 27.07.2015.

final în sectorul virtual. Prognozând un trafic de 2.3 ZB²² pe an până în 2020 putem spune că în următorii trei ani acest trafic pe zi se va tripla; trebuie menționat faptul că prin dezvoltarea tehnologică și mobilitate, ~66% din întreg traficul de internet (*făcând un calcul al IP-urilor vizibile în www*) va fi realizat prin și de la echipamente mobile precum rețele fără fir radio sau GSM, traficul făcut cu ajutorul echipamentelor fixe scăzând la doar ~34%.

Totodată viteza de transfer se va dubla, aceasta ducând la noi „*revoluții*” tehnologice unde putem exemplifica prin cele ~82% din întreg traficul global de internet care va fi reprezentat de un trafic de date (*preponderent video*), procent care în 2015 era de ~70%²³.

În acest moment în baza instrumentelor active și pasive de monitorizare și raportare a comportamentului echipamentelor și ale utilizatorilor în mediul online, la o medie de un miliard de activități într-o lună identificăm un procent de 0.02% activități suspicioase care intră de cele mai multe ori sub incidența activităților malițioase; acest procent se compune din 58% comportamente online anormale, 31% incidente de accesibilitate și autenticitate și 11% acțiuni specifice de administrare (*admin, root*), aceste 0.02% reprezentând amenințări reale.

Gândindu-ne la instrumentele preferate de atacatorii din mediul online în zilele de azi, sistemele malițioase de tip „*ransomware*”²⁴ observăm că acestea sunt utilizate în atacuri de sistemele informatice ale companiilor la nivel global la fiecare 40 secunde, iar la fiecare ~15 secunde este atacat un utilizator individual. Aceste variante de ransomware se multiplică cu un factor de 4.3x în 2017 față de 2016, cu o rata de impact și de succes ridicată, de aproximativ 71%, pe când sistemele de securitate automatizate reușesc să respingă sau să izoleze un procent de aproximativ 29%, conform unuia din rapoartele globale privind atacurile de tip ransomware. Printre sectoarele vizate sunt Educația, IT&Telecomunicații, Media, Financiar, Guvernamental/Sector public/Apărare, Producție, Transport, Sănătate. Cu toate că la 4 din 5 companii care au plătit răscumpărarea cerută, i-au fost oferit accesul la datele criptate, suma medie pretinsă în aceste cazuri se ridică la ~1077\$, și de cele mai multe ori această „*taxă*” este achitată fără nici o garanție²⁵. Ca și dimensiune a fenomenului ransomware la nivel global, în 2017 avem trei mari variante de

²² Un ZB (zettabyte) este echivalentul a 1000 (EB) exabytes sau a 1 miliard (TB) terabytes

²³ Raportul Anual de Securitate Cibernetică, CISCO 2017, Ianuarie 2017, Europe Headquarters, Cisco Systems International BV Amsterdam, The Netherlands, pp.10,93;

²⁴ Ransomware-ul este un tip de programe malware care blochează computerele victimelor sau le criptează datele, solicitând plata unei răscumpărări, ca să poată recăpăta controlul asupra dispozitivului sau fișierelor afectate.

²⁵ Jonathan Crowe, *Must-Know Ransomware Statistics 2017*, Stats & Trends, Iunie 2017, <https://blog.barkly.com/ransomware-statistics-2017>, accesat astăzi 24.12.2017;

software malițios care au făcut peste 700.000 victime, acestea sunt WanaCry (12 mai), ExPetr (27 iunie) și BadRabbit (octombrie)²⁶.

Deoarece perspectivele de obținere de bani prin utilizarea sistemelor de tipul ransomware sunt pe punctul de a fi eradicat sau cel puțin oprite, din analiza evenimentelor și cercetărilor din acest mediu arată că următorul tip de instrument de atac va fi orientat în zona mineritului de monedă digitală. Cu toate că au apărut cazuri izolate, acestea vor fi din ce în ce mai prezente, motivate fiind și de procentele crescende în ceea ce privește viteza de transfer, utilizarea instrumentelor online și progresul tehnologic. Aceste tipuri de atac vor avea din păcate mai multe obiective ce vor fi atinse simultan, precum: mărirea rețelelor de tip botnet, utilizarea resurselor echipamentelor din aria tehnologiei informației și comunicațiilor conectate în rețeaua globală internet în vederea obținerii de monede digitale (cu o valoare de „piață” tot mai mare), colectarea de date și informații în vederea valorificării acestora pe piața neagră de regulă în scopuri malițioase sau ca și simplă culegere de informații în vederea stocării acestora în sisteme de tip „cloud” ce pot fi completate anonim și utilizate contra cost sau gratuit.

Concluzii

- Cultura de securitate a maselor este scăzută, motiv pentru care incidentele de securitate sunt atât de dese și cu un impact atât de mare;
- Pregătirea continuă pe specificul protecției informației și apărării împotriva factorilor de risc este de necontestat printre primele nevoi ale organizației;
- Calitatea și existența unui manager de securitate a informației cu orientare elitistă în orice organizație este imperios necesară pentru a acoperi cel al doilea nivel de nevoie fundamentală a omului anume siguranța și securitatea, aceasta fiind în zilele de azi, în mare parte reprezentată de arealul cibernetic;
- Creerea de relații interumane prin comunicare, consult și colaborare între zona de management și cea de execuție în organizație crește nivelul de încredere al sistemului de securitate;
- Neacoperirea nevoilor logistice primare ale sistemului de securitate (*echipamente, audit, management, cercetare, experți în studii de securitate și ingineri de securitate*) duce negreșit la un colaps informațional;
- Deși cu un aer de noutate (< 50 ani) punctarea managementului sau guvernării prin risc care este un nou cadru de analiză, trebuie să facă parte din orice proiect managerial;

²⁶ Kaspersky Lab, Kaspersky Security Bulletin: *Story of the year 2017*, pp.5-8, https://cdn.securelist.com/files/2017/11/KSB_Story_of_the_Year_Ransomware_FINAL_eng.pdf, accesat astăzi 24.12.2017;

- Identificarea unui portofoliu de management al riscului optim presupune selec-tarea unui mix de strategii, în funcție de aplicarea sistematică a identificării și analizei riscurilor;
- Datorită permanentelor evoluții ale lumii cibernetice pentru o mai bună guvernare este nevoie de o permanentă actualizare a cadrului legal atât național cât și internațional;
- O propunere pertinentă ar fi crearea unei comunități internaționale de securitate și analiză de risc care să colaboreze în permanență în spectrul ariilor ciber-netice, virtuale, electronice, informaționale și administrarea acestora de către un management elitist cu viziune în sectorul ciberneticii cibernetice.

Bibliografie

Bibliografie selectivă

1. Gheorghe Ilie, Ion Ciobanu, Aurel Nour, *Confruntarea informațională și protecția informațiilor*, Ed. Detectiv, București, 2006;
2. Gheorghe Ilie, *Riscul-Măsura Incertitudinii – Elemente conceptuale, corelații și determinări*, Ed. UTI Press, București, 2011;
3. Gheorghe Ilie, *De la management la guvernare prin risc*, Ed. Detectiv/Ed. UTI Press, București, 2009;
4. Peter G.W. Keen, *Every Manager's Guide to Information Technology*, A II-a ediție., Ed. Harvard Business School Press, 1995;
5. I. Vasiu, L.Vasiu, *Criminalitatea în cyberspațiu*, Ed. Univers Juridic, București, 2011, p.355;

Referințe de specialitate

1. Jonathan Crowe, *Must-Know Ransomware Statistics 2017*, Stats & Trends, Iunie 2017, <https://blog.barkly.com/ransomware-statistics-2017>, accesat astăzi 24.12.2017;
2. Raportul Anual de Securitate Cibernetică CISCO 2015, <https://www.cisco.com/>;
3. Raportul Anual de Securitate Cibernetică, CISCO 2017, Ianuarie 2017, Europe Headquarters, Cisco Systems International BV Amsterdam, The Netherlands, pp.10,93;
4. Raportul anual de predicție a amenințărilor McAfee Labs din 2015 <http://www.mcafee.com/>;
5. Raportul amenințărilor de securitate în internet Symantec 2015 <https://www4.symantec.com/>;
6. Raport Forrester, *Predictions 2015:Software Platforms Drive Internet-Of-Things Adoption*, <https://www.forrester.com/>;
7. NIST, *Managing Information Security Risk: Organization, Mission, and Information System View*, <http://csrc.nist.gov/>;
8. NIST, *Recommended Security Controls for Federal Information Systems and Organizations*, <http://nvlpubs.nist.gov/>, US Department of Commerce, 2009, p.24;
9. R. Anderson, B. Schneier, Economics of Information Security, IEEE SECURITY & PRIVACY, <https://www.schneier.com/>;
10. Kaspersky Lab, Kaspersky Security Bulletin: Story of the year 2017, pp.5–8.

Referințe internet

1. Gazetă On-Line CNBC, <http://www.cnbc.com>;

Migrația elitelor în și din aria fostului Bloc Sovietic și UE

George Marius ȘINCA

Abstract

Elites Migration in and from the Former Soviet Block Area and the E.U.

În cercetarea dată ne propunem ca scop reflectarea mobilității internaționale a resurselor umane cu un nivel educațional avansat și profesionalizate din Europa Centrală și de Est (inclusiv, Federația Rusă) în Europa Occidentală și SUA și viceversa. În ultimii ani s-au depus eforturi considerabile care au avut ca obiectiv precizarea datelor care se referă la fluxurile migrației a specialiștilor de o înaltă calificare. În studiul de față utilizăm informații aferente proceselor migraționiste din ultimele două decenii, doar că datele de față solicită ca să fie reactualizate, pe alocuri, în pas cu timpul, în special în cazul mișcărilor transfrontaliere a specialiștilor de o înaltă calificare.

Keywords: *migrație transfrontalieră, resurse umane calificate, Europa, SUA, Europa Centrală și de Est, Rusia, Comunitatea Statelor Independente, globalizare, piața muncii.*

I. Tendințele contemporane a resurselor umane cu studii superioare pe piața muncii

Economia globală constă într-un palier extins geografic de distribuție a funcțiilor economice, care asigură costurile componentelor care formează activitatea sistemului său: de la corporațiile globale – de la institute de cercetare, de gestionare strategică, producție, asigurarea comercială – care se pot afla sau se află pe întreaga planetă. Oamenii, capitalul, mărfurile și serviciile devin mobile. În noua economică performanțele tehnologiei și inovațiile instituționale din sistemul de transport și sistemul de comunicare reduc spațiul și elimină restricțiile temporare și creează un sistem global bazat și bogat în cunoștințe și în producție. O caracteristică specifică a unei astfel de economii o reprezintă transferul capitalului uman, care se realizează în forma migrației resurselor umane cu un potențial educațional și foarte bine calificat/profesionalizat.

Problema migrației specialiștilor cu o înaltă calificare este puțin studiată chiar dacă este una importantă. Acum circa zece ani în urmă, în raportul OECD a lui D. Solta

„Mișcarea internațională a specialiștilor” se menționa că „necătând la importanța migrației personalului de o înaltă calificare în cadrul dezvoltării și gestionării economiei internațional, noi cunoaștem puțin despre schemele și procesele migrației.

De regulă, statele gazdă nu sunt interesate de cercetările problemelor migrației resurselor umane cu o profesionalizare avansată, în special a „exodului de creiere”, pentru că ele beneficiază – deja – de pe urma fluxului resurselor umane cu o pregătire și specializare avansată. În ultimul deceniu situația s-a schimbat în multe state dezvoltate și s-a pus accentul pe cercetarea „circulației inteligenței”. Iată de ce statistica și abordările teoretice sunt deficitare și sumare, în informații concludente.

Una din caracteristicile tendințelor contemporane migrației interstatale a resurselor umane de o înaltă calificare constă în extinderea parametrilor importanței și semnificației serviciilor și tipurilor de muncă, includerea în procesul migraționist a majorității statelor din lume. În ultimii ani s-a intensificat fluxul studenților și doctoranzilor care studiază în afara hotarelor, care trebuie evaluat ca pe un contingent a migrației resurselor umane cu o înaltă calificare. Datele OCED și Institutului de statistică a UNESCO indic faptul că numărul studenților din afara țării lor, sporește rapid, începând cu anul 1975 și accelerându-se începând cu anul 1995. Numărul general a studenților străini din lume a crescut de la jumătate de milion începând din anul 1970 până la 1 milion în anul 1980, la circa 1,5 milioane la mijlocul anilor 1990, la 2,7 milioane în anul 2005 și la 2,9 milioane în anul 2006. Numai în perioada din anul 2000 până în anul 2006 numărul studenților străini în lume și în țările OCED, în particular, a sporit la 54,4% și 54,1%. Tradițional se remarcă opt state recipiente, care primesc circa 70% din masiv: SUA, care are o cotă de 21%, Marea Britanie – 13%, Franța – 9%, Germania – 8% (în comun cele patru state acumulează circa 50% din studenții străini), Australia – 7%, China – 6%, Canada – 4%, Japonia – 4%.

Pentru caracterizarea modificărilor care au avut loc în procesul migrației specialiștilor se cere a se vedea tabelul 1.

Tabelul 1 ne indică direcțiile fluxurilor de migranți cu studii superioare (trei-nivel) dintr-o regiune în alta, dar și în interiorul regiunii, care au provocat modificări în dinamica respectivelor fluxuri în decursul unui deceniu. În această perioadă numărul migranților cu o calificare avansată a sporit de două ori – de la 12 mln de oameni ș a 20 mln de oameni, menținând fluxul (până la 90 %) în SUA și Europa.

SUA se menține ca fiind regiunea cea mai atractivă pentru resursele umane cu o calificare avansată, dar, în ultimele decenii, un flux migrațional s-a extins înspre Europa. Acest fenomen s-a manifestat ca un unul care a solicitat sporirea migrației specialiștilor în interiorul Europei, ca urmare a prăbușirii lagărului socialist și a Uniunii Sovietice, dar s-a produs și o revenire a specialiștilor din SUA și Oceania.

Tabelul 1. Distribuția regională a migranților cu studii superioare în perioada 1990–2000, conform outputului și inputului țărilor (%)
(elaborată conforma studiilor informative Docquier, Marfouk, 2006)

Regiunea-sursă	Regiunea de adopție						
	Europa	America de Nord	America Latină și Carabiele	Asia	Oceania	Total	Cantitatea rezidenților ¹ (oameni)
anii 2000							
Total	23,6	64,8	0,7	2,4	8,5	100	20.082.686
Europa	36,7	49,9	0,6	1,6	11,3	100	6.686.361
America de Nord	24,9	62,1	4,6	2,3	6,1	100	947.801
America Latină și Caraibele	8,0	88,3	1,3	1,4	1,0	100	3.665.136
Asia	14,5	73,1	0,1	4,2	8,0	100	7041.367
Oceania ²	22,4	27,2	0,1	0,7	49,6	100	364.055
Africa	47,8	44,5	0,1	0,1	7,6	100	1.387.966
anii 1990							
Total	20,3	64,9	1,0	3,2	10,7	100	12.086.508
Europa	27,2	57,2	0,8	0,9	13,9	100	4.803.501
America de Nord	19,1	62,2	4,8	2,9	6,0	100	722.654
America Latină și Caraibele	7,9	87,3	2,2	1,2	1,5	100	1.856.287
Asia	13,5	69,0	0,2	7,7	9,6	100	3.836.581
Oceania	15,3	28,5	0,1	0,8	55,3	100	215.591
Africa	46,8	43,2	0,1	0,1	9,8	100	651.916

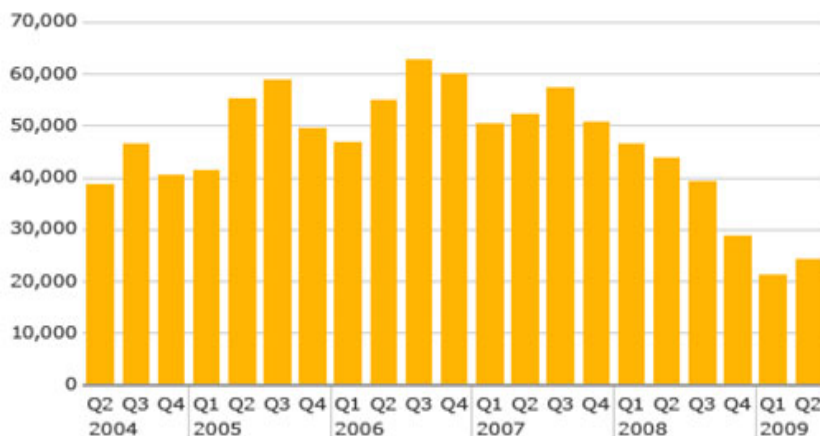
În Marea Britanie s-a diminuat numărul cererilor din cadrul programului de atragere a specialiștilor din Europa de Est, în primul deceniu al secolului XXI-lea. (a se vedea graficul. 1).

Fluxurile migraționiste ale specialiștilor cu o calificare avansată au loc atât în statele în curs de dezvoltare în cele dezvoltate, dar și viceversa. În funcție de munca prestată. Un canal de exod a creierelor luminate îl reprezintă companiile multinaționale care atrag forțe de muncă în alte regiuni, acolo unde își deschid filiale sau

¹ În calitate de rezidenți sunt considerați specialiștii cu studii superioare – cetățeni din respectivele regiuni care au migrat în alte regiuni sau în interiorul regiunii.

² Aici sunt incluse Australia, Noua Zelandă, insulele Melaneziei, Microneziei și Polineziei.

companii subordonate firmelor străine, sau companiile naționale ale unor state care invită specialiștii străini să activeze în cadrul lor.

Graficul 1. Numărul vizelor acceptate de Marea Britanie
(conform info-resurselor Worker Registration Survey)

Tabelul 2. Punctele care sunt acordate
în ratingul sistemelor diverselor state pentru obținerea cetățeniei
(a fost elaborat conform resurselor informative ale structurilor guvernamentale ale țărilor)

Criteriile	Marea Britanie/ HSMP	Australia GSM	Canada Skilled Worker	Noua Zelandă Skilled Worker
A cunoaște limba	10	15–25	0–24 (16+8)	Obligativu
O finanțare aferentă pentru perioada incipientă	10		Obligativu	
Vârsta (mai tânăr = mai multe puncte)	5–20	15–30	0–10	5–30
Calificarea/ Nivelul de studiu	30–50	5–25	0–25	50–55
Profesia		40–60		
Experiența profesională		5–10	0–21	10–30
Salariul de la ultimul loc de muncă	5–45			
Calificarea soției (soțului)		5	0–10	50

Criteriile	Marea Britanie/ HSMP	Australia GSM	Canada Skilled Worker	Noua Zelandă Skilled Worker
O profesie solicitată/ întrebată		15–20		20
Experiență profesională în țară	5	10	0–10	5–15
Desfășurarea studiilor în regiune		5		
Cunoașterea specificului profesional lingvistic		5		
Propunerile pentru serviciu			0–10	50–60
Punctajul necesar	95	100–120	67	100–140

Potrivit rezultatelor studiului nostru putem să enunțăm că mecanismele și inițiativele politice ale anumitor guverne până în perioada primului deceniu a secolului XXI de atragere a specialiștilor din alte state au fost cele ale SUA și Germaniei. În primele cinci grupuri de state care au atras cei mai mulți specialiști, principalul a fost cel care s-a desfășurat în sistemul „Green Card” din Germania și viza H-1B în SUA, chiar dacă Irlanda, Olanda sau alte state nordice oferă oportunități mai atractive migranților, în special pentru cei cu o înaltă calificare profesională.

II. Federația Rusă: provocări și tendințe

Demografia. Pe fundalul unor populații de circa 1 miliarde oameni pe care îl are India și China, de circa 300 mln de oameni a Statelor Unite ale Americii și de 460 mln de oameni pe care îi are Uniunea Europeană, a potențialului demografic islamic, orice stat din Comunitatea Statelor Independente (CSI), inclusiv Rusia, de unul singur, se prezintă ca o pitic demografic. Se remarcă o diminuare demografică care are loc în statele ex-sovietice.

Consecințele nefaste ale imploziei URSS din anul 1991 se reflectă și astăzi între fostele republici și metropola sovietică. În aceeași situație se prezintă blocul socialist de altădată. Evident că aspirațiile pentru o viață mai bună, în alte țări și regiuni. Pe de altă parte, majoritatea cetățenilor străini care își propun un loc de muncă în Federația Rusă provin din republicile exsovietice, din Comunitatea Statelor Independente. În majoritatea cazurilor ei se nu întotdeauna se află în mod legal și sporește numărul migranților ilegali de pe teritoriul Federației Ruse și sunt

considerați o resursă importantă care poate afecta securitatea națională. Pe de altă parte, caracterul diminuant demografic al Federației Ruse determină încurajarea migrației din spațiul exsovietic, a etnicilor ruși sau rusolingvi, care pot fi facil integrați în sistem și constitui o verigă important pentru securitatea și dezvoltarea durabilă a Federației Ruse.

În anul 2009 Federația Rusă a adoptat Strategia națională de securitate, care a fost reactualizată de câteva ori, ultima dată în anul 2017 și care pune accept pe fenomenul migrației și a exodului resurselor umane calificate și care este văzut ca pe o amenințare adusă securității naționale.

În viziunea Consiliului pentru afaceri internaționale al Federației Ruse pentru perioada anilor 2012–2018 se afirmă că „politica externă solicită să fie resetată a organizațional și în exprimarea sa comportamentală. În cadrul Ministerului Afacerilor Externe al Federației Ruse se remarcă un institut reflexiv-predictiv care elaborează strategiile și viziunile de politică externă și care a enunțat *„Tezele de politică externă a Rusiei”*³. Vorbim despre Consiliul pentru afaceri internaționale al Federației Ruse de pe lângă Ministerul afacerilor externe al Federației Ruse. Printre amenințările și provocările care afectează dezvoltarea țării (2012–2018) documentul include exodul resurselor calificate. *„Încă una din provocările externe care continuă și astăzi îl reprezintă exodul necontrolat în străinătate a resurselor strategice naționale: capitalul și intelectul”*⁴. Migrația reprezintă o amenințare chintesențială la adresa viitorului statului rus. *„Rusia se află într-o perioadă grea demografică și resimte cea mai puternică perioadă de emigrare din anul 1917”*, potrivit ultimelor studii statistice. În ultimii 10 ani din Rusia au plecat 1,25 milioane de cetățeni, *„estimativ tot atât ca și după anul 1917”*, a anunțat președintele Curții de audit al Federației Ruse, fostul premier Serghei Stepasin. Mass-media internațională a calificat noul val de emigrare a populației ruse ca pe o „ieșire din deceniul lui Putin”. Publicația Los Angeles Times scria că *„valul migrației, în special plecarea oamenilor cu studii, va produce efecte grave pentru o țară cu o populație de 142 de milioane, unde mortalitatea semnificativ depășește natalitatea”*. Publicația se bazează pe studiile sociologice potrivit cărora circa 20% dintre ruși manifestă doleanța de-a deveni fericiți în străinătate. *„Motivale sunt diverse, după cum menționează autorul, unii nu suportă să trăiască sub regimul lui Vladimir Putin, dar pentru mulți cel mai important indicator constă în problemele economice”*⁵.

³ Российский совет по международным делам, Тезисы о внешней политике России (2012–2018 гг.) / РСМД. — Москва: Спец книга, 2012 in Octavian Sergentu, Chestiunea Rusă, Dokia&Argonaut, Cluj Napoca, 2013, p.274.

⁴ Ibidem p.279.

⁵ Ibidem p.243–244.

Tabelul 3. Cota migranților din/în țările CSI și a țărilor care nu sunt în CSI, în fluxurile migraționale (date agreeate în perioada anilor 2000–2006, în procente)

	Imigranți			Emigranți		
	CSI	Non-CSI	Total	CSI	Non-CSI	Total
Armenia	68,1	31,9	100	78,5	21,5	100
Azerbaidjan	97,3	2,7	100	96,7	3,3	100
Bielorusia	88,6	11,4	100	62,3	37,7	100
Georgia (<i>Recensământul din anul 2002, migranți de lungă durată, anii 2000–2001</i>)	88,4	11,6	100	nu există date	nu există date	nu există date
Kazahstan	90,3	9,7	100	73,1	26,9	100
Kârgâzstan	98,3	1,7	100	92,6	7,4	100
Moldova, <i>Biroul central de statistică</i>	52,2	47,8	100	70,4	29,6	100
Moldova, <i>Registrul Populației</i>	44,5	55,5	100	70,4	29,6	100
Federația Rusă	95,0	5,0	100	52,2	47,8	100
Tadjikistan	99,3	0,7	100	99,6	0,4	100
Ucraina	85,1	14,9	100	61,2	38,8	100
Uzbekistan	97,3	2,7	100	90,3	9,7	100
Totalul celor 10 state din CSI	92,6	7,4	100	72,2	27,8	100

Tabelul 4. «Cuprinderea» imigranților, care au fost incluși de statele destinate, a emigranților, datați în țările în care au locuit anterior, și volul migrației nete în schimbul dintre statele din CSI, în anii 2000–2006 (persoane)

Țara din CSI	Diferențierea dintre numărul imigranților, datați de țările de destinație, și numărul emigranților, datați de țările în care au locuit anterior (CSI, suma)	Diferența dintre numărul emigranților, incluși de țările lor anterioare, în care au locuit, și numărul, incluși de țările de destinație (CSI, suma)	«Cuprinderea» imigranților (raportul numărului imigranților la numărul emigranților)	«Cuprinderea» emigranților (raportarea numărului emigranților la numărul imigranților)	Volumul comun a migrației nete în schimbul cu alte state CSI (conform datelor țării X)	Volumul comun a migrației nete în schimbul altor state din CSI cu țara X (date a țărilor din CSI)
Armenia	–1.626,5	–10909	0,8	0,54	–48.929	58.235
Azerbaidjan	–1.802,5	–23.361	0,88	0,58	–18.335	40.110

Țara din CSI	Diferențierea dintre numărul imigranților, datați de țările de destinație, și numărul emigranților, datați de țările în care au locuit anterior (CSI, suma)	Diferența dintre numărul emigranților, incluși de țările lor anterioare, în care au locuit, și numărul, incluși de țările de destinație (CSI, suma)	«Cuprinderea» imigranților (raportul numărului imigranților la numărul emigranților)	«Cuprinderea» emigranților (raportarea numărului emigranților la numărul imigranților)	Volumul comun a migrației nete în schimbul cu alte state CSI (conform datelor țării X)	Volumul comun a migrației nete în schimburile altor state din CSI cu țara X (date a țărilor din CSI)
Bielorusia	17.968	-5634,5	1,19	0,9	57.950	-34.901
Kazahstan	10.990,5	22.515,5	1,03	1,05	-99.626	87.830
Kârgâzstan	11.069,5	76.449	1,6	1,7	-156.566	91.185
Moldova	-4.206	-48.496,5	0,73	0,42	-24.101	68.343
Rusia	-133632	-100.423,5	0,9	0,77	846.715	-901.928
Tadjikistan	1.117,5	14.765,5	1,14	1,26	-63.595	49.961
Ucraina	64.606,5	-15.700	1,35	0,94	-17.360	97.090.
Uzbekistan	17.032,5	143.904	1,61	1,34	-523.547	396.681

Tabelul 5. Volumul migrației nete între unele state din CSI în perioada anilor 2000–2006 conform evaluărilor statelor partenere în volumul migrațional (persoane)

Țara schimbului migrațional	Rusia		Bielorusia		Kazahstan		Ucraina	
	Date Rosstat	Date din țara schimbului rezidenței	Date Belstat	Date din țara schimbului rezidenței	Date ale Agenției RK de statistică	Date din țara schimbului rezidenței	Date ale Comitetului de statistică a Ucrainei	Date din țara schimbului rezidenței
Armenia	50.225	-44.993	1.064	-1.018	827	-503	5.893	-2667
Azerbaidjan	33.681	-17.551	1.017	-595	925	-345	4.561	-560
Bielorusia	-11.309	25.043			-8.427	12000	-8.794	12509
Kazahstan	308.144	-300.736	12.000	-8.427			7454	-3097
Kîrgîzstan	80.172	-136.340	959	-1.070	13.876	-20.267	1.217	-1.242
Republica Moldova (date Biroul central de statistică)	44.363	-15.529	2.076	-990	109	67	22.021	-8.169
Rusia			25.043	-11.309	-300.736	308.144	-71.585	118.018
Tadjikistan	38.370	-50.390	588	-417	2.579	-2.047	1567	-1.252

Țara schimbului migrațional	Rusia		Bielorusia		Kazahstan		Ucraina	
	Date Rosstat	Date din țara schimbului rezidenței	Date Belstat	Date din țara schimbului rezidenței	Date ale Agenției RK de statistică	Date din țara schimbului rezidenței	Date ale Comitetului de statistică a Ucrainei	Date din țara schimbului rezidenței
Ucraina	118.018	-71.585	12.509	-8.794	-3.097	7.454		
Uzbekistan	185.051	-289.847	2.694	-2.281	194.318	-216.673	20.306	-16.450
Totalul schimburilor dintre cele nouă state	846.715	-901.928	57.950	-34.901	-99.626	87.830	-17.360	97.090

Tabelul 6. Realizarea programului statal de relocare a etnicilor ruși și rusolingvilor (cetățeni străini, preponderent din fosta URSS) în Rusia în anul 2014 (mii de persoane)

	Au fost primite cereri de participare în cadrul Programului (mii de cereri)		A fost eliberate certificate ca participanți ai Programului de stat (mii de bucăți)		S-au înregistrat la organele teritoriale de resort ale Federației Ruse	
	Total	Inclusiv de la cetățenii Ucrainei	Total	Inclusiv de la cetățenii Ucrainei	Total	Inclusiv de la cetățenii Ucrainei
Total	90,4 (la 208,2 mii persoane)	37,4 (la 77,7 mii persoane)	70,8 (158,9 mii persoane)	27,1 (55,3 mii persoane)	106,3	41,7
Inclusiv în străinătate	37,9	4,4	30,9 (79,6 mii persoane)	2 (4,3 mii persoane)		
Pe teritoriul Federației Ruse	52,5	88,3	39,9			

III. Germania, principala destinație a migranților din Europa Centrală și de Est

În Germania există mai multe surse oficiale de date, care fixează migrația și numărul populației străine. Analiza noastră s-a focalizat momentan pe mișcările migraționiste în Germania până la extinderea UE la Est, în anul 2004.

Germania a reprezentat una din statele care a adoptat cel mai mulți specialiști cu studii superioare din Europa de Est și din noile republici independente ale fostei URSS, care conduce „liga industrială” a țărilor dezvoltate cu un potențial enorm de „creiere fugare”. În prezent, după anul 1950, „exodul creierilor” din Germania a depășit „sosirea creierilor fugare”. În anul 2006 cei mai mulți germani au plecat

în Elveția, SUA și Austria. În legătură cu această tendință Uniunea Europeană a inițiat atragerea de specialiști de o înaltă calificare.

Tabelul 7. Numărul cetățenilor din țările Europei Centrale și de Est în Germania

Cetățenie	2002	2003	2004
Bulgaria	42.420	44.300	39.167
Republica Cehă	168.63	30.186	30.301
Estonia	4.019	4.220	3.775
Fosta Cehoslovacie	28.429	15.006	8.498
Ungaria	55.953	54.714	47.808
Letonia	8.866	9.341	8.844
Lituania	12.635	13.985	14.713
Polonia	317.603	326.882	292.109
România	88.679	89.104	73.365
Slovacia	18.327	19.567	20.244
Slovenia	20.550	21.795	21.034
din totalul Țărilor din Europa Centrală și de Est	614.344	629.100	559.858
Totalul celor 15 țări UE	1.859.811	1.847.777	1.658.300
Totalul tuturor naționalităților	7.335.593	9.578.288	6.717.115
Cota populației străine din țările Europei Centrale și de Est (%)	8,4	8,4	8,3

Sursa: Instituția Federală pentru migrație și emigrare, date ale registrului central pentru populația străină

La sfârșitul anului 2003 erau 629.100 de locuitori care reprezentau 10 state candidat care își propuneau să aderare la UE.

În majoritatea cazurilor imigrarea din Europa Centrală și de Est în Germania a avut loc în perioada anilor 1989–1990 estimativ 519.000 de persoane.

IV. Tipologia migrantilor

Până la aderarea la UE, statele din Europa Centrală și de Est, inclusiv România, se ghidau de patru legi care permiteau imigrarea. Nu s-a luat în calcul viza turistică, chiar dacă turiștii dispuneau de motive economice pentru a emigra.

- emigrarea etnicilor germani, așa zisa «*Aussiedler*»;
- reunificarea familiei, atât a germanilor cât și a cetățenilor străini, inclusiv migrația prin căsătorie;

- o staționare temporară în țară în calitate de muncitori sezonieri, a muncitorilor pe contract, a specialiștilor de o înaltă calificare;
- studenții universităților.

Un moment important, care se leagă de migrația dintre statele Europei Centrale și de Est și Germania, îl constituie cel a migrației etnicilor germani. Familiile care prezentau dovezi că sunt de origine germană aveau dreptul să imigreze și să obțină cetățenia germană. În particular în perioada anilor 1988 până în anii 1990 etnicii germani («*Aussiedler*») erau cei care dominau cantitativ imigrarea în Germania. În anul 1990, 197.200 etnici germani din România și 113.300 din Polonia au trecut în Germania. În perioada din anul 1991 până în 2003 au fost 76.545 de etnici germani care au imigrat din România, 72.455 din Polonia, 1.782 din fosta Cehoslovacie, 1.471 din Ungaria.

O altă tendință a constat în imigrarea feminină din țările Europei Centrale și de Est, care se relevă în statistica căsătoriilor, inclusiv a partenerilor străini, care s-au aflat în Germania în baza unei vize turistice pentru a se căsători. Cele mai multe căsătorii mixte s-au realizat între bărbații germani și femeile străine, în special din Polonia, apoi Tailanda, Rusia, Ucraina și România (potrivit datelor serviciului federal de statistică a Germaniei).

În anul 2001 s-au produs 11.900 de căsătorii între bărbații din Germania și femeile din Europa Centrală și de Est, ceea ce a reprezentat 29,3% din numărul de căsătorii, care au fost realizate între bărbații germani și femeile străine și 3% din numărul general de căsătorii pe care le-au realizat bărbații germani. În anul 2001 femeile germane au încheiat 6.700 de mariaje interetnice, din care doar 6,8% de parteneri erau din Europa Centrală și de Est.

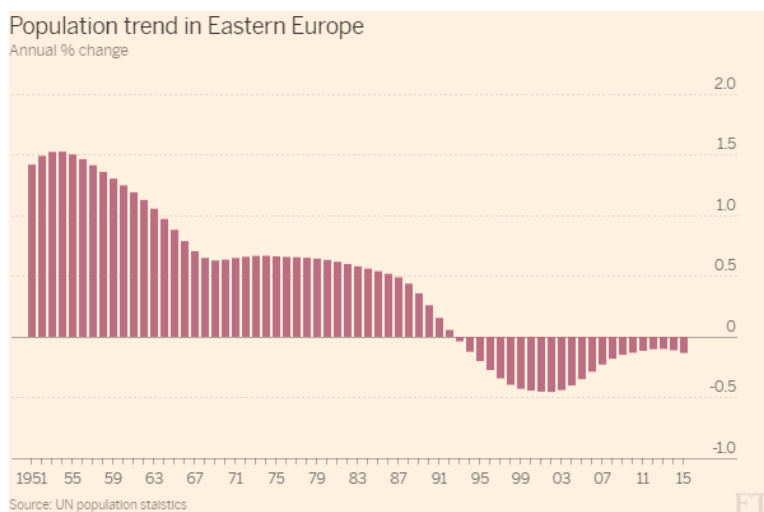
Tabelul 8. Componenta națională și de gen a imigranților din fosta URSS în Italia, potrivit datei de 31 decembrie 2008
(pe un eșantionul estimativ de 4.500.000 persoane)

Naționalitatea	Cantitatea și cota (în %) din numărul general al imigranților*	Cota femeilor (%)
Ruși	23.201 (0,6%)	80,9%
Ucraineni	153.998 (4%)	79,9%
Români basarabeni	89.424 (2,3%)	66,4%
Bieloruși	5.062 (0,1%)	80,3%
Lituanieni	3.640 (0,1%)	79,1%

Sursă: <http://www.dossierimmigrazione.it/schede/pres2009-scheda.pdf>

Migrația

Migrația de regulă se cuantifică în funcție de teritoriile de origine și destinație a acestora. Un exemplu îl avem valurile migratoare din Estul Europei spre Vestul Europei care au adus după surparea blocului sovietic la un adevărat declin demografic ce s-a oprit parcă în jurul anului 2000. Putem exemplifica prin statistica adusă în atenție de ONU care spune că în anul precedent (2015) în răsăritul Europei se aflau 292 milioane de oameni, cu 18 milioane mai puțin decât în anii 1990; pentru o mai bună evidențiere a acestui regres demografic conform diagramei nr.1, vă puteți imagina populația unei țări precum Olanda evaporându-se în decurs de aproximativ 25 ani.

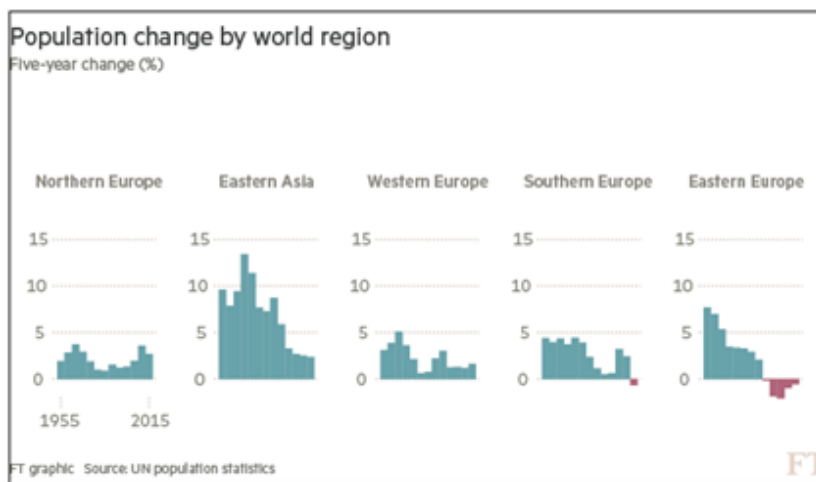
Graficul 2. Trendul descendent al populației în Estul Europei

Comparativ cu celelalte regiuni ale lumii pe o perioadă de 60 ani, începând cu ultimele două decenii, Europa de Est suferă cea mai mare rată de „abandon”, fiind precedată de celelalte regiuni ale Europei, fapt realizat și notat în Diagrama nr. 2⁶. Cu toate că s-au impus anumite reguli și limitări de ordin demografic acestea datorită volumului mare de migranți au fost încălcate sau omise.

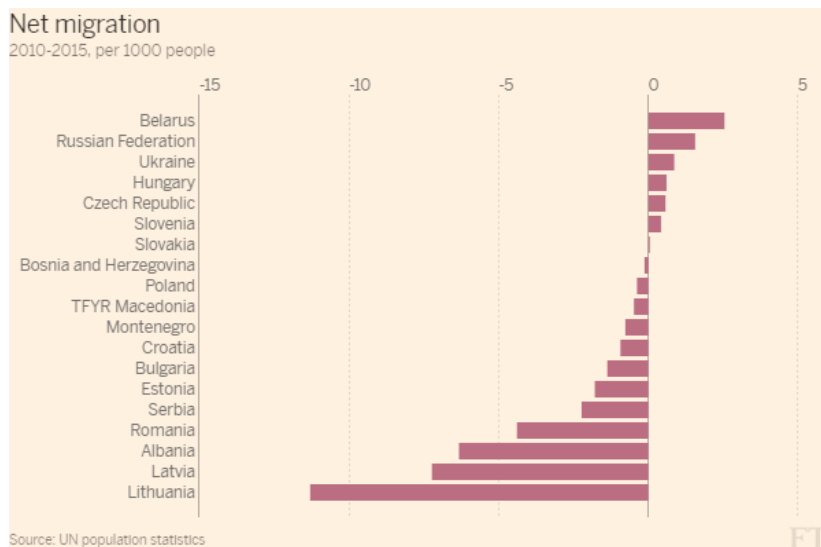
O mare pondere în cazul acestei migrații au avut-o forța de muncă necalificată; într-adevăr este o realitate cele relatate de Alvin Tofler referitor la specializarea căutată cu mare interes prin eliminarea diversității lingvistice, din timpul liber și din stilul de viață, cu nevoia acută de *Al Doilea Val* de diversitate în sfera muncii

⁶ Valentina Romei, „*Eastern Europe has the largest population loss in modern history*”, <http://blogs.ft.com/ftdata/2016/05/27/eastern-europe-has-the-largest-population-loss-in-modern-history/?siteedition=uk>, accesat astăzi 12.03.2016.

prin accelerarea diviziunii muncii⁷. Dacă printr-un procent covârșitor migrația a fost preponderent compusă din muncitori din sectorul industrial sau al serviciilor de producție precum munca în cadrul firmelor de construcții, ferme ori agricultură, o bună parte din cei plecați au fost tineri absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior din România sau specialiști, experți chiar în domenii precum cel de sănătate, inginerie, informatică sau altor servicii adiacente.

Graficul 3. Migrația maselor în intervalul 1955–2015

Graficul 4. Migrația maselor în intervalul 2010–2015

⁷ Alvin Toffler, *Al Treilea Val*, Ed. Editura Politică, București, 1983, p.90;

Teritoriile implicate în acest proces, cu siguranță nu au resimțit o mare schimbare, nesemnificativ în zona demografică, după cum spuneam, motivația fiind una simplă cea financiară, cu un procent covârșitor cei plecați au trimis economiile spre familiile rămase în țara de origine iar restul s-au stabilit definitiv în țările destinație. Cu precădere în Belarus, Ucraina și Federația Rusă în ultimii 5 ani, acestea sunt fruntaușe a migrației, rezultat conceput în baza unei analize statistice asupra 1.000 indivizi.

Nu consider că migrația se va opri odată cu noile conflicte apărute în arealul geopolitic contemporan. În aceeași măsură cred că valurile migratoare se vor amplifica motivate fiind nu doar de visul unei stabilități financiare cât și de condițiile sociale dar având ca prim factor lacunele legislative ale țărilor vizate. Migrația nu a încetat să existe și nici nu va înceta dar trebuie să facem mai departe o selecție în ceea ce privește migrația maselor și migrația creierelor sau mișcarea capitalului uman (*educat*) care are un alt efect cu un impact mult mai mare în toate planurile, de la cel demografic până la cel al securității naționale.

Migrația Elitelor

Într-un material sintetizat și publicat de Comisia Europeană⁸ asupra situației din spațiul fostului front sovietic după prăbușirea U.R.S.S., s-au expus problemele privind eventuala posibilitate de paralizie a țărilor afectate de aceste datorată migrației creierelor și racolării acestora de către alte state cu agende ascunse. S-a efectuat o analiză și evaluare a acestor temeri în zece țări din centrul și estul Europei (CEE) ajungându-se la o concluzie ce a confirmat că migrația creierelor din această zonă nu a afectat serios nici pe termen scurt și nici pe termen lung situația economică, socială sau de altă natură.

Această frică a apărut în momentul când s-a realizat că aspirațiile economice ale statelor (CEE) sunt diverse dacă nu chiar diferite față de realitatea economică. Desigur această mișcare a populației intelectuale motivată de lipsa suportului față de știință și tehnologie și fără un accent național pus pe prioritizarea acestora o mare majoritate a cercetătorilor, inginerilor, medicilor, au migrat fiind atrași de o mai bună remunerație și siguranță nu doar financiară cât și socială, stabilitate și confort. O problemă stringentă a țărilor din care s-a plecat a fost transferul cunoștințelor pe care le avea nenumărații experți din zona cercetării nucleare și militare. Anxietatea a fost conturată în mod special de țările de destinație a acestora și incapacitatea statelor de a opri acest transfer al informațiilor la nivel global.

⁸ Barbara Rhode, Gudrun Maass, *European Commission DG XII, Migration – European Integration and the Labour Force Brain-Drain*, 1997, <http://bookshop.europa.eu/en/surveying-the-brain-drain-from-eastern-europe-pbCG4397008/>

La nivel european cercetătorii din mediul științelor sociale au recunoscut nevoia țărilor afectate de aceste schimbări, și au reacționat în favoarea acestora pentru a le ajuta trecere prin această perioadă de tranziție de la fostul bloc comunist la alinierea democratică a Europei. Unul dintre reacțiile cercetătorilor a fost monitorizarea în proiectului BRAIN-DRAIN a persoanelor cu o mare capacitate informațională dobândită în țările sursă, prin analizarea în detaliu a detaliilor migrației acestora din: Bulgaria, Republica Cehă, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia și Slovenia. Proiectul a fost propus de Dr. Barbara Rhode, lansat în cadrul programului COST și condus de către Dr. Daniella Bobeva Centrul Bulgar pentru Studiarea Democrației. Cel mai interesant aspect al studiului a fost evidențiat de diversitatea disciplinară a cercetătorilor, aceștia venind nu doar din institute de cercetare diferite ce și din arii deloc interdisciplinare una altele precum: sociologie, geografie, economie, statistică, etc. În final a fost creat un raport bazat pe o analiză prosopografică amănunțită a vectorilor aleși ca fiind definitorii temei aprofundate: vârsta, motivația, satisfacția locului de muncă, ambiția, condițiile de muncă.

Conform rezultatelor obținute, s-a ajuns la concluzia că migrația internă a avut efecte negative, în măsura în care cercetătorii au intrat în zona de producție, mult mai bine plătită. Cu toate acestea, au existat beneficii. În spectrul social mai larg aceștia au ajutat la dezvoltarea noilor economii de piață. Un astfel de caz este numărul mare de matematicieni care activează actualmente în sectorul bancar și financiar.

În mod paradoxal, unele dintre consecințele migrației externe au fost creșterea valorii organizațiilor supraviețuitoare din țările sursă prin creșterea producției și multe alte beneficii din aria dezvoltării de capital sau cercetare. Dintre oamenii de știință care au migrat de regulă în organizațiile din vest, au păstrat contactele cu foștii lor colegi. Acest lucru a deschis canale de comunicare între cele două comunități științifice care nu existau anterior, sa dovedit a fi primii pași spre o cooperare științifică Est-Vestică. Acest lucru a fost întărit de tendința crescândă a acestor lucrători să se întoarcă acasă și să lucreze sub egida organizațiilor de la care au plecat, luând cu ei experiența de primă mână a metodelor occidentale și ideile. Principalul factor care influențează profund emigrația a fost motivul instabilității sociale și schimbările economice aduse de aceasta. Deschiderea frontierelor nu au reprezentat un punct de cotitură semnificativ. Cu toate că Slovenia și-a deschis granițele înainte de război, a cunoscut un val de migrație la începutul tranziției post conflict.

V. CONCLUZII

Experiența mondială ne arată că migrarea specialiștilor bine calificați poartă un caracter selectiv și cererea legată de aceste resurse pentru țări și regiuni este una limitată. Cererea pentru specialiști de pe piața mondială a muncii nu este determinată

exclusiv de nivelul de calificare, ci și de structura disciplinară. Cea mai mare cerere este pentru specialiștii din acele domenii care determină tendințele principale ale economiei contemporane, științei și tehnologiei- fizica, matematica, tehnica de calcul, biologia, chimia, medicina, cercetarea cosmică. La această cerere reacționează structura emigrației.

Federația Rusă a adoptat un pachet de legi care încurajează, pe de o parte, fenomenul migrației, dar și îl descurajează, în alte cazuri. În Strategia de Securitate din anul 2017 statul rus articulează asupra exodului resurselor umane calificate și care este văzut ca pe o amenințare adusă securității naționale. În mare parte, Rusia își propune să resusciteze natalitatea și să atragă forța calificată, dar ieftină, din spațiul exsovietic, vede un pericol diminuarea structurii demografice și însușirea forței de muncă din spațiul exsovietic de către UE.

Germania a devenit o destinație specială pentru statele din Europa Centrală și de Est, în special specialiștii calificați provin din Polonia și România.

Date privind migrația creierelor în și din sectorul informațional și cibernetic, sunt verificate și reverificate pentru a nu exista vreo umbră de îndoială sau de infirmare a acestui fenomen; informații cu referire la migrația creierelor din toată Europa răsăriteană spre orice altă zonă a Uniunii Europene sau spre alte țări cu potențial și capacitate de absorbție motivantă precum Statele Unite ale Americii (~22%), Marea Britanie (~11%), Germania (~10%), Franța (~9%), Japonia (~4-6%) și multe altele. Societatea Informațională și Societatea informatică au devenit părți componente dacă nu fundamentale ale Societății Cunoașterii cu o implicare semnificativă la procesul migraționist. Nu consider necesar în cazul de față să vin în atenția celor interesați de acest subiect, cu noțiunile de bază ale societății informatice. Aceste deprinderi și cunoștințe vin parcă natural în cazul Generației Y și deloc greu de deprins în cazul Generației X, asta datorită progresului tehnologic care pătrunde agresiv chiar în viețile individului din țările civilizate moderne.

Am observat și studiat această migrație ca fiind de două tipuri, primul ar fi marcat de o migrație a creierelor cu relocare geografică a acestora și al doilea tip fiind de o migrație a creierelor din punct de vedere strict al serviciilor fără a se face confuzia cu libera circulație a forței de muncă. Aici vorbim desigur de aspectele cele mai importante ale acestei migrații precum situația cifrei negre a criminalității ce apare în aceste cazuri (munca forțată, abuzuri, șantaj, încălcarea dreptului de proprietate intelectuală, furt, spionaj, etc.).

Desigur această migrație pe care eu o numesc nu una a creierelor ci una a talentelor are influență în trei planuri, primul plan ar fi cel teritorial, cel de-al doilea ar fi cel al autorității și cel de-al treilea ar fi cel al drepturilor.

Bibliografie

1. Salt J., *International Movement of highly skilled*, Paris, 1997, p.45. (<http://www.oecdilibrary.org/oecd/content/workingpaper/104411065061>);
2. *The Global Competition for Talent: Mobility of the Highly Skilled*, Paris, OECD, September 2008, pp.84–85 (www.oecd.org);
3. *Education at a Glance*, OECD, 2008, p.373 (<http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/41284038.pdf>);
4. *Atlas of Student Mobility*. Institute of International Education, USA, 2008, (<http://atlas.iienetwork.org/>);
5. Леденева Л.И. Студенты-соотечественники, обучающиеся в зарубежных университетах. 2008, p.5 (<http://www.fondedin.ru/redirectlink212.php>)
6. *International Migration Outlook: SOPEMI2007*, p.50 (<http://www.oecd.org/els/mig/internationalmigrationoutlook2007.htm>);
7. *The Global Competition for Talent: Mobility of the Highly Skilled*. Paris: OECD, September 2008, pp.68,169, (<http://www.oecd.org/els/mig/internationalmigrationoutlook2008.htm>)
8. Butcher D., *Global R&D Outlook. // Industry Market Trends*. March 31, 2009 (<http://news.thomasnet.com/IMT/archives/2009/03/global-research-and-development-outlook-forecast-2009-investment-spending-trends.html>);
9. Regets M., *Brain Circulation: The Complex National Effects of High-Skilled Migration*. // OECD Committee for Scientific and Technology Policy. Workshop on the International Mobility of Researches, Paris, March 28, 2007 (<http://www.oecd.org/science/sci-tech/workshopontheinternationalmobilityofresearchers28march2007.htm>);
10. Walker A. Recession moves migration patterns. // Economic report, BBC World Service, September 2009 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/8238527.stm>);
11. *The Global Competition for Talent: Mobility of the Highly Skilled*. Paris: OECD, September 2008, p.70 (<http://www.oecd.org/sti/inno/theglobalcompetitionfortalentmobilityofthehighlyskilled.htm>);
12. Eurostat, *How mobile are highly qualified human resources in science and technology?* // Statistics in Focus: Scienceand Technology, 75/2007 (<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f12ae33f-49a3-4575-b642-19166fdb8f88/language-en>);
13. Database on Immigrants in OECD and non OECD countries (*DIOC extended, Release 1.0 7/01/2010*) http://www.oecd.org/document/62/0_3343_en_2649_39023663_44273726_1_1_1_100.html
14. Ying W. Record number of students to travel abroad. // China daily, 2008, (https://www.chinadaily.com.cn/business/2008-01/17/content_6401992.htm);
15. Adepoju A., *Changing Configurations of Migration in Africa*. // *Migration Information Source*, Migration Policy Institute, September 2004, (<https://www.migrationpolicy.org/article/changing-configurations-migration-africa>);
16. Bach S., *International migration of healthworkers: labourandissues*, Geneva, Sectoral Activities Programme, International Labour Office, 2003, p.46, (<https://assets.aspeninstitute.org/content/uploads/files/content/images/Bach%20Health%20worker%20Migration%20WP.pdf>);
17. Cerna L., *Policies and practices of highly skilled migration in times of the economic crisis*. // International Labour Office, Social Protection Sector, International Migration Programme. Geneva, ILO, 2009, p.55, (http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_179666.pdf);

18. Doudeijns M., Dumont JC., *Immigration and labour shortages: evaluation of needs and limits of selection policies in the recruitment of foreign labour*. // Paper of OECD-EU conference on “*The Economic and Social Aspects of Migration*”. Brussels, 21–22 January 2003, p.31 (<http://www.oecd.org/dataoecd/13/59/15474016.pdf>);
19. Weizsäcker J., *Welcome to Europe: A European Blue Card Proposal*. // *Brain Drain or Brain Gain – a Global Dilemma*. Warsaw: Center for international relations, 2006, pp.13–32.
20. Internationaler Migrationsausblick: SOPEMI, 2009, (www.oecd.org); Chaloff J., Lemaitre G., *Managing Highly-Skilled Labour Migration: a Comparative Analysis of Migration Policies and Challenges in OECD countries*. // OECD Social, Employment and Migration Working Papers. Paris, 2009, pp.27,54 (<http://www.oecd.org/els/mig/46656535.pdf>);
21. McLaughlan G., Salt J., *Migration policies towards highly skilled foreign workers. Report to the home office*, London: Migration Research Unit, March 2002, p.155 (http://www.geog.ucl.ac.uk/research/research-centres/migration-research-unit/publications/pdfs/highly_skilled.pdf);

Business Intelligence, Data Safety and Cybersecurity

Sorin GURZĂU

Abstract

This paper aims to analyze the fit of data safety and cybersecurity part of business intelligence process in organizational sustainability and consequently the role of private sector in the national cyber security strategies in Europe. Despite the brutal conventional terrorist acts and the support of cyberspace in the planning of criminal actions, cyber attacks affected private companies in addition to governmental administrative and military institutions. The analysis of national cyber security strategies that are in force in five European countries (Romania, Estonia, France, Belgium and Germany) shows that Romania and Germany focus on establishing and advancing the role of public-private partnerships and the safe use of information and communication tactics by citizens, private organizations and authorities in the cyber environment. On the other hand, France targets the safety of the business environment and cyberspace sustainability. Specifically, the international cooperation and competence building are mentioned in strategies of Romania, Estonia, Germany and France. We conclude that the implementation of security mechanisms is based on communication between relevant stakeholders, with the aim of risk mitigation. In this regard, like in other European countries, the application of the rules in the domain of cyber security can only be achieved with the strategic cooperation between authorities, businesses and academia. Therefore, this framework should be included as priority in the national cyber security strategies with strong emphasis on public-private partnership recognizing the role of business intelligence in this process.

Keywords: *Business Intelligence, Cybersecurity, Strategy Public-Private Partnership, European Union*

Introduction

The top secret documents leaked by Edward Snowden in 2013 disclosed information related to Internet surveillance by the United States against various targets and unveiled the vulnerability of states in face of cyber security threats and strained international affairs. The use of information technology in economy, trade, civil society or military field created “crosscutting challenges” for policy-makers¹

¹ Jon R. Lindsay, *The Impact of China on Cybersecurity: Fiction and Friction*, “International Security”, vol.39(3), 2014/15, pp.7–47

in general. In parallel with real concerns regarding safety and fight against cyber threats in the private sector, state expertise plays an essential complementary role. Despite the brutal conventional terrorist acts and the support of cyberspace in the planning of criminal actions, cyber attacks affected private companies in addition to governmental, administrative and military institutions alike.

The private sector plays a well-defined and increasingly significant role in many countries, more than ever before, combining business strategy requirements with academic and economic positioning. The private sector's duty both regionally and globally and its priorities are to sustain the state and government institutions in an unrestricted and fairly open public-private partnership that provides the private sector experience to the public sector regulatory framework. Nevertheless, from the perspective of any sort of security threats, the vulnerabilities of the private sector present "bottlenecks" (such as limited funding for example) which could affect general security of the state as end-user of cybersecurity solutions. One of the major challenges faced is the enforcement of data protection in both, public and private sectors that is a crucial task to maintain the integrity of the state whilst allowing the private sector to advance its commercial agenda and solutions.

Factors in rapid transition, such as globalization, technological innovation, etc., have forced companies to reassess their business strategy. As a consequence, business intelligence plays an important role in supporting the strategic decision-making process² thus increasing competitiveness, and building an effective link between business strategies and information technology sector. Perceived as a response to the growing need for access to relevant information³, business intelligence systems (BIS) hold the potential to maximize information usage, therefore boosting the competitive market advantage⁴. By integrating and processing raw data from available sources, BIS provides users with information in various forms⁵.

This paper aims to analyze the fit of data safety and cyber security part of business intelligence process in organizational sustainability and consequently the role of private sector in the national cyber security strategies in Europe.

² Kamal Rouibah, Samia Ould-ali, *Puzzle: a Concept and Prototype for Linking Business Intelligence to Business Strategy*, "Journal of Strategic Information Systems", vol.11, 2002, pp.133–152

³ Ales Popovic, Ray Hackney, Pedro Simoes Coelho, Jurij Jaklič, *Towards Business Intelligence Systems Success: Effects of Maturity and Culture on Analytical Decision Making*, "Decision Support Systems", vol. 54, 2012, pp.729–739

⁴ Solomon Negash, Paul Gray, *Business Intelligence*, in: Burstein F., Holsapple C.W. (Eds.), "Handbook on Decision Support Systems" 2. Springer Berlin Heidelberg, 2008, pp.175–193

⁵ Ales Popovic, Ray Hackney, Pedro Simoes Coelho, Jurij Jaklič, *How Information-sharing Values Influence the Use of Information Systems: An Investigation in the Business Intelligence Systems Context*, "Journal of Strategic Information Systems", vol. 23(4), 2014, pp.270–283

Business intelligence as a fact

For any company, the quality and timeliness of business information is not just a matter of profit or loss, it can also tip the balance between survival and bankruptcy⁶. Business intelligence systems (BIS) combine operational data with analytical tools in order to present complex and competitive information to decision makers⁷. Business intelligence (BI) is defined as a response to current needs in terms of access to relevant information through intensive use of information technology (IT)⁸.

Historically speaking the meaning of actual BI has been developing in the last more than 40 years, from analytical software packages to executive information system, data warehouse technologies and online analytical processing⁹. The Internet appearance in US as a government weapon in the Cold War, and its further development (especially in early '90s) had a huge impact on analytical products which became web-based. Some authors have stated that modern "business intelligence" is not a technology, being described as a process of generating information from raw data by using a combination between hardware, tools, methods and databases¹⁰ and the information quality is the key driver of information use¹¹.

The business intelligence process refers to applying business intelligence techniques in relevant search and analytical mechanisms¹². In this context, business intelligence refers to technologies, applications and practices for the collection, integration, analysis and presentation of business information and rarely to the information itself. The business intelligence process is an ever-growing area becoming increasingly attractive to enterprises. Although the benefits of business intelligence are widely recognized,

⁶ Ahmad Khan Rafi, S.M.K. Quadri, *Business Intelligence: an Integrated Approach*, "Business Intelligence Journal", Vol.5 No.1, 2012, pp.64–70.

⁷ Negash, 2004 Solomon Negash, *Business Intelligence*, "Communications of the Association for Information Systems", Vol. 13, Article 15, 2004, Available at: <http://aisel.aisnet.org/cais/vol13/iss1/1>.

⁸ Maira Petrini, Marlei Pozzebon, *What Role is "Business Intelligence" Playing in Developing Countries? A Picture of Brazilian Companies*, in: Rahman, Hakikur (Eds.), *Data Mining Applications for Empowering Knowledge Societies, IGI Global*, (Chapter XIII), 2008, pp.237–257

⁹ Maira Petrini, Marlei Pozzebon, *Managing Sustainability with the Support of Bussines Intelligence: Integrating Socio-environmental Indicators and Organizational Context*, "Journal of Strategic Information System", 2009, pp.178–191.

¹⁰ Gary Alan Davis, Charles R. Woratschek, *Evaluating Business Intelligence / Business Analytics Software for Use in the Information Systems Curriculum*, "Proceedings of the Information Systems Educators Conference" ISSN: 2167–1435 Baltimore, Maryland USA v31n3037, 2014, available at <http://proc.isecon.org/2014/pdf/3037.pdf>.

¹¹ Ales Popovic, Ray Hackney, Pedro Simoes Coelho, Jurij Jaklič, *How Information-sharing Values Influence the Use of Information Systems: An Investigation in the Business Intelligence Systems Context*, "Journal of Strategic Information Systems", vol. 23(4), 2014, pp.270–283.

¹² Daniela Grigori, Fabio Casati, Malu Castellanos, Umeshwar Dayal, Mehmet Sayal, Ming-Chien Shan, *Business Process Intelligence*, "Computers in Industry", Volume 53, Issue 3, 2004, pp.321–343.

its application in practice is still experiencing technical, interpretive and pragmatic difficulties that must be resolved before the business intelligence process becomes the main tool in business administration¹³.

Defined as a “systematic process initiated by organizations in order to gather and analyze information about competitors and the firm’s general socio-political and economic environment”¹⁴, competitive intelligence aims to determine which actions of competitors might affect the organizational interest and secures optimal decision making for the benefit of the company¹⁵.

Business intelligence and competitive intelligence are complementary and create significant information and facilitates decision support needed to achieve the company’s overarching goals. Business Processes Management Systems (BPMS) are software platforms that support the definition, execution and follow-up of businesses. Proper analysis of BPMS executional connections can generate important knowledge and help organizations to improve the quality of the business processes and services provided to relevant stakeholders. For small and medium enterprises, the implementation of a well-executed business intelligence-driven approach leads to a gain in competitive advantage. Cyber space securitization and security becomes an absolute requirement in this context.

Sustainability, data safety, and cybersecurity

BI has an important role to play in helping organizations implement and monitor sustainable practices. The concepts of sustainability and corporate social responsibility (CSR) have been among the most important themes to emerge over the last decade at the global level. Although the concept of CSR historically precedes the emergence of the sustainability concept, the two are considered comparable concepts since both, nowadays, take into consideration environmental, social and economic dimensions¹⁶. CRS included business ethics, community investment, environmental protection, human rights and workplace conditions, among others.

¹³ Maria Castellanos, Ana Karla Alves de Medeiros, Jan Mendling, Barbara Weber, Ton A. J. M. M Weijters, *Business Process Intelligence*, cap. XXI in “Handbook of Research on Business Process Modeling”, (edited by Cardoso, Jorge and Will vad der Aals), “Information Science Reference”, Hershey, New York, 2009, pp.467–491.

¹⁴ Tanju Colakoglu *The Problematic Of Competitive Intelligence: How To Evaluate&Develop Competitive Intelligence?* “Procedia Social and Behavioral Sciences” vol. 24 (2011), pp 1615–1623.

¹⁵ Akram Jalal Karim *The value of Competitive Business Intelligence System (CBIS) to Stimulate Competitiveness in Global Market*” International Journal of Business and Social Science” Vol. 2 No. 19 [Special Issue – October 2011], pp.196–203.

¹⁶ Maira Petrini, Marlei Pozzebon, *Managing Sustainability with the Support of Bussines Intelligence: Integrating Socio-environmental Indicators and Organizational Context*, “Journal of Strategic Information System”, 2009, pp.178–191

Sustainability is a priority interest for many organizations related to the future of society. Popovic et al (2014) consider that the increasing importance of sustainability should be assessed in the context of globalization and privatization, to validate the efforts of modern companies to integrate sustainability in their business practice.¹⁷

Nowadays, the sustainability of business practices using business intelligence is increasingly based on sophisticated online operational systems and information technologies. Enforcing data protection inside companies and information sharing are fundamental to any cyber security strategy at any given level. That strategy is important for any public-private partnerships, in effect that will have a direct influence on national cyber security.

The national cyber security strategies at European level

“Distressing attacks on the Internet, disruptions due to physical phenomena, software and hardware failures, and human errors all affect the proper functioning of essential public services that run over public telecommunication networks”. This is mentioned in the German cyber security strategy¹⁸ which states that, *“The availability of cyberspace and the integrity, authenticity and confidentiality of data in cyberspace have become vital questions of the 21st century. Ensuring cyber security has thus turned into a central challenge for the state, business and society both at national and international level.”*¹⁹

The evolution of a modern world based on data/information, collection, tenure and sharing makes the cyber security to be increasingly considered as a top strategic national issue affecting all levels of society. The European Union Agency for Network and Information Security (ENISA) defines the national cyber security strategy (NCSS) as “a tool to improve the security and resilience of national infrastructures and services”²⁰. The NCSS defines national objectives and priorities to be achieved over a given period of time, and otherwise provides a framework for a nation’s strategic approach to cyber security.

ENISA was established in 2004 by Regulation (EC) No 460/2004 of the European Parliament and the Council. Regulation (EU) No 526/2013 1 of the European Parliament

¹⁷ Ales Popovic, Ray Hackney, Pedro Simoes Coelho, Jurij Jaklič, *How Information-sharing Values Influence the Use of Information Systems: An Investigation in the Business Intelligence Systems Context*, “Journal of Strategic Information Systems”, vol. 23(4), 2014, pp.270–283

¹⁸ Federal Ministry of the Interior (2011) Cyber Security for Germany. Available at www.bsi.bund.de/SharedDocs/Downloads/EN/BSI/Publications/CyberSecurity/Cyber_Security_Strategy_for_Germany.pdf?__blob=publicationFile. Accessed on March 4, 2017

¹⁹ ENISA National Cyber Security Strategies. *Setting the course for national efforts to strengthen security in cyberspace*. Available at <https://www.enisa.europa.eu/publications/cyber-security-strategies-paper>, 2012, Accessed on March 5, 2017.

²⁰ *Ibidem*, Accessed on March 5, 2017.

and of the Council of 21 May 2013 concerning the European Union Agency for Network and Information Security extended ENISA's mandate until 19 June 2020. ENISA is an EU agency created to advance the functioning and security of the EU market. ENISA is a centre of excellence for the European Member States and European institutions in network and information security, giving advice and recommendations and acting as a switchboard of information for good practices. Moreover, the agency facilitates contacts between the European institutions, Member States, private business and industry actors. ENISA's results are produced 'by the community, for the community'.

Out of the EU and ENISA's members, the present paper aims to provide analysis on Romania's NCSS²¹ along with the NCSS of Germany, France, Belgium and Estonia. This was considered relevant due of the following reasons:

- Germany and France are economic power states;
- Taking into account past terrorist attacks, countries such as Germany, France and Belgium withstood serious national security challenges;
- Estonia was the victim of the most brutal and extended cyberattack in the first decade of XXIst century. The *Estonian Information Society Strategy 2013* (Estonian Ministry of Economic Affairs and Communication, 2006) promotes the wide use of information and communication technology for the development of the society and economy. Enforced early 2007, this strategy transformed Estonia as one of the most developed nations in Europe regarding extended usage of information and communication technology in social and economic areas as well as the political arena. Few months later, Estonia was hit by a series of cyber attacks. At the time, an intensive and prolonged cyberattack was not registered before, nor predictable. The risk of massive cyberattacks was not taken into serious consideration in the strategy, as well as in other national policy documents at that time (e.g., the implementation plan of the Information Society Strategy for 2007–2008, Estonian Ministry of Economic Affairs and Communication, 2007), the *National Security Concept* of Estonia published in 2004 (Estonian Ministry of Defense, 2004) and the government's action plan in force at that time (Estonian Government, 2007) were no exception since these documents did not mention possible cyber threats or related actions.²²
- All the five countries are NATO members.

²¹ NATO Cooperative Cyber Defence Center of Excellence. *Cyber Security Strategy Documents*, Available at <https://ccdcoe.org/strategies-policies.html>, Accessed on February 25, 2017.

²² Christian Czosseck, Rain Ottis, Anna-Maria Talihärm, *Estonia After the 2007 Cyber Attacks: Legal, Strategic and Organisational Changes in Cyber Security*, "International Journal of Cyber Warfare and Terrorism" (IJCWT) 1(1), 2011, pp.24–34.

The assessment highlights the subsequent findings:

Estonia: the victim of a massive cyberattack at state level, Estonia was the first EU Member State that published an extensive NCSS in 2008. As a consequence of the 2007 severe cyberattack, in the content of its NCSS, Estonia clearly mentioned the necessity of a secure cyberspace in general and focuses on information systems based firstly on individual responsibility for safe use of information and communication technology instruments. In its vision on cyber security strategy, Estonia considers the raising of users' knowledge of cyber threats as a main tool in developing cyber security capabilities. According to this, the recommended measures have an entirely civilian characteristic and concentrate on regulation, education and cooperation between stakeholders.

France: France focuses on advanced capabilities and strengthening of information systems to block cyberspace threats, which could negatively affect the availability, integrity or confidentiality of data. France's NCSS approaches simultaneously two aspects: the technical importance related to the security of information systems and the fight against cyberattacks and the development of cyber-defense capabilities. The role of the state in cyberspace is to ensure France's freedom of expression as well as the security of its critical infrastructures in case of a major cyberattack (objective 1), to protect the digital lives of citizens and businesses and combat cyber criminality (objective 2), to ensure the education and training required for digital security (objective 3), to contribute to the development of an environment that is conducive to trust in digital technology (objective 4) and to promote cooperation between Member States of the European Union in a coordinated manner.

Germany: the main characteristic of Germany's NCSS is cyber attack prevention, but Germany focuses on offensive capabilities as well. Another important task relates to preventing the collapse of its IT sector, especially critical infrastructures. Critical infrastructures are "organizations or institutions with major importance for the public good, where its failure or damage would lead to major supply bottlenecks, considerable disturbance of public security or other dramatic consequences". In Germany the following areas have been identified as critical infrastructure: energy, information technology and telecommunication, transport, health, water, food, finance and insurance sector, state and administration, media and culture. The role and position of private sector in the NCSS of Germany is not stated, but it is not excluded. The precautionary attitude of the state presumes exploring and clarifying whether and where additional resources are needed to secure the IT system in the country, including basic security functions certified by the state and support of the small and medium enterprises.

Belgium: Belgium focuses in principal on preparedness, resilience and adequate response to cyber threats and attacks, protection and efficient functioning of critical

information infrastructure (similar to Germany and France), in addition to securing cyber space with respect for fundamental right and values.

Romania: Romanian National Cyber Security and Incident Response Team (CERT.RO) was established in June 2011 as a requirement of EU. In 2013, Romania included some main goals in the published NCSS in line with other EU members: expansion and implementation of the legislative framework in the field of cyber security; preparedness, flexibility and proper reaction to cyber threats, protection and efficient functioning of critical infrastructure and improving/quality assurance of IT and communication products and security standards. Other two main goals of crucial importance in the long-term relate to cyber security education and training, as well as prevention and early warning systems.

The analysis of national cyber security strategies that are in force in five European countries (Romania, Estonia, France, Belgium and Germany) shows that Romania and Germany focus on establishing and advancing the role of public-private partnerships and the safe use of information and communication tactics by citizens, private organizations and authorities in the cyber environment. On the other hand, France targets the safety of the business environment and cyberspace sustainability. Specifically, the international cooperation and competence building are mentioned in strategies of Romania, Estonia, Germany and France. The Estonian NCSS has a sub-goal to manage cyber threats in the public and private sectors, a part of the related activities including assessing information technology risks.

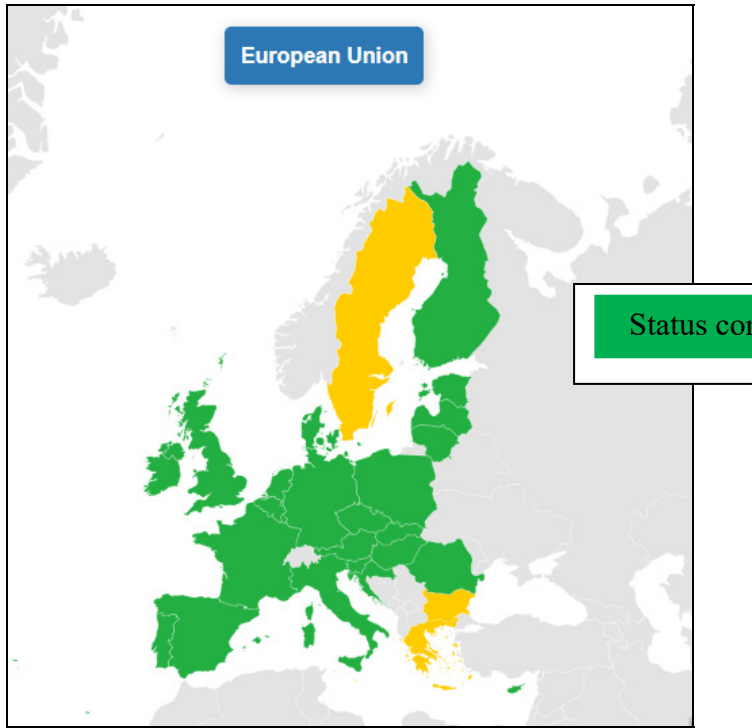
Romania – The main objectives of public–private cooperation is aimed at:

- exchange of information on threats, vulnerabilities and specific risks;
- development of capabilities for early warning and response to cyber incidents and attacks;
- development of joint exercises on cyberspace security;
- development of educational programs and research in this field;
- development of security culture;

What next?

On September 3, 2015 ENISA published the National Cyber Security Strategies global newsflash, an interactive map that illustrated the NCSS status of each member (see the figure below).

The 2015 ENISA's newsflash pointed out that the five analyzed countries completed and updated their NCSS (Romania and Germany – 2011; Belgium and Estonia – 2014 and France – 2014).

Source: www.enisa.europa.eu/topics/national-cyber-security-strategies/ncss-map.

NCSSs remain the subject of continuous development. In this regard, ENISA work programming Document 2017–2019²³ stated three objectives:

- Creating European solutions to enable EU industry
The role of ENISA is to guide experts towards security solutions that are adapted to the needs of the EU market.
- Using security to strengthen privacy
In addition to supporting EU industry, ENISA plays a unique role in supporting fundamental human rights through appropriate implementation of security techniques.
- Bridging public and private sectors
One of the key roles of ENISA is to stimulate an active dialogue on cybersecurity between the public and private sectors and to ensure that this dialogue results in concrete action plans and ultimately impact in the form of improved cybersecurity practices.

²³ ENISA. *ENISA Programming Document 2017–2019* available at <https://www.enisa.europa.eu/publications/corporate/enisa-programming-document-2017-2019>, 2017, Accessed on March 5, 2017

Conclusions

We conclude that the implementation of security mechanisms is based on communication between relevant stakeholders, with the aim of risk mitigation. In this regard, like in other European countries, the application of the rules in the domain of cyber security can only be achieved with the strategic cooperation between authorities, businesses and academia. Therefore, this framework should be included as priority in the national cyber security strategies with strong emphasis on public-private partnership recognizing the role of business intelligence in this process. That process may be completed through sharing of information, deployment of good practices (e.g. on incident reporting and handling) and through national exercises and pan-European exercises.

Our analysis shows that there is commitment at European level for an advanced framework and organizational support for data protection in the public-private partnerships, with the goal of business sustainability through business intelligence.

References

1. Castellanos M., Alves de Medeiros A K., Mendling J, Weber B, Weijters A. J.M.M. (2009) Business process intelligence, cap. XXI in Handbook of Research on Business Process Modeling, edited by Cardoso, Jorge and Will van der Aals, Information Science Reference, Hershey, New York, 2009 (467–491).
2. Çolakoglu T. (2011) The Problematic Of Competitive Intelligence: How To Evaluate& Develop Competitive Intelligence? “Procedia Social and Behavioral Sciences” vol. 24, 1615–1623.
3. Czosseck C, Ottis R and Talihärm A-M (2011) Estonia After the 2007 Cyber Attacks: Legal, Strategic and Organisational Changes in Cyber Security, International Journal of Cyber Warfare and Terrorism (IJCWT) 1(1), 24–34.
4. Davis GA, Woratschek CR (2014) Evaluating Business Intelligence/ Business Analytics Software for Use in the Information Systems Curriculum, Proceedings of the Information Systems Educators Conference ISSN: 2167–1435 Baltimore, Maryland USA v31n3037 available at <http://proc.isecon.org/2014/pdf/3037.pdf>.
5. ENISA (2012) National Cyber Security Strategies. Setting the course for national efforts to strengthen security in cyberspace. Available at <https://www.enisa.europa.eu/publications/cyber-security-strategies-paper> Accessed on March 5, 2017.
6. ENISA (2017) ENISA programming document 2017–2019 available at <https://www.enisa.europa.eu/publications/corporate/enisa-programming-document-2017–2019>. Accessed on March 5, 2017.
7. Federal Ministry of the Interior (2011) Cyber Security for Germany. Available at www.bsi.bund.de/SharedDocs/Downloads/EN/BSI/Publications/CyberSecurity/Cyber_Security_Strategy_for_Germany.pdf?__blob=publicationFile Accessed on March 4, 2017.
8. Grigori D, Casati F, Castellanos M, Dayal U, Sayal M, Shan M-C (2004) Business Process Intelligence Computers, Industry Volume 53, Issue 3, pp.321–343.

9. Akram Jalal Karim A. J (2011) The value of Competitive Business Intelligence System (CBIS) to Stimulate Competitiveness in Global Market” *International Journal of Business and Social Science*” Vol. 2 No. 19, pp.196–203.
10. Lindsay J. R. (2014/15) The Impact of China on Cybersecurity: Fiction and Friction, *International Security*, 39(3):pp.7–47.
11. NATO Cooperative Cyber Defence Center of Excellence. Cyber Security Strategy Documents. Available at <https://ccdcoc.org/strategies-policies.html>, Accessed on February 25, 2017.
12. Negash S (2004) “Business Intelligence”, *Communications of the Association for Information Systems*: Vol. 13, Article 15. Available at: <http://aisel.aisnet.org/cais/vol13/iss1/1>.
13. Negash, S., Gray, P. (2008). Business Intelligence, in: Burstein, F., Holsapple, C.W. (Eds.), *Handbook on Decision Support Systems 2*. Springer Berlin Heidelberg, pp.175–193.
14. Petrini, M., Pozzebon, M., (2008). What role is “Business Intelligence” playing in developing countries? A picture of Brazilian companies. In: Rahman, Hakikur (Eds.), *Data Mining Applications for Empowering Knowledge Societies*, IGI Global, pp.237–257 (Chapter XIII).
15. Petrini, M., Pozzebon, M., (2009) managing sustainability with de support of business intelligence: integrating socio-environmental indicators and organizational context, *Journal of Strategic Information System*, 18, pp.178–191.
16. Popovic, A., Hackney, R., Coelho, P.S., Jaklič, J. (2012) Towards business intelligence systems success: Effects of maturity and culture on analytical decision making. *Decision Support Systems* 54, pp.729–739.
17. Popovic A, Hackney R, Simoes Coelho P, Jaklic J (2014) How information-sharing values influence the use of information systems: An investigation in the business intelligence systems context, *Journal of Strategic Information Systems*, 23(4), pp.270–283.
18. Rafi AK, Quadri S.M.K (2012) Business intelligence: an integrated approach, *Business Intelligence Journal* Vol.5 No.1, pp.64–70.
19. Rouibah K and Ould-ali S (2002) Puzzle: a concept and prototype for linking business intelligence to business strategy, *Journal of Strategic Information Systems*, 11, pp.133–152.

Romania's Positioning in the GCC in the XXI Century

Ioana MĂGLAȘ

Abstract

Romania's relations with a number of players in the Gulf (Bahrain, Kuwait, Qatar, Oman, Saudi Arabia and the United Arab Emirates) highlights the regional importance of these countries and derived economic benefits. Since 1990, engagements with the Gulf monarchies were unquestionably fragmented. This research details the evolution of Romania's distinguished relationship with the Gulf Cooperation Council (GCC) countries, with the aim of examining the multi-faceted approach by gathering and assessing evidence from relevant bilateral agreements. This study provides insight into Romania's diplomatic stance in the GCC and offers a fresh analysis of those aspects of the region that have a bearing on the future advancement of these relations.

Findings

According to Romania's Ministry of Foreign Affairs the objective has been to develop economic and trade areas, high-level political contacts and attracting economic players from state owned or private enterprises. However, this study shows that the priority of consolidating bilateral ties needs to be complemented by comprehensive trade advancement solutions to solidify Romania's interests in the region. Furthermore, an important component of bilateral engagement that can provide a strategic edge for Romania is the ability to establish a prolific rapport with key decision-makers in the GCC countries. The aim should be to maintain and develop further this capacity as it could enable the advancement of bilateral relations with the member states.

Keywords: *Romania, Gulf Cooperation Council Countries (GCC), Regional Bilateral Agreements, International Trade & Cooperation, International Relations.*

Overview of the GCC member states: Addressing essential elements imperative for economic and political engagement

The cornerstone for the economic strength of the GCC region is constituted by the fact that they command the world's largest pool of proven oil reserves and one of the world's largest gas reserves. The territories of the GCC countries occupy most of the Arabian Peninsula with a combined area of 2,572,954 sq. km.¹ In addition to

¹ Central Intelligence Agency (CIA), "World Fact Book: Middle East," available at: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_mde.html (accessed on February 10, 2017).

its strategic location, which was and still is one of its greatest assets, the GCC countries demographic profile is marked by a distinctive multicultural character due to the influx of foreigners. Economic diversification and the need for skilled manpower further attracted a large foreign labour force with the proportion of expatriates reaching 88 to 89 percent in the United Arab Emirates and Qatar.² The member states have witnessed very fundamental changes during the past fifty years with the massive improvements in most social and economic indicators reflecting a transformation beyond all recognition.³

The rationale behind the GCC states desire to integrate their economies was influenced by the ambition to reach stability in face of the threat of depletion of the oil reserves and excessive reliance on a single commodity compounded by the prospect of an advanced and integrated industrial base. Their effort involved the adoption of the “GCC Free Trade Area” by signing the Unified Economic Agreement in November 1981 which came into effect in March 1983.⁴ In addition, military cooperation was implemented in 1982 as “Al Jazeera Shield” and the signing of the GCC Joint Defence Agreement in 2000.

Prior to the GCC free trade area, little complementarity existed among the six countries and persisted as an area of the world still ordinarily identified as tribal and profoundly nationalistic. An understanding of the complexities of the Gulf societies requires an examination of their tribal nature and backgrounds. Tribal society and mentality persists to date in the GCC countries, despite witnessing very fundamental changes during the past fifty years with the massive improvements in most social and economic indicators shaped by the momentous economic transformation.⁵ GCC states maintain strong family ties and heritage that is constantly advanced by these governments, allowing it to withstand social changes and influences. The geography and small national population (except for Saudi Arabia) also contributed to the citizens' continuation of the tribal traditions, for no other system may achieve the same standards of living people became accustomed to.

Islam's influence into tribal society remains fundamental and complementary, highlighting an additional ‘layer’ of complexity in connecting with the GCC. Dealing

² Qatar Ministry of Development Planning and Statistics, Census 2015 and UAE Federal Competitiveness and Statistics Authority in Gulf Research Center: GLMM “Gulf Labour Markets and Migration,” <http://gulfmigration.eu/gcc-total-population-percentage-nationals-foreign-nationals-gcc-countries-national-statistics-2010-2016-numbers/> (accessed on February 10, 2017).

³ Abdulla Abdulkhaleq ‘The Arab Gulf Moment’ in David Held and Kristian Ulrichsen (eds.) *The Transformation of the Gulf: Politics, Economics and the Global Order* (Routledge, Oxon, United Kingdom, 2012) pp.106–107.

⁴ Rouhollah K. Ramazani, *The Gulf Cooperation Council Record and Analysis* (The University Press of Virginia, Charlottesville, 1988), p.106.

⁵ Levon Melikian ‘Arab Socio-political Impact on Gulf Life Styles’ in *The Arab Gulf and the Arab World*, ed. B.R. Pridham, (Croom Helm, New York, 1988), pp.114–115.

with GCC nationals resembles dealing with an individual that remains attached to religion and deeply rooted in tradition and ‘ways of doing things’, while appears to have embraced modern society.⁶ The salient point is represented by the combination of these changes and prevailing contextual complexities ingrained in many local traditions and norms.

In order to understand the GCC countries, it is imperative to acknowledge and understand the roles of both Islam and tribal customs in shaping these countries. Muslims believe that God (Allah) revealed to the Prophet Muhammad the proper conduct of each individual, by a set of rules and guidelines governing every element of society.⁷ Islam does not recognise any separation between religious institutions and the state.⁸ The pillars are: the *shahada* (recitation that there is no God but Allah and Mohammed is his Prophet), daily prayer, fund contribution, fasting during the holy month of Ramadan (the ninth month of the Muslim calendar), and pilgrimage. The individual must pray in a defined manner each day at dawn, midday, mid-afternoon, sunset, and nightfall. Islam maintains a crucial role in the GCC society, for example, during Ramadan, some businesses close, Government entities operate shorter schedules and individuals spend most of the day worshipping God. Praying, fasting and abiding by duties, continue to reflect the role of the individual in GCC societies (for example, it is not uncommon for business discussions to be interrupted once the call for prayer is announced).

After Prophet Muhammad's death, leaders of the community chose caliphates to replace him. Ali ibn Abu Taleb was one of the caliphates, however a schism occurred with Muawiyah ibn Abu Sufiyan, another caliphate claiming the right to rule.⁹ That schism materialised with two branches in Islam: Shia (followers of Ali) and Sunnis (based on elected caliphate). The majority of GCC nationals are Sunnis, with Shias mainly present in Bahrain, Saudi Arabia and Oman.

During the eighteenth and nineteenth centuries, the Gulf States were surrounded by regional unrest: Al Said dynasty in Oman were expanding north, the Ottomans were expanding south from Iraq, as well as extended British influences. However, it is the Wahhabi movement (stemming on the teachings of Muhammad ibn Abd Al Wahhab) that presented the biggest impact and shaped the Gulf States to what they are today. Political Wahhabism found its roots in Saudi Arabia with Muhammad

⁶ Frauke Heard-Bey, *From Trucial States to United Arab Emirates* (Motivate Publishing, Dubai, 2004), pp.24–25, 162–163.

⁷ Reza Aslan, *No God but God: The Origins, Evolution and Future of Islam* (Random House, New York, 2006) pp.3–46.

⁸ *Ibidem*,

⁹ Lesley Hazleton, *After the Prophet: The Epic Story of the Shia–Sunni Split in Islam* (Doubleday, New York, 2009) p.17.

ibn Saud in 1744, presenting justifications for tribe invasions to spread Islam.¹⁰ Kuwait, Bahrain and Oman were targets of Wahhabisms creating internal discords in these countries. In Qatar, Wahhabism was embraced by the tribes, including Al Thani. In the United Arab Emirates, Wahhabism was embraced and advanced by the Qawasim tribes (Al Qasimi), with reservation from Al Nahyan in Abu Dhabi.

In addition to Islam, tribal fealties are essential to the mentality of Gulf nationals. The tribal nature of Gulf society presents its own complexities and challenges for businesses and entities. Despite the social advancements in the GCC countries, tribal roots prevail in the workplace, schools and institutions. People in the Gulf often attribute the structure of tribal alliances to either: the Qahtanis in the south of the peninsula (descended from Qahtan, one of Noah's sons) or the Adnanis in the North (descended from Adnan, one of Ismail's sons).

All of the GCC tribes trace their heritage to a particular 'ancestor' that forms the name of the tribe. As tribes expanded, they became divided into clans and then into households (group of families).¹¹ Each tribe had its own characteristics in terms of dress, customs and dialect. However, dialects became less relevant with the urbanisation process and customs were moulded based on Islam. In the tribe, an individual bases his or her sense of self-esteem on the honour of the tribe as a whole – therefore any decision made is weighed against individual and collective repercussions (saving face, dignity, pride, reputation). The tribe preserved its solidarity by restricting access to outsiders. In addition, collective leadership under *shura* or council led to the rise of an authoritative figure head leader making decisions in consultation with that council.¹²

Tribalism favours a 'patrilineal' succession line, spanning generations and valid until today. As a result of increased trade and resources certain tribes increased their authority over others, therefore the ruling families of the Gulf States can trace their control since 1800's. Another reason for the consolidation of power is the composition of the various consultative bodies advising the leader (consisting of family members) and the way Government officials are appointed based on tribal proximity and connections to the ruler therefore, helping to institutionalise the rule of that tribe over generations. Relations with the British and the discovery of oil continued that process and cemented this tradition. The existence of these ruling families in 2017 is a direct result of the ongoing Gulf tribalism in face of influx of Arab and non-Arab expats to these countries.

¹⁰ Robin Wright, *Sacred Rage: The Wrath of Militant Islam* (Touchstone, New York, 2001) pp.56 – 73.

¹¹ B.R Pridham, *The Arab Gulf and The Arab World* (Routledge, London, 2016) pp.43 – 48.

¹² Donald Hawley, *The Trucial States* (Allen and Unwin, London, 1970) pp.34 – 40.

Eleven families ruled the GCC countries (except Saudi Arabia) and emirates: Al Sabah in Kuwait, Al Kalifa in Bahrain, Al Thani in Qatar, Al Nahyan in Abu Dhabi, Al Nuaimi in Ajman, Al Sharqi in Fujayrah, Al Maktoum in Dubai, Al Qasimi in Ras Al Khaymah and Sharjah, Al Mualla in Umm Al Qaywayn and Al Said in Oman. These families' positions were a direct result of tribal society, reinforced by the British through treaties. Increased oil revenues did not change traditional tribal ideas about leadership, it rather cemented tribal relations with the head of the tribe responsible to provide to the extended clans through provision of products and services (such as building hospitals, schools and houses as income increased).

Among the member states of the Gulf Cooperation Council (GCC) such factors led to the formation of unique societies and government structures essentially based on the tribal model in which tribal connections are of paramount importance and the leadership must skillfully overcome the dynamics of tribally-based and politico-economic impediments to successful governance.

Figure 1. Map of Gulf Cooperation Council Member States (GCC)

Source: Department of Geography, College of Arts and Social Sciences,
Sultan Qaboos University, Muscat, Oman

Shifting dynamics between Romania and the Gulf Cooperation Council member states

The revival of Romania – GCC bilateral cooperation and trade talks is hardly surprising, yet, very interesting. The prevailing ties between Romania and the largest economic group in the Middle East region, the Gulf Cooperation Council (GCC) have been remarkable particularly on trade. Most recently, Romania and the

GCC countries have expressed optimism over building bilateral ties and achieving concurrence on the framework required for boosting trade and bilateral cooperation.¹³ In addition to increasing the flow of direct investments, United Arab Emirates (U.A.E), one of Romania's main trade partners among the GCC member states is particularly keen to explore collaborations on specific sectors such as tourism, education, agriculture, food security, cybersecurity – as evidenced by the direction of the Romanian Ministry of Economy Trade and Tourism.¹⁴

Traditional geo-strategic concerns continue to dominate the academic discussion however broader issues are on focus such as, economic development, population growth and health concerns.¹⁵ This trend is now evident as a foundation for the level of cooperation between states in the 21st century, beyond the traditional security sphere. Although security remains a priority for the GCC states, it is now seen as part of a complete framework of engagement rather than a standalone outcome in itself. Traditionally, these issues have been handled by the respective governments in a Needs/Demand model, looking at immediate and complementary necessities and requirements. Therefore, Romanian Government must consider the long-term implications and commitment for the GCC, as it translates into commercial opportunities for Romanian stakeholders with a long term strategic view.

**Table 1. Gulf Cooperation Council Countries (GCC).
Selected Economic Indicators, 2000–2018 (Percent of GDP)**

	Average 2010–2013	2014	2015	2016	Projections	
					2017	2018
Real GDP (<i>annual growth</i>)	5.0	3.3	3.8	2.0	0.9	2.5
<i>of which non-oil growth</i>	7.0	5.3	3.8	1.9	3.0	2.7
Current Account Balance	17.3	13.7	–2.6	–2.0	1.8	2.1
Overall Fiscal Balance	10.8	3.1	–9.4	–12.0	–6.5	–4.0
Inflation p.a. (<i>annual growth</i>)	2.8	2.6	2.5	2.9	3.5	4.6

Sources: National Authorities and IMF

¹³ Romanian Government, 'Prime Minister Victor Ponta will make a tour of the Arab states of the Persian Gulf' (Press Release, 29th April 2015) available at: <http://gov.ro/en/news/prime-minister-victor-ponta-will-make-a-tour-of-the-arab-states-of-the-persian-gulf> (accessed on February 8, 2017).

¹⁴ Ministry of Economy, Trade and Tourism, 'Attracting foreign investments in Romania, the export of products, works and services, as well as identifying opportunities for strategic partnerships' (Press Release, May 28th 2015) available at: http://www.minind.ro/presa_2015/mai/28_mai_comunicat_vizita_ministrului_Mihai_Tudose_in_Qatar_si_EAU.pdf (accessed on February 8, 2017).

¹⁵ Secretariat General of the Cooperation Council for the Arab States of the Gulf, 'The Revised Long Term Comprehensive Development Strategy for the GCC States (2010–2025)' (Report, Department of Economic Affairs and Industry, 2011) pp.12–14.

Although oil and gas revenues are still of paramount importance, the GCC countries have developed a diversified economic structure and became increasingly multifaceted in their trading relations. The recent development pattern which distinguishes alliances with these countries has shifted and reflects an increased interest in the Eastern European markets.¹⁶ Based on strategic considerations, Romania has significant potential to build on its existing legacy with the GCC states. Chief among its most powerful advantages are: membership in the European Union, Black Sea location which endows strategic links to growing economies in Asia, a dynamic workforce represented by young educated talent pools and also it stretches across a remarkably bountiful and fertile land.

The GCC states were, and still are, regarded highly valuable and of considerable interest for Romania's foreign policy¹⁷ however, there is a need to identify the reality of these relations as there are significant differences between the two regions in terms of geographic location, composition of the population and relevant cultural attitudes. Over the past decades, the GCC members have become increasingly sophisticated nevertheless, it is generally acknowledged that the ultimate strategic challenge in the twenty first century is imposed by various forces such as social and economic. Numerical projections of rising population, has prompted key directives by the member states to establish food security and advance other defined security cooperation and employment initiatives for nationals for economic prosperity. National employment platforms which include programs such as Emiratisation¹⁸ and Saudisation¹⁹ are key to the internal security of the GCC countries, increasing employment for the youth and limiting potential unemployment-related issues. As a result, the Romanian Government must look at engaging with the GCC while prioritising the region's concerns and offer a way for GCC Governments to see the value-add of Romania's solutions such as accessible education programs and corporate training.

Nevertheless, recent developments accentuate Romania's uniqueness and its growing interest in extending trade relations with the Arab Gulf Economies. Relations between Romania and the Gulf Cooperation Council countries have been hitherto a

¹⁶ Dominic Dudley, 'Looking beyond Africa for food', MEED, Middle East Business Intelligence, 17 February 2014, available at: <https://prod.meed.com/sectors/industry/looking-beyond-africa-for-food/3189466.article> (accessed on March 10, 2016).

¹⁷ Romanian Ministry of Foreign Affairs, Priorities of Romanian Diplomacy, available at: <https://www.mae.ro/en/node/2147> (accessed on February 10, 2017).

¹⁸ Ingo Forstenlechner, Mohamed T. Madia, Hassan M. Selima and Emilie J. Rutledgea, 'Emiratisation: determining the factors that influence the recruitment decisions of employers in the UAE' (2012) 23 *The International Journal of Human Resource Management* p.406.

¹⁹ Abdullah Alanezi, 'Workforce Localization Policies in Saudi Arabia: The Determinants of Successful Implementation in Multi-National Enterprises' (International Conference Paper, 2012, Brunel University London, Great Britain) p.958.

little explored topic in academic research. This examination will particularly look into the trends, levels and other aspects of trade and up to date bilateral relations with the GCC to shed a light on the Romania's willingness to enhance market penetration to this economic bloc. By employing the methodology of content analysis, possible cooperation approaches are studied from current joint agreements, bilateral engagement and development plans published by the GCC governments. This approach was chosen because it offers scope for an analysis of international interactions.

With the notable exception of the Gulf crisis of 1990–91, a watershed moment for the Romanian diplomacy and distinction in the Gulf region,²⁰ a no-less important consideration lays in the fact that during the 90s Romania's outlook and tactic in the Gulf region proved less active, with which it ceased to sustain and advance meaningful connections and rapport. Consequently, until some recent sporadic governmental level consultations, Romania's stance in the Gulf region may well be interpreted as fairly disengaged.

After 2008, the broadening of the relations with the GCC countries, to present a valuable strategic shift, started becoming more evident as highlighted by president Traian Basescu visiting Kuwait in both 2008 and 2011. In February 2011, the Romanian Head of State met with Emir of Kuwait, Sheik Sabah Al-Ahmad Al-Jaber Al-Sabah, showcasing the strength of the relationship between the two countries. Romanian leaders initiated renewed relations with the GCC countries with the view that they could be a counter-balance for close ties with the European Union. Both sides highlighted a mounting interest in the consolidation and further development of bilateral cooperation in fields of common interest, especially the economy. Talks focused on the analysis of developments in projects initiated during a previous official visit to Kuwait in 2008.²¹

The most important component of the GCC – Romanian relations stems not so much from the underlying forces and range of bilateral trade but from the investment aspect of the joint cooperation. Shortly after the visit, the Gulf Cooperation Council – Romania business forum on business opportunities in Central and South-East Europe was organised in Bucharest in March 2011. This initiative was part of Romania's strategy to provide direct Romanian presence in the GCC member states and to

²⁰ Romania held the Presidency of the UN Security Council in August 1990, and played an important role in the adoption of the UN Security Council's resolutions under which the territory of Kuwait was liberated.

²¹ Romanian National News Agency, Agerpres, 'The Arab States of the Gulf region a priority for Romania's Foreign Policy' available at: <https://125.agerpres.ro/english/2011/02/27/-president-basescu-the-arab-states-of-the-gulf-region-a-priority-for-romania-s-foreign-policy-10-23-25> (accessed on February 13, 2017).

attract investments from these countries. Also Minister Ariton's activity report from 2011 underscored that Romania was visibly keen to nurture close economic ties with Kuwait, Saudi Arabia and the U.A.E. and reiterated its solid commitment to advance talks also being invited to perform an official visit in the United Arab Emirates.²²

Perspectives on current approach and emerging opportunities to encourage collaboration

Romania has implemented a new approach to its international trade strategies by shifting from dependency on traditional exports markets to Middle East orientation, a potential market to tap in. Based on the existing 2015 available data, the combined trade figure with the GCC member states reached USD911, 09 million. The aim now is to increase the trade relations with the Arab Gulf markets and strengthen the existing ties. A large share of trade in the GCC relates to defense sector creating smaller-scale exports opportunities for companies that supply immediate equipment and entities looking for long term strategic involvement.

Over the past decade, GCC increased spending on advanced commercial aircraft and military equipment and are expected to undertake multi-billion dollar defense modernization programs, aimed at equipping militaries with sophisticated weaponry.²³ Saudi Arabia is looking to reach 50 percent target of military equipment manufacturing in – country by 2030, similarly the United Arab Emirates are already promoting the national defense manufacturing industry through the likes of Tawazun and Emirates Defense Industry Cooperation.²⁴

Military spending in the Gulf Cooperation Council (GCC) countries is expected to grow 2.6% annually to reach USD167 Billion per annum by 2025, principally driven by the United Arab Emirates (fourth largest military importer) and Saudi Arabia (seventh biggest military spender).²⁵ Both Saudi Arabia, and its smaller neighbour the UAE are engaged in significant military operations in the Arabian Peninsula (Yemen), potentially further afield. Military personnel expenditure will remain predominant, accounting for more than one-third of the annual defence budgets, followed by operations and maintenance.

²² Ministry for Economy, Trade, Industry and the Business Environment (Activity Report, 2011) available at: http://www.minind.ro/raport_activ_ministru/Raport_Ministru_Ion_Ariton_2011.pdf (accessed on February 8, 2017) p.10.

²³ Deloitte, 2017 'Global aerospace and defense sector outlook. Growth prospects remain upbeat' (Report, January 2017) p.17.

²⁴ USA International Trade Administration, 'Defense Markets Report. Regional and Country Case Study – Middle East' (Department of Commerce, 2016) pp.2–3.

²⁵ Frost & Sullivan, Arabian Peninsula – Defence Markets Overview (Report, 2016)

Military industry decision-making in the GCC is driven within a strategic landscape of wars and conflicts such as threats from the nuclear deal with Iran signed in 2015 that has been viewed negatively by the GCC. Despite increased capital investments, reforms and partnerships, fundamental steps are required for educating and training high skilled workers with the UAE and Saudi Arabia creating opportunities to developing civilian and military industries in tandem. Opportunities for trade, skills transfer and local manufacturing partnerships exist for Romanian entities and exporters with expertise in training, technology, cybersecurity and equipment.

There are two main drivers for the substantial increase in defensive capability across the GCC, that is, national security and revenue diversification. As national security concerns and regional conflict continue to drive the UAE's defence spending, this is expected to reach USD30.4 Billion by 2025 compared to USD19 Billion in 2016.²⁶ The Army constitutes 70% of the UAE armed forces, Presidential Guard (elite unit) 19% and Air Force and Navy at 7% and 4% respectively. 50% of the defence budget is allocated for personnel, 25% for equipment and 20% on Overhaul and Maintenance.²⁷ The threats from Iran and fighting alongside the Saudi Arabian-led coalition in Yemen and Syria, encouraged the UAE to embark on large procurement projects, especially on acquisition of air and naval equipment, as well as missile defence systems in order to check Iran's power-projection capabilities at bay. Beyond the Iranian threats, the UAE is also working on contesting Saudi Arabia's military dominance of the GCC – nevertheless, the two countries are close allied despite a minor border issue. United Arab Emirates is also concerned with the growth of maritime piracy, spreading from the Gulf of Aden – a significant threat to shipping from the Arabian Gulf.

Recently, the UAE focused on imports of equipment required immediately on the battlefield such as tactical equipment (missiles, bombs), armoured trucks and antitank weapons. Major requirements for the UAE include high-tech naval, air power and surveillance, missile products and systems. The UAE Airforce usually received the largest share of total defence procurement with land forces second, followed by Special Operations and Navy. Border control, cyber capabilities and modernisation of telecommunication and Command and Control Centres is expanding rapidly for the protection of key infrastructure such as water desalination plants, oil and gas platforms, pipelines and the Barakah nuclear site.

Revenue diversification from oil resources remains a priority for the United Arab Emirates (UAE) as part of the *UAE National Vision 2021* and *Abu Dhabi*

²⁶ IHS Jane's Defence: United Arab Emirates overview (Report, 2016)

²⁷ Frost & Sullivan, Arabian Peninsula – Defence Markets Overview (Report, 2016)

Economic Vision 2030. An indigenous defence industry is seen as one of the pillars of that diversification, emphasising the creation of local employment. The UAE is placing a strong emphasis on increasing and sustaining combat-readiness levels, whilst integrating new platforms.

The UAE has initiated strong incentives through offset regulations to develop and maintain a domestic industrial base in aerospace and defence sectors. As a result of international partnerships, local manufacturers and suppliers started gaining market share and exporting products and services. Subsidiaries of Tawazun Holding Company and other state owned entities are leading the defence industry in the UAE, and are the most advanced across the GCC region in terms of research and manufacturing.

In order to tap into these opportunities, government support is essential. Romanian Ministry of Foreign Affairs substantiates the international engagement with the GCC member states as dynamic, materialized through reciprocal high level visits, various agreements bound for trade support and reinforcement. Additionally, joint institutions, ministerial commissions and parliamentary friendship groups were formed to strengthen the relationship and act as a catalyst for political and economic advancement. However, these Government initiatives and opportunities that can be accessed need to be assessed within the framework and definition of cooperation. Similarly, what constitutes the arena and tools of cooperation between Romania and the GCC might be different from the traditional apparatus between Romania and EU member states.

According to Robert Keohane, cooperation between states occurs when each state adjusts its behaviour vis-à-vis the other state through relevant internal and international policies coordination.²⁸ Thomas Shelling advises that cooperation may be either imposed (assuming a stronger party), reached through negotiation or naturally occurring without the need for official communication.²⁹ However, what allows cooperation between Romania and GCC to flourish and achieve its full potential is based on each state analysis whether it believes it can interact indefinitely with the other state. From that perspective, the relationships between Romania and the GCC states were at different stages not formalised under agreements, rather a product of years of collaboration. However, when bilateral agreements were recognised, they consolidated the relationship and provided these states with a defined approach to increase collaboration.

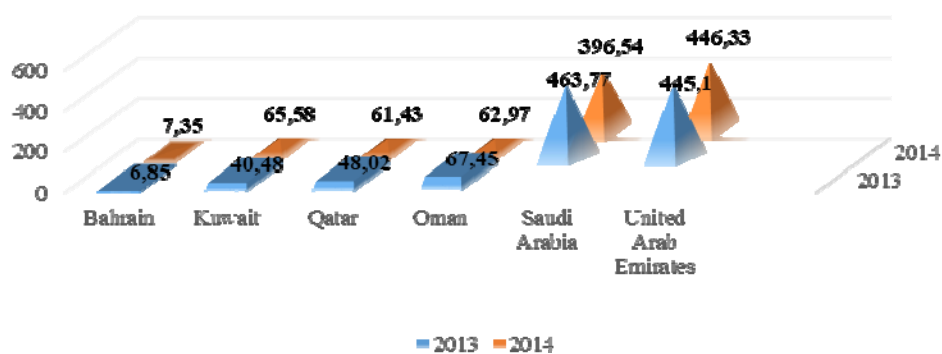
²⁸ Helen Milner, 'International Theories of Cooperation between Nations' (1992) 44 *World Politics* p.466.

²⁹ Thomas Schelling, *Strategy of Conflict* (Harvard University Press, Cambridge, United Kingdom, 1960) p.144.

Preconditions to be put in place for more successful RO-GCC relations

Overall the preconditions to be put in place for more successful RO-GCC relations essentially may be related to the following:

- (1) Romania and the GCC enjoy a strong trade relation based on the data provided however, such trade data may lead governments to become complacent in their engagement which would have negative consequences if not planned ahead.
- (2) The notion of security and trade in the GCC shifted from their immediate requirements to long term approach (food security, cybersecurity and healthcare) and planning as a consequence Romania's own engagement in the GCC has to reflect this new paradigm.
- (3) Therefore, there are some limitations in both GCC and Romania at the implementation level – bureaucracy, lack/mismatch of resources.
- (4) Cooperation has to merge the existing trade framework (has to improve) and the notion of security partnership based on Romania's capabilities and most importantly based on Romania's perception in the GCC.
- (5) Bilateral agreements, trade engagement, bilateral visits and the planning/ implementation of a cooperation framework are all combined and require mutually exhaustive solutions to succeed.

**Figure 2. Total Trade Volume
between Romania and GCC Member States (in millions US \$)**

Source: Romanian Ministry of Foreign Affairs

Romania and the United Arab Emirates: bilateral engagement built on trade

Direct contacts between Romania and United Arab Emirates date back to 1974. It is only since 1989, however, one can speak of closer relations between the two countries when full diplomatic relations were established. Romanian-Emirati political contacts were inaugurated by Petre Roman, the Romanian Prime Minister in May 1991 during his UAE visit.³⁰ The first bilateral dialogue and visit by Ion Iliescu, the Romanian Head of State took place in 1993 and later in 2002. Subsequently, in the bilateral dialogue the ongoing relationship was discussed with views of further development. Warm and friendly relations have characterised the bilateral relations between the two countries and the scope of cooperation has always been trade. The import/export total reached USD \$314, 73 million in 2015 (data until 30 November 2015)³¹ with the Chamber of Commerce playing an important part in accelerating the bilateral trade contacts between the two countries. Despite geographical distance, as well as cultural differences, the bilateral relations developed smoothly for the past 28 years. Since 1991, numerous official visits were conducted and, in September 2012 political and diplomatic consultations took place between Mr Dan Petre, Secretary of State, and Dr. Anwar Gargash, the U.A.E. Minister of State for Foreign Affairs.³² Following the political and diplomatic exchanges the relationship was further cemented with the Romanian Prime Minister Victor Ponta's visit in Abu Dhabi in 2015.

On this occasion, at the beginning of 2015, a special Romanian envoy visited several Arab countries namely Saudi Arabia, Qatar, United Arab Emirates and Kuwait. The chain of visits by the Romanian PM Ponta in May 2015 came at a time where the two sides aspired to reinforce ties and consolidate channels of communication and cooperation. In the diplomatic sphere, Ponta emphasised taking unilateral initiatives which implied particularly building alongside US partnership capabilities. Ponta's visit to Kuwait was the first of its kind since 2003, in the U.A.E. since 1991, and for the first time in Qatar and Saudi Arabia.³³ This official visit also carried

³⁰ Romanian Ministry of Foreign Affairs, Bilateral Relations with United Arab Emirates (Department of Middle East and North Africa, Bucharest, February 2016) available at: <https://www.mae.ro/bilateral-relations/1862#793> (accessed January 20, 2017).

³¹ *Ibidem*,

³² Embassy of Romania in the United Arab Emirates, Bilateral Political Relations (2012), available at: <http://abudhabi.mae.ro/en/node/776>, (accessed 20 January 2017).

³³ Romanian Government, 'Prime Minister Victor Ponta will make a tour of the Arab states of the Persian Gulf' (Press Release, 29th April 2015) available at: <http://gov.ro/en/news/prime-minister-victor-ponta-will-make-a-tour-of-the-arab-states-of-the-persian-gulf> (accessed on February 8, 2017).

symbolic significance beyond what observers thought yet again will show interest in encouraging a robust network of regional relations and opportunities to improve Romanian Arab relations. According to his interview in 2015, the required course of action should be focused, independent and constructive, and the economic interests of the country have priority.³⁴ Following the prime minister's visit and with the scope of advancing the openings made by delegation at the beginning of May, Mihai Tudose, Minister of Economy, Trade and Tourism at the time, also performed at the end of May 2015, a visit to Qatar and United Arab Emirates aimed to develop and progress a comprehensive action plan together with integrated contractual solutions for stakeholders, including those in the private business environment.³⁵

Romanian Ministry of Foreign Affairs sought to mark a new character of relations between Romania and the Arab Gulf States and proposed a transformation of foreign policy, one based on practical considerations after the prime minister's visit. These visits, although not effective if completed as a standalone activity, do show respect towards the hosting nations in the GCC, highlighting an important aspect of people to people engagement that cannot be mimicked and that resonates clearly with the GCC states that place strong emphasis on relationship building for cultural reasons. For Romania to be successful in its positioning in the GCC, these visits must be increased and held in consultation with Romanian stakeholders and industry to understand the trends shaping markets in the region. In addition, these visits must be followed up and capitalised as an opportunity to showcase Romania to the GCC as a strong partner that offers not only prospects for food security or cybersecurity but cooperation in the 21st century.

In addition to the official high level visits, technical engagements must also complement these efforts and this has been substantiated by targeted joint commissions such as the intergovernmental Joint Commission for Economic and Technical-Scientific Cooperation (chaired by the respective Ministry of Economy of each country), which held the first two sessions in 1992 in Bucharest and in May 2000 in Abu Dhabi. Unfortunately, the Commission's work was only resumed after fourteen years in 2014 following the second meeting.³⁶ With reference to the latest UAE-

³⁴ Romanian National News Agency Agerpres, 'Interview PM Ponta: Opposition is currently nil, no match for Government' (News Article, 4 May 2015) available at <http://www.agerpres.ro/english/2015/05/04/interview-pm-ponta-opposition-is-currently-nil-no-match-for-government-17-59-02> (accessed on 8 February 2017).

³⁵ Romanian Ministry of Economy, Trade and Tourism, 'Attracting foreign investments in Romania, the export of products, works and services, as well as identifying opportunities for strategic partnerships' (Press Release, 28 May 2015) available at http://www.minind.ro/presa_2015/mai/28_mai_comunicat_vizita_ministrului_Mihai_Tudose_in_Qatar_si_EAU.pdf (accessed 10 February 2017).

³⁶ Embassy of Romania in the United Arab Emirates, *Bilateral Political Relations* (2012), available at: <http://abudhabi.mae.ro/en/node/776>, (accessed 20 January 2017).

Romania Joint Economic Commission that was held in Bucharest 3–4 June 2014 both sides agreed to enhance the current legal framework governing their economic relations and update it to the current international context. According to the UAE Ministry of Economy,³⁷ through their Ministry of Foreign Affairs they received on 15th on April 2015 a Romanian draft of the Protocol amending the 1993 Agreement. On 27th May 2015 the Ministry of Economy officially sent to Ministry of Foreign Affairs a UAE counter proposal that incorporates their modifications to the Romanian proposal. They did not receive any feedback back as of February 2017. According to the Romanian Ministry of Foreign Affairs, one Memorandum of Understanding (Higher Education and Research 2015–2020) and two agreements (visa for diplomats and double taxation) were signed in May 2015.³⁸

In 2014, trade between Romania and the UAE remained relatively constant compared to 2013. In the first 11 months of 2015, trade volume has decreased by 21% over the same period last year and imports declined by 62 % – highlighting the economic challenges faced by the UAE.

Romania and the State of Kuwait: opportunities for investment attraction

This paper will consider an insight into the relationship between Kuwait and Romania in order to show the practical implications of official visits between Romania and the region. Most recent visits took place in 2008 and 2011 by Traian Basescu the Romanian President. At the prime minister level, the engagement has been limited with only two visits by the relative prime ministers in Romania in 1991 and 2006, and in Kuwait by Adrian Nastase in 2003 and Victor Ponta in 2015. As a result, there has to be additional focus for both current officials to promote consistent interest under a defined and targeted framework to obtain tangible outcomes. Despite the limited engagement at the PM level, ministerial visits and parliamentary dialog continued and the parties exchanged priorities accordingly.

In accordance with the Treaty of Accession to the European Union, Article 6, paragraph 4, Romania was bound to apply the provisions of agreements concluded by the European Union with other countries. Therefore, the Agreement for the promotion and reciprocal protection of investments between Romania and Kuwait (signed on 21 May 1991) was no longer in force pursuant to Article 11 of the

³⁷ UAE Ministry of Economy, Bilateral Relations with Romania (Department of Foreign Trade and Industry, March 2016, Abu Dhabi, United Arab Emirates).

³⁸ Embassy of Romania in the United Arab Emirates, Bilateral Political Relations (2012), available at: <http://abudhabi.mae.ro/en/node/776>, (accessed 20 January 2017).

Agreement. Talks were held between Kuwait³⁹ and Romania in relation to the matter on 22–23 May 2006. In addition, the Agreement on Economic Cooperation between the two countries (signed on 25 October 1999) remained in force and both parties agree on a review of the terms of the Agreement, with Kuwait currently awaiting a proposal from Romania to update the Agreement. All relevant amendments to the Agreements are pending signing and implementation.

One area of cooperation that hasn't been explored to its full potential is Defense. The Ministry of National Defense of Romania has proposed signing an intergovernmental agreement on cooperation in the military field in September 2005. However, there has been no action taken from either side in relation to the cooperation agreement – that has not even been signed yet.⁴⁰ This represents one avenue that can be conducive to greater economic interactions in the future given that the region has been going through procurement regulations' changes focusing on developing the national defense industries and as a result, the Romanian Government and companies have to adapt to new regulations and requirements for conducting business in the region and have to remain flexible and up to date on programs highlighting the role of defense representatives and the Romanian Ministry of Defense in advancing Romanian defense industry capabilities and exports.

According to the Romanian Ministry of Foreign Affairs, more recently in May 2015, three agreements and a Memorandum of Understanding on health cooperation were signed. Also, a Joint Committee was established under the provisions of the Commercial Agreement (21 May 1991 and no longer in force), which has convened in two sessions so far – one in Kuwait (20–23 November 1994) and the second in Bucharest (12–14 October 1998) as per Article 9 of the Agreement and the Committee convened to meet in either country when required. Currently, as a result of Kuwait's reassessment of its relations with EU member states, is considering restarting the dialogue with Romania through the relevant committee.

Trade data underscores a new reality in bilateral trade relations between the Kuwait and Romania. Overall, trade with Kuwait increased from \$47.3 million in 2006 to \$76.21 million in 2015. The trade figures in dollar amounts declined sharply in 2009 and 2010, but has consistently surged over time, even throughout the U.S. – originated global credit crisis of 2007–2009. In 2014, the structure of main products exported included: wood and wooden products, metal products, optical products, chemicals, plastics and rubber, food, wood and articles of wood, fabrics and textiles, automobiles. In addition, a number of Romanian companies were actively involved

³⁹ Embassy of Romania in Kuwait, *Bilateral Economic Relations* (2014) available at: <http://kuweit.mae.ro/node/168#null> (accessed 28 March 2016).

⁴⁰ *Ibidem*,

in the Kuwaiti market in 2014 and secured commercial outcomes. Similarly, Kuwaiti investors engaged with the Romanian market and are considering investment opportunities. According to the Romanian Embassy in Kuwait,⁴¹ the nature of Romania's imports from Kuwait are infrequent, time-bound with no long-term business opportunities. In addition, the imported products were classified as re-exports from Kuwait, limiting exposure of Kuwaiti products to the Romanian market.

Romania and the Kingdom of Saudi Arabia: established economic connections

Although the relations have evolved steadily over the past two decades, economic interests are still the driving force behind the expansion of the Romania – Saudi Arabia relationship. There are eight bilateral agreements between the two countries, resulting in advancement of the relationship as a tool for increasing trade. Romanian – Saudi relation were not confined to political accord and economic cooperation but in many areas included prospects for collaboration and friendship since 1989 when the two countries have consistently engaged in friendly diplomatic contacts. Diplomatic engagement between the two nations occurred in 1999, when Romanian Prime Minister Radu Vasile received a Saudi envoy, headed by Shaikh Muhammad bin Ibrahim bin Uthman bin Jubayr. The meeting culminated with Jubayr proposing the development of an agreement for trade, economic, technical, cultural and sports cooperation, particularly cooperation in the oil sector. Following the proposal, an agreement on cooperation in economic, trade, investment, scientific-technical, cultural, sports and youth, was signed in June 2002.

In the month of May 2000, the president of the Romanian Senate, Mircea Ionescu Quintus visited Saudi Arabia to promote an agenda of economic cooperation and discussed areas of greater development between the two countries with Shaykh Muhammad Bin Ibrahim al-Jubayr. During the same year, Romania's Foreign Affairs State Secretary Mihai Răzvan Ungureanu met with Saudi Arabia's First Deputy Foreign Minister Nizar Bin Obaid Madani followed by a meeting between King Fahd Bin Abd-al-Aziz and Romania's deputy premier and foreign minister Petre Roman. To strengthen the bonds of relations between the two countries, in March 2003, Chairman of the Romanian Chamber of Commerce and Industry George Cojocaru and vice-chairman of Saudi Arabia's Riyadh Chamber of Commerce and Industry Abdul Aziz al-Athel signed a memorandum of understanding on the setting up of the bilateral Romanian-Saudi Economic Council which launched an important stage in the development of Saudi-Romanian economic exchanges.

⁴¹ *Ibidem*,

On the ground, more tangible results and progress on trade and investment was recorded only starting from 2006. This year was also marked by important visits and contacts most notably, the visit of the Minister of Commerce & Industry of Saudi Arabia, Dr. Hashim Abdullah Yamani, during which he restated the leaderships' commitment to implement programs of joint cooperation and stressed the importance of promoting bilateral economic ties. The visit was followed by a Romanian economic mission to Saudi Arabia and Bahrain in November 2007 aimed at exploring investment opportunities and further establishing bilateral projects.⁴² In April 2015, the ex-Prime Minister of Romania met with King Salman Bin Abdul Aziz Al Saud in Riyadh.⁴³ The Romanian delegation attended several meetings and concluded a series of negotiations for commercial outcomes.

In 2014, total trade between the two countries fell by 14% over the previous year. In the first 11 months of 2015 the trade increased by 14% over the same period last year, highlighting a growing trend between the two parties. The main Romanian products exported to Saudi Arabia are: wood and wood products, metal products, marble, paper and cardboard, light bulbs, electric motors, cables, fertilizer, textiles, garments, food, live animals, tires, electricity meters, equipment and accessories oil, industrial boilers. Imports from Saudi Arabia consisted of mineral oils, sulphur, chemicals, furniture, carpets and dates.⁴⁴

Romania and the State of Qatar: growing health and education links

Romania–Qatar relations were established in 1990 and are based on mutual respect and common interests in all areas. A historical perspective of the rapid progress of the relations between the two countries we find that Romanian officials visited Qatar in October 1999, February 2006 and November 2011 and Qatari officials visited Romania in 2002 and 2008. The Prime Minister of Romania Victor Ponta visited Qatar in May 2015, part of his GCC tour and held several ministerial dialogues with the Economy Minister, Minister of Health and Minister of Education. In addition, several Romanian officials previously met with their respective Qatari counterparts, including with the Prime Minister's National Security Affairs advisor

⁴² USA International Business Publications, *US-Saudi Arabia Diplomatic and Political Cooperation Voll. Strategic Information and Developments* (Washington DC, 2013).

⁴³ Ghazanfar Ali Khan, 'King, Romanian PM discuss regional security, terrorism' (Arab News, Riyadh, 1 May 2015) available at: <http://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/740361> (accessed 2 March 2017).

⁴⁴ Romanian Ministry of Foreign Affairs, *Bilateral Relations with the Kingdom of Saudi Arabia* (Department of Middle East and North Africa, Bucharest, February 2016) available at <https://www.mae.ro/bilateral-relations/1814#785> (accessed January 20, 2017).

in 2014, the Minister for Business (2012), Secretary of State Ministry of Agriculture and Rural Development (2011), president of the National Agency of Natural resources (2011), Chief of General Staff of the Romanian Army (2008), delegation from the Ministry of Culture (2007), Minister of Economy and Trade together with a delegation of businessmen (2004), and the Minister of Transport and Public Works (1990).

More recently, representatives from both countries met on the side-lines of international meetings and exchanged views on international and regional issues of common concern: Foreign Ministers – May 2015 (Council of the EU – GCC, Qatar), in February 2013 (the Munich Security Conference, Germany) and June 2013 (EU – GCC Council, Bahrain).⁴⁵ Bilateral trade between the countries outlined an ascending trend, though in the first 11 months of 2015 the trade figure remained relatively constant over the same period last year. Romanian exports reveal a relative dominance of food, furniture, clothing, textiles, tires, chemicals, materials and plastic products, machinery and industrial equipment. Imports from Qatar include oil and petrochemicals.⁴⁶ The existence of 16 bilateral agreements between Romania and Qatar focusing on health and education which provide the required foundation to consolidate the relationship and further create a framework and an entry point to the Gulf region for Romanian products.

Romania and the Kingdom of Bahrain: modest opportunities with room for growth

Diplomatic relations with the Kingdom of Bahrain were established in 1991. The President of the Consultative Council (Parliament of Bahrain) Dr Al Mousawi visited Romania at the invitation of President of the Senate Nicolae Vacaroiu, in September 2004. The purpose of the visit was to advance the bilateral relations between both countries. Four years after that visit, the Romanian Minister of Commerce concluded a visit to Bahrain and was received by the Prime Minister of the Kingdom of Bahrain. The Romanian Foreign Minister held talks with his Bahraini counterpart in New York in the fall of 1990, during the UN General Assembly session. In the first 11 months of 2015 the trade between Romania and Bahrain fell by 50% over the same period last year – reflecting the economic situation in Bahrain. Exports to Bahrain included: iron and steel products, wood products, paper and cardboard,

⁴⁵ Romanian Ministry of Foreign Affairs, Bilateral Relations with the State of Qatar (Department of Middle East and North Africa, Bucharest, February 2016) available at: <https://www.mae.ro/bilateral-relations/1785> (accessed January 20, 2017).

⁴⁶ *Ibidem*,

electrical appliances, miscellaneous household items. Imports from Bahrain include: glassware, textiles, chemical products, various decoration items.⁴⁷

Romania and the Sultanate of Oman: advancing economic links

Romania established diplomatic relations with the Sultanate of Oman 1974. The official interaction between the two countries include a visit by the Omani Foreign Minister (January 1983) and State Secretary (October 2010) in relation to political consultations. Similarly visits from Romanian officials to the Sultanate of Oman included a visit by the Secretary of State (April 2009) and Undersecretary of State (November 1990 and February 1993). More recently, the Foreign Ministers of both countries met on the side-lines of the EU – Gulf Cooperation Council ministerial meeting in Qatar in May 2015 and in Bahrain in June 2013.⁴⁸ In the meeting in May 2015, Foreign Affairs Minister Bogdan Aurescu met his counterpart of the Sultanate of Oman HE Yusuf bin Alawi bin Abdullah. During that meeting, Mr. Aurescu presented opportunities offered by Romania's economic, investment and financial environment. The main objective was to attract the sovereign investment fund of the Sultanate of Oman alongside opportunities for cooperation in IT, agriculture, healthcare, tourism and shipbuilding together with the proposal for the creation of a Joint Economic Committee to stimulate mutual exchanges and investments. Exports from Romania to Oman consists of the following products: metallurgical products, paper and cardboard, clothing, machinery and appliances, cement, tiles and food.

Romania's diplomatic and consular representation in the Kingdom of Bahrain is provided by the Romanian Embassy in the United Arab Emirates and in the Sultanate of Oman is provided by the Romanian Embassy in Qatar. Relations with both Oman and Bahrain present several limitations, also due to a lack of corresponding diplomatic representation which substantially translates into modest opportunities for Romanian companies to penetrate prominent local markets – trend clearly reflected in bilateral trade figures and a major obstacle for the advancement of relations in all spheres, including economic, cultural, or people-to-people contacts. As a first step toward redressing this issue and establishing a rigorous platform for

⁴⁷ Romanian Ministry of Foreign Affairs, Bilateral Relations with the Kingdom of Bahrain (Department of Middle East and North Africa, Bucharest, June 2016) available at <https://www.mae.ro/bilateral-relations/1899#705> (accessed 20 January 2017).

⁴⁸ Romanian Ministry of Foreign Affairs, Bilateral Relations with the Sultanate of Oman (Department of Middle East and North Africa, Bucharest, February 2016) available at: <https://www.mae.ro/bilateral-relations/1788#779> (accessed January 20, 2017).

cooperation, there has been a suggestion to appoint commercial attachés as an essential resource to further support the attainment of required goals.⁴⁹

GCC diplomatic rift and corresponding impact on Romanian entities

The United Arab Emirates (UAE), Saudi Arabia (KSA) and Bahrain abruptly severed diplomatic ties with Qatar on Monday 5 June 2017 and blocked access (land, sea and air) for respective Qatar routes.⁵⁰ Withdrawing diplomatic ties involved a variety of diplomatic actions which severely impacted on movement of people with a number of regional and international airlines announcing flight cancellations to/from Doha in addition to imposed trade restrictions. Between 5th and 6th of June 2017 these actions have been taken unilaterally by several other countries and the rift appeared to be widening.⁵¹ Analysts suggested that the spark of the current diplomatic crises and dispute is rooted in previous diplomatic disconnections that occurred in 2002, 2014 and 2015 however incidents were ultimately defused. Just now it became obvious that old emerging issues and past differences have blown up yet again over border demarcation. Similar to earlier dispute, contemporary news coverage primarily attributes the Qatar diplomatic crisis on allegations related to tensions built over support of Islamist movements and groups that emerged to disrupt the balance in the region.⁵²

Qatar is the third largest projects' market (USD\$228.4 Billion planned or under construction)⁵³ in the GCC after Kingdom of Saudi Arabia and the United Arab Emirates, with project companies already feeling the effect of slowdown in activity in 2016/2017. Closing vital land border with Saudi Arabia will affect Qatar's imports including food – Qatar is heavily dependent on food imports and construction materials leading to disruptions that may significantly affect the country.⁵⁴ Qatar

⁴⁹ Embassy of Romania in the United Arab Emirates, Bilateral Political Relations (2012), available at: <http://abudhabi.mae.ro/en/node/776>, (accessed 20 January 2017).

⁵⁰ Patrick Wintour, 'Gulf plunged into diplomatic crisis as countries cut ties with Qatar' (The Guardian, 5th June, 2017) available at: <https://www.theguardian.com/world/2017/jun/05/saudi-arabia-and-bahrain-break-diplomatic-ties-with-qatar-over-terrorism> (accessed 7th June 2017).

⁵¹ Yemen, Egypt, Libya, Mauritius, Maldives, Senegal, United Nations of Comoros and Mauritania also cut diplomatic ties with Qatar. Jordan, Chad, Djibouti, Niger downgraded diplomatic ties.

⁵² Patrick Wintour, 'Qatar diplomatic crisis – what you need to know' (The Guardian, 5th June, 2017) available at: <https://www.theguardian.com/world/2017/jun/05/qatar-diplomatic-crisis-what-you-need-to-know> (accessed 7th June 2017).

⁵³ Ventures Onsite, 'Qatar Constructions Industry 2017' (Report, May 2017) available at: <http://www.projectqatar.com/pdf/Qatar%20Construction%202017.pdf> (accessed 25th June 2017).

⁵⁴ Adams Taylor, 'Qatar could face a food crisis in spat with Arab neighbors' (The Washington Post, 5th June, 2017) available at: <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/06/05/qatar->

imports 90% of its food supplies⁵⁵ and 40% enters the country from Abu Samra, the only Saudi – Qatari land border crossing. In the short to medium term, Qatar will become reliant on air and sea freight with suppliers already connected through Qatar Airways. Turkey, Morocco, Lebanon and Iran already sent fresh produce to Qatar via air freight.⁵⁶ The rerouting of trade will raise the cost of imports and pass-through to consumer inflation and prompts entities doing business with Qatar to essentially plan for operational disruptions and seek legal advice to assess existing contractual terms.

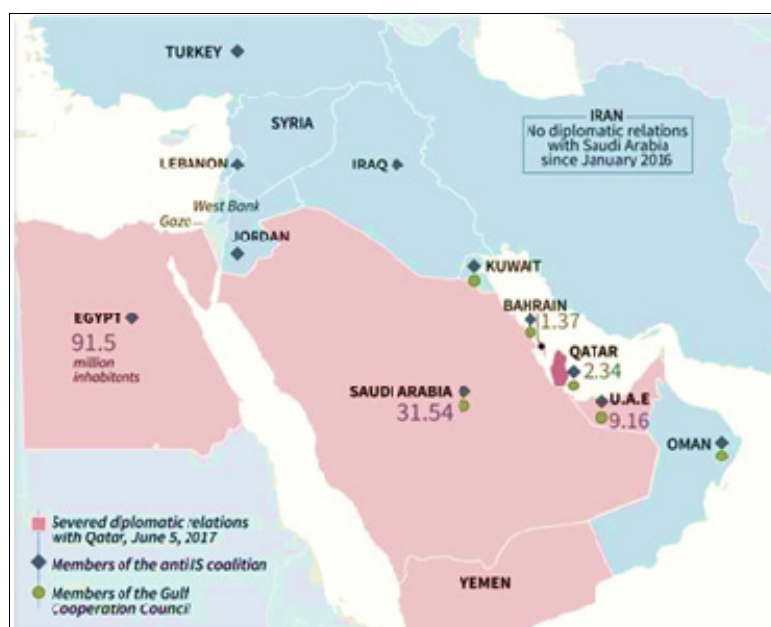

Figure 3. Map of the Middle East showing countries which have severed diplomatic relations with Qatar.

Source: World Bank (2015 figures)

The row has also fanned concerns about shipping and transport given that United Arab Emirates, Kingdom of Saudi Arabia and Bahrain banned all vessels traveling directly from/to Qatar routes from entering their respective ports. Fujairah Port (UAE), refuelling port used by the majority of tankers, banned vessels traveling

could-face-a-food-crisis-in-spat-with-arab-neighbors/?utm_term=.b5b8a644b52b (accessed 10th June 2017).

⁵⁵ Oxford Business Group, 'Report: Qatar 2015' (Report, 2015).

⁵⁶ Jason Neely and Mark Potter, 'Iran flies food to Qatar amid concerns of shortages' (Reuters, 11th June, 2017) available at: <https://www.reuters.com/article/us-gulf-qatar-iran-idUSKBN1920EG?il=0> (accessed 14th June 2017).

to or returning from Qatar – increasing shipping times and expenses.⁵⁷ As of 4th July 2017, Oman's Sohar port and Kuwait's Shuwaikh port continue to provide direct access to Qatari ports, however container lines are working on solutions for new bookings. Shipping indirectly to Qatar through Oman or Kuwait hasn't been expressly prohibited, however the situation is unclear with no guidelines from respective Governments. The United Arab Emirates, Kingdom of Saudi Arabia and Bahrain central banks directed respective commercial banks to cease trading with Qatari banks and Qatari Riyals. The UAE Central Bank is preparing guidelines for UAE banks on Qatar-related transactions. In the medium term, Qatari banks borrowing from overseas to offset the tight liquidity in the domestic money market will find it more expensive to borrow – impacting negatively on SMEs in the country unable to access funds.

No immediate impact exists on the FIFA2022 projects, however, in the medium to long term, the rift would lead to shortage of construction material and aggregates to complete projects on time with increase in construction costs. Closed transport links and prospects of material shortages has caused concerns to reverberate among contractors and builders alike. Steel and precast (concrete) products are usually transported by trucks from Saudi Arabia, whereas gabbro shipped from the UAE (Northern Emirates). Omani companies are expected to meet Qatar's immediate materials' needs while Kuwait meets steel demand, however, supply of heavier materials transported by land will be immediately impacted. Qatar National Cement Company (QNCC) and Al Khalij, two of the largest local producers of cement indicated they can exceed Qatar cement demand to reach 10 million tonnes per year in 2017/2018. The Mesaieed cement terminal has total storage capacity of 60,000m³ and QNCC doubled its clinker production capacity to 12,000 tonnes per day in 2016 after the expansion of its facility in Umm Bab.⁵⁸

The current GCC crisis is damaging for all parties involved. The estimation of the economic costs is an essential first step for reversing the damage caused by the recent dispute between Qatar and the other Arab state actors. Gulf-based power structures are embedded with glaring manifestations of tribalism, rigid cultural conceptions and pride. Besides, their identities are defined by inherent patrilineal networks and the role of Islam. Hence, only in line with sufficient understanding of this pertinent background a culturally empathetic approach may assume primacy and guide actions and decisions. In past disputes which engulfed Qatar, Kuwait

⁵⁷ 'Report: Port of Fujairah Bans Qatari-Flagged Ships' (World Maritime News, 5th June, 2017) available at: <http://worldmaritimeweb.com/archives/221956/report-port-of-fujairah-bans-qatari-flagged-ships/> (accessed 6th June 2017).

⁵⁸ Oxford Business Group, 'Qatar keeps up with construction demand' available at: <https://www.oxfordbusinessgroup.com/analysis/qatar-keeps-construction-demand> (accessed 17th June, 2017).

was recognised as virtually the key contributor, a fundamental intermediary and played essential roles to assuage consequences of dissention.⁵⁹ Its leadership facilitated dialog and conciliation and pursued mitigation in a way that resonated with all sides. The present predicament is still in its early stages however, as in previous times, the success of mediation is yet to be seen given that these countries rejected Qatar's response to their demands as of 6 July 2017. A negotiation route out of the rift will only work if it considers diverging interests of the concerned parties and resonates with local cultural nuances and norms.

Concluding remarks

The relationship between Romania and the Gulf Cooperation Council countries is regarded highly and reveals growing economic opportunities for all sides. The beginning of the new millennium was marked by new attempts by the Romanian establishment to develop relations with the regional states, with both sides revealing a keen interest in advancing the trade relationship however, their efforts have not made much headway in the short or medium terms.

The focal point of the interactions and engagement was the intensification of economic relations between countries, for example in the field of capital investment and possible future mutual projects in cybersecurity, agriculture, healthcare, tourism. Romania's position gradually evolved during 2014–2015 ministerial meetings making it possible to contemplate the enhancement of bilateral trade relations already demonstrated by the growth of trade and investments to Romania over the past years alongside considerations for advancement and growth in economic and commercial fields. Therefore, official visits act as the required catalyst for any further engagement with the region by using the Government badge as door opener for Romania and Romanian affairs. Despite fractional practical outcomes occurring during most of these official visits, it helps push these discussions forward keeping in mind the time consuming legal and legislative input into international agreements that causes additional delays.

The GCC encompasses countries with a tremendous economic potential and current trade values and trends represent a reversal of Romania previous position when substantially stronger ties with the region did exist. Despite the fact that GCC member states are not Romania's natural trading partners, good trade and wider economic relations does not preclude close relations with the European Union.

⁵⁹ Naser Al Wasmi, 'Kuwait faces tough test as it struggles to resolve Qatar crisis. Country has become the peacemaker of choice in the fractious dispute between Doha and its neighbours', (The National, 5th July 2017) available at: <https://www.thenational.ae/world/kuwait-faces-tough-test-as-it-struggles-to-resolve-qatar-crisis-1.91724> (accessed on 5th July, 2017).

Considering this important sign of Romanian willingness to develop full-fledged relations with the group it is worth noting that this formal act of intensified bilateral contacts did not stimulate any real tangible economic results or achievements in bilateral relations. Thus, to date, there have not been any substantial actual developments that would indicate an alteration of the status quo, including on potential projects aimed at developing new solutions for collaboration. Therefore, a gap exists in the follow up process that needs to be addressed as meaningful developments will have to involve more than visits and dialog.

The results of this analysis in accord with our argument: The existing Romania – GCC engagements, provide several limitations to achieving the full potential of the relationship between the parties. Most of the agreements, memorandums of understandings and conventions between Romania and the GCC countries (UAE, Saudi Arabia, Bahrain and Oman) pre-date economic development in the GCC (1990's). The discrepancy between the terms of these instruments and the reality of the GCC countries in 2017, present an opportunity for Romania to revive such agreements under a targeted approach. Romania must focus on advancing its current capabilities in the relevant sectors and present these capabilities under the relevant instruments. As an example, the Memorandum of Understanding in the Field of Higher Education and Scientific Research between the Ministry of Education and Scientific Research of Romania and the Ministry of Higher Education and Scientific Research in the UAE for the years 2015–2020, bridges the gap between Romanian capabilities in education and the UAE's focus on innovation and education cooperation. Similarly, for Saudi Arabia under Vision 2030, the Kingdom is having an impressive scholarship program, the 2015 Memorandum of Understanding for Cooperation in Science and Education between the Ministry of Education and Scientific Research of Romania and the Ministry of Education of Kingdom of Saudi Arabia provides one of the tools to consolidate education opportunities but must not be perceived as a solution in itself, rather one element conducive to closer cooperation ties.

The generalist approach of signing broad agreements is no longer effective, with additional challenges as a result of lack of term renewals. For example, the Agreement on Economic and Technical Cooperation between UAE and Romania hasn't been updated since 1993. During the UAE–Romania Joint Economic Commission held in Bucharest 3–4 June 2014, both sides agreed to enhance the current legal framework governing economic relations and update agreements accordingly. There has been exchanges in 2015 for a draft Protocol amending the 1993 Agreement between the two countries, however, no outcome eventuated as of 2017. Equally, the Agreement between the Romania and Kuwait for the promotion and reciprocal protection of investments and the Agreement on Economic Cooperation, requires

relevant amendments. Until March 2017, there has been no progress on these instruments highlighting the potential limitations when relevant countries are aiming to advance their relationship under a multi-tiered engagement model.

The consolidation of relations between Romania and the GCC is a precondition for going beyond ad hoc cooperation and achieving sustainable results. Furthermore, in today's highly competitive international market it is essential to foster closer relations with partners from other parts of the world. Arguably, not enough attention is given to long term strategic thinking about where both partners are heading in their relationship as there have been many standard items on the Romanian agenda however very few concrete undertakings subsequent to the numerous rounds of engagements. Thus, Romania and the GCC states should maintain their exchange of views and discuss possibilities for coordinating activities in order to unlock synergies in their cooperation projects. Also in the meantime, relations can be deepened more incrementally through suitable foreign affairs practices conducive to mutually favourable results based on clear priorities and appropriate measures for achieving them.

References

- Abdulkhaleq, Abdulla, 'The Arab Gulf Moment' in David Held and Kristian Ulrichsen (eds.) *The Transformation of the Gulf: Politics, Economics and the Global Order* (Routledge, Oxon, United Kingdom, 2012).
- Abu Dhabi International Offset Conference, 'Enticing opportunities: The role of Industrial Partnerships in a shifting economic landscape' (Conference, 14–16 February 2017, Abu Dhabi, United Arab Emirates).
- Alanezi, Abdullah, 'Workforce Localization Policies in Saudi Arabia: The Determinants of Successful Implementation in Multi-National Enterprises' (International Conference Paper, 2012, Brunel University London, Great Britain).
- Al-Astal, Kamal Mohammed, *A Security Theory for GCC Countries* (The Emirates Center for Strategic Studies and Research, Abu Dhabi, United Arab Emirates, 1999).
- Al-Darwish, Ahmed et al., 'Saudi Arabia: Tackling Emerging Economic Challenges to Sustain Growth' (International Monetary Fund, The Middle East and Central Asia Departmental Paper Series, 2015, Washington, D.C.).
- Al-Mubarak, Hanadi and Holger Schröl, 'Measuring the Effectiveness of Business Incubators: A four Dimensions Approach from a Gulf Cooperation Council Perspective', (2011) 19 *Journal of Enterprising Culture*, 435.
- Al Wasmi, Naser, 'Kuwait faces tough test as it struggles to resolve Qatar crisis. Country has become the peacemaker of choice in the fractious dispute between Doha and its neighbours', (The National, 5th July 2017).
- Anthony, Duke John, 'The Future Significance of the Gulf Cooperation Council' in *Global Strategic Developments: A Futuristic Vision* (The Emirates Center for Strategic Studies and Research, Abu Dhabi, United Arab Emirates, 2012).

- Aslan, Reza, *No God but God: The Origins, Evolution and Future of Islam* (Random House, New York, 2006).
- Atalay, Y., Biermann, F. and Kalfagianni, A. 'Adoption of Renewable Energy Technologies in Oil-Rich Countries: Explaining Policy Variation in the Gulf Cooperation Council States' (2016) 85 *Renewable Energy* 206.
- Beidas-Strom, Samya, Tobias Rasmussen, and David O. Robinson *Gulf Cooperation Council Countries (GCC): Enhancing Economic Outcomes in an Uncertain Global Economy* (International Monetary Fund, Washington, D.C., 2011)
- Bin Fahad, Rashid, *Enhancing Water and Food Security in the Arabian Gulf* (The Emirates Center for Strategic Studies and Research, Abu Dhabi, United Arab Emirates, 2013).
- Central Intelligence Agency (CIA), 'World Fact Book: Export-Partners' (Publications, 2015).
- Central Intelligence Agency (CIA), 'World Fact Book: Middle East' (Publications, 2015).
- Cherif, Mustapha, *International relations and the Dialog between Civilizations* (The Emirates Center for Strategic Studies and Research, Abu Dhabi, United Arab Emirates, 2016).
- Cioculescu, Serban Filip, 'The Rebirth of Geopolitics in Post-Communist Romania: Ideas, Role and Collective Imaginary' (2009) 9 *Studia Politica: Romanian Political Science Review* 119.
- Davidson, M. Christopher, *After The Sheikhs. The Coming Collapse of the Gulf Monarchies* (Oxford University Press, New York, 2013)
- Deloitte, '2017 Global aerospace and defense sector outlook. Growth prospects remain upbeat' (Report, January 2017).
- Dimitris Papadimitriou, David Phinnemore, *Romania and The European Union: From Marginalisation to Membership?* (Routledge, New York, 2008).
- Dudley, Dominic, 'Looking beyond Africa for food', MEED, Middle East Business Intelligence, (17th February 2014).
- Embassy of Romania in Kuwait, Bilateral Economic Relations (2014).
- Embassy of Romania in the United Arab Emirates, Bilateral Political Relations (2012).
- Embassy of Romania in the Kingdom of Saudi Arabia, Bilateral Relations (2014).
- Espinoza, Raphael, Ghada Fayad, and Ananthakrishnan Prasad, *The Macroeconomics of the Arab States of the Gulf* (Oxford University Press, United Kingdom, 2013).
- Forstenlechner, Ingo, Mohamed T. Madia, Hassan M. Selima and Emilie J. Rutledgea, 'Emiratisation: determining the factors that influence the recruitment decisions of employers in the UAE' (2012) 23 *The International Journal of Human Resource Management* 406.
- Frankel, Jeffrey A., Ernesto Stein and Shang-Jin Wei, *Regional Trading Blocs in the World Economic System* (Institute for International Economics, Washington, DC, 1997).
- Frost & Sullivan, 'Arabian Peninsula – Defence Markets Overview' (Report, 2016).
- Hawley, Donald, *The Trucial States* (Allen and Unwin, London, 1970).
- Hazleton, Lesley, *After the Prophet: The Epic Story of the Shia–Sunni Split in Islam* (Doubleday, New York, 2009).
- Heard-Bey, Frauke, *From Trucial States to United Arab Emirates* (Motivate Publishing, Dubai, 2004).
- Held, David and Kristian Ulrichsen (eds.) *The Transformation of the Gulf: Politics, Economics and the Global Order* (Routledge, Oxon, United Kingdom, 2012).
- IHS Jane's, 'Defence: United Arab Emirates overview' (Report, 2016).
- International Defense Exhibition and Conference, Tri-Service Defense Exhibition (19–23 February 2017, Abu Dhabi National Exhibition Centre, Abu Dhabi, United Arab Emirates).

- International Monetary Fund, 'Economic Diversification in Oil-Exporting Arab Countries' (Annual Meeting of Arab Ministers of Finance, April 2016, Manama, Bahrain).
- International Monetary Fund, 'Economic Prospects and Policy Challenges for the GCC Countries' (Annual Meeting of Ministers of Finance and Central Bank Governors, 26 October 2016, Riyadh, Saudi Arabia).
- International Monetary Fund, 'More Bang for the Buck in the GCC: Structural Reform Priorities to Power Growth in a Low Oil Price Environment' (Annual Meeting of Ministers of Finance and Central Bank Governors, October 2016, Riyadh, Saudi Arabia).
- International Monetary Fund, 'Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia Update' (Report, April 2017).
- International Monetary Fund, 'Tax Policy in MENA Countries: Looking Back and Forward' (Working Paper No. 15/98, 5 May 2015, Washington DC).
- Insel, Aysu and Mahmut Tekce, 'Bilateral Trade Flows in the Gulf Cooperation Council Countries: What happened to the Middle East Integration after 2003?' (2011) 26 *Journal of European Integration* 244.
- Khan, Ghazanfar Ali, 'King, Romanian PM discuss regional security, terrorism' (Arab News, Riyadh, 1st May 2015).
- Long E., David and Christian Koch (eds.) *Gulf Security in the Twenty-First Century* (The Emirates Center for Strategic Studies and Research, Abu Dhabi, United Arab Emirates, 1998).
- Lootah, Maryam Sultan Ahmed, *Gulf Security: Current Challenges and Future Scenarios* (The Emirates Center for Strategic Studies and Research, Abu Dhabi, United Arab Emirates, 2013).
- Manole, Alexandru, Madalina-Gabriela Anghel, Ihab Jweida SJ Jweida, Radu Stoica and Emilia Stanciu, 'Structural analysis of foreign trade of Romania' (2016) 64 *Romanian Statistical Review Supplement* 21.
- Mansfield, Edward, Helen Milner and Peter Rosendorff, 'Free to Trade: Democracies, Autocracies, and International Trade' (2000) 94 *American Political Science Review* 305.
- Matteo Legrenzi, *The GCC and the International Relations of the Gulf: Diplomacy, Security and Economic Coordination in a Changing Middle East* (I.B. Tauris & Co, 2nd eds. 2015, London, United Kingdom).
- Melikian, Levon, 'Arab Socio-political Impact on Gulf Life Styles' in *The Arab Gulf and the Arab World*, ed. B. R. Pridham, (Croom Helm, New York, 1988).
- Milner, Helen, 'International Theories of Cooperation between Nations' (1992) 44 *World Politics* 466.
- Ministry for Economy, Trade, Industry and the Business Environment (Activity Report, 2011).
- Moller, Bjorn, *Resolving the Security Dilemma in the Gulf Region* (The Emirates Center for Strategic Studies and Research, Abu Dhabi, United Arab Emirates, 1997).
- Myers Jaffe, Amy, Kenneth Madlock and Ronaldo Soligo, *The Status of World Oil Reserves and Implications for the Gulf* (The Emirates Center for Strategic Studies and Research, Abu Dhabi, United Arab Emirates, 2011).
- Neely, Jason and Mark Potter, 'Iran flies food to Qatar amid concerns of shortages' (Reuters, 11th June, 2017).
- Oxford Business Group, 'Qatar keeps up with construction demand' (Analysis, 2015).
- Oxford Business Group, 'Report: Qatar 2015' (Report, 2015).
- Pasha, A.K., 'The Gulf Cooperation Council: a regional approach to peace, security and development' (2012) 8 *Journal of the Indian Ocean Region* 90.

- Pridham, B.R., *The Arab Gulf and The Arab World* (Routledge, London, 2016).
- Ramady, Mohamed A., *Political, Economic and Financial Country Risk: Analysis of the Gulf Cooperation Council* (Springer International Publishing: Cham, New York, 2014).
- Ramady, Mohamed A., *The GCC Economies: Stepping Up to Future Challenges* (Springer, New York, 2012).
- Qatar Ministry of Development Planning and Statistics, Census 2015 (Gulf Research Center: GLMM 'Gulf Labour Markets and Migration', 2015).
- Qatar Embassy in Bucharest – Romania, Bilateral Relations (2011).
- Ramazani, K Rouhollah, *The Gulf Cooperation Council Record and Analysis* (The University Press of Virginia, Charlottesville, 1988).
- Romanian Government 'Prime Minister Victor Ponta will make a tour of the Arab states of the Persian Gulf' (Press Release, 29 April 2015).
- Romanian Ministry of Economy, Trade and Tourism, 'Attracting foreign investments in Romania, the export of products, works and services, as well as identifying opportunities for strategic partnerships' (Press Release, 28 May 2015).
- Romanian Ministry of Foreign Affairs, Bilateral Relations with Kingdom of Saudi Arabia (Department of Middle East and North Africa, Bucharest, February 2016).
- Romanian Ministry of Foreign Affairs, Bilateral Relations with the State of Qatar (Department of Middle East and North Africa, Bucharest, February 2016).
- Romanian Ministry of Foreign Affairs, Bilateral Relations with the Kingdom of Bahrain (Department of Middle East and North Africa, Bucharest, June 2016).
- Romanian Ministry of Foreign Affairs, Bilateral Relations with the State of Kuwait (Department of Middle East and North Africa, Bucharest, February 2016).
- Romanian Ministry of Foreign Affairs, Bilateral Relations with the Sultanate of Oman (Department of Middle East and North Africa, Bucharest, February 2016).
- Romanian Ministry of Foreign Affairs, Bilateral Relations with United Arab Emirates (Department of Middle East and North Africa, Bucharest, February 2016).
- Romanian Ministry of Foreign Affairs, 'Minister of Foreign Affairs Bogdan Aurescu attends 24th Session of the Joint Council and Ministerial Meeting of the EU Ministerial Council and the Cooperation Council for the Arab States of the Gulf' (Press Release, 24 May 2015).
- Romanian Ministry of Foreign Affairs, Priorities of Romanian Diplomacy (2011).
- Romanian National News Agency Agerpres, 'Interview PM Ponta: Opposition is currently nil, no match for Government' (News Article, 4 May 2015).
- Romanian National News Agency Agerpres, 'President Basescu: The Arab states of the Gulf region, a priority for Romania's foreign policy' (News Article, 27 February 2011).
- Schelling, Thomas, *Strategy of Conflict* (Harvard University Press, Cambridge, United Kingdom, 1960).
- Secretariat General of the Cooperation Council for the Arab States of the Gulf, 'The Revised Long Term Comprehensive Development Strategy for the GCC States (2010–2025)' (Report, Department of Economic Affairs and Industry, 2011).
- Shen, Raphael, *The Restructuring of Romania's Economy: A Paradigm of Flexibility and Adaptability* (Praeger Publishers, Westport, CT, United States of America, 1997).
- Talbot, Valeria (ed.), *The Rising Gulf: The New Ambitions of the Gulf Monarchies* (Edizioni Epoké, Novi Ligure, Italy, 2015).
- Taylor, Adams, 'Qatar could face a food crisis in spat with Arab neighbors' (The Washington Post, 5th June, 2017).

- The Emirates Center for Strategic Studies and Research, 'The Future of the Region: Oil Price Challenges' (22nd Annual Conference, 21–22 March 2017, Abu Dhabi, United Arab Emirates).
- The Emirates Center for Strategic Studies and Research, *The Middle East: Shifting Roles, interests and Alliances* (ECSSR, Abu Dhabi, United Arab Emirates, 2017).
- The Emirates Center for Strategic Studies and Research, *Future Energy Trends: Innovation, Markets and Geopolitics* (ECSSR, Abu Dhabi, United Arab Emirates, 2015).
- Tseng, Chun-Yao, 'Technological innovation capability, knowledge sourcing and collaborative innovation in Gulf Cooperation Council countries' (2014) 16 *Innovation* 212.
- UAE Federal Competitiveness and Statistics Authority (Gulf Research Center: GLMM 'Gulf Labour Markets and Migration', 2015).
- UAE Ministry of Economy, Bilateral Relations with Romania (Department of Foreign Trade and Industry, March 2016, Abu Dhabi, United Arab Emirates).
- USA International Business Publications, *US-Saudi Arabia Diplomatic and Political Cooperation* Vol1. Strategic Information and Developments (Washington DC, 2013).
- Ventures Onsite, 'Qatar Constructions Industry 2017' (Report, May 2017).
- Wintour, Patrick, 'Gulf plunged into diplomatic crisis as countries cut ties with Qatar' (The Guardian, 5th June, 2017).
- Wintour, Patrick, 'Qatar diplomatic crisis – what you need to know' (The Guardian, 5th June, 2017).
- World Maritime News, 'Report: Port of Fujairah Bans Qatari-Flagged Ships' (World Maritime News, 5th June, 2017).
- Wright, Robin, *Sacred Rage: The Wrath of Militant Islam* (Touchstone, New York, 2001).

Influența Marilor Puteri în Marea Chinei de Sud. Perspectiva economică de după Războiul Rece

Tudor CHERHAȚ

Abstract

Interdependența secolului XXI furnizează statelor posibilitatea creării unui cadru optim dezvoltării durabile, prin facilitarea armonizării propriilor sisteme economice. Aceasta oferă însă și contextul unor posibile divergențe, ce pot degenera în conflicte militare, prin dezvoltarea unor idealuri hegemonice sau prin infiltrarea grupurilor de interese, ce pot deturna oportunitatea colaborării în vederea propriilor beneficii. Astfel, prezentul articol cercetează modul în care politicile economice internaționale ale celor două mari puteri, Statele Unite ale Americii și Republica Populară Chineză, au modelat dinamica economică a Mării Chinei de Sud odată cu sfârșitul Războiului Rece, pentru a oferi o viziune de ansamblu asupra influenței pe care cei doi competitori o exercită la momentul actual. Utilizând tehnica analizei descriptive și comparative, lucrarea debutează cu stabilirea cadrului teoretic, prin identificarea paradigmelor economice existente și continuă cu studierea impactului relațiilor și acordurilor comerciale asupra regiunii și analiza nivelului de integrare instituțională din zonă, concluzionând traseul geopolitic al celor două puteri, trecut prin filtrul strategiilor economice.

***Cuvinte cheie:** sfere de influență, politici economice, Marea Chinei de Sud, mari puteri, cooperare regională*

*

The Influence of the Great Powers in the South China Sea. Economic Perspective after the Cold War

The interdependence of the 21st century provides states with the possibility of creating an optimal framework for sustainable development, by facilitating the harmonization of their economic systems. However, it also provides the context for possible divergences that may degenerate into military conflicts, by developing hegemonic ideals or by the infiltration of interest groups, that may disrupt the opportunity of collaboration, for their own benefits. Thus, the present article investigates how the international economic policies of the two great powers, the United States of America and the People's Republic of China, have modeled the economic dynamics of the South China Sea, with the end of the Cold War, in order to provide an overview of the influence which these two competitors are currently exercising. Using the descriptive and comparative analysis techniques, the paper

begins with the establishment of the theoretical framework, by identifying existing economic paradigms and continues with the study of the impact of trade relations and agreements in the region and also analyzes the level of institutional integration in the area, concluding the geopolitical path of these two powers, passed through the filter of the economic strategies.

Keywords: *Spheres of Influence, Economic Politics, The South China Sea, Great Powers, Regional Cooperation.*

I. Introducere

Laitmotivul realismului din secolului XX l-a reprezentat necesitatea proiectării puterii militare în sfera geopolitică, pentru descurajarea eventualelor tentative ale statelor de utilizare a forței armate¹. Cu toate acestea, bipolaritatea Războiului Rece a oferit, timp de jumătate de veac, o paradă a capacităților celor două superputeri, presărată deseori cu amenințări și chiar cu situații la limita conflictului. Alternativa liberalistă² a propus cadrul internațional ca mediu optim dezvoltării sustenabile, însă s-a lovit la rândul ei fie de blocaje instituționale, fie de grupuri de interese ce au deturnat lungul drum spre prosperitate în favoarea propriilor beneficii.

Probabil arealul geografic în care acest mix ideologic se evidențiază cel mai bine, se află în Marea Chinei de Sud, locul unde se întâlnesc interesele unei superputeri globale și a uneia în devenire, respectiv a entităților supranaționale sau a statelor fără alonjă internațională. Astfel regiunea poate întruni condițiile necesare izbucnirii unui conflict, oferind totodată cadrul optim dezvoltării unor relații economice și politice necesare dezvoltării sustenabile a zonei.

Indiferent de sistemul și strategia politică utilizată, lipsa unei viziuni economice, domestice și internaționale, care să ofere poporului premisele unui viitor prosper, constituie doar o inerție de moment. Finalitatea acesteia va conduce la inechitate socială, răbufniri ale societății și în cele din urmă la criză. În acest sens prezenta lucrare analizează dimensiunea jocului economic de pe tabla asiatică, pornind de la potențialul zonei și continuând cu analiza strategiilor celor două mari puteri, Statele Unite ale Americii, respectiv Republica Populară Chineză și cu necesitatea cooperării economice ca instrument de menținere a stabilității.

¹ Charles W. Kegley, Eugene R. Wittkopf, *World Politics: Trends and Transformation (10th ed.)*, Belmont, CA: Thomson Higher Education, 2005, p.503.

² Thomas I. Palley, *From Keynesianism to Neoliberalism: Shifting Paradigms in Economics*, Foreign Policy in Focus, 5th May 2004, at http://fpif.org/from_keynesianism_to_neoliberalism_shifting_paradigms_in_economics/, accesat vineri, 21.04.2017, ora 13:15.

II. Importanța economică a Mării Chinei de Sud

Situată în sud-estul Asiei, Marea Chinei de Sud este cea mai extinsă mare periferică din nordul-vestul Oceanului Pacific. Este localizată la sud de Republica Populară Chineză, la est de Vietnam, în vestul Filipinelor și la nord de Malaezia și Brunei³. Unicitatea sa este oferită de două aspecte: amplasarea geografică și resursele disponibile.

Caracteristica principală a cadrului economic global o reprezintă interdependența piețelor financiare. Este practic imposibil ca un stat să funcționeze doar prin propriile capacități economice, pe o piață în care accentul se pune pe competitivitate, calitate și rapiditate. Astfel fiecare actor al pieței se poziționează în așa fel încât prin intermediul schimburilor comerciale să își exploateze propriile atuuri economice. În acest sens, Marea Chinei de Sud reprezintă, prin poziția geografică, legătura dintre cele mai utilizate rute ale comerțului internațional, Oceanul Indian, respectiv Pacific⁴. Aceasta înglobează prin cele patru strâmtori, Lombok, Makassar, Malacca și Sunda, mai mult de jumătate din tonajul anual al flotelor comerciale și o treime din traficul maritim global⁵. Volumul anual al comerțului mondial ce trece prin această regiune este de 5.3 triliarde dolari⁶, zona dobândind astfel statutul de centru maritim al Eurasiei.

Pe lângă poziția geografică, Marea Chinei de Sud conține printre cele mai mari cantități de petrol și gaze naturale, transformând-o într-o veritabilă mină de aur. Calculele specialiștilor aproximează existența a 7 miliarde barili țiței și 2,5 miliarde m³ gaze naturae, ceea ce ar face din Marea Chinei de Sud, al doilea loc de pe glob la nivel de rezerve energetice, după Arabia Saudită.⁷ Ca urmare, divergențele privind revendicările teritoriale ale statele riverane s-au accentuat, ajungându-se în acest sens, în 2013, la Curtea de Arbitraj de la Haga⁸.

Alături de resurse, pescuitul reprezintă o sursă foarte importantă de supraviețuire, în special pentru statele din regiune cu ambiții geopolitice reduse, afacerile din

³ International Hydrographic Organization, *Limits of Oceans and Seas*, Special Publication nr. 23, 3rd Edition, Monte-Carlo, 1953, pp.30–31.

⁴ World Shipping Council, *Trade Routes*, <http://www.worldshipping.org/about-the-industry/global-trade/trade-routes>, accesat 15.04.2017.

⁵ Sigfrido B. Caceres, *China's Strategic Interests in the South China Sea. Power and Resources*, London and New York, Routledge, 2014, p.87.

⁶ Robert D. Klapman, *The South China Sea is The Future of Conflict*, „Foreign Policy”, No. 188, September/October 2011, p.80.

⁷ Robert D. Klapman, *Asia's cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific*, New York, Random House, 2014, p.19.

⁸ Permanent Court of Arbitration, *The South China Arbitration (The Republic of the Philippines vs The People's Republic of China)*, PCA Press Release, Hague, July 2016.

zonă estimându-se a contabiliza 10% din totalul global⁹. O asemenea pondere implică totodată și întâlniri frecvente ale vaselor pescărești în apele revendicate, crescând astfel posibilitatea escaladării unor conflicte¹⁰.

Ținând cont de aceste argumente, este evidentă importanța strategică a Mării Chinei de Sud. Volumul de mărfuri, necesitatea accesului liber și resursele existente îi conferă regiunii o miză uriașă, atât pentru țările riverane, cât și pentru actorii externi.

III. Fundalul teoretic al sistemelor economice

Configurația geopolitică actuală, alături de trecutul actorilor regiunii propune derivații ale celor două mai curențe teoretice, realismul și liberalismul, alături de o influență constructivistă, datorată specificului cultural asiatic.

Cel mai puternic stat al regiunii, Republica Populară Chineză, mizează pe gândirea neorealită în stabilirea direcțiilor politice și economice. Acesta marșează asupra necesității statului ca pivot al sistemului internațional, care erodat de competiția resurselor, creează contextul prielnic apariției conflictelor, astfel încât puterea statului¹¹ reprezintă unica garanție a securității sale. Interesul fiecărui stat e de a-și asigura supraviețuirea prin orice mijloace necesare, astfel că încrederea în parteneri e limitată de supremația securității, în care statele își focusează atenția asupra câștigurilor relative, raportate la competitorii săi¹². În privința instituțiilor, China le atribuie o importanță moderată, fiind considerate un simplu cadru de purtare a discuțiilor, ce reflectă distribuția internațională a puterii, în care marile forțe negociază strategiile politice pentru propriul lor interes¹³.

De partea cealaltă SUA reprezintă promotorul tradițional al liberalismului wilsonian, aceasta identificându-se cu idealul istoric de creare a unei lumi în care pacea și prosperitatea să predomine, deținând rolul de garant al libertății și democrației. Modelul teoretic american se bazează pe fundalul instituțional¹⁴, prin care se consideră că, deși interesul tuturor statelor este de asigurare a propriei dezvoltări, modul de exprimare al politicilor acestora creează un dialog surd, mesajul fiind

⁹ Max Fisher, *The South China Sea: Explaining the Dispute*, The Interpreter, New York Times, 14.07.2016, https://www.nytimes.com/2016/07/15/world/asia/south-china-sea-dispute-arbitration-explained.html?_r=0, accesat 03.03.2017.

¹⁰ Sheldon W. Simon, *Conflict and Diplomacy in the South China Sea*, „Asian Survey”, Vol. 52, No. 6, 2012, p.1000.

¹¹ Eric J. Hamilton, Brian C. Rathburn, *Scarce Differences: Toward a Material and Systemic Foundation for Offensive and Defensive Realism*, „Security Studies”, Vol. 22, No. 3, 2013, p.439.

¹² John J. Mearsheimer, *The False Promise of International Institutions*, „International Security”, Vol. 19, No. 3, 1995, pp.11–12.

¹³ *Ibidem*, p.13.

¹⁴ John G. Ruggie, *Multilateralism Matters. The Theory and Praxis of an Institutional Form*, New York, Columbia University Press, 1993 p.90.

deseori greșit interceptat, instaurându-se astfel neîncrederea și teama trădării. În acest sens cadrul instituțional are rolul de a grupa țările, în funcție de obiectivele stabilite, creându-le contextul necesar cooperării și îndeplinirii cât mai rapide a țelurilor propuse. De asemenea cadrul instituțional consideră aspectul economic elementul esențial al securității și conviețuirii pașnice între națiuni.

Situate între două abordări teoretice, statele Mării Chinei de Sud participă la jocul geopolitic al regiunii, aderând la marile organizații economice regionale și internaționale (ASEAN, FMI), și adoptând strategii specifice neorealismului defensiv¹⁵.

Astfel toate statele Mării Chinei de Sud, exceptând Taiwanul nerecunoscut de forurile internaționale, sunt membre ai Fondului Monetar, ai Băncii Mondiale (exceptând Brunei) și ai ASEAN¹⁶. În același timp țările din regiune și-au pregătit un program de înarmare și modernizare militară, urmând modelul chinezesc al cărui buget pentru apărare s-a mărit de opt ori în ultimii 20 ani, ajungând în 2012 la aproape 10% din cheltuielile globale. În acest sens Malaysia și-a dublat bugetul apărării în ultimii 15 ani, Filipine a cumpărat în 2014 12 noi avioane de vânătoare și 10 elicoptere militare, dintre care două anti-submarine¹⁷, în timp ce Vietnam a stabilit un parteneriat cu Federația Rusă, pentru achiziționarea a 6 noi submarine¹⁸.

Fie ca e vorba de sisteme democratice pluripartide, de monarhii sau sisteme politice centralizate, statele regiunii par dispuse a implementa mecanisme macroeconomice atât sociale, cât și liberale, cât timp acestea oferă perspectiva dezvoltării societății.

IV. Raportul relațiilor economice

În calitate de superputere globală, Statele Unite reprezintă principalul promotor economic al lumii, atât ca urmare a propriilor capacități financiare, cât și datorită anvergurii acțiunilor sale asupra sistemului internațional. Este cea mai mare economie a planetei, din perspectiva nominală a PIB-ului, respectiv a doua din punct de vedere a parității puterii de cumpărare, după Republica Populară Chineză¹⁹. Dolarul este

¹⁵ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, Reading, Mass: Addison-Wesley Pub. Co, 1979, p.126.

¹⁶ The World Bank, *Member Countries*, <https://www.worldbank.org/en/about/leadership/members>, accesat joi, 09.03.2017, ora 10:30; International Monetary Fund, *List of Members*, <https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/memdate.htm>, accesat joi, 09.03.2017, ora 11:00; Association of Southeast Asian Nations, *ASEAN Member States*, <http://asean.org/asean/asean-member-states/>, accesat joi, 09.03.2017, ora 11:10.

¹⁷ David Pilling, *Asia follows China into an old-fashioned arms race*, in Asia Maritime Tensions, Financial Times, 02.04.2014, <https://www.ft.com/content/9d83bf62-b9b9-11e3-a3ef-00144feabdc0>, accesat miercuri, 22.03.2017, ora 23:30.

¹⁸ Robert D. Klapman, *Asia's Cauldron...*, p.40.

¹⁹ World Bank, *Gross domestic product 2016, PPP*, World Development Indicators database, p.1.

cea mai utilizată monedă în tranzacțiile internaționale și la nivel de rezerve valutare²⁰, iar ca urmare a competitivității și încrederii de care beneficiază economia americană, New York este sediul celor mai mari burse de valori de pe piața globală²¹.

Sectorul serviciilor, extrem de dezvoltat, acoperă 80% din rulajul economic american, în special datorită domeniului tehnologic, financiar, sanitar și retailing. Acesta e urmat de cel al manufacturatelor, unde Statele Unite se situează pe al doilea loc la nivel global. Agricultură ocupă primul loc în ceea ce privește exporturile, ca urmare a vastelor întinderi de teren arabil, tehnologiilor moderne utilizate și masivelor subvenții primite. Statul american este principalul importator al lumii și totodată al doilea exportator, cu un constant deficit bugetar, acoperit de investițiile străine directe și rezervele valutare ale majorității statelor lumii (2/3 din totalul rezervelor valutare globale)²².

Politica fiscală este una flexibilă, orientată spre încurajarea antreprenoriatului (rata dobânzii reduse, deschidere spre împrumuturi), ce necesită însă o atenție deosebită asupra semnalelor pieței, pentru evitarea blocajelor economice, ce se pot transforma ulterior în adevărate crize financiare. În categoria nemulțumirilor societății se încadrează aspecte precum stagnarea prețurilor, disparitățile sociale, sau costurile sistemului sanitar²³.

China este actorul principal în regiune, dominând restul statelor începând de la capacitățile militare până la puterea economică. Pe lângă prilejul reabilitării istorice și identitare, statul chinez este conștient de oportunitatea contextului, în care guvernele regiunii Mării Chinei de Sud ezită în a-și stabili o direcție politică și economică concisă. Astel, deși tendința zonei e de aderare la strategiile de securitate americane, statele riverane sunt conștiente de necesitatea unui partener economic puternic, precum cel chinez²⁴.

Povestea economică a Chinei moderne debutează odată cu instaurarea regimului Xiaoping, ce implementează strategia „o țară, două sisteme”. Prin aceasta se păstrează în linii mari direcțiile politice existente ale Beijing-ului, oferind totodată ocazia provinciilor autonome posibilitatea unei deschideri spre influențe politice și economice capitaliste, precum investițiile stăine și deschiderea spre piața globală²⁵. Astfel China devine tratat unul din actorii economici de prim rang ai lumii, cu un

²⁰ The Federal Reserve, *The Implementation of Monetary Policy – The Federal Reserve in the International Sphere*, 2010, Washington D.C., 2010, p.70.

²¹ World Federation of Exchanges, *2013 WFE Market Highlights*, London, 2014, p.4.

²² Focus Economics, *U.S. Economic Outlook*, March 28, 2017, <http://www.focus-economics.com/countries/united-states>, accesat marți, 11.04.2017, ora 13:35.

²³ *Ibidem*, accesat miercuri, 12.04.2017, ora 15:15.

²⁴ Sigfrido B. Caceres, *Op. cit.*, p.89.

²⁵ Michael Ying-Mao Kau, Susan H. Marsh, *China in the Era of Deng Xiaoping: A Decade of Reform*, London: M.E. Sharpe, 1993, p.179.

impact tot mai puternic asupra piețelor financiare. Actualmente, economia Chinei se situează pe locul doi la nivel mondial conform Băncii Mondiale, depășind Germania în 2007 și Japonia în 2010. Cu un PIB de 11 trilioare dolari în 2015, economia chineză e preconizată a o depăși pe cea americană în următorul deceniu²⁶.

Sistemul economic chinez este bazat pe direcționarea politicilor marilor sectoare și managementul resurselor. Se axează masiv pe exportul manufacturatelor, producând o cantitate mai mare decât cererea pieței. Este unul din cei mai mari importatori de resurse naturale și materii prime, necesare pentru susținerea masivei industrie, acesta fiind unul din principalele motive ale revendicărilor din Marea Chinei de Sud²⁷. Aproape jumătate din PIB-ul Chinei este realizat prin intermediul companiilor de stat²⁸, a căror politică economică nu constă doar în profitul imediat, ci reprezintă extensia strategiei pe termen lung a Partidului Comunist Chinez.

Alături de cele două puteri, în jurul Mării Chinei de Sud orbitează *Vietnam, Filipine, Malaysia, Brunei și Taiwan*. Banca mondială le situează pe locurile 35 (Malaysia), 38 (Filipine), Vietnam (47) și Brunei (120), în timp ce Taiwan este considerată parte integrantă a Republicii Chineze. Dintre acestea Vietnam este considerat singurul adversar capabil să ofere un răspuns militar susținut, fiind singura combatantă ce a trecut printr-un conflict armat cu Republica Chineză. De asemenea guvernul de la Hanoi are un program intens de dezvoltare a forțelor navale, stabilit recent un parteneriat cu Rusia pentru cumpărarea a șase submarine. Reforma Vietnamului a început din 1995 prin aderarea la ASEAN, normalizarea relațiilor cu Statele Unite și stabilirea unor acorduri comerciale cu Uniunea Europeană²⁹. Totodată anii 90 au reprezentat reluarea cooperării economice cu China, principalul partener economic actual³⁰.

Strategia de Dezvoltare Economică și Socială (2011–2020)³¹ conține trei direcții principale, și anume formarea unui cadru optim mediului de afaceri, prin crearea unui sistem economic și a unor instituții care să combată birocrăția în favoarea transparenței și prosperității, pregătirea resursei umane în cele mai complexe domenii și dezvoltarea infrastructurii. Relațiile economice cu Statele Unite s-au triplat în ultimii șapte ani, exporturile americane crescând cu 23% în 2015, concomitent cu

²⁶ The World Bank, *GDP Ranking*, 17.04.2017, <http://data.worldbank.org/data-catalog/GDP-ranking-table>, accesat vineri, 12.05.2017, ora 08:00.

²⁷ Sigfrido B. Caceres, *Op. cit.*, p.5.

²⁸ Beata, Jaroszweska, *The Dominant Position of China in The Global Economy*, Polish Political Science Yearbook No 1/2013, p.286.

²⁹ Robert D. Klapman, *Asia's Cauldron...*, p.35.

³⁰ Nguyen Minh Quang, *The Resurgence of China-Vietnam Ties*, The Diplomat, 25.01.2017, <http://the-diplomat.com/2017/01/the-resurgence-of-china-vietnam-ties/>, accesat duminică, 19.03.2017, ora 17:40.

³¹ The World Bank, *Vietnam Overview*, 26.09. 2016, <http://www.worldbank.org/en/country/vietnam/overview>, accesat miercuri, 12.04.2017, ora 15:30.

cele vietnameze în procent de 24%³². De altfel fluxul comercial s-a marit de la 220 milioane \$ în 1994 la 45 miliarde \$ în 2015, ca urmare a normalizării statutului comercial dintre cele două țări³³. În ceea ce privește relațiile cu Republica Chineză, Vietnam este cel mai mare partener comercial dintre membrii ASEAN, cele două state stabilind în 2000 un cadru comun pentru îmbunătățirea raporturilor bilaterale³⁴. Momentan China este al doilea partener comercial al Vietnamului și totodată principala sursă de import³⁵, ceea ce creează o anumită dependență a Hanoiului de vecinul asiatic. Astfel se explică un nivel mai scăzut al investițiilor străine directe chinezești, pentru diminuarea influenței Beijingului, în contextul disputelor teritoriale tot mai aprinse din Marea Chinei de Sud.

Pentru Malaezia, conflictul din Marea Chinei de Sud trece în plan secund atunci când este pus în balanță cu stabilitatea economică. Economia acesteia e considerată a 14-a cea mai competitivă economie a lumii, conform clasamentului *Ease of Doing Business Index for 2015*, cu o volatilitate crescută însă a monedei, ca urmare a axării masive pe exportul petrolului. Deși partener al Statelor Unite, pe Malaezia o leagă trecutul și cultura de poporul chinez, fiind lipsită de vreun sentiment naționalist sau direcție politică concretă³⁶. Cel mai mare partener comercial este China, care a depășit SUA și Japonia și la nivelul investițiilor, odată cu fondurile masive introduse în economia malaysiană în 2015³⁷. De asemenea Republica Populară Chineză plănuiește o cooperare militară strânsă, în special în domeniul maritim, și construirea unei conducte de gaz și petrol în statul malaezian Sabah³⁸, ce se învecinează cu Marea Chinei de Sud, într-o tentativă clară de întărirea poziției acesteia vis-a-vis de partenerul malaezian și totodată față de contextul geopolitic actual. Momentan SUA rămâne principalul investitor străin al Malaeziei, cu toate că negocierile pentru un acord bilateral de liber schimb, începute în 2005, nu s-au concretizat după opt runde de negocieri.

³² The White House, *FACT SHEET: United States – Vietnam Relations*, Office of the Press Secretary, 23.05.2016, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/05/23/fact-sheet-united-states-vietnam-relations>, accesat miercuri, 12.04.2017, ora 16:00.

³³ Martin, Michael, F. *U.S.-Vietnam Economic and Trade Relations: Issues for the 114th Congress*, CRS Report Prepared for Members and Committees of Congress, 2016, Summary.

³⁴ Brantly, Womack, *China and Vietnam: Politics of Asymmetry*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, pp.26–28.

³⁵ Trading Economics, *Vietnam Imports*, <http://www.tradingeconomics.com/vietnam/imports>, accesat joi, 13.04.2017, ora 09:20.

³⁶ Robert D. Klapman, *Asia's Cauldron...*, p.49

³⁷ Prashanth Parameswaran, *Is China Now Malaysia's Largest Investor?*, The Diplomat, 13.01.2016, <http://thediplomat.com/2016/01/is-china-now-malaysias-largest-foreign-investor/>, accesat duminică, 19.03.2017, ora 11:00.

³⁸ Joshua Berlinger, *Malaysia reaches "significant" defense deal with China, takes shot at West*, CNN, 02.11.2016, at <http://edition.cnn.com/2016/11/02/asia/malaysia-china-agreement/>, accesat joi, 13.04.2017, ora 12:45.

Filipine deține momentan statutul de cel mai impropriu mediu pentru dezvoltarea economică, fiind cea mai coruptă țară din regiune, cu un cadru restrictiv asupra proprietății private și ostil investitorilor. Are o pondere a exporturilor de doar 25% din PIB, comparativ cu media de 75% a regiunii, ce se transpune într-o creștere economică redusă. Birocrația, corupția și centralizarea îi oferă aura unei economii mai degrabă latine decât asiatice, integrarea în economia globală fiind mai mult un pilon de dezvoltare al elitei filipineze³⁹. Deși urmează un trend ascendent, economia țării se menține volatilă și riscantă, bazându-se pe consum și neglijând exporturile și agricultura⁴⁰, accentuând astfel sărăcia din zonele rurale și disparitățile sociale. Este printre țările în care SUA au investit cel mai mult, cu cele mai puține rezultate, ca urmare a dictaturii lui Marcos, reprezentând exemplul clasic de autarhie excesivă ce conduce la sărăcie și lipsa performanței⁴¹. Tradițional, Filipine e partenerul fidel al Americii din zona Pacificului, alături de Japonia, fiind ani la rând considerat cel mai pro-american stat din lume⁴². De altfel SUA, prin investițiile directe masive în economia filipineză au orientat-o spre o tranziție de două decenii, în care s-au înregistrat progrese precum liberalizarea pieței valutare, sectorului bancar și cel al retailing-ului, respectiv reducerea barierelor tarifare. Momentan China și SUA se situează pe locurile doi, respectiv trei ca nivel al relațiilor comerciale⁴³. Alegerea noului președinte Rodrigo Duterte pare a fi schimbat strategia externă a noului regim de la Manila, dispus să urmeze direcția stabilită de Beijing, anunțând „ruptura militară și economică”⁴⁴ de Statele Unite.

Deși Brunei, prin mărimea și forma de guvernământ monarhială nu se propune ca un pion al regiunii, exploatează o nișă extrem de importantă, cea a resurselor energetice, fiind al treilea producător de petrol din sud-estul Asiei și totodată a patra sursă globală de gaz lichefiat⁴⁵, cu un PIB ce în proporție de 50% se bazează pe exportul propriilor resurse naturale. În afară de acest sector însă, producția internă este scăzută și slab diversificată, apelându-se la importuri însemnate pentru necesarul zilnic. Datorită acestor aspecte Brunei optează pentru neutralitate în competiția celor

³⁹ Robert D. Klapman, *Asia's Cauldron...*, p. 76.

⁴⁰ The World Bank, *Philippine Economic Update – April 2016*, <http://www.worldbank.org/en/country/philippines/publication/philippine-economic-update---april-2016>, accesat joi, 20.04.2017, ora 17:20.

⁴¹ Robert D. Klapman, *Asia's Cauldron...*, p. 78.

⁴² Courtney Subramanian, *Pakistan Is No Fan of the U.S., But the Philippines Still Likes Us*, Time, July 19, 2013, at <http://newsfeed.time.com/2013/07/19/pakistan-is-no-fan-of-the-u-s-but-the-philippines-still-likes-us/>, accesat joi, 20.04.2017, ora 18:20.

⁴³ Anthony Fensom, *Duterte Gambles With the Philippines' Economy*, The Diplomat, 24.10.2016, <http://thediplomat.com/2016/10/duterte-gambles-with-the-philippines-economy/>, accesat joi, 20.04.2017, ora 18:45.

⁴⁴ Ben Blanchard, *Duterte aligns Philippines with China, says U.S. has lost*, Reuters, 20.10.2016, <http://www.reuters.com/article/us-china-philippines-idUSKCN12K0AS>, accesat joi, 20.04.2017, ora 19:00.

⁴⁵ International Monetary Fund, *Brunei Darussalam Statistical Appendix*, IMF Country Report No. 14/191, Washington D.C., 2014.

două mari puteri, preferând o implicare scăzută în disputele teritoriale din Marea Chinei de Sud și totodată o integrare treptată în economia mondială, în detrimentul stabilității și suveranității propriului popor. Ca urmare, atât SUA cât și RPC dețin o pondere relativ apropiată în ceea ce privește relațiile comerciale⁴⁶, împărțind locuri fruntașe la importuri și poziții ceva mai îndepărtate în cadrul exporturilor cu micul partener. Totuși, o tendință de apropiere spre Beijing poate fi sesizată, ca urmare a ultimelor negocieri între cele două state privind o colaborare în domeniul maritim⁴⁷.

Taiwan este considerat cel mai potrivit mediu pentru sectorul financiar în regiunea sud-estică a Asiei, cu o emulație antreprenorială crescândă, ce oferă a 15-a cea mai competitivă economie a lumii⁴⁸. Motoarele prosperității economice sunt reprezentate de industria tehnologică și piața serviciilor. Ca relații comerciale, se bazează pe exporturi, în special pentru cele două mari puteri, existând o anumită dependență de China continentală datorită statutului celei din urmă de principală sursă pentru importuri⁴⁹. Taiwan reprezintă o problemă care transcende elementul economic al Mării Chinei de Sud, până la nivel politic, diplomatic și militar. Partener atât al Chinei, cât și al SUA, Taiwan reprezintă o anomalie economică pozitivă a sistemului global, fiind o țară prosperă ce nu se bucură însă de recunoaștere internațională. Cu toate acestea capacitățile militare sunt impresionante iar piața financiară, un mix între investițiile americane și educația confucianistă, este una solidă.⁵⁰ Ca tendință generală, Asia și-a reorientat strategia bazată pe importuri în promovarea produselor proprii și axarea pe exportul manufacturilor în locul materiilor prime.

V. Acordurile comerciale

Indiferent de nivelul relațiilor economice, existența acordurilor comerciale netezește calea actorilor implicați pentru o cooperare strânsă, care oferă nu doar premisele unei dezvoltări perpetue, ci și ocazia construirii unor parteneriate solide, bazate pe încredere și respect reciproc. În acest sens analiza influenței celor două puteri în regiune impune cercetarea modului în care acestea s-au poziționat vis-a-vis de stabilirea cadrelor de cooperare economică cu regiunea Mării Chinei de Sud.

⁴⁶ The Observatory of Economic Complexity, *Brunei*, <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/brn/>, accesat joi, 20.04.2017, ora 19:30.

⁴⁷ Rui Hao Puah, *China and Brunei's Growing Economic Ties*, The Diplomat, 08.07.2016, <http://the-diplomat.com/2016/07/china-and-bruneis-growing-economic-ties/>, accesat joi, 20.04.2017, ora 19:45.

⁴⁸ World Economic Forum, *Country/Economy Profiles: Taiwan, China*, 2016, <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/economies/#indexId=GCI&economy=TWN>, accesat vineri, 21.04.2017, ora 09:45.

⁴⁹ Forbes, *Taiwan Profile*, Best Countries for Business, <https://www.forbes.com/places/taiwan/>, accesat miercuri, 10.05.2017, ora 21:10.

⁵⁰ Robert D. Klapman, *Asia's Cauldron...*, p.92.

Parteneriatele bilaterale reglementează politicile economice dintre două entități, astfel încât aspecte precum accesul reciproc la resursele necesare, protecția mediului, eliminarea barierelor tarifare sunt negociate pentru obținerea unui context avantajos ambilor parteneri. Sunt mult mai ușor de negociat decât cele multilaterale, datorită implicării a doar două părți, astfel că actorii beneficiază mult mai rapid de pe urma lor⁵¹.

Parteneriatele multilaterale reprezintă cea mai curajoasă formă de expresie economică a unui grup de actori, datorită cumului de angajamente însușite. Este cadrul în care ideile economice și politice sunt dezbătute astfel încât rezultatul obținut să impulsioneze dezvoltarea durabilă a societăților. Cu cât este mai mare numărul entităților implicate, cu atât negocierile sunt mai dure și grele. Însă odată ce se ajunge la un numitor comun, mecanismul economic creează un aflux financiar mult mai ridicat, ce poate oferi beneficii superioare cantitativ acordurilor bilaterale⁵².

Atât SUA cât și RPC au adoptat, odată cu căderea regimurilor comuniste, politici economice ce au inclus ambele tipuri de parteneriate. Dacă pentru China acordurile bilaterale constituie principalul mod de extindere a influenței în regiune, Statele Unite reprezintă promotorul multilateralismului, militând pentru liberalizarea economică și reducerea obstacolelor tarifare. În același timp însă, ambele puteri sunt conștiente de importanța contextului geopolitic și geostrategic în stabilirea unor parteneriate solide. Astfel că Beijing-ul este tot mai deschis față de oportunitățile pe care un acord multilateral le oferă, în timp ce puterea de la Washington, în special cea republicană, împinge jocul economic al Mării Chinei de Sud spre o apropiere bilaterală.

Pe cale de consecință, raportul bilateralismului regiunii ilustrează un avantaj al Chinei, care prin prisma ASEAN-ului și al noului acord cu Taiwan își asigură parteneriate cu fiecare stat din zonă⁵³. În același timp, Vietnam și Filipine reprezintă singurele țări cu care SUA au ajuns la un acord economic oficial. Avantajul bilateralismului chinez este materializat la nivelul relațiilor comerciale, care la momentul actual sunt mai voluminoase decât cele americane.

⁵¹ James Nolt, *Trump and Trade Bilateralism*, World Policy Institute, Polarizing Political Economy, 11.01.2017, <http://www.worldpolicy.org/blog/2017/01/12/trump-and-trade-bilateralism>, accesat miercuri, 10.05.2017, ora 22.

⁵² *Ibidem*, accesat miercuri, 10.05.2017, ora 23:40.

⁵³ Ministry of Commerce of the People's Republic of China, *China FTA Network*, <http://fta.mofcom.gov.cn/english/index.shtml>, accesat miercuri, 22.03.2017, ora 23:20; Kuo-I Chang, Kazunobu Hayakawa, *Details in the China-Taiwan Free Trade Agreement*, „Journal of Economic Integration”, Vol. 29, No. 4, December 2014, p.677.

Tabelul 1. Sinteză a raporturilor comerciale bilaterale pentru țările Mării Chinei de Sud

BILATERAL TRADE AGREEMENTS	Acorduri comerciale cu RPC	Acorduri comerciale cu SUA	Raporturi comerciale cu RPC (2015) - mld \$ -	Raporturi comerciale cu SUA (2015) - mld \$ -
Vietnam	-ASEAN-CHINA FTA -Bamboo Network	-Bilateral Trade Agreement (2000)	-Export: 16,57 (2) -Import: 49,44 (1)	-Export: 33,47 (1) -Import: 7,79 (6)
Malaysia	-ASEAN-CHINA FTA -Bamboo Network	- Nu exista (eșec FTA 2005, islamism)	-Export: 26 (2) -Import: 33(1)	-Export: 19 (4) -Import: 14 (3)
Filipine	-Joint Trade Agreement 1975 -Tax Agreement 1999 -Agreement on Agricultural Cooperation 1999 -ASEAN-CHINA FTA -Bamboo Network	- PTA-GSP 1976	-Export: 6.39 (3) -Import:11.47 (1)	-Export: 8.81 (2) -Import: 7,63 (2)
Brunei	-ASEAN-CHINA FTA	- Nu există (neutralitate)	-Import: 0.34 (3) -Export: 0.096 (10)	-Import: 0.33 (4) -Export: 0.052 (12)
Taiwan	-ASEAN-CHINA FTA -Bamboo Network	- Nu există (One China Policy)	-Export: 40% (1) -Import:33.7% (4)	-Export: 12% (3) -Import:29.4% (2)

Sursă: The Observatory of Economic Complexity, *Country profile*, <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/> accesat marți, 11.04.2017, ora 08:45; Trading Economics, *Asia*, <http://www.tradingeconomics.com/calendar?g=asia>, accesat luni, 10.04.2017, ora 11:25; World Integrated Trade Solution, *Country Growth*, <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/by-country/StartYear/LTST/EndYear/LTST/TradeFlow/Export/Indicator/CNTRY-GRWTH/Partner/WLD/Product/Total>, accesat miercuri, 12.04.2017, ora 19:20; Asia Regional Integration Center, *Free Trade Agreements*, <https://aric.adb.org/fta-country>, accesat vineri, 14.04.2017, ora 22:50

Proiectul economic al Chinei pune accent pe infrastructura dezvoltată și reducerea tarifelor, în timp ce cel american propune o cooperare economică prin care să se creeze o piață unică și reducerea totodată a aproximativ 18.000 tarife. Ambele proiecte au fost în mare măsură definitivate, fiind planificate a intra în vigoare în 2018⁵⁴.

De curând însă, noua administrație prezidențială de la Casa Albă a anunțat retragerea Statelor Unite din Parteneriatul Trans-Pacific⁵⁵, ca urmare a noului program politic

⁵⁴ Emiko Jozuka, *TPP vs RCEP? Trade deals explained*, CNN, 26.01.2017, <http://edition.cnn.com/2017/01/24/asia/tpp-rcep-nafta-explained/>, accesat marți, 14.04.2017, ora 22:20.

⁵⁵ Peter Baker, *Trump Abandons Trans-Pacific Partnership, Obama's Signature Trade Deal*, The New York Times, Politics, 23.01.2017, https://www.nytimes.com/2017/01/23/us/politics/tpp-trump-trade-nafta.html?_r=0, accesat marți, 11.04.2017, ora 10:00.

economic extern. Este de așteptat ca Republica Populară Chineză să militeze intens pentru ratificarea propriului parteneriat, ținând cont de lobby-ul pe care aceasta îl face pentru atragerea Indiei, considerată ca fiind al treilea pivot al regiunii Mării Chinei de Sud.

REGIONAL COMPREHENSIVE ECONOMIC

PARTNERSHIP

- Accent pe infrastructură și reducerea tarifelor
- 30% din economia lumii implicată
- India, viitorul pivot al MCS, curtată de RPC

TRANS-PACIFIC PARTNERSHIP

- Cooperare economică → piață unică
- 40% economia lumii implicată
- Reducere aprox. 18000 tarife
- SUA a renunțat în 2017

Figura 1. RCEP vs TPP

Sursă: Jozuka, Emiko, *TPP vs RCEP? Trade deals explained*, CNN, Regions: Asia, 26.01.2017, <http://edition.cnn.com/2017/01/24/asia/tpp-rcep-nafta-explained/>, accesat vineri, 14.04.2017, ora 22:20

VI. Perspectiva instituțională

Robert Keohane menționează în cercetările sale rolul pivotal al puterilor globale în sistemul internațional, ca urmare a capacităților politice, strategice și economice de modelare a acestuia⁵⁶. Configurația geopolitică detașează SUA ca singurul stat cu anvergură globală, necesară pentru a fi considerat o superputere actuală. Conștientă de acest aspect, singurul mod în care RPC e capabilă de o contraofensivă susținută constă în capacitatea economică de a atrage în jurul său cât mai mulți actori, fie ei naționali sau suprastatali. Pentru a se propune ca un mediu prielnic dezvoltării durabile, cu parteneriate solide și prospere, politica externă a Beijingului s-a îndreptat, odată

⁵⁶ Robert O. Keohane, *Power and Governance in a Partially Globalized World*, New York and London, Routledge, 2002, p.209.

cu sfârșitul Războiului Rece, spre o abordare multilateralistă din punct de vedere politic, utilizând sistemul instituțional ca o pârgă de proiectare a propriei puteri, la nivel internațional.

Astfel pași precum aderarea la Organizația Mondială a Comerțului (WTO), Forumul de Cooperare Economică Asia-Pacific (APEC), ASEAN împreună cu Forumul Regional (APT, ARF), respectiv migrarea spre acorduri preferențiale în detrimentul parteneriatelor bilaterale standard (PTA) au ilustrat dependența crescândă a Chinei față de instituționalismul noului secol. În acest mod are loc promovarea eficienței a politicii externe și protejarea interesului domestic, oferind totodată o oarecare garanție comunității internaționale, privind lipsa tendințelor expansioniste⁵⁷.

Pentru stabilirea nivelului de integrare instituțională zonei Mării Chinei de Sud, lucrarea se concentrează asupra a două organizații, considerate a îngloba substratul politic și economic necesar stabilirii unei concluzii și anume FMI, respectiv ASEAN.

a) Abordarea chineză

Înlocuirea Taiwanului în 1971 cu Republica Populară Chineză, ca membru permanent al Consiliului de Securitate ONU, a reprezentat momentul de cotitură al anvergurii instituționale pentru Beijing⁵⁸. Obținând o poziție care i-a permis exercitarea influenței asupra procesului decizional, China a devenit o voce fermă în sistemul internațional. Membru FMI încă de la sfârșitul Celui De-al Doilea Război Mondial, relațiile Chinei cu organizația au intrat în etapa normalității doar în 1980. Rezultatele acestei etape s-au concretizat în 1996, prin acceptarea de către China a prevederilor Acordului de Funcționare al Fondului Monetar⁵⁹. Reforma economică a realizat încă un pas important, odată cu aderarea la Organizația Mondială a Comerțului, în 2001, devenind oficial al 143-lea membru⁶⁰. De asemenea, China este implicată în cea mai importantă asociație regională, ASEAN, în care deși nu este membru, și-a consolidat o puternică legătură economică cu aceasta, începând cu 1997. Ca urmare, volumul comerțului statului chinez din sud-estul Asiei a ajuns în 2005 la 50% din totalul comerțului exterior chinez⁶¹.

⁵⁷ Marc Lanteigne, *China and International Institution. Alternate Paths to Global Power*, London and New York, Routledge Taylor and Francis Group, 2005, pp.2–3.

⁵⁸ U.S. Library of Congress, *China's Role in International Organizations*, <http://countrystudies.us/china/134.htm>, accesat vineri, 03.03.2017, ora 02:00.

⁵⁹ International Monetary Fund, *At a Glance – China and IMF*, 01.09.2004, <https://www.imf.org/external/country/chn/rr/glance.htm>, accesat vineri, 03.03.2017, ora 01:45.

⁶⁰ Permanent Mission of China to the WTO, *China in the WTO: Past, Present and Future*, The Tenth Anniversary of China's Accession to the WTO, December 2011, p.5.

⁶¹ Zhang Xiaoming, *The Rise of China and Community Building in East Asia*, „Asian Perspective”, Vol. 30, No. 3, 2006, p.131–132.

Indiferent de nivel integrării instituționale a organizației, China a fost consecventă în exprimarea unei politici externe bazată pe principiile realiste, militând pentru suveranitatea națională, acceptarea cu precauție sau refuzarea strategiilor considerate a periclita dezvoltarea economică a țării. În acest sens, prin dreptul de veto, a blocat majoritatea rezoluțiilor ce au vizat principalii parteneri energetici și anume Angola, Iran, Venezuela, Sudan Myanmar și Libya⁶², regimuri care deseori au încălcat normele dreptului umanitar. În ceea ce privește OMC, China a beneficiat de întărirea legăturilor economice externe prin investițiile straine directe și un raport ridicat import-export. Însă a rămas reticentă la implicarea acesteia în reforma juridică și administrativă, considerând aceste aspecte elemente ce țin de sfera decizională a statului. Nu la fel se poate spune despre relația cu FMI, ale cărei politici fiscale deseori nu s-au intersectat cu strategia economică a Beijing-ului. Totuși, capacitatea financiară a Chinei i-a permis să negocieze de pe o poziție dominantă, stabilind deseori termenii parteneriatului în favoarea sa⁶³.

Cu privire la organizația regională ASEAN, China a plusat la capitolul cooperării economice, prin stabilirea de acorduri bilaterale și parteneriate preferențiale, În cazul integrării politice, guvernul chinez folosește tehnica „divide et impera”, încercând să atragă separat fiecare membru. În acest mod mizează pe lipsa coeziunii organizației, ca modalitate de blocare a influenței Statelor Unite în regiune⁶⁴.

b) Idealismul american

Instituționalismul american a luat naștere după Primul Război Mondial, prin vocea președintelui Woodrow Wilson, care a identificat liberalismul ca fiind calea optimă pentru progresul umanității. Pentru a fi pus în aplicare, acesta a considerat necesară crearea unui cadru supranațional, ca și context formal de purtare a negocierilor între marile puteri. În acest mod sacrificarea unei anumite libertăți decizionale a statelor era compensată de alte beneficii, precum restricționarea celorlalți actori și îndeplinirea obiectivelor naționale. Rolul Americii în sistemul internațional poate fi identificat prin trei paradigme: cea profetică, de călăuzitor predestinat să asigure buna funcționare a sistemului global, cea infra-organizațională, de luare a deciziilor în detrimentul celorlalți actori când este necesar și cea custodială, de gardian

⁶² Sigfrido Burgos Caceres, *Op. Cit.* p.45. Î

⁶³ Bo Qu, *China's Preference to the International Monetary Cooperation*, Woodrow Wilson School, Princeton University, The Second GLF Colloquium, 03.05.2010, pp.20–21.

⁶⁴ Ralf Emmers, *Asean's Search for Neutrality in the South China Sea*, „Asian Journal of Peacebuilding”, Vol. 2, No. 1, 2014, p.63; Xinhua, *Backgrounder: China and APEC*, China Daily Asia, 19.11.2016, http://www.chinadailyasia.com/nation/2016-11/19/content_15528623.html, accesat luni, 06.03. 2017, ora 16:50.

universal ce poate utiliza alternativa militară, chiar și când mecanismul instituțional nu o oferă⁶⁵.

În calitate de creator al sistemului internațional modern și totodată de unică superputere, Statele Unite au trasat în anumite situații, deciziile politice ale instituțiilor în mod unilateral, atrăgându-și astfel antipatia guvernelor care nu au împărtășit aceleași viziuni. Totodată, trebuie menționată o anumită stare de incertitudine pe care Wahsington-ul a transmis-o regiunii, ca urmare a politicii externe din perioada Războiului Rece, vis-a-vis de Europa și sud-estul Asiei.. Modelate de aspecte rasiale, istorice, politice și culturale, SUA au văzut în Europa un partener care, prin forța colectivă, putea limita ascensiunea Rusiei sovietice, element de maximă importanță pentru securitatea globală. În același timp, în regiunea asiatică nu se întrezărea nicio entitate cu ambiții hegemonice, ci dimpotrivă statele încercau să își găsească direcția după experiențele colonialiste, fiind măcinate de bătăliile domestice. De asemenea la momentul stabilirii acestor strategii, America nu prefigura o relație tip win-win cu partenerii asiatici, rezultând un interes scăzut pentru regiune⁶⁶.

Sfârșitul Războiului Rece, coroborat cu boom-ul economic asiatic, a reatras atenția Statelor Unite pentru regiune, însă pe piață apăruse încă un jucător tot mai puternic și anume China. Astfel duelul instituțional al celor două puteri a putut fi reliefat prin intermediul a două organizații, ASEAN la nivel regional, respectiv FMI la cel internațional.

c) Neutralitatea ASEAN

Considerată cea mai importantă organizație regională a Asiei, statutul de integrator economic și politic al ASEAN a pus-o inevitabil, pe parcursul a jumătate de secol de existență, într-o lumină comparativă cu UE. Având ca obiective cooperarea economică și crearea unui cadru formal pentru negocierea aspectelor politice cu potențial perturbator⁶⁷, a reușit, pentru o perioadă lungă de timp, să aducă la aceeași masă diversele sisteme politice și economice din jurul Mării Chinei de Sud. Astfel a avut loc o menținere a status-quo-ului, e drept unul sensibil, într-o regiune în care amintirea colonialismului încă provoacă puternice sentimente naționaliste.

Există patru membri cu pretenții de suveranitate vis-a-vis de problematica suveranității teritoriale a Mării Chinei de Sud și anume Vietnam, Filipine, Malaysia

⁶⁵ Michael W. Reisman, *The United States and International Institutions*, „Survival”, Vol. 41, Issue 4, 1999, pp.36–37.

⁶⁶ Christopher Hemmer, Peter J. Katzenstein, *Why is there no NATO in ASIA? Collective Identity, Regionalism and the Origins of Multilateralism*, „International Organization”, Vol. 56, No. 3, 2002, p.578.

⁶⁷ Bernard Eccleston, Michael Dawson, Deborah McNamara, *The Asia-Pacific Profile*, London and New York, Routledge Taylor and Francis Group, 1998, p.311.

și Brunei, respectiv Republica Populară Chineză, prin calitatea sa de membru colaborator al organizației. Niciuna din aceste țări nu a dorit să își reglementeze problematica suveranității sub auspiciul entității regionale, așa cum și ASEAN la rândul ei, s-a delimitat de disputele teritoriale⁶⁸, marșând pe cele două planuri de cooperare, Declarația privind Codul de Conduită (2002) și crearea noului Cod de Conduită.

În timp ce promovarea multilateralismului a avut succes în menținerea unui cadru diplomatic de purtare a negocierilor, nu același lucru se poate spune și în privința cooperării economice a regiunii, bazată cu preponderență pe acordurile bilaterale ale statelor. De altfel progresul lent al integrării economice asiatice este considerat un eșec al organizației, aceasta nereușind să stabilească o politică fiscală prin care să atragă interesul membrilor săi în viitoare parteneriate multilaterale. În afară de Vietnam, care rămâne singurul adversar redutabil al Chinei în disputa Mării Chinei de Sud, toate celelalte state, inclusiv Filipine, aliat istoric al SUA, nu par a fi deranjate de o eventuală armonizare a strategiilor economice cu cele ale vecinului chinez. Dacă tendința regiunii era utilizarea multilateralismului în diplomația politică și integrarea economică⁶⁹, noile guverne par dispuse la o abordare bilateralistă. Acest aspect ar constitui, teoretic, un avantaj al Beijing-ului, ținând cont de numărul acordurilor comerciale existente în raport cu cele ale Washington-ului și totodată ca urmare a tendinței Statelor Unite de reducere a investițiilor militare în regiune și sporirii atenției spre lumea arabă⁷⁰.

Actuala situație putea fi anticipată, ținând cont de avantajul geografic al Chinei, respectiv preconizata dezvoltare economică a acesteia, care inevitabil urma să devină un cluster economic pentru Marea Chinei de Sud. Deși cantitativ nivelul investițiilor directe americane este mai ridicat, lipsa unui acord comercial liber face ca profitabilitatea acestora în regiune să se situeze în urma celor chinezești.

Astfel nivelul exporturilor ASEAN către partenerul chinez a crescut în intervalul 2000–2015 cu 5 procente, ajungând la o pondere de 8% din PIB. Totodată trebuie menționată dependența organizației de stabilitatea economică a Chinei, o eventuală reducere cu un procent a PIB-ului chinez producând o stagnare de 0,2–0,3% în

⁶⁸ Ralf Emmers, *Op. cit.* p.62.

⁶⁹ Kun Zhai, *The ASEAN Power*, The Architecture of Security in the Asia-Pacific, Acton: ANU Press, 2009, p.24.

⁷⁰ Curtis Chin, *Opinion: Red-line warning haunts US ties in Asia*, CNN, 1.11.2016, <http://edition.cnn.com/2016/11/01/opinions/us-philippines-relationship-in-flux-chin/>, accesat duminică, 19.03.2017, ora 20:20; Morgan Chalfant, *Obama's Beijing Policy Faces Criticism on Capitol Hill*, The Washington Free Beacon, 22.09.2016, <http://freebeacon.com/national-security/obamas-beijing-policy-faces-criticism-capitol-hill/>, accesat duminică, 9.04.2017, ora 21:30.

rândul economiilor celorlalte state⁷¹. Utilizând „Calea Asiatică”⁷² organizația promovează conservarea naționalismului, care coroborată cu necesitatea consensului absolut, îngreunează crearea unui cadru regional de cooperare economică, care să cuprindă toate statele regiunii, oferind astfel Chinei prilejul de a utiliza abordarea bilateralistă ca mod de atragere a actorilor fără alonjă internațională.

Table 27

Top ten sources of foreign direct investment inflows in ASEAN

Country/region ^{1/}	Value			Share to total inflows		
	2013 ^{2/}	2014	2015	2013 ^{2/}	2014	2015
ASEAN	19,562.2	22,134.5	22,232.2	15.7	17.0	18.4
European Union (EU)	24,511.3	24,989.9	20,127.6	19.6	19.2	16.7
Japan	24,750.2	15,705.4	17,559.4	19.8	12.1	14.5
USA	7,157.2	14,748.5	13,646.0	5.7	11.3	11.3
China	6,426.2	6,990.1	8,256.5	5.1	5.4	6.8
Republic of Korea	4,303.3	5,750.7	5,710.4	3.4	4.4	4.7
Australia	2,587.7	6,281.5	5,246.7	2.1	4.8	4.3
Hong Kong	5,251.2	9,813.2	4,542.9	4.2	7.5	3.8
Taiwan, Province of China	1,381.8	3,253.9	2,807.0	1.1	2.5	2.3
New Zealand	335.9	550.0	2,241.2	0.3	0.4	1.9
Total top ten sources	96,267.1	110,217.7	102,370.0	77.1	84.8	84.7
Others ^{2/}	28,597.4	19,777.4	18,448.8	22.9	15.2	15.3
Total FDI inflow to ASEAN	124,864.5	129,995.1	120,818.8	100.0	100.0	100.0

Source ASEAN Foreign Direct Investment Statistics Database as of 05 October 2016 (Data is compiled from submission of ASEAN Central Banks and National Statistical Offices through the ASEAN Working Group on International Investment Statistics (WGIIIS)).

Notes

Details may not add up to totals due to rounding off.

1/ Ranked according to FDI inflows in 2015; covers countries on which data is available.

2/ Include inflows from all other countries, as well as total reinvested earnings and debt instruments in the Philippines.

3/ Lao PDR's data on 'by source country' for 2013 is not available, intra-extra-ASEAN breakdown shown are estimated by the ASEAN Secretariat.

The FDI is on a net basis, and computed as follows: Net FDI = Equity + Net Inter-company Loans + Reinvested Earnings. The net basis concept implies that the followings should be deducted from the FDI gross flows: (1) reverse investment (made by a foreign affiliate in a host country to its parent company/direct investor; (2) loans given by a foreign affiliate to its parent company; and (3) repayments of intra-company loan (paid by a foreign affiliate to its parent company). As such, FDI net inflows can be negative.

Figura 2. Principalele surse ale investițiilor directe în cadrul ASEAN

Sursă: Asean Foreign Investment Statistics Database, as of 05 October 2016, http://asean.org/storage/2015/09/Table-27_oct2016.pdf, accesat miercuri, 05.04.2017, ora 10:45)

⁷¹ Sohrab Rafiq, *When China Sneezes Does ASEAN Catch a Cold?*, IMF Working Paper, No 16/214, 2016, p.4.

⁷² Michael Mazza, Gary Schmitt, *Weakness of the Asean Way*, The Diplomat, 21.06.2011, <http://thediplomat.com/2011/06/weakness-of-the-asean-way/>, accesat miercuri, 08.03.2017, orele 19:45.

Table 26
Foreign direct investment net inflows in ASEAN from selected partner countries/regions

ASEAN Statistics

value in US\$ million; share to total and year-on-year change in percent

Partner country/region	Value			Share to total net inflows			Year-on-year change	
	2013 ^{2/}	2014	2015	2013 ^{2/}	2014	2015	2013-2014	2014-2015
ASEAN	19,562.2	22,134.5	22,232.2	15.7	17.0	18.4	13.1	0.4
Australia	2,587.7	6,281.5	5,246.7	2.1	4.8	4.3	142.7	(16.5)
Canada	816.8	1,679.0	898.1	0.7	1.3	0.7	105.6	(46.5)
China	6,426.2	6,990.1	8,256.5	5.1	5.4	6.8	8.8	18.1
European Union 28 (EU28)	24,511.3	24,989.9	20,127.6	19.6	19.2	16.7	2.0	(19.5)
India	2,100.9	605.9	1,584.1	1.7	0.5	1.3	(71.2)	161.4
Japan	24,750.2	15,705.4	17,559.4	19.8	12.1	14.5	(36.5)	11.8
New Zealand	335.9	550.0	2,241.2	0.3	0.4	1.9	63.7	307.5
Pakistan	(2.1)	6.2	(10.5)	0.0	0.0	0.0	393.1	(269.6)
Republic of Korea	4,303.3	5,750.7	5,710.4	3.4	4.4	4.7	33.6	(0.7)
Russian Federation	607.9	(113.2)	(28.9)	0.5	(0.1)	0.0	(118.6)	74.5
USA	7,157.2	14,748.5	13,646.0	5.7	11.3	11.3	106.1	(7.5)
Total selected partner countries/regions	93,157.6	99,328.4	97,462.8	74.6	76.4	80.7	6.6	(1.9)
Others ^{1/}	31,706.9	30,666.6	23,356.0	25.4	23.6	19.3	(3.3)	(23.8)
Total FDI inflow to ASEAN	124,864.5	129,995.1	120,818.8	100	100	100	4.1	(7.1)

Source ASEAN Foreign Direct Investment Statistics Database as of 05 October 2016 (Data is compiled from submission of ASEAN Central Banks and National Statistical Offices through the ASEAN Working Group on International Investment Statistics (WGIIIS).)

Symbols used
0.0 value is below 0.1%

Notes
Details may not add up to totals due to rounding off.
1/ Includes inflow from all other countries and unspecified countries as well as total reinvested earnings and inter-company loans in the Philippines
2/ Lao PDR's data on 'by source country' for 2013 is not available, intra-extra-ASEAN breakdown are estimated by the ASEAN Secretariat.

The FDI is on a net basis, and computed as follows: Net FDI = Equity + Net Inter-company Loans + Reinvested Earnings. The net basis concept implies that the followings should be deducted from the FDI gross flows: (1) reverse investment (made by a foreign affiliate in a host country to its parent company/direct investor); (2) loans given by a foreign affiliate to its parent company; and (3) repayments of intra-company loan (paid by a foreign affiliate to its parent company). As such, FDI net inflows can be negative.

Figura 3. Profitabilitatea investițiilor străine directe ale ASEAN, în funcție de parteneri

Sursă: Asean Foreign Investment Statistics Database, as of 05 October 2006,
http://asean.org/storage/2015/09/Table-26_oct2016.pdf, accesat miercuri, 05.04.2017, ora 11:00)

d) Implicarea FMI

Relația statelor regiunii cu FMI a beneficiat de un statut aparte, atât datorită anvergurii internaționale a instituției, cât și suprapunerii perioadei de tranziție economică a Asiei cu criza financiară din 1997. La recomandarea Fondului Monetar, statele Mării Chinei de Sud au implementat politici economice bazate pe liberalizarea pieței de capital, care coroborate cu sisteme politice insuficient pregătite în asimilarea boom-ului economic creat, au prilejuit investițiilor pe termen scurt să speculeze orice tendință de insecuritate a pieței. Astfel la primul semn de instabilitate acestea au fost retrase, pornind un derapaj economic (lipsa lichidităților, scăderea producției, consumului, investițiilor, faliment, șomaj, etc.), pentru ca ulterior, opțiunile FMI de remediere economică și anume împrumuturi în contul unor măsuri de austeritate economică a statelor, să nu beneficieze de o popularitate ridicată, deși au reprezentat principalul motor al redresării financiare⁷³.

Ca urmare a căderii economice a regiunii, s-au propagat două curente de opinie vis-a-vis de politicile organizației. Joseph Stiglitz a menționat o strategie defectuoasă a Fondului Monetar, care prin împrumuturi masive, coroborate cu restrângeri fiscale și reforme structurale, au impulsionat companiile să restituie bancilor occidentale

⁷³ Jarl Kallberg, Liu G. Crocker, Paolo H. Pasquariello, *An Examination of the Asian Crisis: Regime Shifts in Currency and Equity Markets*, „The Journal of Business”, The University of Chicago Press, Vol. 78, No. 1, 2005, p.196.

datoriile acumulate, impactul crizei fiind direcționat astfel asupra cetățenilor⁷⁴. De asemenea s-a vorbit despre o strategie a FMI-ului de modificare a statutului, în vederea garantării dreptului de a impulsiona statele în curs de dezvoltare spre tranziția liberalizării economice, soldată cu recunoașterea, în 2003, a lipsei vreunei creșteri economice însă o accentuare a instabilității țărilor, cauzate de procesul accelerat al deschiderii pieței de capital. Iar strategia comună a Fondului Monetar, Trezoreriei Statelor Unite și Băncii Mondiale, întrunită sub numele de Consensul de la Washington⁷⁵, a propus o diminuare a rolului guvernelor, coroborată cu liberalizări și privatizări rapide, marșând asupra unor criterii precum, creșterea PIB-ului statelor în detrimentul distribuirii bunăstării economice la nivelul societății.

O analiză a revistei *International Politics* a ilustrat influența Statelor Unite asupra forului decizional din cadrul FMI, menționând existența unui număr considerabil de reprezentanți americani în departamentele de negociere a condiționalității împrumuturilor, care alături de posibilitatea guvernului și Trezoreriei SUA de așezare la discuțiilor, oferă un spațiu de manevră mult mai larg decât celorlalte state puternice, precum Marea Britanie sau Japonia. De asemenea studiul a identificat o pondere mult mai însemnată a acordurilor Fondului Monetar cu statele ale căror creditori externi sunt băncile comerciale americane, în special la nivelul creditelor mari, spre deosebire de țările ale căror parteneriate cu sistemul bancar american sunt restrânse, unde fie sunt stabilite împrumuturi reduse, fie nu există asemenea acorduri. Astfel sferele înalte ale politicii Statelor Unite pot modela strategiile externe, pedepsind adversarii politici (statele comuniste din perioada Războiului Rece) sau impulsivând partenerii zonelor de interes (Indonesia, Argentina)⁷⁶.

De cealaltă parte, Henry Kissinger a identificat corupția statelor ca principală cauză a instabilității economice din zona asiatică⁷⁷, în timp ce Andrew Crockett a ilustrat rolul FMI de manager al crizei, care, odată cu integrarea piețelor de capital internaționale și globalizarea instituțiilor financiare majore, a devenit actorul extern ce asigură stabilitatea financiară a sistemului internațional⁷⁸. Totodată un raport al FMI a avertizat statele regiunii că o eventuală strategie protecționistă ar crea o vulnerabilitate în rândul economiilor zonei, datorită diminuării volumului exporturilor

⁷⁴ Joseph E. Stiglitz, *Globalization and Its Discontents*, New York and London: W.W. Norton and Company, 2002, pp.95–98.

⁷⁵ Joseph E. Stiglitz, *Mecanisme Globalizării*, București: Ed. Polirom, 2008, pp.29–31.

⁷⁶ Thomas Oatley, Jason Yackee, *American Interests and IMF Lending*, „International Politics”, 2004, Nr. 41, pp.417–418.

⁷⁷ Michel Camdessus, *The IMF and Its Critics – A Commentary*, The Washington Post, 10.11.1998, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/54/vc111298>, accesat miercuri, 10.05.2017, ora 13:30.

⁷⁸ International Monetary Fund, *Range of Indicators May Provide Warning System for Currency Crises*, „IMF Survey”, Vol. 26, No. 16, August 18, 1997, p.262.

și investițiilor străine directe, principalele motoare ale creșterii economice asiatice⁷⁹. Această observație a fost realizată în contextul unei reveniri financiare a regiunii, considerate de experții FMI ca fiind reușită datorită celor 3 politici economice implementate și anume finanțarea statelor, revizuirea politicilor monetare și reformele structurale⁸⁰.

Tabelul 2. Evoluția PIB-ului în statele din regiunea Mării Chinei de Sud

Evoluție PIB(%)	Brunei	Filipine	Malaezia	Vietnam	Taiwan
2015	-0,41	5,91	4,97	6,68	5,91
2014	-2,51	6,22	6,01	5,98	6,22
2013	-2,13	7,06	4,69	5,42	7,06
2012	0,91	6,68	5,47	5,25	6,68
2011	3,74	3,66	5,29	6,24	3,66
2010	2,60	7,63	7,42	6,42	7,63
2009	-1,76	1,15	-1,51	5,32	1,15
2008	-1,94	4,15	4,83	6,31	4,15
2007	0,15	6,62	6,30	8,46	6,62
2006	4,40	5,24	5,58	8,22	5,24
2005	0,39	4,78	5,33	8,44	4,78
2004	0,50	6,70	6,78	7,79	6,70
2003	2,90	4,97	5,79	7,34	4,97
2002	3,87	3,65	5,39	7,08	3,65
2001	2,74	2,89	0,52	6,89	2,89
2000	2,85	4,41	8,86	6,79	4,41
1999	3,05	3,08	6,14	4,77	3,08
1998	-0,56	-0,58	-7,36	5,76	-0,58
1997	-1,47	5,19	7,32	8,15	5,19
1996	2,88	5,85	10	9,34	5,85

Sursă: The World Bank, *Countries and Economies*, <http://data.worldbank.org/country/>, accesat joi, 11.05.2017, ora 12:30; International Monetary Fund, IMF DataMapper, *Real GDP Growth – Annual percent change*, http://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/BRN/IDN/AUS, accesat vineri, 12.05.2017, ora 09:10)

⁷⁹ International Monetary Fund, *Regional economic outlook. Asia and Pacific: preparing for choppy seas*, World economic and financial surveys, 2017, p.15.

⁸⁰ International Monetary Fund, *Recovery from the Asian Crisis and the Role of the IMF*, Report by the IMF Staff, June 2000, <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/062300.htm#I>, accesat marți, 09.05.2017, ora 21:15.

Analizând evoluția PIB-ului regiunii, nu s-au evidențiat modificări substanțiale din punct de vedere al creșterii economice, de la sfârșitul anilor 90, perioada unei influențe ridicate a politicilor FMI în zonă, și cea de după 2000, în care relațiile economice ale statelor cu Republica Chineză s-au apropiat, astfel încât să fie stabilită o concluzie cu privire la impactul celor două entități asupra economiei regiunii. Într-adevăr economia Vietnamului, cea mai asemănătoare din punct de vedere a închiderii cu cea chineză, a beneficiat de creștere economică pe parcursul crizei⁸¹, însă nu trebuie uitat faptul că economiile Coreei de Sud și Thailande, ce au primit cele mai mari împrumuturi din partea FMI⁸² și au adoptat politicile organizației, au devenit printre cele mai competitive⁸³.

Astfel lipsa unor concluzii unanim acceptate, alimentate deseori de retorici populiste sau naționaliste, au propagat de-a lungul anilor o anumită stare de incertitudine și precauție în negocierile privind noi acorduri financiare cu organizația⁸⁴.

Deși în mod clar este nevoie de instituții internaționale, perspectiva incapacității unui guvern de a controla acțiunile diferitelor grupuri de interese interne, coroborată cu implementarea unor politici economice modelate de organizații externe, continuă să aibă rezonanță în rândul popoarelor asiatice. Iar acest aspect poate fi identificat în special în cazul Mării Chinei de Sud, unde fie rețeta politică conține tendințe socialiste, fie amintirea colonialismului menține o anumită precauție în îmbrățișarea totală a alternativei occidentale.

Acest aspect a fost exploatat de guvernul chinez, care printr-o politică economică deschisă spre dialog, însă protecționistă în luarea unor decizii economice concrete, s-a autopropus ca o alternativă viabilă și pliată pe configurațiile politice ale regiunii⁸⁵. Din context nu trebuie omisă direcția geopolitică a Chinei, care, prin acțiunile sale militare, cu rol de a descurajare și presiune asupra celorlalți vecini

⁸¹ Quan Hoang Vuong, *Vietnam's Political Economy in Transition (1986–2016)*, Stratfor, Partner Perspectives, 27.05.2016, <https://www.stratfor.com/the-hub/vietnams-political-economy-transition-1986-2016>, accesat joi, 11.05.2017, ora 08:30.

⁸² International Monetary Fund, *Recovery from the Asian Crisis and the Role of the IMF*, Report by the IMF Staff, June 2000, at <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/062300.htm#I>, accesat marți, 09.05.2017, ora 07:50.

⁸³ The World Bank, *Thailand*, <http://www.worldbank.org/en/country/thailand>, accesat marți, 09.05.2017, ora 08:10; The World Bank, *Republic of Korea*, <http://www.worldbank.org/en/country/korea>, accesat marți, 09.05.2017, ora 08:30.

⁸⁴ The Guardian, *Asian share markets cautious after Greece misses IMF loan payment*, Eurozone crisis, 01.07.2015, <https://www.theguardian.com/business/2015/jul/01/asian-share-markets-cautious-after-greece-misses-imf-loan-payment>, accesat joi, 11.05.2017, ora 12:45.

⁸⁵ Michael Martina, Matthew Miller, Samuel Shen, *China unveils new plan to further open economy to foreign investment*, Reuters, Business News, 17.01.2017, <http://www.reuters.com/article/us-china-economy-foreign-investment-idUSKBN15110W>, accesat miercuri, 10.05.2017, ora 13:30.

din Marea Chinei de Sud, contrastează cu un eventual nou rol de mediator economic al regiunii⁸⁶.

Analizând performanța instituțională a regiunii prin prisma ASEAN și FMI, poate fi remarcată o anumită reticență în rândul statelor Mării Chinei de Sud, cu privire la perspectiva unei integrări economice oficiale. Deși conștiente de rolul pivotal al Statelor Unite în regiune, acestea îmbrățișează și o apropiere financiară de statul chinez, în contextul unei dezvoltări economice continue a acesteia, a lipsei coeziunii economice în cadrul ASEAN și a unor îndoieli cu privire la mecanismele decizionale ale FMI. Cu o tendință a guvernelor regiunii de înclinare a balanței spre precauție economică, respectiv cu o America pentru care posibilitatea diminuării influenței economice nu ar crea un context geopolitic care să îi pericliteze statutul global, direcția economică a Mării Chinei de Sud pare a îndemna la realism economic în detrimentul îmbrățișării unei deschideri instituționale.

VII. Dimensiunea economică a geopoliticii Mării Chinei de Sud

Paradoxul Mării Chinei de Sud constă în faptul că fiecare țară revendică o porțiune din ea, în același timp în care militează pentru libertatea navigației. Statele Unite încearcă să asigure pașnica și normala evoluție a comerțului în regiune, în timp ce China privește SUA ca pericolul ce ar putea redirecționa parametrii geopolitici ai zonei, prin intermediul forțelor navale. Nu trebuie omis faptul că toate aceste permutări strategice au loc practic în curtea Chinei, conferind astfel acțiunilor sale și o aură defensivă, vis-a-vis de competitorul vestic. Iar amintirea colonialismului insuflă o lipsă de încredere a guvernului chinez față de organisme internaționale.

Joshua Goldstein ilustrează în lucrările sale trei criterii primordiale implementării mecanismelor de cooperare, care pot fi regăsite și aplicate în Marea Chinei de Sud și anume: dominanța, reciprocitatea și identitatea.⁸⁷ Astfel, necesitatea unei entități care să aibă puterea de a atrage regiunea într-un cluster cooperativ și să poată propune noi scheme de dezvoltare regională poate fi acoperită fie de China, fie de SUA, datorită capabilităților acestora economice. Apoi reciprocitatea, fie prin bilateralism sau multilateralism, acorduri libere sau parteneriate economice are meritul de crea o coeziune între participanți, precum modelul Uniunii Europene. ASEAN poate îndeplini acest rol, însă numai dacă statele reușesc să ajungă la un numitor comun al politicii economice regionale. Iar sentimentul de apartenență unui grup, unei

⁸⁶ Alice D. Ba, *Staking Claims and Making Waves in the South China Sea: How Troubled Are the Waters?*, „Contemporary Southeast Asia”, Vol. 33, No. 3, Special Focus: The South China Sea Dispute, December 2011, p.270.

⁸⁷ Joshua Goldstein, *International Relations*, Tenth Edition, Ed. MyPoliSciLab, 2014, p.5.

organizații sau unui acord, poate diminua impulsul naționalist, oferind totodată noi orizonturi de cooperare și management colectiv.

Configurația economică de după 1990 a divulgat două aspecte cruciale și anume că statele regiunii, indiferent de doctrina politică, dispun de viziunea necesară pentru a înțelege inevitabila interdependență globală, fiind dispuse la a adopta ideea unor politici economice în direcția cooperării. În același timp însă devin recalcitrante odată cu apariția instabilității, renegând deopotrivă ideile și partizanii acestora, în detrimentul identificării unor soluții constructive. Acest aspect a putut fi observat atât la nivel instituțional, printr-un mecanism greoi de stabilire a politicilor economice, cât și în cazul crizelor financiare, când fiecare stat a încercat să absoarbă șocul individual. Ori în ambele cazuri presiunea cade pe umerii Statelor Unite, care de-a lungul timpului a încercat să impulsioneze o politică economică comună în ASEAN. De asemenea SUA este asociată cu strategiile financiare ale FMI, spre deosebire de Republica Chineză, care a preferat o strategie de așteptare și atragere a potențialelor parteneri, în colaborări bilaterale, cu impact imediat în economie. Totuși aceste două aspecte depind și pot fi influențate de opțiunile politice ale Casei Albe, astfel că minge se află în continuare în terenul Statelor Unite.

Cu un nivel sensibil apropiat al raporturilor comerciale dintre cele două puteri și statele Mării Chinei de Sud, bătălia se mută la nivelul parteneriatelor economice, unde Republica Chineză, prin acordul bilateral cu ASEAN își asigură o apropiere comercială de fiecare stat al regiunii. Iar mirajul unor efecte economice imediate, coroborate cu guverne ce nu au experiența participării la masa marilor piețe financiare, par a eclipsa eventuale strategii pe termen lung, care să aibă la bază acorduri multilaterale solide.

În acest sens se poate observa o scădere a popularității Americii în regiune și deși internaționalismul a realizat pași uriași, este văzut în continuare ca un antemergător al politicii externe americane, organizații precum FMI sau OMC fiind deseori considerate extensii ale strategiilor Casei Albe. Iar alternativa chineză, bazată pe acorduri bilaterale, câștigă tot mai mulți adepți. Până la urmă nici Vietnam, nici Taiwan și nici ASEAN nu pot obține garanția unei prezențe permanente a SUA în Marea Chinei de Sud, spre deosebire de vecinul chinez, cu care vor fi nevoite să conviețuiască, indiferent de disputele economice sau politice. Iar plecarea Statelor Unite din Parteneriatul Trans-Pacific nu face decât să sporească valul de neîncredere al guvernelor regiunii vis-a-vis de avântarea într-un parteneriat multilateral și totodată oferă Chinei posibilitatea ca prin proiectul RCEP să atragă statul ce va deveni un mare actor economic și politic al regiunii, India.

Totuși istoria ne învață că, nu departe de jumătatea secolului trecut, puterea economică atrage după sine puterea geopolitică⁸⁸. Iar puterea geopolitică implică forța militară, care la rândul ei are nepotrivitul obicei de a îngloba ambiții hegemonice. Și oricât de prosper și atrăgător ar părea, un stat al cărui valori democratice conțin suficiente scenarii tulburi, provoacă nesiguranță chiar și celor mai apropiați parteneri. În acest sens Statele Unite, în calitate de protector tradițional al valorilor liberalismului, trebuie să îmbine strategia politică cu cea economică, în așa fel încât națiunile regiunii să fie încurajate să riște economic, să se orienteze spre noi piețe, să propună noi tipuri de parteneriate economice, știind că au alături cea mai puternică economie a lumii.

VIII. Concluzii

Ținând cont de interdependența economică din Marea Chinei de Sud, fiecare actor al regiunii este conștient de consecințele economice unui eventual conflict. Începând de la reducerea consumului și a investițiilor până la imposibilitatea controlării inflației⁸⁹, standardul de viață poate scădea drastic, pe fondul anxietății și riscurilor implicate. Pentru SUA, stabilitatea și cooperarea economică a regiunii reprezintă modalitatea ideală de exercitare a puterii soft și de menținere a status-quo-ului în zonă. Deși s-au realizat pași importanți după 1990, internaționalismul încă produce dezbateri sensibile în regiune, astfel că alternativa economică (investiții în sectoarele-cheie ale statelor) se prefigurează a fi instrumentul cel mai potrivit pentru păstrarea influenței americane în regiune. Nu trebuie omisă nici perspectiva instituțională, unde printr-un lobby susținut asupra beneficiilor integrării economice a ASEAN-ului, coroborate cu o transparență crescută a direcțiilor politice ale FMI-ului, ar putea înclina decisiv balanța în favoarea Americii.

De cealaltă parte, Partidul Comunist Chinez are nevoie de păstrarea puternicului curent naționalist și poziției de putere dominantă a regiunii. Însă necesită totodată și o economie prosperă, marșând pe varianta cea mai simplă de eliminare a influenței americane și anume acordurile bilaterale.

Restul statelor încearcă să se grupeze astfel încât să coopereze atât cu modelul economic chinez de protecție a propriilor piețe, cât și cu cel american, deschis spre dezvoltare și prosperitate. În acest sens niciuna din cele două doctrine economice nu este îmbrățișată sau respinsă în totalitate. Atât prin prisma relațiilor comerciale cât și la nivel instituțional, statele Mării Chinei de Sud abordează poziții preponderent

⁸⁸ Joseph S. Nye, Jr, *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*, New York, Oxford University Press, 2002, p.7.

⁸⁹ Joshua Goldstein, *The Real Price of War – How You Pay for the War on Terror*, New York and London: New York University Press, 2004, p.87.

neutre, care să le permită eventuale fluctuații ale politicilor economice, în funcție de context. Analizând factorul comercial și parcursul instituțional al regiunii, prezentul articol a ilustrat o îmbunătățire a imaginii Chinei în raport cu Casa Albă, fără vreun impact decisiv însă în opțiunea geopolitică a statelor Mării Chinei de Sud.

Dacă Republica Populară Chineză beneficiază de avantajul geografic, Statele Unite sunt cele ce pot garanta securitatea militară, ceea ce creează un echilibru necesar conviețuirii pașnice a statelor din Marea Chinei de Sud. Păstrarea status-quo-ului regiunii reprezintă momentan o strategie câștigătoare pentru toată lumea: China se dezvoltă economic, putând trage după ea restul vecinilor, în timp ce SUA, prin asigurarea protectoratului își menține influența ridicată. Nu exista stat care să funcționeze fără a stabili conexiuni economice cu alți parteneri, iar acest aspect face ca actorii scenei internaționale să analizeze de două ori, înainte de a acționa. Toate statele pot beneficia de pe urma comerțului liber dintre Asia și restul lumii, așa cum toate ar avea de suferit în eventualitatea unor scenarii pesimiste. În acest sens internaționalismul trebuie promovat cât mai mult posibil, iar virtuți precum cooperarea și respectarea principiilor economice și democratice nu trebuie acaparate de sfere de influență, mercantilism sau rivalități regionale. Prin intermediul multipolarității diplomatice și economice pot fi create pârgurile dezvoltării sustenabile.

Atât timp cât cele două mari puteri, SUA respectiv China nu vor întrezări alternative politice și militare pentru care dialogul economic să merite a fi sacrificat, liniștea Mării Chinei de Sud este în mare măsură asigurată.

Bibliografie

I. Surse editate

- CACERES, Sigfrido B., *China's Strategic Interests in the South China Sea. Power and Resources*, London and New York, Routledge, 2014;
- ECCLESTON, Bernard, DAWSON, Michael, McNAMARA, Deborah, *The Asia-Pacific Profile*, London and New York, Routledge Taylor and Francis Group, 1998;
- GOLDSTEIN, Joshua, *International Relations*, Tenth Edition, Ed. MyPoliSciLab, 2014;
- GOLDSTEIN, Joshua, *The Real Price of War – How You Pay for the War on Terror*, New York and London, New York University Press, 2004;
- KEGLEY, Charles W., WITTKOPF, Eugene R., *World Politics: Trends and Transformation (10th ed.)*, Belmont, CA: Thomson Higher Education, 2005;
- KEOHANE, Robert O., *Power and Governance in a Partially Globalized World*, New York and London, Routledge, 2002;
- KLAPMAN, Robert D., *Asia's cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific*, New York, Random House, 2014;
- LANTEIGNE, Marc, *China and International Institution. Alternate Paths to Global Power*, London and New York, Routledge Taylor and Francis Group, 2005;

- STIGLITZ, Joseph E., *Globalization and Its Discontents*, New York and London, W.W. Norton and Company, 2002;
- STIGLITZ, Joseph E., *Mecanisme Globalizării*, București, Ed. Polirom, 2008;
- WALTZ, Kenneth N., *Theory of International Politics*, Reading, Mass: Addison-Wesley Pub. Co, 1979;
- WOMACK, Brantly, *China and Vietnam: Politics of Asymmetry*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006;
- YING-MAO, Kau M., MARSH, Susan H., *China in the Era of Deng Xiaoping: A Decade of Reform*, London, M.E. Sharpe, 1993;
- ZHAI, Kun, *The ASEAN Power, The Architecture of Security in the Asia-Pacific*, Acton: ANU Press, 2009.

II. Articole în periodice

- BA, Alice D, *Staking Claims and Making Waves in the South China Sea: How Troubled Are the Waters?*, „Contemporary Southeast Asia”, Vol. 33, No. 3, Special Focus: The South China Sea Dispute, 2011;
- CHANG, Kuo-I, KAZUNOBU, Hayakawa, *Details in the China-Taiwan Free Trade Agreement*, „Journal of Economic Integration”, Vol. 29, No. 4, December 2014;
- EMMERS, Ralf, *Asean's Search for Neutrality in the South China Sea*, „Asian Journal of Peacebuilding”, Vol. 2, No. 1, 2014;
- HAMLTON, Eric J., RATHBURN, Brian C., *Scarce Differences: Toward a Material and Systemic Foundation for Offensive and Defensive Realism*, „Security Studies”, Vol. 22, No. 3, 2013;
- HEMMER, Christopher, KATZENSTEIN, Peter J., *Why is there no NATO in ASIA? Collective Identity, Regionalism and the Origins of Multilateralism*, „International Organization”, Vol. 56, No. 3, 2002;
- International Monetary Fund, *Range of Indicators May Provide Warning System for Currency Crises*, „IMF Survey”, Vol. 26, No. 16, 1997;
- JAROSWESKA, Beata, *The Dominant Position of China in The Global Economy*, Polish Political Science Yearbook No 1/2013;
- KALLBERG, Jarl, CROCKER, Liu G, PASQUARIELLO, Paolo H., *An Examination of the Asian Crisis: Regime Shifts in Currency and Equity Markets*, „The Journal of Business”, The University of Chicago Press, Vol. 78, No. 1, 2005;
- KLAPMAN, Robert D., *The South China Sea is The Future of Conflict*, „Foreign Policy”, No. 188, September/October 2011;
- MEARSHEMER, John J., *The False Promise of International Institutions*, „International Security”, Vol. 19, No. 3, 1995;
- NYE, Joseph S. Jr, *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*, New York, Oxford University Press, 2002;
- OATLEY, Thomas, YACKEE, Jason, *American Interests and IMF Lending*, „International Politics”, 2004, Nr. 41;
- REISMAN, Michael W., *The United States and International Institutions*, „Survival”, Vol. 41, Issue 4, 1999;
- RUGGIE, John G., *Multilateralism Matters. The Theory and Praxis of an Institutional Form*, New York, Columbia University Press, 1993;

SHELDON, Simon W., *Conflict and Diplomacy in the South China Sea*, „Asian Survey”, Vol. 52, No. 6, 2012.

XIAOMING, Zhang, *The Rise of China and Community Building in East Asia*, „Asian Perspective”, Vol. 30, No. 3, 2006.

III. Analize și Rapoarte

The Federal Reserve, *The Implementation of Monetary Policy – The Federal Reserve in the International Sphere*, 2010, Washington D.C., 2010;

International Hydrographic Organization, *Limits of Oceans and Seas*, Special Publication nr. 23, 3rd Edition, Monte-Carlo, 1953;

International Monetary Fund, *Brunei Darussalam Statistical Appendix*, IMF Country Report No. 14/191, Washington D.C., 2014;

International Monetary Fund, *Regional economic outlook. Asia and Pacific: preparing for choppy seas*, World economic and financial surveys, 2017;

MARTIN, Michael, F., *U.S.-Vietnam Economic and Trade Relations: Issues for the 114th Congress*, CRS Report Prepared for Members and Committees of Congress, Summary, 2016;

Permanent Mission of China to the WTO, *China in the WTO: Past, Present and Future*, The Tenth Anniversary of China's Accession to the WTO, December 2011;

World Bank, *Gross domestic product 2016, PPP*, World Development Indicators database, 2017.

IV. Surse electronice

Asean Foreign Investment Statistics Database, as of 05 October 2006, http://asean.org/storage/2015/09/Table-26_oct2016.pdf, accesat miercuri, 05.04.2017, ora 11:00;

Asean Foreign Investment Statistics Database, as of 05 October 2016, http://asean.org/storage/2015/09/Table-27_oct2016.pdf, accesat miercuri, 05.04.2017, ora 10:45;

Asia Regional Integration Center, *Free Trade Agreements*, <https://aric.adb.org/fta-country>, accesat vineri, 14.04.2017, ora 22:50;

Association of Southeast Asian Nations, *ASEAN Member States*, <http://asean.org/asean/asean-member-states/>, accesat joi, 09.03.2017, ora 11:10;

BAKER, Peter, *Trump Abandons Trans-Pacific Partnership, Obama's Signature Trade Deal*, The New York Times, Politics, 23.01.2017, https://www.nytimes.com/2017/01/23/us/politics/tpp-trump-trade-nafta.html?_r=0, accesat marți, 11.04.2017, ora 10:00;

BBC News, *Trans-Pacific free trade deal agreed creating vast partnership*, Business, 06.10.2015, <http://www.bbc.com/news/business-34444799>, accesat vineri, 21.04.2017, ora 08:05;

BERLINGER, Joshua, *Malaysia reaches "significant" defense deal with China, takes shot at West*, CNN, 02.11. 2016, at <http://edition.cnn.com/2016/11/02/asia/malaysia-china-agreement/>, accesat joi, 13.04.2017, ora 12:45;

BLANCHARD, Ben, *Duterte aligns Philippines with China, says U.S. has lost*, Reuters, 20.10.2016, <http://www.reuters.com/article/us-china-philippines-idUSKCN12K0AS>, accesat joi, 20.04.2017, ora 19:00;

CAMDESSUS, Michel, *The IMF and Its Critics – A Commentary*, The Washington Post, 10.11.1998, <https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/54/vc111298>, accesat miercuri, 10.05.2017, ora 13:30;

- CHALANT, Morgan, *Obama's Beijing Policy Faces Criticism on Capitol Hill*, The Washington Free Beacon, 22.09.2016, <http://freebeacon.com/national-security/obamas-beijing-policy-faces-criticism-capitol-hill/>, accesat duminică, 9.04.2017, orele 21:30;
- CHIN, Curtis, *Opinion: Red-line warning haunts US ties in Asia*, CNN, 1.11.2016, <http://edition.cnn.com/2016/11/01/opinions/us-philippines-relationship-in-flux-chin/>, accesat duminică, 19.03.2017, orele 20:20;
- David Pilling, *Asia follows China into an old-fashioned arms race*, in Asia Maritime Tensions, Financial Times, 02.04.2014, <https://www.ft.com/content/9d83bf62-b9b9-11e3-a3ef-00144feabdc0>, accesat miercuri, 22.03.2017, ora 23:30;
- EMIKO, Jozuka, *TPP vs RCEP? Trade deals explained*, CNN, Regions: Asia, 26.01.2017, <http://edition.cnn.com/2017/01/24/asia/tpp-rcep-nafta-explained/>, accesat vineri, 14.04.2017, ora 22:20;
- EMMERS, Ralf, *Asean's Search for Neutrality in the South China Sea*, „Asian Journal of Peacebuilding”, Vol. 2, No. 1, 2014, p.63; Xinhua, *Backgrounder: China and APEC*, China Daily Asia, 19.11.2016, http://www.chinadailyasia.com/nation/2016-11/19/content_15528623.html, accesat luni, 06.03.2017, ora 16:50;
- FENSOM, Anthony, *Duterte Gambles With the Philippines' Economy*, The Diplomat, 24.10.2016, <http://thediplomat.com/2016/10/duterte-gambles-with-the-philippines-economy/>, accesat joi, 20.04.2017, ora 18:45;
- FISHER, Max, *The South China Sea: Explaining the Dispute*, The Interpreter, New York Times, 14.07.2016, https://www.nytimes.com/2016/07/15/world/asia/south-china-sea-dispute-arbitration-explained.html?_r=0, accesat vineri, 03.03.2017, ora 14:30;
- Focus Economics, *U.S. Economic Outlook*, March 28, 2017, <http://www.focus-economics.com/countries/united-states>, accesat marți, 11.04.2017, ora 13:35;
- Forbes, *Taiwan Profile*, Best Countries for Business, <https://www.forbes.com/places/taiwan/>, accesat miercuri, 10.05.2017, ora 21:10;
- International Monetary Fund, *At a Glance – China and IMF*, 01.09.2004, <https://www.imf.org/external/country/chn/rr/glance.htm>, accesat vineri, 03.03.2017, ora 01:45;
- International Monetary Fund, IMF DataMapper, *Real GDP Growth – Annual percent change*, http://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD/BRN/IDN/AUS, accesat vineri, 12.05.2017, ora 09:10;
- International Monetary Fund, *List of Members*, <https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/memdate.htm>, accesat joi, 09.03.2017, ora 11:00;
- International Monetary Fund, *Recovery from the Asian Crisis and the Role of the IMF*, Report by the IMF Staff, June 2000, at <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/062300.htm#I>, accesat marți, 09.05.2017, ora 07:50;
- MARTINA, Michael, MILLER, Matthew, CHEN, Samuel, *China unveils new plan to further open economy to foreign investment*, Reuters, Business News, 17.01.2017, <http://www.reuters.com/article/us-china-economy-foreign-investment-idUSKBN15110W>, accesat miercuri, 10.05.2017, ora 13:30;
- MAZZA, Michael, SCHMITT, Gary, *Weakness of the Asean Way*, The Diplomat, 21.06.2011, <http://thediplomat.com/2011/06/weakness-of-the-asean-way/>, accesat miercuri, 08.03.2017, orele 19:45;
- Ministry of Commerce of the People's Republic of China, *China FTA Network*, <http://fta.mofcom.gov.cn/english/index.shtml>, accesat miercuri, 22.03.2017, ora 23:20;

- NOLT, James, *Trump and Trade Bilateralism*, World Policy Institute, Polarizing Political Economy, 11.01.2017, <http://www.worldpolicy.org/blog/2017/01/12/trump-and-trade-bilateralism>, accesat miercuri, 10.05.2017, ora 22;
- PALLEY, Thomas I., *From Keynesianism to Neoliberalism: Shifting Paradigms in Economics*, Foreign Policy in Focus, 5th May 2004, http://fpif.org/from_keynesianism_to_neoliberalism_shifting_paradigms_in_economics/, accesat vineri, 21.04.2017, ora 13:15;
- PARAMESWARAN, Prashanth, *Is China Now Malaysia's Largest Investor?*, The Diplomat, 13.01.2016, <http://thediplomat.com/2016/01/is-china-now-malaysias-largest-foreign-investor/>, accesat duminică, 19.03.2017, ora 11:00;
- PUAH, Rui Hao, *China and Brunei's Growing Economic Ties*, The Diplomat, 08.07.2016, <http://thediplomat.com/2016/07/china-and-bruneis-growing-economic-ties/>, accesat joi, 20.04.2017, ora 19:45;
- QUANG, Nguyen Minh, *The Resurgence of China-Vietnam Ties*, The Diplomat, 25.01.2017, <http://thediplomat.com/2017/01/the-resurgence-of-china-vietnam-ties/>, accesat duminică, 19.03.2017, ora 17:40;
- SUBRAMANIAN, Courtney, *Pakistan Is No Fan of the U.S., But the Philippines Still Likes Us*, Time, July 19, 2013, at <http://newsfeed.time.com/2013/07/19/pakistan-is-no-fan-of-the-u-s-but-the-philippines-still-likes-us/>, accesat joi, 20.04.2017, ora 18:20;
- TANG, See Kit, *RCEP: The next trade deal you need to know about*, CNBC, 14.10.2015, <http://www.cnbc.com/2015/10/14/tpp-deal-pressure-rcep-trade-talks-in-busan-china-keen-for-progress.html>, accesat vineri, 21.04.2017, ora 08:00;
- The Guardian, *Asian share markets cautious after Greece misses IMF loan payment*, Eurozone crisis, 01.07.2015, <https://www.theguardian.com/business/2015/jul/01/asian-share-markets-cautious-after-greece-misses-imf-loan-payment>, accesat joi, 11.05.2017, ora 12:45;
- The Observatory of Economic Complexity, *Brunei*, <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/brn/>, accesat joi, 20.04.2017, ora 19:30;
- The Observatory of Economic Complexity, *Country profile*, <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/>, accesat marți, 11.04.2017, ora 08:45;
- The White House, *FACT SHEET: United States – Vietnam Relations*, Office of the Press Secretary, 23.05.2016, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2016/05/23/fact-sheet-united-states-vietnam-relations>, accesat miercuri, 12.04.2017, ora 16:00;
- The World Bank, *Countries and Economies*, <http://data.worldbank.org/country/>, accesat joi, 11.05.2017, ora 12:30;
- The World Bank, *GDP Ranking*, 17.04.2017, <http://data.worldbank.org/data-catalog/GDP-ranking-table>, accesat vineri, 12.05.2017, ora 08:00;
- The World Bank, *Member Countries*, <https://www.worldbank.org/en/about/leadership/members>, accesat joi, 09.03.2017, ora 10:30;
- The World Bank, *Philippine Economic Update – April 2016*, <http://www.worldbank.org/en/country/philippines/publication/philippine-economic-update---april-2016>, accesat joi, 20.04.2017, ora 17:20;
- The World Bank, *Republic of Korea*, <http://www.worldbank.org/en/country/korea>, accesat marți, 09.05.2017, ora 08:30;
- The World Bank, *Thailand*, <http://www.worldbank.org/en/country/thailand>, accesat marți, 09.05.2017, ora 08:10;
- The World Bank, *Vietnam Overview*, 26.09. 2016, <http://www.worldbank.org/en/country/vietnam/overview>, accesat miercuri, 12.04.2017, ora 15:30;

- Tranding Economics, *Asia*, <http://www.tradingeconomics.com/calendar?g=asia>, accesat luni, 10.04.2017, ora 11:25;
- Tranding Economics, *Vietnam Imports*, <http://www.tradingeconomics.com/vietnam/imports>, accesat joi, 13.04.2017, ora 09:20;
- U.S. Library of Congress, *China's Role in International Organizations*, <http://countrystudies.us/china/134.htm>, accesat vineri, 03.03.2017, ora 02:00;
- VUONG, Quan Hoang, *Vietnam's Political Economy in Transition (1986–2016)*, Stratfor, Partner Perspectives, 27.05.2016, <https://www.stratfor.com/the-hub/vietnams-political-economy-transition-1986-2016>, accesat joi, 11.05.2017, ora 08:30;
- World Economic Forum, *Country/Economy Profiles: Taiwan, China*, 2016, <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/economies/#indexId=GCI&economy=TWN>, accesat vineri, 21.04.2017, ora 09:45;
- World Integrated Trade Solution, *Country Growth*, <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/by-country/StartYear/LTST/EndYear/LTST/TradeFlow/Export/Indicator/CNTRY-GRWTH/Partner/WLD/Product/Total>, accesat miercuri, 12.04.2017, ora 19:20.

Perspective transnaționale asupra procesului de modernizare în Europa Centrală și de Est în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Studii de caz: România și Rusia

Vlad ONACIU

Abstract

Transnational perspectives on the modernization process in East-Central Europe in the first half of the 20th Century. Case Studies: Romania and Russia

The aim of this study is to follow the patterns of modernization through thought and action in the context of East-Central Europe at the end of the 19th Century and the beginning of the 20th. It follows the decline of laissez-faire in the realm of economics after the First World War, and the rise of protectionist policies. It also aims at showing the various approaches of the Romanian and Russian governments towards modernization through industrialization while looking at their respective national situations in the regional context. One of the study's main goals is to follow this previously mentioned thread to the birth of Stalinism and how it saw about realizing modernization through industrialization, a view not so different from the previous regime.

Keywords: *Modernization, Industrialization, Russia, Romania, Stalinism.*

Câteva considerații teoretice și istoriografice

Pentru a înțelege evoluțiile economice și sociale din perioada comunistă este necesar a privi spre epoca anterioară, anume spre interbelic. Astfel, poate fi descoperit contextul în care s-au dezvoltat ideile de modernizare, care mai mult sau mai puțin au influențat viitoarele strategii economice și sociale ale comunismului. În istoriografia existentă s-a insistat foarte mult asupra rupturii ideologice, politice, economice și sociale dintre perioada interbelică și cea postbelică, fiind accentuat caracterul negativ al celei de a doua. Bogdan Murgescu, de la Universitatea din București, preluând o idee din mediul academic german, explică acest proces ca fiind parte a unei tendințe de glorificare a perioadei comuniste prin contrastarea sa cu cea dinaintea celui de al Doilea Război Mondial. Fenomenul nu este specific doar istoriografiei românești, ci poate fi identificat în întreaga Europă Centrală și

de Sud-Est¹. Revenind la problematica rupturii, trebuie specificat că deși politicile economice și sociale au fost noi, tendințele generale, cum ar fi ideea modernizării prin industrializare, precum și încercările de protejare a anumitor sectoare, dar și obsesia pentru menținerea unui echilibru pozitiv în comerțul exterior, par a-și avea originile în trecut.

A fost și încă este teoria mai multor autori specializați în istoria Europei Centrale și de Est² că pentru statele din această regiune industrializarea a reprezentat speranța realizării modernizării și a micșorării clivajelor economice și sociale. De altfel, David Turnock asociază industrializarea creșterii economice, argumentând că stă la baza acesteia³. Iar tiparul de gândire a fost același și pentru politicienii și teoreticienii economici ai epocii. Evident că în modelul propus este integrată și Rusia, deoarece era bântuită de aceeași subdezvoltare și dorință de a găsi calea spre modernizare prin industrializare. O astfel de abordare asupra modernizării nu era nicidecum nouă sau specifică regiunii, ci mai degrabă rezultatul unui fenomen de imitație a Vestului, pentru care cele două revoluții industriale au generat schimbări radicale atât în plan economic, cât și social⁴. Această modernizare, în durata sa scurtă a avut un caracter paradoxal deoarece inițial a crescut nivelul mizeriei în care trăiau indivizii. În același timp este vorba de o perioadă în care are loc o revoluție demografică, oamenii nu doar că încep să trăiască mai mult, dar acordă mai multă atenție copiilor mai puțini pe care îi au⁵. Însă perspectiva politicienilor și a ambițiilor la nivel macro a primat în fața situației populației, industrializarea reprezentând viitorul, cheia către dezvoltarea capacităților statale. În durata lungă toate aceste schimbări au fost benefice, nivelul de trai a continuat să crească, iar în țările din lumea dezvoltată o parte mare a populației se bucură de un confort evident în timp ce chiar și pentru păturile inferioare există mecanisme economice și sociale care să le asigure o viață decentă (mai ales în Europa, statul asistențial sau al bunăstării sociale). În goana pentru modernizare au apărut diferite teorii asupra celei mai bune căi, însă marea

¹ Ulf Brunnbauer, *(Re)Writing History-Historiography in Southeast Europe after Socialism*, Munter: Lit Verlag, p.24, apud. Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500–2010)*, Polirom, Iași, 2010, p.212.

² Ivan T. Berend, *An Economic History of Twentieth-Century Europe: Economic Regimes from Laissez-Faire to Globalization*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, David Turnock, *The Economy of East Central Europe, 1815–1989: Stages of transformation in a peripheral region*, Routledge, London, New York, R.J. Crampton, *Eastern Europe in the Twentieth Century – And After*, Second Edition, Routledge, London, New York, 1997.

³ David Turnock, *op.cit.*, p.5.

⁴ David S. Landes, *The Unbound Prometheus: Technological change and industrial development in Western Europe from 1750 to the present*, Cambridge University Press, Cambridge, 1969.

⁵ Massimo Livi Bacci, *Population and Nutrition: An essay on European demographic history*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991, pp.xii–xiv, 8, 9–10, 14–18, vezi și Massimo Livi Bacci, *Populația în istoria Europei*, Polirom, Iași, 2003.

confruntare a fost între liberalism și comunism, după ce politicile naționaliste au fost învinse în al Doilea Război Mondial.

I. Cazul românesc

România a fost foarte bine racordată la tendințele europene precum evident și la schimbările produse pe piața internațională. Probabil unul dintre cele mai cunoscute aspecte este dezbaterea dezvoltării dintre Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănist, între sloganul „prin noi înșine” și „politica porților deschise”. Cea dintâi a reprezentat o variantă autohtonă a protecționismului economic, însă într-o versiune mai temperată care nu încerca atât de mult să limiteze importul de bunuri, cât pe cel de capital străin. De cealaltă parte, țărăniștii, care au avut puțin timp la guvernare, au mizat pe interese comerciale externe pentru a atrage investitori, realizând chiar și modificări legislative în acest sens⁶. Însă ideile de deschidere a pieței românești au fost limitate de un context cu totul nefavorabil, izbunirea Marii Crize Economice care a dus la ascensiunea politicilor protecționiste. Efectul a fost unul de domino, descris cel mai bine de Ivan T. Berend: „țările industriale a căror exploratori au întâmpinat baricade la piețele țărilor agrare în mod natural au luat măsuri împotriva exporturilor de hrană ale acestora, astfel menținând prețurile scăzute în regiune, iar profiturile fermierilor fiind deloc suficiente pentru a susține proprietatea țărănească și o presiune moderată a migrației rural-urban.”⁷ Retrospectiv este ușor a concluziona acum că politicile protecționiste au fost unele falimentare, atât pentru economie, cât mai ales pentru democrație, însă privind în contextul respectiv pot fi descoperite cauze în Primul Război Mondial.

Conflagrația marcat sfârșitul unei epoci de relativă pace, caracterizată prin dominația sistemului *laissez-faire*, născut în 1860 cu tratatul anglo-francez Colben-Chevalier, urmat șapte ani mai târziu de Congresul Monetar European de la care a început adoptarea graduală a standardului aur⁸. Această politică a liberului schimb cuplată cu avansul tehnologic, mai ales electrificarea și implicit utilizarea combustibililor fosili, a avut și beneficiari din zonele mai puțin favorizate ale lumii. România a fost unul dintre aceste state, fiind alături de Rusia unul dintre principalii producători de petrol ai continentului, iar la începutul secolului XX principalele companii britanice, americane și olandeze aveau o parte din capital investit aici, cu cea mai mare parte a producției mergând spre export⁹. Același Ivan T. Berend continuă prin a evidenția faptul că deși România era un producător mare de petrol a

⁶ Bogdan Murgescu, *op.cit.*, p.247.

⁷ Ivan T. Berend, *op.cit.*, p.155.

⁸ *Ibidem*, pp.11–12.

⁹ *Ibidem*, p.31.

continuat să importe produsele finite, a căror preț era mult mai ridicat¹⁰. O astfel de tendință economică nu poate fi susținută pe termen lung dacă principalul obiectiv este dezvoltarea unei industrii, deoarece ar necesita investiții, iar capitalul vine fie prin profit, fie prin creditare¹¹. Această situație a presat statele din Europa Centrală și de Est, aflate mult în urma celor vestice. Într-un atare context este ușor de înțeles cum s-a dezvoltat protecționismul economic în zonă.

Costurile Primului Război Mondial au fost foarte mari, atât în plan economic, cât și în cel social, precum și politic, harta continentului fiind complet redesenată. Pentru România, anul 1918 a fost unul de extindere teritorială prin alăturarea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei Regatului României. Deși acum țara beneficia de un teritoriu și o populație mai mari, mai multe resurse naturale și unele zone mai bine industrializate și urbanizate, în realitate situația era ceva mai sumbră. Pierderile umane pentru România în timpul conflagrației au fost estimate la 14% față de populația antebelică, iar distrugerile materiale au fost evaluate de către Bogdan Murgescu la aproximativ 31 miliarde de lei aur¹². Pe deasupra, o altă dificultate întâmpinată de autorități a fost cea a unificării monetare, acțiune ce a presupus preschimbarea multor alte monede în lei¹³. Un alt argument adus de Bogdan Murgescu este cel al pierderii unora dintre legăturile comerciale externe deoarece o mare parte erau cu provinciile anexate, parte a unor state care acum nu mai existau. El consideră că această situație complexă asociată „costului economic al angajamentului politic pentru Marea Unire – explică o parte din eșecul economic al României Mari.”¹⁴

Istoricul american Keith Hitchins argumenta că diferențele dintre perioada antebelică și cea interbelică erau foarte mici, mai ales în termeni sociali și economici mutațiile fiind prea puține pentru a determina schimbări radicale¹⁵. În aceeași paradigmă poate fi încadrată și echipa formată din John R. Lampe și Marvin R. Jackson susțin că tendințele României au fost în cea mai mare parte aceleași între 1910 și 1930, cu mici schimbări cum ar fi o ușoară scădere a bărbaților implicați în munci agricole și evident o creștere a celor din sectorul industrial¹⁶. De asemenea, cei doi caută și explicații pentru ceea ce relevă statisticile, astfel, deși România a avut constant

¹⁰ *Ibidem*, p.37.

¹¹ Fenomenul menționat anterior se numește deficit comercial, care reprezintă balansul economic negativ pentru comerț extern, mai exact, atunci când costurile importurilor depășesc câștigurile realizate prin exporturi.

¹² Bogdan Murgescu, *op.cit.*, p.222, Vezi și Victor Axenciuc, *Produsul intern brut al României. Serii statistice seculare și argumente metodologice, Vol.1: Produsul intern brut 1862–2000: sinteza seriilor de timp a indicatorilor globali, pe secțiuni temporale*, Editura Economică, București, 2012.

¹³ Bogdan Murgescu, *op.cit.*, p.223.

¹⁴ *Ibidem*, p.225, 265.

¹⁵ Keith Hitchins, *România 1866–1947*, Humanitas, București, 1994, p.333.

¹⁶ John R. Lampe, Marvin R. Jackson, *Balkan Economic History, 1550–1950: From Imperial Borderlands to Developing Nations*, Indiana University Press, Bloomington, 1982, p.337.

o creștere industrială sub media europeană de 3%, ei concluzionează că acest fapt s-a datorat probabil și nivelului anterior, mai ridicat în comparație cu celelalte țări balcanice¹⁷, iar aici ar trebui inclusă și noua capacitate industrială și manufacturieră din Banat și Transilvania.

1.1. România în perioada interbelică

Încadrarea României în contextul Europei Centrale și de Est poate fi realizată doar prin ilustrarea evoluției interbelice a acesteia atât în plan economic, cât și social. Metamorfozele suferite în aceste planuri au influențat maniera în care elita autohtonă a văzut calea spre modernizare și a politicilor asumate pentru realizarea aceluia deziderat.

Zonele industriale ale României Mari erau București și zonele învecinate, concentrate asupra extracției și prelucrării petrolului, centrul și sud-estul Transilvaniei unde erau centre de metalurgie și producție de energie, centrul Banatului, mașini și echipamente, vestul Banatului, manufacturi, vestul Maramureșului, principala ocupație aici fiind mineritul, iar în vestul Moldovei existau urme ale unei industrii chimice incipiente¹⁸. Însă înainte de a susține că industria era cu adevărat dezvoltată trebuie evaluată dimensiunea acesteia. În primul rând, mediul rural a dominat demografic, având chiar o tendință ascendentă în perioada interbelică, în 1920 raportul fiind 77,8% (12.087.612) la 22% (3.453.812), doar ca aproape două decenii mai târziu, în 1930, să fi 81,8% (16.312.136) la 18,2% (3.621.666)¹⁹. Acest fapt ilustrează grava subdezvoltare a României în plan industrial și marchează chiar o tendință spre declin.

În al doilea rând, agricultura autohtonă a suferit foarte mult în perioada interbelică. În toate țările regiunii au fost făcute reforme agrare, în parte pentru a stăvili amenințarea ideologică de la est (Revoluția Rusă), dar și în contul evenimentelor dinaintea războiului, revolta țărănească din 1907 (în România)²⁰. Problema nu a reprezentat-o ideea reformei, care ar fi putut deveni calea de emancipare și potențare financiară a țăranimii, ci maniera în care a fost făcută, loturile distribuite au fost prea mici sau pământul nu era potrivit pentru agricultură²¹. Creșterea demografică rurală menționată anterior au dus la fragmentarea loturilor de pământ, diminuând suplimentar capacitatea de producție²². Jumătate din gospodăriile țărănești aveau

¹⁷ John R. Lampe, Marvin R. Jackson, *op.cit.*, p.342.

¹⁸ Șerban Nădejde, Dorotty Pantea, Adrian Dumitrache, Ionica Braulete, „Romania: Consequences of Small Steps Policy”, in Bernhard Muller, Maros Finka, Gerd Lintz (eds.), *Rise and Decline of Industry in Central and Eastern Europe: A comparative study of cities and regions in eleven countries*, Springer, 2004, p.179.

¹⁹ Keith Hitchins, *România*, 1993, p.334.

²⁰ Keith Hitchins, *România 1866–1947*, Humanitas, București, 2013, p.123.

²¹ John R. Lampe, Marvin R. Jackson, *op.cit.*, p.352.

²² Bogdan Murgescu, *op.cit.*, pp.226–228.

sub 3 hectare, la limita necesară pentru subzistență în cazul unei familii medii, astfel exploatațiile mijlocii erau foarte rare²³. Printre cauzele crizei agriculturii se număra și perpetuarea modelului vechi, cu tehnici învechite pentru lucrarea pământului, nivelul agrotehnic fiind unul foarte scăzut, țăranii nepermițându-și achiziționarea de echipament modern²⁴.

Soluția ar fi reprezentat-o mai mult capital pentru mediul rural, prin care loturile să nu fie fragmentate sau înstrăinate, ci mărite prin cumpărarea de pământ, precum și procurarea de mașini agricole care ar fi eficientizat tot procesul. Creditele agricole ar fi rezolvat măcar parțial problema, însă România era deficitară în acest sens chiar și în raport de statele balcanice. Înființarea băncilor agricole a fost constant amânată de către liberalii, fiind mai degrabă concentrați pe dezvoltarea sectorului industrial. Partidul Național Țărănist a încercat să vină cu o soluție, însă mometul a fost mai puțin decât nefavorabil, începutul Marii Crize Economice²⁵. Principala problemă apărută din acest context a fost căutarea unor surse alternative pentru creditare, anume cămătării, care erau mai puțin indulgenți când venea vorba de recuperarea datoriilor.

Insistențele politicianilor pentru dezvoltarea industriei sunt lesne de înțeles prin asocierea acesteia cu modernizarea. Mediul urban din România interbelică crescuse prin alipirea Transilvaniei și Banatului, însă dintre cele 172 de așa-zise orașe doar 20 aveau caracteristicile necesare²⁶. Dată fiind strânsa legătură dintre dezvoltarea industrială și cea urbană este mai mult ca sigur că situația României în acest sens nu era deloc încurajator.

Subdezvoltarea industrială avea la bază un cerc vicios în care propria stare, precum și inabilitatea de a face comerț cu sectorul agricol perpetuau incapacitatea de a găsi soluții și resurse pentru eliminarea carențelor. Industria extractivă a fost probabil cea mai dezvoltată dintre ramuri, mai ales cea a petrolului, economia națională bazându-se pe exportul masiv pentru a obține capital²⁷. Însă importarea produselor finite din petrochimie anulau câștigurile, acutizând problema existentă. De altfel, industria națională a fost mereu incapabilă să acopere nevoile interne, ceea ce însemna mai multe importuri și deci un deficit de comerț ridicat²⁸. Dificultățile rezidau și în lipsa cererii pe piața internă, prin subdezvoltarea mediului rural și lipsa de capital, ceea ce făcea greu sustenabilă industria autohtonă și adâncea starea de neputință a agriculturii. Murgescu numește fenomenul polarizare socială, aceasta „nu era doar – și nici măcar în primul rând – o problemă de echitate socială. Ea constituia un

²³ *Ibidem*, p.229.

²⁴ Keith Hitchins, *România*, 1993, p.341, Bogdan Murgescu, *op.cit.*, pp.229–230.

²⁵ John R. Lampe, Marvin R. Jackson, *op.cit.*, p.374.

²⁶ Keith Hitchins, *România*, 1993, p.342.

²⁷ Bogdan Murgescu, *op.cit.*, p.244.

²⁸ Keith Hitchins, *România*, 1993, p.359.

handicap pentru orice strădanie de ridicare a eficienței economice. Sărăcia lumii rurale împiedica investițiile în inventarul agricol, iar nivelul scăzut al productivității agricole deprima grav nivelul tuturor indicatorilor macroeconomici.”²⁹

În contextul prezentat, atitudinea și abordările clasei politice asupra economiei devin esențiale în înțelegerea unor idei sau cel puțin a unor fixații care și-au continuat existența și perioada postbelică. Poziția liberalilor a fost încă de la început una care favoriza industria în detrimentul agriculturii, credea că astfel criza generală ar fi putut fi atenuată³⁰. De altfel a fost o luptă continuă pentru controlul asupra capitalului în acele sectoare considerate a fi mai importante sau mai profitabile în coroborare cu o privilegiere a forței de muncă naționale față de specialiștii străini³¹. Ar fi fost probabil greu pentru guvernele liberale să ducă o politică intervenționistă în industrie dacă proprietarii ar fi fost străini, astfel fiind mai ușor de înțeles protecționismul lor.

Dezbateră intelectuală interbelică asupra manierei în care se realiza modernizarea, dar și a efectelor asupra societății a fost mult mai intensivă decât în perioada anterioară. Faliile pe lângă care s-a desfășurat vizau efectele pozitive sau negative ale adoptării modelelor occidentale. Eugen Lovinescu a fost cel mai vocal apărător al ideii de modernizare, argumentând, în totală contradicție cu ce zicea precursorul său, Titu Maiorescu, că prin construirea unor structuri potrivite se va crea și un conținut în timp. Cealaltă tabără era a conservatorilor-naționaliști, cunoscuți ca sămănătoriști, după revista *Sămănătorul*, în care își publicau ideile. Aceștia promovau valorile naționale tradiționale și folclorice, care erau păstrate de către țărănime prin obiceiurile sale. Însă istoria avea să facă dezbateră nesemnificativă deoarece comunismul își avea propria viziune asupra modernizării³².

Marea Criză Economică a servit doar la întărirea acestei viziuni. Guvernul național-țărănist dintre 1928–1930 a încercat să implementeze o nouă viziune prin politica „porților deschise” și să atragă capital străin, însă conjunctura internațională i-a fost cu totul defavorabilă, astfel neschimbând tarifele protecționiste instituite de predecesorii lor în anii 20³³. Obiectivul acestui fragment nu este acela de a demonstra dacă doar liberalii sau chiar și țărăniștii au încercat să exercite controlul asupra economiei naționale.

Principalul teoretician al protecționismului economic din România a fost Mihail Manoilescu. Principalul său obiectiv era contestarea liberalismului clasic³⁴. Ideea

²⁹ Bogdan Murescu, *op.cit.*, pp.266–267, 272.

³⁰ Keith Hitchins, *România*, 1993, pp.364–365.

³¹ Bogdan Murescu, *op.cit.*, p.251.

³² Keith Hitchins, *România*, 2013, Capitolul 8, pp.333–373.

³³ *Ibidem*, pp.406–407.

³⁴ Mihail Manoilescu, *Forțele naționale productive și comerțul exterior. Teoria protecționismului și a schimbului internațional*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p.43.

nu era una izolată, ci se încadra într-un fenomen mai larg răspândit pe întregul continent european după Primul Război Mondial, acela de a renunța și critica *laissez-faire-ul*³⁵ care dominase lumea antebelică și dăduse naștere primei ere a globalizării, după cum o numise și istoricul britanic Niall Ferguson³⁶. Zdruncinarea vechii ordini a însemnat că începuse cursa pentru alternative economice atât de dreapta, cât și de stânga. Berend pune ascensiunea acestor sisteme pe seama a două mari fenomene, Marea Criză Economică, văzută ca acel moment istoric care a favorizat creșterea intervenționismului în economie. Cel de al doilea, a fost intensificarea naționalismului din timpul războiului, ca parte a procesului de mobilizare și folosire a propagandei³⁷.

Protecționismul în sine a fost unul dintre mecanismele de intervenționism ale guvernelor. În baza contextul unei atmosfere de neîncredere care cuprinsese întregul continent european apare ambiția autarhiei, iar pentru satisfacerea ei s-a recurs la aplicarea unor tarife foarte ridicate pentru importuri, după cum a reieșit și din micuța povestioară despre liberali și țărâniști³⁸. Însă aceste măsuri au afectat comerțul internațional. Țările cu datoriile externe cele mai mari aveau probleme în a plăti deoarece sufereau de o acută lipsă de valută și aur, astfel au fost forțate să recurgă la un comerț bazat pe troc, făcând schimb de bunuri în speranța că pot reduce deficitul comercial³⁹.

Revenind la Manoilescu și teoriile sale asupra protecționismului, trebuie menționat că la rândul său a fost influențat de contextul regional și obsesia pentru industrializare. În primul rând, acesta afirma că ceea ce producea muncitorul din fabrică sau uzină era mai valoros decât ceea ce producea cel agricol. În viziunea sa o țară industrială avea tot timpul un avantaj în schimbul comercial⁴⁰. Aserțiunea sa are logică deoarece produsele industriale fiind finite vor avea mereu un preț mai ridicat deoarece include și costurile de producție.

În al doilea rând, Manoilescu vorbește și de așa-zisul pericol al „concrenței nelimitate cu străinătatea.” Continuând, el credea că o țară își putea îmbunătăți poziția în comerțul internațional dacă își construia protecționismul în scopul dezvoltării unei industrii „a cărei productivitate depășește productivitatea medie a țării.” În același timp înclină și spre ideea favorizării anumitor ramuri, în funcție de valoarea lor pentru economia națională⁴¹. Astfel, protecționismul a însemnat mai mult decât creșterea unor tarife vamale, ci a implicat și concentrarea resurselor asupra anumitor

³⁵ Ivan T. Berend, *op.cit.*, p.42.

³⁶ Niall Ferguson, *The World War: Twentieth-Century Conflict and the Descent of the West*, The Penguin Press, New York, 2006, p.16.

³⁷ Ivan T. Berend, *op.cit.*, pp.42–44, 47.

³⁸ *Ibidem*, pp.55–56.

³⁹ *Ibidem*, p.64.

⁴⁰ Mihail Manoilescu, *op.cit.*, pp.43, 46.

⁴¹ *Ibidem*, pp.52, 63, 67.

sectoare. Spre exemplu, în România interbelică între 70% și 80% din industria metalurgică și extractivă (mai ales cărbuni) era deținută de către stat⁴².

I.2. Ascensiunea Spectrului lui Keynes

Simultan cu ascensiunea ideilor protecționiste și naționaliste în felul de a vedea economia în Europa Centrală și de Est, asociate regimurilor autoritare și dirijiste, uneori cu tendințe fascistoide, au apărut alte abordări care încurajau intervenționismul statului. Cea care a marcat secolul al XX-lea a fost cea elaborată de economistul britanic John Maynard Keynes. Teza sa a câștigat popularitate odată cu Marea Criză Economică și eșecul măsurilor liberalismului clasic de a remedia situația⁴³. Keynes, în celebra sa carte *The General Theory of Employment, Interest and Money*, publicată în 1936⁴⁴, aducea în discuție importanța eliminării șomajului, cale pe care critica teoria clasică a liberalismului economic care se aștepta ca echilibrul dintre cerere și ofertă să ducă la crearea locurilor de muncă. Însă britanicul argumenta ca piața era instabilă, astfel, echilibrul respectiv nu putea fi atins vreodată. Pornind de la această premisă, Keynes credea că statul trebuia să înlocuiască investițiile private în sectoarele deficiente prin crearea de deficit bugetar. El considera că pe calea respectivă vor fi create locuri de muncă, mărinnd capacitatea de cumpărare a indivizilor, acționând ca un stimulent pentru economia blocată. Evident că la baza întregii sale teorii se afla credința că statul putea fi un administrator mult mai bun decât piața⁴⁵. Conform lui Ivan T. Berend, Keynes credea că infuzia de capital din partea statului, realizată prin investiții în anumite sectoare, avea să genereze cerere și implicit noi locuri de muncă⁴⁶.

În ansamblul său teza lui Keynes nu pare a fi una protecționistă sau naționalistă și nici nu este, el fiind creația epocilor Victoriană și Edwardiană, a gloriei laissez-fair-ului. De altfel, economistul britanic a susținut mereu că este un reformator al capitalismului pentru a-l salva de avansul totalitarismului, iar în viziunea unor autori este perceput ca un salvator al democrației⁴⁷. Însă în aplicarea sa uneori au putut fi observate unele nuanțe de protecționism, iar în acest sens au putut fi observate unele nuanțe de protecționism, iar în acest sens relevant este cazul britanic. Declinul economic început după Primul Război Mondial (din cauza datoriilor acumulate, mai ales față de dominioane și alte teritorii ale imperiului), accelerat sau chiar desăvârșit

⁴² Ivan T. Berend, *op.cit.*, p.70.

⁴³ Vezi cazul Republicii de la Weimar și ascensiunea nazismului, Richard Evans, *Al Treilea Reich*, Vol.I, Editura Rao, București, 2010.

⁴⁴ John Maynard Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, HBJ Book, Harcourt Brace Jovanovich Publishers, San Diego, New York, London, 1964.

⁴⁵ Daniel Yergin, Joseph Stanislaw, *The Commanding Heights: The Battle for the World Economy*, Simon & Schuster, New York, London, Toronto, Sydney, Singapore, 2002, pp.22–23.

⁴⁶ Ivan T. Berend, *op.cit.*, p.73.

⁴⁷ Daniel Yergin, *op.cit.*, p.21.

după cel de al Doilea Război Mondial a determinat guvernele Marii Britanii să joace un rol tot mai important prin naționalizarea sectoarelor industriale tradiționale (extracția de cărbuni, siderurgia și industria energetică). Acestea nu doar că erau locurile de muncă a unei părți însemnate dintre cei considerați „clasa muncitoare”, dar erau și elemente vitale pentru refacerea postbelică⁴⁸.

II. Rusia

II.1. ‘Ancien Regime’. Realitățile Rusiei Țariste

Rusia a fost percepută pe parcursul secolului al XIX-lea și primul deceniu al celui de-al XX-lea ca având un potențial uriaș dacă resursele ei ar fi fost mobilizate corespunzător. De aici a izvorât și marea spaimă a Germaniei față de vecinul său estic⁴⁹. În realitate, după cum a ilustrat și experiența Primului Război Mondial, Rusia țărilor se confrunta cu foarte multe probleme sociale a căror surse puteau fi găsite adânc în istoria țării și care erau specifice aceluia tip de sistem. Deși după cum urmează să descoperim unele trăsături aparțineau doar Rusiei, acest imperiu uriaș ca întindere se încadra în cea mai mare parte a frustrărilor Europei Centrale și de Est legate de modernizare și industrializare.

Spre deosebire de celelalte țări din regiune, Rusia nu a avut o poveste frumoasă cu filosofia laissez-faire-ului și nici cu exercițiul democrației, elita politică, a fost mai degrabă preocupată de propria poziție decât de starea supușilor sau a cetățenilor săi⁵⁰. Chiar și așa conducătorii au fost adesea nevoiți să caute căi spre modernizare prin acordarea unor concesiuni celorlalte categorii sociale, totul în încercarea de a fi competitivi în raport de alte mari puteri (mai ales rivalitatea cu Imperiul Otoman, expansiunea lor fiind adesea realizată în detrimentul acestora, inclusiv Georgia)⁵¹. Dintre aceștia, cel mai vizionar în secolul al XIX-lea, a fost Alexandru al II-lea, care departe de a fi un liberal, a fost totuși deschis spre reforme ușoare, câștigând astfel sprijinul intelligentsiei rusești⁵².

În februarie 1861, țarul a abolit șerbia, însă condițiile impuse țăranilor au fost draconice, fiind nevoiți să plătească în continuare arendă și alte obligații către nobili

⁴⁸ Andrew Marr, *A History of Modern Britain*, Pan Books, Oxford, 2009, Arthur Marwick, *A History of the Modern British Isles, 1919–1999*, Blackwell Publishers, Oxford, 2006, Tony Judt, *Epoca Postbelică. O istorie a Europei de după 1945*, Polirom, Iași, 2008,

⁴⁹ Niall Ferguson, *Pity of War, 1914–1918*, Penguin Books, London, 1999, pp.42–45.

⁵⁰ Theodore R. Weeks, *Across the Revolutionary Divide: Russia and the USSR, 1861–1945*, Wiley-Blackwell, Oxford, 2011, p.8.

⁵¹ Stephen Kotkin, *Stalin: Volume I: Paradoxes of Power, 1878–1928*, Penguin Books, London, 2014, pp.12–14.

⁵² Theodore R. Weeks, op.cit., p.19.

pentru următorii doi ani⁵³. Reforma a fost un eșec răsunător, istoricul Theodore Weeks a descris emanciparea ca pe un proces la capătul căruia următoarele două generații au rămas împovărate cu datorii⁵⁴. La data abolirii șerbiei aproximativ 90% din populația imperiului trăia în mediul rural, iar schimbările pozitive în acest sens până la începutul Primului Război Mondial au fost aproape imperceptibile, în jur de trei procente⁵⁵. Emanciparea însă a permis dezvoltarea unei mobilități între sate și orașe, chiar dacă de multe ori doar sezonieră, dar care a permis o extindere a sectorului industrial. În 1864 a avut loc o reformare a sistemului juridic, care a avut un relativ succes, iar în 1865 a fost redusă și cenzura, deși niciuna dintre aceste concesii nu a afectat în vreun fel puterea sistemului autocratic care dominase Imperiul Rus de secole⁵⁶.

În Rusia țaristă ideea proprietății individuale era mai degrabă un concept abstract, mai ales în tradiționalista lume rurală. Aici puterea o avea comuna țărănească (*mir*-ul rusec), o structură care juca rolul unei plase de siguranță pe de o parte, însă pe de alta limita inițiativa individuală deoarece pentru a se muta la oraș era necesară aprobarea comunei. De asemenea, aceasta era proprietarul legal al pământului, ceea ce însemna că era și lucrat în comun, limitând suplimentar inițiativa individuală (ex. introducerea unor tehnici agricole noi)⁵⁷.

Trecând de la o lume la o alta, cea a elitei politice, se va constata că spre deosebire de alte puteri europene, nobilimea din Rusia nu a reușit vreodată să fie independentă. Istoricul Stephen Kotkin argumentează că sistemul era construit în așa manieră încât pentru a-și păstra poziția aristocrația era nevoită să își demonstreze continuu loialitatea față de stat și suveran prin muncă⁵⁸. Cealaltă fațetă a elitei politice a reprezentat-o mereu *intelligentsia*, care chiar dacă nu a fost sau nu este mereu angajată direct, a influențat mereu acel nivel înalt la care erau luate deciziile. Până în 1905 politica era ilegală din prisma regimului autocratic care pune puterea ferm în mâinile țarului. Dominic Lieven a descris situația foarte bine, spunând că unul dintre elementele cheie ale crizei vechiului regim a fost tocmai alienarea celei mai mari părți a păturii educate a societății față de stat⁵⁹. Obsesia maladivă a ultimilor doi împărați pentru protejarea tradițiilor i-a pus adesea în opoziție cu birocrăția care trebuia să le servească interesele, dar care în același timp, conform lui Orlando Figes, devenise o forță a

⁵³ *Ibidem*, p.20.

⁵⁴ *Ibidem*, p.21.

⁵⁵ *Ibidem*, p.57.

⁵⁶ *Ibidem*, pp.23–24.

⁵⁷ *Ibidem*, p.57.

⁵⁸ Stephen Kotkin, *op.cit.*, p.57.

⁵⁹ Dominic Lieven, *The End of Tsarist Russia: World War I and the March to Revolution*, Viking Books, New York, 2015, p.130.

modernizării în a doua jumătate a secolului al XIX-lea⁶⁰. Însă autocrația țaristă a eșuat lamentabil în a o folosi eficient din trei mari motive. În primul rând, burocrăția imperială era dependentă de o nobilime tot mai constrânsă, care oricum fusese mereu sub strictul control al curții (o trăsătură definitorie a absolutismului). În al doilea rând, era o problemă de finanțare, care nu era deloc corespunzătoare. Nu în ultimul rând, lipsa unei limitări jurisdicționale între diferitele ministere (acestea se dezvoltaseră individual de-a lungul timpului din puterile împăratului, nefiind parte a unui plan bine definit)⁶¹.

În contextul acutizării decalajelor dintre Rusia și celelalte mari puteri europene, dar și a exemplului declinului Chinei sau a tradiționalului rival otoman, autoritatea țaristă a luat măsuri pentru a ajuta procesul de industrializare⁶². Cerințele unui astfel de demers sunt existența unei infrastructuri, investiții, un sistem juridic funcțional, care să fie capabil să protejeze interesele întreprinzătorilor față de abuzurile autorităților, o educație tehnică, pentru a pregăti specialiști și evident o clasă muncitoare modernă, trăsături care îi lipseau⁶³. Cea mai mare parte a manufacturilor și a sectorului de minerit erau controlate de către coroană și agenții lor străini⁶⁴. Pentru a finanța proiecte atât de ambițioase era nevoie de bani, iar autocrația rusă nu îi avea. Soluția cea mai simplă o reprezenta atragerea investitorilor străini și crearea unor bănci pentru creditare⁶⁵. În ultimul deceniu al secolului al XIX-lea producția industrială a Rusiei era ridicată, în raport de perioada anterioară, totul datorită colaborării cu agenți occidentali care au adus nu doar capital, ci și tehnologie și o nouă manieră de administrare. Însă un astfel de ‘miracol’ nu ar fi fost posibil dacă nu ar fi existat tarife și măsuri protecționiste, competiția englezească sau cea germană ar fi fost prea puternice⁶⁶.

II.2. Rusia sub umbra revoluțiilor

Spre sfârșitul său Imperiul Rus era măcinat până în profunzime de o multitudine de conflicte, pe de o parte erau cele sociale și economice, între diferitele categorii sociale, pe de altă parte erau cele care țineau de natura multiethnică a statului. Deși a existat o politică foarte clară de rusificare (un exemplu ilustrativ fiind cel al interzicerii limbii ucrainene în învățământ, ceea ce ar fi împiedicat emergența

⁶⁰ Orlando Figes, *A People's Tragedy: The Russian Revolution 1891–1924*, Pimlico, London, 1997, p.7.

⁶¹ Orlando Figes, *op.cit.*, pp.37–38.

⁶² Stephen Kotkin, *op.cit.*, pp.66–67.

⁶³ Theodore R. Weeks, *op.cit.*, p.120.

⁶⁴ Richard Pipes, *Russia Under the Old Regime*, Charles Scribner's Sons, New York, 1974, p.198.

⁶⁵ Theodore R. Weeks, *op.cit.*, pp.121–122.

⁶⁶ Richard Pipes, *op.cit.*, p.219.

naționalismului ucrainean⁶⁷) s-au conturat elite locale care atunci când au găsit momentul potrivit au încercat să își câștige independența.

Anul 1905 a marcat atingerea punctului de fierbere pentru toate aceste tensiuni. Deși se prezenta ca o putere europeană, Rusia avusese mereu ambiții în Asia, iar după decăderea Chinei au apărut noi oportunități pentru răspândirea influenței în Manciuria și peninsula Coreeană, Japonia, care săracă fiind în resurse naturale căuta să își alimenteze modernizarea începută la jumătatea secolului al XIX-lea prin crearea unui imperiu. Privind în retrospectivă, coliziunea celor două state era inevitabilă, Rusia amenințând ambițiile nipone, generând o stare de paranoia în rândul conducătorilor de pe insulă⁶⁸. Confruntarea militară ce a urmat avea să zdruncine din temelii întreaga autoritate și legitimitate a regimului autocratic, care se baza pe forța armatei⁶⁹. Între 1904 și 1905, Japonia avea să devină primul stat de pe alt continent care învingea pe câmpul de luptă o mare putere Europeană⁷⁰. Rusia a eșuat în a mobiliza trupele și resursele necesare pentru a-și domina sau surclasa adversarul⁷¹.

Înfrângerea a reprezentat catalizatorul pentru ceea ce a urmat în Rusia. Între 3 și 8 ianuarie 1905, aproximativ 120.000 de muncitori au început o grevă generală în capitala imperială Sankt Petersburg. Cel mai probabil în faza sa incipientă criza ar fi putut fi rezolvată prin oferirea unor concesiuni către populația înfometată, dar reacția autorităților a fost cea opusă, iar în 7 ianuarie soldații scoși în strada pentru a menține liniștea au deschis focul asupra protestatarilor pașnici. Haosul s-a răspândit cu rapiditate în toată țara, atât în mediul urban, cât și la nivelul satelor⁷². Revoluția a scos la suprafață conflictele dintre diferitele categorii sociale, mai ales între țărani și nobilime⁷³. Pentru a pacifica situația, monarhia a fost nevoită să facă niște concesiuni, printre acestea numărându-se primul parlament din istoria Rusiei, Duma lui Bulygin și *Manifestul din Octombrie*⁷⁴. Reforma constituțională propusă și pusă în aplicare era însă falsă sau superficială deoarece țarul avea dreptul de a dizolva oricând Duma, o măsură care totuși nu era exagerată, dat fiind caracterul radical al noilor forțe politice care erau fără dubiu dușmanii regimului autocratic⁷⁵. În contextul dat, Peter Stolypin, ministrul de interne, a luat măsuri pentru a-i reduce la tăcere pe adversari în primăvara lui 1906. Metoda pe care a folosit-o a fost totuși una elegantă

⁶⁷ Dominic Lieven, *op.cit.*, p.117, vezi și Orlando Figes, *op.cit.*, pp.80–81.

⁶⁸ Stephen Kotkin, *op.cit.*, pp.72–73, vezi și Orlando Figes, *op.cit.*, p.168.

⁶⁹ Stephen Kotkin, *op.cit.*, p.74.

⁷⁰ Theodore R. Weeks, *op.cit.*, p.28.

⁷¹ Stephen Kotkin, *op.cit.*, pp.74–75.

⁷² Orlando Figes, *op.cit.*, pp.175–182.

⁷³ *Ibidem*, p.206.

⁷⁴ Theodore R. Weeks, *op.cit.*, p.29.

⁷⁵ Stephen Kotkin, *op.cit.*, p.94.

deoarece a lucrat îndeaproape cu noul parlament, reformându-l în 1907 pentru a-i fi favorabil⁷⁶.

Reformele lui Stolypin deși probabil mult mai progresiste decât cele anterioare sau chiar decât ar fi fost vreodată Nicolae al II-lea dispus să accept nu au reușit să soluționeze conflictele sociale și economice ale unei Rusii care în propriul său ritm își începuse calea spre modernizare. După moartea lui Stolypin, mai ales din 1912 frecvența și intensitatea grevelor care bântuiau imperiul au crescut, mai ales prin intensificarea gradului de militantism al participanților⁷⁷. În acest context, Rusia, mânăta parțial de atașamentul său față de idee pansalvismului, a ambiției sale de a fi protectoarea tuturor popoarelor de origine slavă din Europa, a intrat în Primul Război Mondial. Un alt motiv a ținut de dorința țarului de a-și recâștiga legitimitatea în fața Dumei, dar și de a reface imaginea mistică pe care o avusese în fața supușilor săi⁷⁸.

Era mai mult decât evident pentru orice specialist militar că Imperiu Rus nu era pregătit de un război cu oricare dintre forțele europene, mai ales dacă aceasta avea să fie Germania, modelul suprem pentru disciplină și eficiență militară⁷⁹. Bilanțul a fost unul catastrofal, deși într-o fază inițială, superioritatea numerică i-a copleșit pe germani, au reușit să se regroupeze și reorganizeze rapid, întorcând cursul conflictului⁸⁰. Autocrația a eșuat în a-și aproviziona populația deoarece sistemul de distribuție și transport era mai degrabă destinat exportului decât pentru distribuirea internă. Aici se mai adăuga și atitudinea antagonică a țăranilor care nu mai erau dispuși să facă schimb cu statul, iar realitatea era mult mai crudă, deoarece Nicolae al II-lea reușise să alieneze chiar și clasele superioare și politicienii, deranjați de obsesia sa pentru control total, inclusiv aspectele militare, în care nu era tocmai priceput⁸¹.

În 1917 revoltele din țară nu au mai putut fi ținute sub control deoarece soldații nu mai erau loiali împăratului alăturându-se protestatarilor. Stephen Kotkin este de părere că în acest moment ar fi fost foarte ușor pentru ofițeri și generali să instaureze o dictatură militară, însă nimeni a dorit să își asume responsabilitățile⁸². Sub o asemenea presiune, Nicolae al II-lea a ales să abdice, punând capăt domniei Romanovilor. Duma de stat a votat pentru stabilirea unui Guvern Provizoriu sub conducerea lui Georgy Lvov care însă nu s-a bucurat de prea mult succes, pierzând puterea în vara aceluiași an în fața lui Alexander Kerensky, în urma loviturii de stat

⁷⁶ Theodore R. Weeks, op.cit., pp.30–31, Stephen Kotkin, op.cit., pp.128–130.

⁷⁷ Orlando Figes, op.cit., p.232.

⁷⁸ Stephen Kotkin, op.cit., p.145.

⁷⁹ Dominic Lieven, op.cit., pp.291–292, Stephen Kotkin, op.cit., p.156.

⁸⁰ Theodore R. Weeks, op.cit., p.32.

⁸¹ Stephen Kotkin, op.cit., pp.158–159, 164–165.

⁸² Stephen Kotkin, op.cit., pp.168–170, 172.

eșuate a generalului Kornilov⁸³. Cea mai importantă decizie a noii conduceri a fost cea de a continua efortul de război, fapt ce i-a adus rapida recunoaștere internațională⁸⁴, însă a perpetuat incapacitatea de a rezolva problemele interne. De asemenea, ofensiva din iunie 1917 avusese scopul de a ridica moralul populației, dar a fost un nou insucces, servind suplimentar spre decredibilizarea guvernelor pro-război⁸⁵.

Situația în imperiu era foarte haotică, iar Kerensky s-a trezit în situația în care trebuia să fie pe de o parte garantul noii libertăți, dar și cel care menținea integritatea teritorială a unui stat care începea să fie dezagregat în baza conflictelor interne dinaintea războiului. Cu toate defectele sale, țarul fusese un element unificator pentru națiunile diverse care compuneau Rusia și care au simțit că au ocazia perfectă pentru câștigarea independenței⁸⁶. În 24 octombrie, alături de aripa stângă a partidului Socialist-Revoluționar, bolșevicii au inițiat o nouă revoluție, ocupând mai multe clădiri ale guvernului și alte puncte strategice (stațiile de telegrafie). Încercările lui Kerensky de a organiza o rezistență în fața acestei amenințări au fost inutile, iar guvernul său s-a prăbușit⁸⁷.

II.3. Prima etapă a comunismului sovietic

Noul regim trebuia să rezolve mai multe probleme dacă dorea să supraviețuiască și chiar să salveze existența fizică a statului pe care îl conducea. Primele săptămâni au fost foarte dificile din cauza grevelor frecvente și chiar a unor campanii de sabotaj în cadrul ministerelor și a altor instituții deoarece vechii funcționari nu doreau să accepte autoritatea noului guvern. De cealaltă parte, negocierea păcii cu Germania nu a fost atât de ușoară pe cât își imaginase Lenin pe când era încă doar un revoluționar. Negocierile au început în decembrie 1917, iar bolșevicii au tot amânat deznodământul în speranța că astfel vor reuși să câștige condiții mai bune, dar și să transforme viitoarea pace într-o victorie propagandistică, dar tot ceea ce au reușit a fost să îi agaseze pe germani⁸⁸. Tratatul semnat la Brest-Litovsk a fost probabil cel mai prost din istoria Rusiei, care s-a văzut nevoită să renunțe la părți însemnate din teritoriul său, iar foștii aliați au instituit un embargo și au confiscat toate bunurile rusești din afara țării⁸⁹.

Intervenția Alianțelor în afacerile interne ale Rusiei trebuie înțeleasă în contextul războiului și a presiunii puse pe frontul de Vest după ce Germania a mutat un număr

⁸³ <https://www.britannica.com/event/Russian-Revolution-of-1917>, accesat joi 30.03.2017, orele 15:30, vezi și Stephen Kotkin, pp.208–210.

⁸⁴ Theodore R. Weeks, op.cit., p.34.

⁸⁵ Stephen Kotkin, op.cit., pp.174, 196–200.

⁸⁶ *Ibidem*, pp.178, 183–186.

⁸⁷ <https://www.britannica.com/event/Russian-Revolution-of-1917>, accesat joi,30.03.2017, orele 15:43.

⁸⁸ <https://www.britannica.com/topic/treaties-of-Brest-Litovsk>, accesat 30.03.2017, 15:57.

⁸⁹ Stephen Kotkin, op.cit., pp.258–259.

considerabil de forțe militare pentru o nouă ofensivă. Marea Britanie și Franța aveau nevoie disperată de o gură de aer, iar aceasta putea fi obținută dacă ar fi fost redeschis frontul de Est. Un alt motiv pentru intervenția Aliaților în Rusia a fost de ordin ideologic, mai exact frica răspândirii comunismului în restul Europei, date fiind condițiile de viață severe din cauza războiului. Sprijinul oferit Albilor împotriva bolșevicilor, precum și lipsa de flexibilitate în negocieri cu Uniunea Sovietică și amânarea recunoașterii internaționale a noului stat a dus la relație tensionată între comuniști și puterile occidentale pe parcursul întregii perioade interbelice⁹⁰.

Această experiență a servit spre a forma o mentalitate paranoică față de interferențe externe, dar și crearea unei mentalități de asediu, mai exact construirea unei forme de radicalism care avea să justifice eliminarea tuturor inamicilor percepuți și politici de teroare. Însă s-au produs schimbări mari și în maniera de a percepe și de a organiza societatea și economia. Comunismul de Război a marcat prima încercare de a militariza mobilizarea resurselor și de controlare a populației cu scopul obținerii unei victorii⁹¹.

Însă ambițiile inițiale ale bolșevicilor au fost temperate de realitatea necruțătoare a Rusiei după Războiul Civil. Chiar dacă regimul a naționalizat principalele mijloace de producție industrială, toate marile combinate și fabrici, a fost nevoit să ajungă la un compromis cu țărănimea și micii producători (manufacturieri), permițându-le să opereze pe aceeași piață prin celebra Nouă Politică Economică (NEP)⁹². Această situație a stârnit nemulțumirea multora dintre noii membri ai cercului puterii, iar consecințele vor fi simțite cu adevărat în timpul regimului lui Stalin.

III. Nașterea Modelului Stalinist

III.1. Labirintul Puterii de la Kremlin

Acapararea puterii de către Stalin este importantă pentru a explica natura regimului său din Uniunea Sovietică. O parte însemnată a istoriografiei argumentează că poziția noului conducător nu a fost foarte sigură de la început și că Lenin nu l-ar fi dorit ca „moștenitor”. Teza Testamentului a fost însă aspru criticată și demontată de cele mai recente lucrări. Printre cele mai relevante este cea a lui Stephen Kotkin, care în primul volum al biografiei dedicate lui Stalin, care a explicat cel mai bine mecanismul de funcționare a noii elite. El este de părere că Testamentul a fost o invenție, documentul mai degrabă discutând dificultățile unei colaborări între Stalin

⁹⁰ Vezi și Stephen Kotkin, op.cit., p.265.

⁹¹ Theodore R. Weeks, op.cit., p.39.

⁹² James Hughes, *Stalin, Siberia and the Crisis of the New Economic Policy*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991, pp.1–3.

și Trotsky, date fiind diferențele de personalitate dintre ei. Pe de o parte Lenin i-a asigurat lui Stalin funcții importante (comisar pentru probleme cu naționalitățile), care l-au pus în poziția perfectă să acapareze puterea, pe de altă parte Trotsky, rivalul său, încă din timpul Războiului Civil, nu era tocmai popular printre ceilalți membri ai regimului, atitudinea sa condescendentă antagonizându-i (nici contradicțiile cu un Lenin tot mai bolnăvicios nu îl popularizau suplimentar). De altfel, Trotsky a refuzat oferta liderului bolșevic de a deveni adjunctul său în cadrul guvernului deoarece i-ar fi mărit dependența față de Stalin, însă în durata lungă avea să fie o decizie care îi slăbea poziția în cadrul regimului. Evident nu trebuie pierdut din vedere faptul că alți lideri, precum Kamenev și Zinoviev l-au subestimat pe Stalin (în mâinile căruia s-au aflat cele mai multe dintre mijloacele de propagandă, fapt ce i-a permis să creeze o imagine în care el și Lenin au fost cei mai apropiați colaboratori, împărțășind diferite responsabilități), ajutându-l să își întărească poziția, sperând că îl vor putea controla, deși în realitate el deja își promovase proprii birocrati loiali în poziții cheie pentru menținerea puterii⁹³.

Labirintul puterii de la Kremlin a fost mai complicat de atât. Simon Sebag Montefiore sugerează că până la suicidul celei de a doua soții, Stalin avusese o relație mult mai prietenoasă cu ceilalți nomenklaturiști. Însă privind mai îndeaproape se poate constata că tensiunile antedatau evenimentul tragic, iar cel mai ilustrativ exemplu este cel al lui Bukharin, care într-o serie de scrisori schimbate cu Nadezhda își exprimase profundul dezacord în raport de politica regimului față de foametea din Ucraina⁹⁴. Stilul abordării lui Montefiore, deși apreciat, a fost totuși criticat de către Oleg Khlevniuk deoarece ar fi exagerat anumite trăsături pozitive ale liderului sovietic. La rândul său, istoricul rus poate fi criticat pentru supralicitarea anumitor caracteristici negative, în contextul în care încearcă să găsească explicații psihologice⁹⁵.

Stalin a folosit deplin conceptul roman, *divide et impera*, întreținând o competiție continuă între membrii cercului de putere, făcându-i să simtă nevoia de a-și demonstra eficiența și loialitatea. Această mentalitate a fost transmisă înspre societate, facilitând controlul. Bineînțeles că o astfel de politică nu ar fi fost posibilă fără un aparat represiv bine pus la punct, capabil să funcționeze în timp ce se autoepura. De altfel, Stalin a schimbat mai mulți șefi ai serviciilor secrete (Yagoda fusese acaparat încă din 1922, fiind cel care l-a ajutat pe Stalin să controleze NKVD-ul, iar Ejov a fost

⁹³ Stephen Kotkin, op.cit., pp.307, 314, 322, 341, 386, 390, 414–417, 419, 422–425, 427, 474, 500, 514, 517, 520, 656–657, Oleg V. Khlevniuk, *Stalin: New Biography of a Dictator*, Yale University Press, New Haven & London, 2015, pp.7, 104–106, 108.

⁹⁴ Simon Sebag Montefiore, *Curtea Țarului Roșu*, Polirom, Iași, 2014, p.37–39, 77, 100, 106, Stephen Kotkin, op.cit., p.718.

⁹⁵ Oleg V. Khlevniuk, op.cit., pp.x, xii.

protejatul lui Kaganovici, urmând a fi înlocuit în cele din urmă de Beria), fiecare sfârșind în a fi executat și acuzat de excesele comise în timpul epurărilor⁹⁶.

III.2. O Nouă „Nouă Politică Economică”

Concesiile făcute de noul regim în primii ani au stârnit nemulțumirea multora dintre membrii partidului care o percepeau ca un pas în retragere în fața vechii ordini. Atitudinea lui Stalin față de NEP a fost schimbătoare, de altfel interpretarea sa ideologică asupra diferitelor probleme era una flexibilă, adaptată nevoilor sale politice⁹⁷. După câțiva ani de la moartea lui Lenin și ascensiunea sa în vârful puterii, liderul sovietic și-a văzut planurile de industrializare rapidă și forțată încurcate de moștenirea unui sistem economic care pe de o parte permitea existența unui sector alternativ care să genereze competiție statului, iar pe de alta a permis țăranilor să păstreze controlul asupra produselor agricole. Astfel, autoritățile întâmpinau mari dificultăți în mobilizarea tuturor resurselor spre industrializare⁹⁸.

Prima măsură luată pentru a demonta acest sistem a fost transformarea nepmenilor în inamici, criminalizarea și marginalizarea lor ca indivizi a căror scop a fost propria bunăstare în detrimentul populației. Impactul social pe termen lung a politicii respective avea să fie șocant, două generații ascunzându-și originile pentru a nu suferi persecuții⁹⁹.

Cea de a doua acțiune a regimului a reprezentat-o colectivizarea, care a fost un război împotriva țăranimi, purtat cu scopul de a o aservi total intereselor regimului. Haosul în care s-a desfășurat a făcut-o să cauzeze multă suferință, nu doar din prisma celor acuzați că erau chiaburi (pentru URSS – kulak – un termen pe care autoritățile nu au reușit niciodată să îl definească, fiind mai degrabă o interpretare lăsată la latitudinea autorităților regionale sau locale)¹⁰⁰, ci și a celor care au suferit din cauza foametei generate de instabilitatea agricolă (referirea este făcută la toată Uniunea Sovietică și nu doar la Holodomor, care a fost un fenomen diferit o formă de genocid

⁹⁶ Stephen Kotkin, pp.427, 453, 458–459, 461, Simon Sebag Montefiore, op.cit., pp.233–235, Oleg V. Khlevniuk, op.cit., pp.37–38.

⁹⁷ Stephen Kotkin, op.cit. pp.532, 616, 637, Simon Sebag Montefiore, op.cit., p.27, Oleg V. Khlevniuk, op.cit., pp.99, 104.

⁹⁸ David Priestland, *Stalinism and the Politics of Mobilization: Ideas, Power, and Terror in Inter-War Russia*, Oxford University Press, New York, 2007, pp.193–194, Stephen Kotkin, op.cit. p.664, 672, 680, 705.

⁹⁹ Sheila Fitzpatrick, *Everyday Stalinism. Ordinary Life in Extraordinary Times. Soviet Russia in the 1930s*, Oxford University Press, New York, 2000, pp.132–136.

¹⁰⁰ Ed. Lynne Viola, V.P. Danilov, N.A. Ivnitskii, Denis Kozlov, *The War Against the Peasantry, 1927–1930: The Tragedy of the Soviet Countryside*, Yale University Press, New Haven & London, 2005, pp.14, 19, 209–210, 212, 215.

menită a distruge ultimele fărâme ale naționalismului incipient din Ucraina)¹⁰¹. Dincolo de aspectele negative, colectivizarea a permis regimului să mobilizeze resursele agricole (mai ales hrana) spre orașele aflate în creștere¹⁰². De asemenea, a eliberat o parte însemnată a populației, în sensul că acum puteau părăsi satul în căutarea muncii industriale și a vieții urbane fără a periclita existența familiei lăsate în urmă în sat. Într-adevăr, fabricile aveau nevoie disperată de muncitori, după cum a ilustrat Rossman în primele faze ale efortului de industrializare aceștia erau mai recalcitranți, realizând cât erau de importanți¹⁰³. Însă în lumea rurală povestea oficială spusă era diferită, deoarece mecanizarea agriculturii s-a realizat mult mai încet, iar în durata lungă exodul tinerilor spre oraș avea să genereze o criză demografică (îmbătrânirea populației). În Uniunea Sovietică populația mai mare, dar și subdezvoltarea continuă a unor regiuni, precum și colonizarea forțată a anumitor zone au prevenit sau mai degrabă au încetinit dezastrul. Alte state care au preluat modelul, cum ar fi România, au atins un punct critic al acestui declin, chiar și în perioada post-comunistă¹⁰⁴.

Cheia succesului pentru regimul stalinist o constituia abilitatea sa de a mobiliza nu doar resursele, ci și populația, precum și menținerea acestei stări. În acest sens, istoriografia este cât se poate de bogată, vorbind despre mecanismele dezvoltate printre care cel mai important a fost probabil stahanovismul. Alexei Grigorovici Stahanov a fost un miner a cărui performanțe de muncă au fost folosite de către regim pentru a motiva muncitorii. Evident, statutul de stahanovist aducea cu sine beneficii, de la bonusuri la salariu, până la locuințe și recunoaștere publică. Cel puțin aceasta era teoria, în realitate mizeria era cea care caracteriza viețile muncitorilor din fabrici¹⁰⁵. În mediul rural, existau campanii similare prin care erau promovate diferite modele sociale, un exemplu ilustrativ fiind cel al femeilor care aveau atât familie, cât conduceau și noile tractoare. Pentru aceste femei însă, realitatea era cruntă, fiind mereu discriminate, iar uneori chiar hărțuite de către șefii fermelor colective¹⁰⁶.

¹⁰¹ Această tensiune între regimul sovietic și ucraineni este explicabil prin analiza evenimentelor de la sfârșitul Primului Război Mondial, Germania, dornică să îi determine pe bolșevici să semneze pacea și să își elibereze trupele de frontul de est a sprijinit separatiștii din această regiune. Pentru Stalin, această trădare nu avea să fie uitată, Stephen Kotkin, op.cit., pp.250–252. Vezi și Norman M. Naimark, *Stalin's Genocides*, Princeton University Press, Princeton & Oxford, 2010, pp.70–79, Robert Conquest, *Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror-Famine*, Oxford University Press, Oxford & New York, 1988, Robert Conquest, *Stalin: Breaker of Nations*, Weidenfeld, London, 1993, Timothy Snyder, *Tărâmul Morții: Europa între Hitler și Stalin*, Humanitas, București, 2012.

¹⁰² Simon Sebag Montefiore, op.cit., p.58.

¹⁰³ Jeffrey J. Rossman, *Worker Resistance Under Stalin: Class and Revolution on the Shop-Floor*, Harvard University Press, Cambridge, 2005.

¹⁰⁴ Bogdan Murgescu, op.cit., p.363.

¹⁰⁵ Richard Overby, *The Dictator's: Hitler's Germany and Stalin's Russia*, Penguin Books, London, 2005.

¹⁰⁶ Liubov Denisova, *Rural Women in the Soviet Union and Post-Soviet Russia*, Routledge, London & New York, 2010, pp.1–3, 7–9, 24–26, Melanie Ilic, „Introduction”, in Melanie Ilic (ed.), *Women in the Stalin Era*, Palgrave Macmillan, New York, 2001, pp.2, 4–5.

Stalin insista asupra nevoii elitei bolșevice de a depăși limitele impuse de burghezie pentru a putea duce economia și societatea în socialism. Pentru a realiza acest deziderat era necesară impunerea unei discipline care să mobilizeze, iar mai apoi să mențină populația și mijloacele în aceeași stare. În precedentul subcapitol am subliniat importanța interferențelor externe în Războiul Civil care a generat un anumit tip de mentalitate de asediu. Aceasta a stat la baza importanței mari pe care a acordat-o Stalin dezvoltării industriei grele, care ar fi avut scopul de proteja Uniunea Sovietică de contextul internațional instabil¹⁰⁷. Pe durata lungă strategia s-a demonstrat a fi una inspirată, deoarece capacitatea de mobilizare a regimului a ajutat la supraviețuirea invaziei naziste.

Revoluția Bolșevică a marcat în sine o anumită ruptură față de vechiul regim, dar aceasta s-a concretizat cu adevărat abia în timpul lui Stalin. În primii anii înțelegerea dintre autorități și păturile inferioare ale vechii elite a fost necesară pentru funcționarea industriei. A doua jumătate a anilor '20 și anii '30 au marcat o schimbare radicală, în timpul Revoluției Culturale regimul a pornit o campanie împotriva vechilor experți, ingineri și tehnicieni. Acuzațiile erau că îi marginalizau pe noii muncitori sau mai grav, sabotau economia sovietică. Prima acțiune a fost Procesul Shakhty în 1928, în cadrul căruia mai mulți ingineri de la minele de cărbuni din localitatea Shakhty din Caucazul de Nord au fost acuzați că ar fi complotat cu foștii proprietari pentru a sabota producția. În viziunea Sheilei Fitzpatrick procesul a fost o altă fațetă a politicii de abandonare a compromisurilor făcute în timpul NEP¹⁰⁸. În același stil au fost pedepsiți și o serie de oameni de știință și economiști în 1930, în celebrul proces al Partidului Industrial¹⁰⁹. Aceste înscenări aveau o dublă valență, pe de o parte marcau ruptura față de NEP și de vechiul regim, precum și eliminarea unor potențiali sau inamici imaginați, pe de altă parte reprezenta și o cale foarte bună de a pune problemele care bântuiau sistemul economic în cărucia altora.

Nașterea modelului Stalinist de modernizare reprezintă doar începutul poveștii, care avea să fie continuată după cel de al Doilea Război Mondial, când acest tipar a fost impus noilor sateliți ai Uniunii Sovietice. Dintre toate noile regimuri comuniste din Europa Centrală și de Est, cea mai fidelă preluare a modelului stalinist a fost a fost înfăptuită de către România, de aceea am ales o abordare comparativă între România și Rusia.

¹⁰⁷ David Priestland, op.cit., pp.191–193, .

¹⁰⁸ Sheila Fitzpatrick, „Cultural Revolution as Class War”, în Sheila Fitzpatrick (ed.), *Cultural Revolution in Russia, 1928–1930*, Indiana University Press, Bloomington & London, 1978, pp.9–11, 19.

¹⁰⁹ Sheila Fitzpatrick, *Education and Social Mobility in the Soviet Union, 1921–1934*, Cambridge University Press, Cambridge, 1979, pp.114–115, 134, 215.

Concluzii

Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Europa Centrală și de Est poate fi observată o tendință accentuată a liderilor politici de a acorda tot mai multă atenție industrializării ca o cale spre realizarea modernizării. Aceasta s-a realizat de cele mai multe ori prin preluarea unui model deja demonstrat în lumea occidentală. România și Rusia au fost doar două dintre statele regiunii care au încercat să își schimbe condiția prin dezvoltarea unui sector industrial avansat, însă cazurile lor pe cât de asemănătoare erau foarte diferite. Amandouă țările erau preponderent agrare și rurale, însă în România existau tendințe democratice, iar prin alipirea Transilvaniei și Banatului în 1918 au fost dobândite orașe cu fabrici și o muncitorime deja stabilită. Rusia a avut un cu totul alt parcurs, nu doar din prisma statului său imperial, ci și a sistemului politic autocratic, care a pus inițiativa modernizării în întregime în mâinile statului. De asemenea, reformele agrare și emanciparea țăranimii au fost foarte diferite, cazul României fiind mult mai ușor decât cel al Rusiei.

Între vechea ordine și regimul comunist s-a produs într-adevăr o ruptură, mai ales din prisma abordărilor față de realizarea industrializării și a prețului pe care liderii erau dispuși să îl plătească. Stalinismul a fost probabil una dintre cele mai brutale căi spre căutarea modernizării, sacrificând viețile a milioane de oameni și condamnându-i pe mulți alții la o existență chinuită. Totuși pot fi identificate două fire care și-au continuat existența și sub noul regim, accentul pus pe industrializare și o atitudine protecționistă față de aceasta. Într-adevăr ar fi greu de argumentat că ar fi existat altă modalitate de modernizare în afara industrializării, cel puțin cât timp la bază stătea modelul occidental.

Protecționismul economic nu a fost specific doar regimului comunist, ci a devenit o realitate a perioadei interbelice, chiar și statele care au rămas adepte ale laissez-faire au crescut tarifele vamale pentru a-și proteja economia națională. În România principalul teoretician a fost Mihail Manoilescu, care s-a bucurat de foarte multă popularitate după al Doilea Război Mondial în America de Sud, mai ales în Brazilia¹¹⁰. Tema abordată în studiul de față este departe de a fi epuizată, iar dată fiind natura s-a sintetică, considerăm că în viitor pot fi realizate explorări suplimentare mai extinse asupra problematicii modernizării prin industrializare în Europa Centrală și de Est.

¹¹⁰ Constantin Schifirneț, *Ideile lui Mihail Manoilescu: Biblie a industriașilor brazilieni*; http://adevarul.ro/cultura/carti/ideile-mihail-manoilescu-biblie-industriașilor-brazilieni-1_519bb324c7b855ff56136dfa/index.html, accesat la data de 15.05.2017.

Bibliografie

1. AXENCIUC, Victor, *Produsul intern brut al României. Serii statistice seculare și argumente metodologice, Vol. I: Produsul intern brut 1862–2000: sinteza seriilor de timp a indicatorilor globali, pe secțiuni temporale*, Editura Economică, București 2012.
2. BACCI, Massimo Livi, *Population and Nutrition: An essay on European demographic history*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991.
3. BACCI, Massimo Livi, *Populația în istoria Europei*, Polirom, Iași, 2003.
4. BEREND, Ivan T., *An Economic History of Twentieth-Century Europe: Economic Regimes from Laissez-Faire to Globalization*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006.
5. CONQUEST, Robert, *Harvest of Sorrow: Soviet Collectivization and the Terror-Famine*, Oxford University Press, Oxford & New York, 1988.
6. CONQUEST, Robert, *Stalin: Breaker of Nations*, Weidenfeld, London, 1993.
7. CRAMPTON, R.J., *Eastern Europe in the Twentieth Century – And After*, Second Edition, Routledge, London, New York, 1997.
8. DENISOVA, Liubov, *Rural Women in the Soviet Union and Post-Soviet Russia*, Routledge, London & New York, 2010.
9. EVANS, Richard, *Al Treilea Reich*, Vol. I, Editura Rao, București, 2010.
10. FERGUSON, Niall, *The Pity of War, 1914–1918*, Penguin Press, London, 1999.
11. FERGUSON, Niall, *The World War: Twentieth-Century Conflict and the Descent of the West*, The Penguin Press, New York, 2006.
12. FIGES, Orlando, *A People's Tragedy: The Russian Revolution 1891–1924*, Pimlico, London, 1997.
13. Ed. FITZPATRICK, Sheila, *Cultural Revolution in Russia, 1928–1930*, Indiana University Press, Bloomington & London, 1978.
14. FITZPATRICK, Sheila, *Education and Social Mobility in the Soviet Union, 1921–1934*, Cambridge University Press, Cambridge, 1979.
15. FITZPATRICK, Sheila, *Everyday Stalinism. Ordinary Life in Extraordinary Times. Soviet Russia in the 1930s*, Oxford University Press, New York, 2000.
16. HUGHES, James, *Stalin, Siberia and the Crisis of the New Economic Policy*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991.
17. HITCHINS, Keith, *România 1866–1947*, Humanitas, București, 1994.
18. HITCHINS, Keith, *România 1866–1947*, Humanitas, București, 2013.
19. Ed. ILIC, Melanie, *Women in the Stalin Era*, Palgrave Macmillan, New York, 2001.
20. JUDT, Tony, *Epoca Postbelică. O istorie a Europei de după 1945*, Polirom, Iași, 2008.
21. KEYNES, John Maynard, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, HBJ Book, Harcourt Brace Jovanovich Publishers, San Diego, New York, London, 1964.
22. KHLEVNIUK, Oleg, *Stalin: New Biography of a Dictator*, Yale University Press, New Haven & London, 2015.
23. KOTKIN, Stephen, *Stalin: Volume I: Paradoxes of Power, 1878–1928*, Penguin Books, London, 2014.
24. LAMPE, John R., Jackson, Marvin R., *Balkan Economic History, 1550–1950: From Imperial Borderlands to Developing Nations*, Indiana University Press, Bloomington, 1982

25. LANDES, David S., *The Unbound Prometheus: Technological change and industrial development in Western Europe from 1750 to the present*, Cambridge University Press, Cambridge, 1969.
26. LIEVEN, Dominic, *The End of Tsarist Russia: World War I and the March to Revolution*, Viking Books, New York, 2015.
27. MANOILESCU, Mihail, *Forțele naționale productive și comerțul exterior. Teoria protecționismului și a schimbului internațional*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
28. MARR, Andrew, *A History of Modern Britain*, Pan Books, Oxford, 2009.
29. MARWICK, Arthur, *A History of the Modern British Isles, 1919–1999*, Blackwell Publishers, Oxford, 2006.
30. MURGESCU, Bogdan, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500–2010)*, Polirom, Iași, 2010.
31. MONTEFIORE, Simon Sebag, *Curtea Țarului Roșu*, Polirom, Iași, 2014.
32. NAIMARK, Norman, *Stalin's Genocides*, Princeton University Press, Princeton & Oxford, 2010.
33. NĂDEJDE, Șerban, Pantea, Dorotty, Dumitrache, Adrian, Braulete, Ionica, „Romania: Consequences of Small Steps Policy”, in Bernhard Muller, Maros Finka, Gerd Lintz (eds.), *Rise and Decline of Industry in Central and Eastern Europe: A comparative study of cities and regions in eleven countries*, Springer, 2004.
34. OVERY, Richard, *The Dictator's: Hitler's Germany and Stalin's Russia*, Penguin Books, London, 2005.
35. PIPES, Richard, *Russia Under the Old Regime*, Charles Scribner's Sons, New York, 1974.
36. PRIESTLAND, David, *Stalinism and the Politics of Mobilization: Ideas, Power, and Terror in Inter-War Russia*, Oxford University Press, New York, 2007.
37. ROSSMAN, Jeffrey J., *Worker Resistance Under Stalin: Class and Revolution on the Shop-Floor*, Harvard University Press, Cambridge, 2005.
38. SNYDER, Timothy, *Tărâmul Morții: Europa între Hitler și Stalin*, Humanitas, București, 2012.
39. TURNOCK, David, *The Economy of East Central Europe, 1815–1989: Stages of transformation in a peripheral region*, Routledge, London, New York.
40. Ed. VIOLA, Lynne, Danilov, V.P., Ivnitiskii, N.A., Kozlov, Denis, *The War Against the Peasantry, 1927–1930: The Tragedy of the Soviet Countryside*, Yale University Press, New Haven & London, 2005.
41. WEEKS, Theodore R., *Across the Revolutionary Divide: Russia and the USSR, 1861–1945*, Wiley-Blackwell, Oxford, 2011.
42. YERGIN, Daniel, Stanislaw, Joseph, *The Commanding Heights: The Battle for the World Economy*, Simon & Schuster, New York, London, Toronto, Sydney, Singapore, 2002.
43. <https://www.britannica.com/event/Russian-Revolution-of-1917>, accesat la 30.03.2017.
44. <https://www.britannica.com/topic/treaties-of-Brest-Litovsk>, accesat la 30.03.2017.
45. Constantin Schifirneț, Ideile lui Mihail Manoilescu: Biblie a industriașilor brazilieni, http://adevarul.ro/cultura/carti/ideile-mihail-manoilescu-biblie-industriasilor-brazilieni-1_519bb324c7b855ff56136dfa/index.html, accesat la 15.05.2017.

Țarul reformator *Alexandru al II-lea*

Sursa: https://en.wikipedia.org/wiki/Alexander_II_of_Russia#/media/File:Alexander_II_of_Russia_photo.jpg

Conservatorul țar *Alexandru al III-lea*

Sursa: https://en.wikipedia.org/wiki/Alexander_III_of_Russia#/media/File:Alexander_III_2.jpg

Ultimul țar al Rusiei, *Nicolae al II-lea*

Sursa: <http://www.history.com/topics/world-war-i/world-war-i-history/pictures/world-war-i-leaders/emperor-nicholas-ii-of-russia>

Liderul bolșevic *Vladimir Ilich Lenin*

Sursa: <https://www.biography.com/people/vladimir-lenin-9379007>

Iosif Stalin, urmașul lui Lenin

Sursa: <http://www.bbc.com/news/world-asia-35427926>

Rivalul lui Stalin, Leon Trotsky

Sursa: https://en.wikipedia.org/wiki/Leon_Trotsky#/media/File:Lev_Trotsky.jpg

Alexandru Borza – aspecte biografice oglindite în diferite surse documentare și bibliografice

Ovidiu OARGA

Abstract

Alexandru Borza – biographical aspects mirrored in various documentary sources

The work refers to the life and activity of Professor Alexandru Borza, starting with his childhood in Alba Iulia, continuing with the schools he graduated and ending with the period after the Second World War, when his life as a teacher was affected by the establishment of the communist regime. Born on May 21, 1887 in Alba Iulia, the great naturalist and remarkable scientist, died on September the 4th 1971, leaving behind an impressive scientific work. He was declared, post mortem, member of the Romanian Academy, on November 13th 1990.

Keywords: *Alexandru Borza, Biology, Natural Sciences, Botanical Garden, Scout Movement, Institute of Botany, Nature Conservation, Post-Mortem Member of the Romanian Academy.*

Alexandru Borza s-a născut în ziua de 21 mai 1887 la Alba Iulia, fiul lui Ignat și al Valeriei. Primii ani ai copilăriei îi petrece în grădina casei părintești, fiind atras în mod deosebit de trandafirii, de care tatăl său se ocupa cu mare pricepere. Aici învață să cunoască, înainte de a merge la școală, o bună parte din plantele cultivate. Mai mult, părinții Valeria și Ignat Boza îl cresc pe unicul fiu în dragostea pentru locurile natale, ceea ce a contribuit la întărirea pasiunii pentru natură.

Părinții săi, care, după pensionarea tatălui, trăiau din închirierea cantinei militare, cu sediul în „Cetate” au făcut tot posibilul pentru a-i oferi copilului lor o educație bună. Dacă mama sa, „parteneră de viață ideală, prin grija și dragostea date soțului ei, cât și prin atenția și educația oferite micului Alexandru” l-a învățat cu multă blândețe despre bunăstare și bunătate, prin efortul tatălui, băiatul a învățat să scrie și să citească românește la vârsta de 4 ani¹.

După un an, la vârsta de 5 ani, este dat la școala primară în limba germană, unde se evidențiază atrăgând atenția prin ușurința cu care se exprimă în limba de predare,

¹ Borza Alexandru, *Amintirile unui botanist din Alba Iulia. Notițe autobiografice*, Cluj Napoca, 1963, p.2.

cât și prin temperamentul său contemplativ². Tot în grădina casei s-a inițiat și în arheologie și numismatică, interesul pentru acestea păstrându-l până la sfârșitul vieții sale. Aici îl cunoaște pentru prima dată pe profesorul Adalbert Cserni, pe când acesta făcea săpături arheologice sistematice prin grădinile garnizoanei din Alba Iulia și, implicit în cea a familiei sale. Cserni l-a luat alături și, mai târziu chiar i-a acceptat ajutorul în muzeu, mai mult, după cum scrie el „când eram în clasa a VII-a și a VIII-a, profesorul Cserni îmi dăduse muzeul complet pe mâna mea și mă încredința să controlez herbariile elevilor din clasa a V-a, dându-le notele cuvenite, care contau la clasificare”³.

Foto nr. 1. Statuia lui Alexandru Borza, Grădina Botanică Cluj-Napoca

La vârsta de 9 ani (anul 1896), după terminarea școlii primare, părinții îl înscriu la liceul romano-catolic, cu limba de predare maghiara, „o școală confesională care era condusă de preoți, pe lângă ei funcționând și câțva profesori civili, culti și bine pregătiți în specialitatea lor”⁴. În anul 1904, la vârsta de 17 ani absolveste liceul, trecând „examenul de maturitate” cu calificativul „foarte bine” la toate materiile. În tot acest timp îl atrage plantele până „la captivare”, el fiind descoperit de profesori încă din clasa I, „ca pe un copil cu mari calități de naturalist în formare”⁵.

² Remeriță Ion, *Viața și opera profesorului Alexandru Borza*, Cluj Napoca, 1973, p.13.

³ Borza Alexandru, *Amintirile unui botanist din Alba Iulia. Notițe autobiografice*, Cluj Napoca, 1963, p.8.

⁴ *Ibidem*, p.9.

⁵ *Ibidem*, p.24.

Dorința adolescentului Borza era să urmeze Universitatea de Științe Naturale, dar mai întâi el trebuia să se gândească „la o carieră în serviciul neamului, după dorința părinților, și aceasta nu putea fi înainte de unire, decât o catedră de profesor la liceul din Blaj sau Beiuș”. Pentru a putea ajunge profesor la aceste școli care erau conduse și susținute de Mitropolia din Blaj și Episcopia din Oradea, a fost nevoit să urmeze mai întâi teologia⁶. În acest context el scrie „cu lacrimi în ochi am scris această petiție prin care mă angajam la jertfă de 4 ani studii teologice, înainte de a urma științele naturale pentru care aveam plăcere. Dar înțelegeam că situația noastră de nație care nu este stăpână pe soarta sa, îmi impune această jertfă”⁷.

Foto nr. 2. Tânărul Al. Borza
reprezentat într-o fotografie din anul 1904

În 5 septembrie 1904, primind o bursă pe care o avusese până atunci Ion Agârbiceanu, Alexandru Borza începe Seminarul Central Teologic din Budapesta (cu predare în limba latină), acest lucru fiind amintit în autobiografia sa „a început o nouă viață în acest mediu intelectual distins, unde ne-am călit în românism, ne-am obișnuit cu virtuțile abnegației, a răbdării, a umilinței și a hărniciei, care ne-au folosit atât de mult în viață”⁸.

Între anii 1908–1911 (cu o modestă bursă din partea Consistorului din Blaj) urmează Facultatea de Științe Naturale și Geografie axându-se temeinic pe științele naturale, în special botanica⁹.

⁶ *Ibidem*, p.25.

⁷ *Ibidem*, p.27.

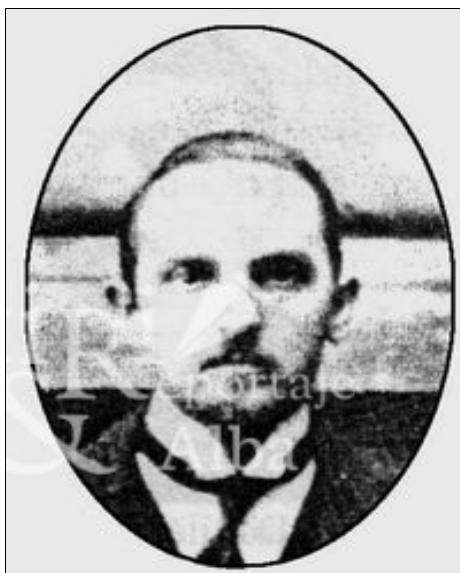
⁸ *Ibidem*, p.27.

⁹ *Ibidem*, p.38.

În timpul acestor 3 ani de studii se remarcă tot mai mult în lumea științifică, lărgindu-și orizontul cunoștințelor. Se evidențiază, pe lângă aceasta, ca student și prin conferințele ținute în cadrul societății Petru Maior, cât și prin cele de popularizare a plantelor medicinale în lumea satelor”, dar și prin publicațiile în diferite articole¹⁰.

După ce susține „examenul de specialitate”(1911) obținând diploma cu mențiunea „distincție”, urmează și practica pedagogică a Seminarului pedagogic, luând și acest ultim examen de Stat, pentru diploma de profesor, cu rezultatul „excepțional”¹¹. În acest timp, pătruns de un energic optimism în viitorul poporului român, își manifestă tot mai plin de speranță ideea într-o soartă mai bună a nației române.

În anul 1911 Alexandru Borza își începe cariera didactică la liceul Sfântul Vasile cel Mare din Blaj (liceul de băieți), unde predă științele naturale și chimia, iar în completare și la liceul civil (neconfesional) de fete din același oraș, atingându-și astfel visul pe care l-a avut încă de pe băncile liceului.

**Foto nr. 3. Portretul lui Alexandru Borza
în timp ce era dascăl la Blaj**

Acum își însușește o terminologie științifică românească modernă după ce, cum spune el, „toată viața studiasem numai în limba germană și maghiară”¹². În tot acest timp, Alexandru Borzase implică și în acțiunile cultural-patriotice, îndeplinind

¹⁰ Remeriță Ion, *Viața și opera profesorului Alexandru Borza*, Cluj Napoca, 1973, p.21.

¹¹ Borza Alexandru, op. cit., p.44.

¹² *Ibidem*, p.51.

funcția de secretar al „Casinei române” din Blaj, acțiuni care au jucat un rol important și hotărâtor în cultivarea conștiinței culturale din Ardeal înainte de Unire¹³, precum și în activitatea „Astrei”.

Amenajează și îmbunătățește grădina botanică care aparținea liceului, pe baze moderne, aducând aici multe specii de plante din întreaga țară (prima de acest fel din Europa, înființată pe lângă o școală secundară), foarte folosite pentru uzul didactic; reorganizează muzeul pe care îl îmbunătățește cu noi piese, revizuiind cea mai importantă secție, respectiv de Stiințele naturale¹⁴.

În primăvara anului 1913, împreună cu un grup de profesori, ofițeri, ziariști, oameni de litere și politicieni a ajutat la pornirea mișcării de cercetași din România și la dezvoltarea organizației Cercetașii României.

**Foto nr. 4. Alexandru Borza
și un grup de cercetași în vizită la Alba Iulia (1936)**

În același an își susține teza de doctorat din domeniul floristicii, intitulată „Studii asupra genului *Cerastium* în spațiul carpatic și balcanic” (primind calificativul „suma cum laude”) unde își susține afirmațiile și concluziile din materialul colectat personal din diferite muzee și instituții de profil. Se căsătorește, tot în 1913, cu Veturia Negruțiu, cu care a avut 5 copii – două fete, Valeria și Veturia, și 3 băieți, Mircea, Alexandru și Pius Enea.

¹³ Remeriță Ion, op.cit., p.32.

¹⁴ *Ibidem*, p.36.

Între 1913–1914 beneficiază de o bursă din partea Societății Transilvania din București (înființată în anul 1867 ca o „reacție a intelectualilor din România împotriva încorporării Ardealului prin acordul dualist austro-Ungar”), ajutându-l să facă studii și cercetări de specialitate în domeniul vast al botanicii (floristică, etnobotanică, ecologie, taxonomie) la Universitatea din Breslau, sub îndrumarea renumitului geobotanist german, profesorul Ferninand Pax. În 1914 pleacă Berlin pentru specializarea în geobotanică, urmând cursurile de sistematică ale filogenistului A. Engler și fitogeografului L. Diels¹⁵.

Astfel, numele lui Alexandru Borza ca beneficiar al Societății Transilvania, se înscrie în istorie alături de a celorlalți români ardeleni, care au fost finanțați în calificarea lor superioară, ca Ion Lepedatu, Octavian Goga, Iuliu Hațieganu, Victor Babeș¹⁶.

După terminarea Primului Război Mondial, Alexandru Borza, îndeplinind, printre altele, și funcția de secretar al Consiliului Național local, se implică în toate acțiunile de pregătire a Unirii. Astfel, fiind ales deputat al casinei române din Blaj, și participând activ la Marea Unire din 1918, el spune „socotesc cel mai important moment al vieții mele, când am putut și eu vota unirea tuturor Românilor alcătuind acea formațiune statală, care era chemată să de-a omenirii toată contribuția de care era capabilă această nație veche, cultă, blândă și dotată de la natură cu daruri excepționale”¹⁷. Pe de altă parte, a făcut parte din grupul ce a editat ziarul „Alba Iulia” scriind un articol despre trecutul glorios al orașului, intitulat „Alba Iulia pe timpul romanilor”.

Odată cu noile transformări sociale și cultural-științifice postbelice, ce au favorizat înființarea unei universități românești, Consiliul Dirigent al Ardealului îl solicită pe Alexandru Borza pentru a se implica în organizarea noii Universități. În consecință, Borza a fost unul dintre cei 15 membri a Comisiei pentru preluarea Universității maghiare de la Cluj. În etapa imediat următoare constituirii instituționale a Universității de la Cluj, este numit vicepreședinte al Comisiei universitare (cu 7 membri) pentru recrutarea și angajarea viitorilor profesori ai catedrelor nou înființate pentru Facultatea de Științe. Borza devine astfel, implicit printre primii profesori de proveniență „autohtonă” – adică ardeleni – cu care demarează învățământul universitar românesc de științele naturii la noua Universitate a Daciei Superioare din Cluj¹⁸.

Aici a desfășurat, timp de aproape 3 decenii (1919–1947), o activitate imensă ca om al școlii și slujitor al științei, remarcându-se și acum prin puterea de muncă

¹⁵ *Ibidem*, p.26.

¹⁶ *Ibidem*, p.27.

¹⁷ Borza Alexandru, *op. cit.*, p.79.

¹⁸ Petrescu Iutnian, Fabian Călin, *Distincții academice și de stat acordate naturaliștilor clujeni în perioada interbelică*, în „Noema”, vol. VII, 2008, p.26.

în care s-a evidențiat cu mari calități de pedagog, „ca un mare organizator, cercetător și educator de cadre tinere și mai vârstnice”¹⁹. Pe baza prestigiului dobândit a fost numit în 1919 și director al Institutului de Botanică al Muzeului Grădinii Botanice de la noua Universitate Românească din Cluj. În lunga perioadă de activitate la catedra de științe ale naturii de la Universitatea din Cluj a ocupat pe rând funcțiile de prodecan (1919–1920), decan (1936–1938) al Facultății de Științe și rector (1945) al Universității.

În anul 1920 îi revine sarcina de a amenaja grădina botanică, pe locul cumpărat de profesorul A. Richer, în anii 1910–1912. Acest plan, conceput de profesorul Borza demarează în forță și se desăvârșește de-a lungul aproape a unui deceniu. Primii vizitatori sunt acceptați în 1927, iar în 1930 au loc festivități aniversare deodată cu serbările jubiliare ale Universității. În construirea Grădinii Botanice a Universității din Cluj (care îi poartă numele, începând cu anul 1991), după un plan chibzuit, Alexandru Borza a avut șansa de a pune în aplicare mai întâi experiența pe care o chistigase din exemplul unei grădini botanice școlare-model pe care o utilizase la Blaj, dar și pentru că a adoptat o concepție științifică foarte modernă de organizare pe care și-a desăvârșit-o printr-o serie de călătorii de studii documentare la importante grădinibotanice din Europa, ca Londra, Praga, Paris, Viena²⁰.

Foto nr. 5. Imagini din Grădina Botanică „Alexandru Borza”

În anul 1921 editează revista periodică „Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic” de la Universitatea din Cluj, „singura revistă botanică românească”, la care au colaborat botaniști de seamă din țară și străinătate²¹. Alexandru Borza este preocupat până la încântare încă din primii ani universitari (1920) de „covorul vegetal, izvor nesecat de bogății naturale, care constituie baza biochimică a biosferii, ca o rezultată a procesului fotosintetic”. Acum el discută pentru prima dată la noi în

¹⁹ Remeriță Ion, *op. cit.*, p.56.

²⁰ Petrescu Iutian, Fabian Călin, *op.cit.*, p.32.

²¹ Remeriță Ion, *op.cit.*, 1973, p.62.

țară noțiunile și termenii ce includ fitocenologia (fitosociologia), punând astfel bazele școlii românești de geobotanică²².

Alexandru Borza s-a numărat printre organizatorii primului Congres al Naturaliștilor din România, care are loc la Cluj între 18 și 22 aprilie 1928. Între 1 iunie 1929 și 20 aprilie 1931 a îndeplinit funcția de secretar general al Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor, unde își aduce contribuții importante în „transformarea școlilor ca adevărate focare de cultură, știință și artă”, și în punerea la dispoziție de cămine cât mai confortabile pentru studenți, în acest sens el ridicând, la inițiativa sa, un cămin pentru studenți, fiind astfel, una din marile realizări sociale ale lui²³.

Foto nr. 6.
Portret din perioada anilor 1929–1931

Dragostea pentru natură, l-a determinat să se implice în lupta pentru ocrotirea ei, un lucru foarte important fiind faptul că el a reușit să inițieze o lege pentru ocrotirea naturii, votată în 1930 de către Parlamentul României (în baza căreia au fost declarate rezervații pădurea Domogled–Caransebeș, Băile Felix-Oradea, zona Pietrele Roșii–Tulgheș, etc. și a fost înființat Parcul Național Retezat).

Un rezultat al activității etnobotanice a lui Borza îl constituie lucrarea „*Dicționar etnobotanic*”, (1968) lucrare ce cuprinde 11000 de nume românești de plante, care se referă la 2095 de specii, prin aceasta el aducând o înnoire în creația etnobotanică

²² *Ibidem*, p.73.

²³ *Ibidem*, p.155.

românească²⁴. Lucrările profesorului Borza, opere didactice și științifice, cuprind mii de pagini care tratează probleme moderne de botanică teoretică și aplicativă, ecologie, etnobotanică, fitogenie. Dintre operele sale mai amintim „Vegetația și flora României” (1931), „Studii fitosociologice în Munții Retezatului” (1934), „Câmpia Ardealului” (1936), „Conspectul florei României” (1947–1949), „Flora și vegetația Văii Sebeșului” (1960), „Introducere în studiul covorului vegetal”, în colaborare cu Nicolae Boscaiu (1965).

A inițiat și organizat pe teritoriul țării numeroase excursii cu caracter național și internațional, și, totodată a participat la alte astfel de manifestații organizate de oameni de știință din diferite țări ale lumii²⁵. Astfel, ca profesor universitar, mai ales ca invitat și delegat oficial a luat parte la congresele și excursiile botanice și fitogeografice internaționale cum ar fi: *Congresul de Botanică de la Ithaka* (SUA), din 1926, fiind „unicul român între 93 de străini”; al *V-lea Congres Internațional de Botanică de la Cambridge*, în august 1930, participând ca delegat al Guvernului României și al Grădinii Botanice din Cluj (Iustinian Petrescu, p.36); apoi Cehia și Polonia (1928, 1929, 1962), Franța (1938), Germania (1941), fosta Iugoslavia (1942), Elveția, unde a ținut conferințe, comunicări științifice sau cursuri universitare.

Foto nr. 7.
Alexandru Borza conducând o excursie

²⁴ *Ibidem*, p.122.

²⁵ *Ibidem*, p.107.

Ca o recunoaștere a valorii activității sale științifice, Borza a fost numit membru în Comisia Internațională pentru elaborarea Hărții Fitogeografice a Europei, iar în 1954 a fost ales președinte de onoare al Congresului Internațional de Botanică din Paris.

Profesorul Alexandru Borza a fost membru fondator (din 1935) al Academiei de Științe din România, apoi a fost ales membru ordinar al Ateneului Român, instituție devenită a doua academie din țară²⁶. Din anul 1969 a devenit membru activ și de onoare la diverse Academii și Societăți Științifice din alte țări ca Elveția, Finlanda, Franța, Germania, etc.

Pentru meritele deosebite în activitatea didactică și științifică i-au fost conferite medalii și ordine, dintre care amintim Ordinul „Ferdinand I în grad de cavaler”, Ordinul „Steaua României, în grad de mare ofițer”, medalia „Răsplata Muncii Pentru Învățământ, clasa I”, medalia „Răsplata Muncii Pentru Construcții Școlare”²⁷, Ordinul „Pius al IX”, în grad de Comandor cu Stea, decorație dată de Sfântul Scaun, în 1931²⁸.

În perioada interbelică, Alexandru Borza a fost președinte al asociației greco-catolice „Asociația Generală a Românilor Uniți (A.G.R.U.), co-organizator al asociației Tineretului Român-Unit (A.S.T.R.U.) și secretar al Reuniunii Sf. Maria (asociație de caritate din Turda).

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, profesorul Alexandru Borza s-a refugiat la Timișoara (30 august 1940), revenind la Cluj în primăvara anului 1945, după restabilirea administrației românești asupra Transilvaniei²⁹. Viața academică clujeană a fost profund influențată la finalul războiului. În această împrejurare, anii 1946–1947 au fost marcați de epurarea masivă a corpului profesoral al universității, întemeiată de rațiuni politico-ideologice³⁰. Instaurarea regimului comunist a adus, și pentru Alexandru Borza schimbări importante în viața și activitatea lui. În primul rând, alegerea sa ca membru al Academiei Române a fost împiedicată ca urmare a statutului său de „uniat”³¹.

În anul 1947 autoritățile comuniste au încercat să-l aresteze, printre motive aflându-se „statura sa morală deosebită, poziția net democrată, unele articole, de ex. *Bolșevismul în natură* și *Impresii din Basarabia*, calitatea de membru P.N.Ț., președinția asociației de prietenie româno-americane, o anumită rezervă față de evrei, resentimente din partea acad. Traian Săvulescu”³² și apartenența nedisimulată la Biserica Română Unită. Informat din timp de soția unui „binevoitor”, Alexandru

²⁶ *Ibidem*, p.169

²⁷ Petrescu Iustinian, Fabian Călin, *op. cit.*, p.39

²⁸ *Ibidem*, p.40

²⁹ Remeriță Ion, *op. cit.*, p.171.

³⁰ www.ubbcluj.ro/despre/prezentare/istoric, accesat în septembrie 2017.

³¹ Bologa S. Alexandru, *Fișe biografice ale unor români persecutați pentru convingeri anticomuniste*, în „Caietele CNSAS”, Anul III, nr.2(6)/2010, p.176.

³² *Ibidem*, p.176.

Borza și-a început „exilul intern”, prin fugă și ascundere în diferite localități din România ca Timișoara, Banloc, Teiuș, Alba Iulia, Valea Sebeșului, Sebeș, Certeze, București, nu mai puțin de 7 ani³³. Despre această perioadă profesorul Borza a scris „șapte ani am herborizat cu pasiune tinerească și am făcut studii asupra vegetației, cu pricepere bătrânească...Am ascultat cântecul privighetorilor și mă încântam de seninătatea florilor, care nu știu ce este răutatea omenească”³⁴. Anii de fugă s-au încheiat în 1952, atunci când un academician rus, P. Baranov, în vizită prin România, a cerut să-l întâlnească pe marele botanist³⁵. Astfel, este “reabilitat parțial” și, chiar dacă Raluca Ripan, rectorul de atunci al Universității din Cluj, depune o mărturie favorabilă la 7 august 1953, alți profesori din Cluj și Timișoara, depun referințe potrivnice³⁶.

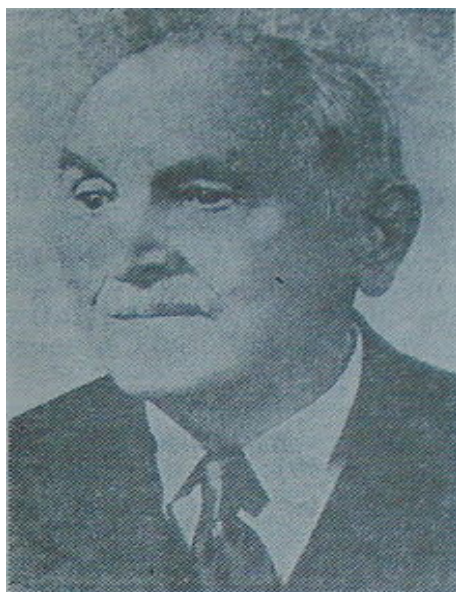

Foto nr. 8.
Alexandru Borza spre sfârșitul vieții sale

Pentru multă vreme, organele de securitate apelează la numeroși informatori (surse) pentru a obține date cât mai amănunțite despre urmărit cum au fost „Aurel”, Bucur, Ovidiu Crișan, Dan Gheorghe, Gicu, Luca, Oprea, Ion Man, Pânzaru, etc.³⁷

³³ *Ibidem*, p.177.

³⁴ *Ibidem*, p.177.

³⁵ www.e-communio.ro/stire4515-alexandru-borza%20academician, accesat în septembrie 2017.

³⁶ Bologa S. Alexandru, *Fișe biografice ale unor români persecutați pentru convingeri anticomuniste*, în „Caietele CNSAS”, Anul III, nr.2(6)/2010, p.177.

³⁷ *Ibidem*, p.177.

Dosarul individual nr. 802 deschis sub numele codificat „Țap” la 8 aprilie 1957 a fost închis prin hotărârea din 8 martie 1961³⁸. Alexandru Borza a fost repus parțial în drepturi de către ministrul Învățământului Superior, Ilie G. Murgulescu, în anul 1962³⁹.

Dacă din anul 1948 i s-a interzis de către regimul comunist să predea studenților, din 1964 a devenit profesor consultant, acest statut ținând până în ultima lună a vieții sale, fiind deosebit de activ, răspunzând de pregătirea a unui număr de 17 doctoranzi⁴⁰. (I. Resmeriță. 1973:184) Marele naturalist Alexandru Borza se stinge din viață în ziua de 4 septembrie 1971 lăsând în urma sa o operă impresionantă dar și un gol în lumea științifică românească și de peste hotare. Declarat membru post-mortem al Academiei Române, la 13 noiembrie 1990, Alexandru Borza rămâne un reprezentant strălucit al intelectualității românești din Transilvania.

Bibliografie

- BOLOGA 2012, Bologa Al., Fișe biografice ale unor biologi români perecuțați pentru convingeri anticomuniste, în „Caietele CNSAS”, Anul III, nr.2 (6)/2010, ed. CNSAS, București, 2012 p.175–177.
- BORZA 1963, Borza Al.: *Amintirile unui naturalist din Alba Iulia. Notițe autobiografice* (Partea I), Cluj Napoca, 1963, p.1–82.
- PETRESCU/FABIAN 2008, Petrescu I., Fabian C.: *Distincții academice și de stat acordate naturaliștilor clujeni în perioada interbelică*, în „NOEMA”, vol. VII, 2008, p.22–41.
- RESMERIȚĂ 1973, Resmeriță I.: *Viața și opera profesorului ALEXANDRU BORZA* (manuscris aflat în colecția Muzeului Național al Unirii Alba Iulia), Cluj Napoca, 1973, pp.1–236.
- www.ubbcluj.ro/despre/prezentare/istoric, accesat în septembrie 2017.
- www.e-communio.ro/stire4515-alexandru-borza%20academician, accesat în septembrie 2017.

³⁸ *Ibidem*, p.177.

³⁹ *Ibidem*, p.177.

⁴⁰ Resmeriță Ion, op. cit., p.184.

Realități nefiltrate de cenzura comunistă. Presa românească din exil despre situația din România din anii 1980. Cazul Românul liber

Bianca PĂDUREAN (BONCU)

Abstract

Raw realities uncensored by the communists. Romanian exile press on the 1980' situation from Romania: The Free Romanian case

The democratic Romanian press from exile showed the free world the communist Romanian nightmare from the last five years under dictator Ceaușescu's rule. This study is based on The Free Romanian newspaper's archive, paper edited in London by the World Union of Free Romanians founded and led by Ion Rațiu. One of the most efficient strategies to counteract the communist propaganda was the exposure of the catastrophic Romanian situation in the articles published by The Free Romanian. The English edition of the paper which was distributed to the Western Chancelleries and to the biggest newspapers from the free world contributed to the Western attitude towards the Romanian communist regime. The Free Romanian wrote about what communist propaganda tried to conceal: the low level of living, the catastrophic quality of life, restrictions of all kinds, from the setting of the maximum admitted temperature in the Romanians' houses, during the winter, to the forced relocation of the city pensioners, in a kind of forced labor camps in the countryside. Freedom of speech was also restricted through the strict control of typewriters and VCRs.

Cuvinte cheie: presa democratică, exil, Românul liber, comunism, restricții, propagandă

Introducere

În anii 1980, în condițiile în care România se confrunta cu absurdul unui regim comunist represiv care ducea o politică de oprimare, de încălcare a drepturilor omului și de înfometare a populației, exilul democratic românesc a început să se coaguleze din nou. Cea mai importantă organizație a exilului din acea perioadă a fost Uniunea Mondială a Românilor Liberi (UMRL), fondată în 1984. UMRL a început să publice ziarul lunar Românul liber în mai 1985, la Londra, inițial doar în engleză, apoi bilingv, în engleză și română, pentru ca ulterior ziarul să fie editat din nou doar în engleză. Aceste prime numere au avut un rol decisiv în informarea corectă a cancelariilor

occidentale și a redacțiilor din vest cu privire la realitățile vieții cotidiene din România, dar și a celor care au reușit să străpungă Cortina de Fier și să ajungă în Occident, lăsându-și acasă familia imediată sau rude mai îndepărtate.

Ce anume relata Românul liber? Ceea ce propaganda comunistă încerca să disimuleze: nivelul scăzut de trai, calitatea catastrofală a vieții, restricții de tot felul, de la stabilirea temperaturii maxime admise din casele românilor, pe timp de iarnă, până la mutarea forțată a pensionarilor de la oraș la țară, într-un soi de lagăre de muncă forțată. Ca un contrapunct al celor relatate de jurnaliștii Românului liber (printre care și fondatorul Ion Rațiu), lucrarea conține exemple de situații văzute prin ochii liderilor comuniști, aceleași care erau relatate, fără filtrul cenzurii, manipulărilor și dezinformărilor, în paginile ziarului românesc din exil.

Realități care șochează lumea liberă. Cazul mașinilor de scris

În prezenta lucrare, am selectat din multitudinea de articole publicate în primii ani ai Românului liber cele care se referă la realitățile imediate din România, transmise cititorilor din lumea liberă.

Printre aceste relatări se află și preluarea unui articol publicat în The Times, de jurnalistul Bernard Levin, care descrie situația și restricțiile impuse posesorilor de mașini de scris, un potențial instrument de a răspândi idei potrivnice sistemului.

„Nici Orwell, nici Kafka nu ar fi putut suprinde mai bine «Marele decret al mașinii de scris», opinează Bernard Levin, în articolul mușcător din The Times, intitulat «Represiunea cu spațiere la un rând». Amintind că, de ani buni, deținerea unui fotocopiator era interzisă în România, Levin observă că Ceaușescu este îngrijorat de problema unor spirite libere și îndrăznețe care ar putea atrage atenția, în scris, asupra furtului și spoliei aproape incredibile a banului public, pe care el, soția sa și imensa sa familie – erau duzini de rude ale Ceaușescuilor pe statele de plată umflate, le făceau”, scrie în Românul liber¹.

Levin a publicat în The Times, preluat de Românul liber, aproape întregul decret: „Închirierea sau împrumutul unei mașini de scris sunt interzise. Fiecare posesor al unei mașini de scris trebuie să dețină o autorizație de la miliție, care poate fi eliberată numai după ce a fost depusă o cerere. Toate persoanele private care dețin o mașină de scris trebuie, în cel mai scurt timp posibil, să facă demersurile pentru obținerea unei astfel de autorizații. O astfel de cerere trebuie trimisă, în scris, miliției municipale sau miliției orașului sau comunității, în funcție de unde locuiește deținătorul și trebuie să conțină următoarele detalii: numele părinților, data și locul nașterii, adresa, ocupația, locul de muncă, tipul, modelul și seria mașinii de scris, cum a fost obținută (cumpărată,

¹ *Românul liber*, Vol.1, nr. 8, decembrie 1985, p.3.

primită cadou, moștenire) și care este scopul în care este folosită. Dacă cererea este acceptată, solicitantul va primi autorizația pentru mașina de scris în 60 de zile. Într-o zi indicată de autorități, proprietarul mașinii de scris trebuie să se prezinte cu mașina de scris la postul de miliție, pentru a furniza o mostră de scris. O mostră similară va fi furnizată în fiecare an, mai exact în primele două luni din an, precum și după repararea mașinii de scris. Dacă cererea este refuzată se poate depune o altă cerere, în 60 de zile, la miliția locală. Dacă și apelul este respins, mașina de scris trebuie vândută în 10 zile (cu dovada plății) sau dată cadou, oricărei persoane care deține autorizația necesară. Oricine dorește să cumpere o mașină de scris trebuie să solicite, în primul rând, o autorizație. Oricine moștenește o mașină de scris sau primește una în dar trebuie să depună o cerere pentru eliberarea autorizației cât mai repede. Mașinile de scris defecte, care nu mai pot fi reparate, trebuie duse la un punct de colectare pentru astfel de material, dar numai după ce literele, cifrele și semnele de puznctuație (tastele) au fost predate la miliție. Dacă posesorul unei mașini de scris și-a schimbat adresa, el trebuie să raporteze adresa nouă a mașinii de scris la miliție, în 5 zile”.

Cum anume, se întreabă Levin, ar putea cineva să parodieze sau să inventeze un astfel de document?

Aparatele video, la prețul unui atuoturism

Un alt aspect al vieții din România anilor '80 relatat în paginile *Românului liber*² este cel legat de aparatele video, aflate la mare căutare. Articolul precizează că aceste costă între 45.000 și 60.000 de lei pe piața neagră, în condițiile în care salariul mediu era de 2.500 de lei pe lună. Același articol arată că o casetă goală costa 500 de lei, iar una înregistrată cu un film era 1.000 de lei.

„Puțini își pot permite astfel de prețuri exorbitante”, scrie autorul, care mai precizează și că o serie de români întreprinzători organizau, clandestine, în casele lor, cluburi video, la care participau câte 10–20 de persoane pe sesiune. Biletul de intrare era 10–20 de lei, în comparație cu un bilet la cinema, care era 4 lei, la vremea respectivă. „Regimul recunoaște potențiala amenințare a diseminării video necontrolate a materialelor dezaprobat de partid. (...) Autoritățile se gândeau să instituie o regulă de înregistrare și control a aparatelor video, ca în cazul mașinilor de scris și copiatoarelor”, mai scria *Românul liber* în 1985.

² *Românul liber*, vol. 1, nr. 6, octombrie 1985, p.1.

Căldura din case, stabilită prin decret

În decembrie 1985, *Românul liber*³ relatează despre restricțiile de încălzire a imobilelor. Ceaușescu ordonase ca în iarna lui 1985, temperatura din casele private și din instituțiile de stat să fie limitată la 12 grade Celsius. În 1984, limita oficială a fost 18 grade Celsius. Aceste detalii au fost notate de corespondentul cotidianului *Politika* din Belgrad, Dragoslav Rancic, care petrecuse 10 zile în România. Tot el nota că magazinele sunt deschise numai ziua (când e lumină afară). Cei care vor să se tundă sau să meargă la poștă pot face acest lucru numai ziua. Rancic nota că unele restricții ar putea să fie prelungite până în 1990.

Ironie, un alt articol din *Românul liber*, citează relatarea unui alt jurnalist, de data corespondentul *New York Times News Service* la București, care menționa că o iarnă mai blândă, de la natură, ar ajuta populația, în condițiile în care Ceaușescu cere românilor să lucreze mai mult, să producă mai mult și mai degrabă să exporte, decât să consume.

„Să mergi pe străzi după apus e periculos, nu din cauza tâlharilor, ci pentru că puteai să te împiedici și să cazi pe trotuarele prost întreținute. Viața de noapte se încheie la ora 22.00, lipsind populația care locuiește în apartamente mici de obișnuita evadare seara, într-un restaurant sau grădină, la un pahar sau o gustare”, mai scrie reporterul american, citat de *Românul liber*⁴. Același articol mai menționează restricțiile alimentare, cum ar fi absența cărnii din dietă, iar zahărul, făina și uleiul, erau raționalizate.

Vizitați România! – publicitate falsă

Sub titlul: „Farsa turistică a lui Ceaușescu”, *Românul liber*⁵ arată că, disperați după valuta din vest, conducătorii României prezentau potențialilor turiști străini o imagine strălucitoare a atracțiilor de vacanță prin broșurile Oficiului Național de Turism (ONT). „Există, totuși, o prăpastie între promisiunile făcute printr-o publicitate de prost-gust și realitatea mohorâtă care îi așteaptă pe vizitatori în România de azi”, scrie *Românul liber*⁶. În septembrie 1985, postul de televiziune BBC a difuzat un material despre plângerile turiștilor care au vizitat diverse țări, România figura în capul listei de departe, urmată de Bulgaria. Reportajul difuzat în emisiunea *Watchdog* spunea despre cum turiștii au descoperit pe pielea lor efectele proastei gestionări

³ *Românul liber*, vol. 1, nr. 8, decembrie 1985, p.1.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Românul liber*, vol. 1, nr. 6, octombrie 1985, p.1.

⁶ *Ibidem*.

economice a lui Ceaușescu. Ziarul reproducea ceea ce susțineau broșurile ONT: „Restaurantele sunt deschise până târziu...la fel sunt și barurile confortabile” sau „o atmosferă de voieșie de vacanță și relaxare”⁷. De partea cealaltă, turiștii britanici care au venit în România declarau: „Miliția a venit la barurile de la hoteluri și au ordonat închiderea lor la ora 22.00” sau „Nu am bătut atâta cale ca să găsim totul închis”.

Agențiile britanice de turism, îngrijorate de numărul mare de reclamații, au luat măsuri cu privire la fiasco-ul vacanțelor în România. O serie de articole și anchete au fost publicate în presa britanică, iar redacția *Românul liber* a fost consultată cu privire la acuratețea informațiilor publicate. Jurnalista Carole Dawson scria, în 6 octombrie 1985, în numărul național al *Sunday Times*, că autoritățile române fuseseră avetizate să își îmbunătățească condițiile de la Marea Neagră, de exemplu, dacă mai doresc să mai vină turiști britanici acolo. „Mulți dintre cei 22.500 de turiști britanici s-au întors de acolo cu povești despre vacanța lor dezastruoasă”⁸. O parte dintre agențiile britanice de turism au cerut garanții că situația se va îmbunătăți în 1986, altfel vor șterge România din lista lor de destinații turistice.

Religia, sub atacul comunist

Sub titlul „Un atac violent, amar și inexorabil împotriva religiei”, *Românul liber*⁹ relatează realitățile cu care se confruntă cultele religioase din România anului 1985. Ziarul scrie, pentru lumea liberă, că atacul împotriva tuturor Bisericilor și împotriva religiei, în general, s-a intensificat în ultimii ani. Credincioșii și clericii sunt monitorizați. cei care arată fervoare sunt hărțuiți. În același timp, învățăturile ateiste erau predate mai intens în școli, universități și armată. „Mamele sunt îndemnate să își crească copii fără superstiții religioase”¹⁰. Articole care îi condamnă pe „militanții” religioși apăreau constant în presă. Credincioșii nu sunt lăsați liberi de la muncă pentru a participa la sărbătorile religioase.

Activitatea religioasă este controlată de Departamentul Cultelor, o agenție de stat care se ocupa cu toate denumirile recunoscute.

Biserica Romano Catolică nu era recunoscută, oficial, dar era tolerată. Departamentul Cultelor plătea salariile clericilor, aproba hirotonirea de noi preoți și controla toate publicațiile. Cele mai multe Biserici din România erau dependente financiar de stat. Acest lucru asigură un instrument sigur de manipulare, mai scrie *Românul liber*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Românul liber*, vol. 1, nr. 7, noiembrie 1985, p.4 (continuare din p.1).

⁹ *Românul liber*, vol. 1, nr. 7, noiembrie 1985, p.2.

¹⁰ *Ibidem*.

Apoi ia la rând cele mai importante culte reprezentate în România. Spre exemplu, despre cel ortodox. Clericii ortodocși sunt priviți mai mult ca funcționari publici. În consecință, se așteaptă de la ei să ducă la îndeplinire directive ale statului. Orice preot care încearcă să acționeze în afara regulilor care defineau relația Biserică-Stat sau să denunțe obediența ierarhilor ortodocși față de regimul comunist era aproape sigur că va fi dat afară. Din această cauză, scrie autorul articolului, natura clericilor s-a schimbat, sub o astfel de presiune. „Cei mai mulți preoți ortodocși sunt acum extrem de servili față de autorități și își îndeplinesc îndatoririle cu superficialitate. (...) Acum preoții sunt numiți în parohii mai mult din motive politice, decât ecleziastice. Clericii docili promovează mai ușor. Preoții militanți ajung la închisoare, așa cum s-a întâmplat cu părintele Gheorghe Calciu-Dumitreasa”¹¹.

Deși Biserica Romano-Catolică rămâne nerecunoscută oficial, în ultimii doi ani Guvernul României și-a îndulcit, cumva, represiunea. Varticanul a numit doi episcopi noi și a beatificat primul român, pe Ieremia Vlahul. La această ceremonie, unui grup de români i-a fost permis să participe la Roma, acesta fiind primul pelerinaj care are loc de la război încoace. În decembrie 1984, Monseniorul Ioan Robu a fost hirtionit episcop și administrator apostolic al Diecezei de București, cu acordul Guvernului român. Predecesorul său la conducerea diecezei, părintele Francisc Augustin, care murise în noiembrie 1983, fusese numit de statul român, dar nu fusese niciodată recunoscut de Vatican.

În ceea ce-i privește pe greco-catolici sau cum erau numiți, peiorativ „uniati” nu erau, în continuare recunoscuți, în ciuda insistențelor și pledoariei făcute de Papa Ioan Paul al II-lea în ianuarie 1982. „Este menținută ideea falsă că aceștia s-au întors de bunăvoie la ortodoxie, în 1948, când, de fapt, cultul a fost desființat cu forță. Vaticanul continuă să ridice problema prin canale diplomatice. Fără rezultate vizibile”, precizează articolul.

Denominațiile neoprotestante – baptiste, penticostale și adventiste sunt cele mai active. Pentru că începuseră să crească în număr și în influență, au început să fie luate măsuri și împotriva lor. Liderii lor religioși erau constant hărțuiți, nu primeau autorizații de funcționare pentru casele lor de rugăciune, noilor pastori le erau refuzate certificatele de liberă practică.

Biserica Baptisă este cea mai militantă dintre toate și este cea care a ajuns de la 80.000 de membri în 1960, la peste 200.000 în 1985, cei mai mulți tineri. Este cea mai mare comunitate baptistă în toată Europa de est, fără a include Uniunea Sovietică.

¹¹ *Ibidem*.

Biserica Baptistă, stoarsă de bani

Românul liber¹² relatează pe larg despre vizita predicatorului american Billy Graham în România, în septembrie 1985. Articolul menționează faptul că regimul Ceaușescu nu reușește să controleze această Biserică la fel de bine ca pe cea Ortodoxă. Autorul se întreabă de ce i-a permis Ceaușescu lui Billy Graham să vină în România, iar răspunsul ar fi pentru a crea impresia, în fața SUA, de țară tolerantă, într-o perioadă în care unii politicieni americani cereau măsuri mai ferme în ceea ce privește România.

Potrivit oficialilor Keston College, citați de Românul liber, fiecare biserică locală care l-a găzduit pe predicatorul american a trebuit să plătească echivalentul a 7.000 de lire sterline autorităților locale, sumă care ar fi acoperit costurile organizatorice. Acest lucru ar fi venit ca o surpriză totală pentru credincioșii români, care înțeleseseră că organizația lui Graham deja plătise o sumă mare guvernului român.

Dezinformare „baptistă” pentru Carter

Ca un contrapunct la ceea ce se petrecea, în realitate, în România, cu privire la culte, și ceea ce era relatat în presa democratică din exil, este clarificatoare atitudinea liderului comunist față de această problemă.

Generalul de securitate Ioan Mihai Pacepa relatează¹³ despre ceea ce el numește *Dezinformarea „baptistă” pentru Carter*. Potrivit lui Pacepa, după vizita pastorului baptist în România, Securitatea, la ordinul lui Ceaușescu ar fi plăsmuit o scrisoare care arăta gradul ridicat de libertate religioasă de care se bucură în România, pe care o semnaseră, în fals, cu „un grup de pastori bapțiști”. Scrisoarea ajunsese la peședintele american Carter, care o luase de bună (cel puțin așa ajunsese informația la Ceaușescu), spre satisfacția liderului maxim de la București.

Concluzii

Ziarul Românul liber a avut un rol esențial în informarea românilor din lumea liberă, dar și a cancelariilor occidentale, asupra a ceea ce se întâmpla, cu adevărat, în România comunistă, în ciuda propagandei și publicității false făcute în vest. Românul liber și-a asumat rolul de a ridica vâlul necunoașterii (cauzate de greutatea cu care ieșeau informațiile din țară) și al minciunii proferate de autorități, cu privire la nivelul de trai imediat și libertății de conștiință din „paradisul comunist”.

¹² *Românul liber*, vol. 1, nr. 7, noiembrie 1985, p.1.

¹³ Ioan Mihai Pacepa, *Orizonturi roșii*, București, Ed. Venus, 1992, p.254.

Bibliografie

1. Pacepa, Ioan Mihai, *Orizonturi roșii*, Ed. Venus, București, 1992
2. *Românul liber*, vol. 1, nr. 6, octombrie 1985
3. *Românul liber*, vol. 1, nr. 7, noiembrie 1985
4. *Românul liber*, vol. 1, nr. 8, octombrie 1985

The Tatars in the Epistles of Kelemen Mikes

Margareta ASLAN

Abstract

The purpose of this study was to define the image of the Tatar in the light of the elements presented by Kelemen Mikes in his main work: *Letters from Turkey*. Such research involved further studies to shed light on existing parallels between real images of historical writings and medieval and premodern images pragmatically promoted in the Transylvanian collective memory. The research, and defragmentation of the data, the comparing and the analytical processing of the subject resulted in the presentation of the Tatar elements extracted from 10 of the total of 207 letters. The work had many editions, but in the Romanian language it was more or less partially published. Only the work in 1980 had a broader publishing. At the end of the research it was concluded that although in the 18th century in the Ottoman Empire the Transylvanian refugees of the prince Frances Rákóczy II started their exile journey with preconceived ideas about the Tatar alterity, on arriving and meeting them face to face they managed to resize and better nuance this alteritary portrait, mainly leaving behind the mental clichés.

Keywords: *Kelemen Mikes, Tatars, Rákóczy, alterity, Transylvanian refugees.*

Recently we can see an increase in scientific writings with a special interest in the investigation of the Tatar-image through the perception of the Transylvanian community, in essence, or that of the Romanian community, in a general framework, by appealing to local or regional chronicles. Naturally, all scholars complete their studies in relation to their access to the time's resources, the quality of the study being directly proportional to the possessed local linguistic and paleographic notions. If the resource being used is the creation of a refugee in Ottoman realms the situation is totally different. The information provided by the author abounds in data on Ottoman society and the Ottoman Empire, and we tend to think that the information about Tatars is equally abundant.

I. Kelemen Mikes, the Transylvanian chronicler

During the exile period the Transylvanians have been around Turks and Tatars as well, thus we expected the data provided by the refugees to no longer refer to these nations as a collective group called "Turks", as the local chroniclers used to

do, but to describe them separately. It should be kept in mind that local historians often traced the image of the Tatar from the multitude of information in society's memory or heard about them during the Ottoman military campaigns, which Tatars were part of as auxiliaries.

Back to the refugees' writings: these are varied in form and number, but cannot quite be found. Trying to fill their time spent in refuge, they wrote epistles, reports, coded letters, chronicles up to *diariums*, in which they presented a number of valuable data both about the status and life of the refugee in the 18th century at the Porte, and Ottoman civilization and culture. Zsolt Beöthy was counting on the author's intention to later comprise and edit these daily records. In his work *Mikes levelskonyve irodalmunkban* he places the historical writing among expositions belonging to the Transylvanian chronicle genre of the 17th century, along with other works in the same creative line with that of I. Mikó, János Szalárdi, János Kemény.¹ From the variety of writings by the Transylvanian and foreign courtiers around Rákóczy, barely a few survived.² In writing this epistolary diarium, Mikes would put down on paper all the significant information in the life of the prince, as the faithful chronicler he proved to be, including even – as Imre Karácson also states – the hunting scenes.³

If analyzed from this perspective, the work of Kelemen Mikes (1690–1761) is quite particular, especially because the letters were written in a period when correspondence was banned, and they tell various stories and spicy details from the time spent in exile. The splendor of the work is given by the marvellous accounts of cultural history, it being also a remarkable historical research of the time period with complex data content, as it is based on a rich foreign bibliography.⁴ Many of the resources used were identified among the works in the collection of the Transylvanian prince, to which the author had access.⁵ Both in the Transylvanian culture and in the Hungarian culture this is the first work of fiction, the first subjective writing, enriched every here and there with brief elements of science fiction. Even though it might be believed

¹ Kálmán Kévész, *Mikes Kelemen (Zágoni) törökországi levelei [The Letters from Turkey (Zágon) of Kelemen Mikes]*, in *Századok [Centuries]*, XLI, 1907, Budapest, Magyar Történelmi Társulat), pp. 66–67.

² Review by Rezső Gálos of the work *De Saussure Csézárnak, II Rákóczy Ferencz fejedelem udvari nemesének törökországi levelei 1730–1739-ből, és följegyzései 1740-ból a fejedelem utolsó éveiről, haláláról, végrendeletéről és emlékiratairól [The letters from Turkey from 1730–1739 of de Saussure Cezar, the court nobleman of Prince Francis Rákóczy II and his notes from 1740 about the last years, the death, the testament and the memoir of the Prince]*, edited by Kálmán Thaly, 1909, Budapest, in *Századok [Centuries]*, XLIII, 1909, Budapest, pp. 777–782.

³ Imre Karácson, *Rákóczi lakása Konstantinápolyban [The residing of Rákóczi in Constantinople]*, in *Századok [Centuries]*, XLIV, 1910, Budapest, pp. 402–405.

⁴ Review by Rezső Gálos of the work *De Saussure Csézárnak, II Rákóczy Ferencz ...*, pp. 777–782.

⁵ Kelemen Mikes, *Scrisori din Turcia [Letters from Turkey]*, edited by Géza Domokos, Kriterion Publishing House, Bucharest, 1980, p. 113.

that it was solely French fiction that guided the writing direction of the author, the fictional style – epistolary or not, which was present in the Ottoman realms through works that delighted both the Ottomans and Europeans of the time were not taken into discussion.⁶

However, even if all his work is seen as based on real data, some experts state that the Countess P.E. residing in Istanbul, as well as some data in the biography of certain people had been unreal. Lipót Huttkey reached the same conclusion, who left us a biography of Mikes, realized with great zeal, which infers that Mrs. P.E. was a phantasmagoric figure, the author's hilarious piece of imagination, an idea previously explored by Ferencz Toldy and Ferencz Miklós. Also, Huttkey argues that those letters were not actually missiles, as it was previously thought, but that he built his work based on older notes.⁷

II. The image of the Tatar in Mikes' work

For the purposes of this study we used the 1988 edition of Mikes' epistles, edited by Veress Daniel, Kriterion Publishing House, Bucharest, 632p, in the first 311 pages. The *Letters from Turkey* comprise 207 letters, within a span of 41 years of the period 10th October 1717 – 20th December 1758. The letters that contain data or description of the Tatars or the Tatars' living territories are those with the numbers 33, 121, 133, 134, 143, 144, 145, 146, 147, 173, a total of 10 epistles.

Mikes was born and raised in Seklerland, Covasna, located in Transylvania at the turn of the 17th and 18th centuries, an area coinhabited by many Protestants and Turkophils. As his father was among the refugees of Thököly Imre, he was caught by the Prince of Wallachia, handed over to the Austrians and beheaded. Seen from this perspective, the meaning of refugee life was not entirely foreign to Mikes, who learned a few of its aspects in his childhood through the experiences of his father. He too will choose the path of exile alongside Transylvanian Prince Francis II Rákóczy, after he was defeated in 1711. Mikes' mentality and sense of sacrifice towards his prince was profoundly common with that of the other courtiers, who shared the same political view,⁸ essentially philoturkic this time, was also the reflection of the emotional

⁶ Margareta Aslan, "Kırk vezir" în *corespondențele orientaliștilor Vámbéry Ármin și Goldziher Ignác*, in *Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca*, tom LIII, 2014, the pages 9 of the 24, in press.

⁷ Review by V.J. of the work, *Huttkey Lipót, Mikes Kelemen Törökországi levelei, Az egri ersek megyei könyvtár eredeti kézirati kincseiből* [Lipót Huttkey, *The letters from Turkey of Kelemen Mikes, from the original manuscript treasures of the Library of the archbishop county of Eger*], Eger, 1905, in *Századok* [Centuries], XL, 1906, p.64–65, p. 954 .

⁸ Margareta Aslan, *Problema refugiaților sirieni în Turcia*, [The problem of Syrian refugees in Turkey] in *Revista Geopolitica* [Geopolitica Revue], nr. 1/supliment 1, 2013, Bucharest, passim.

attitude of servitude mirrored in the collective mentality, strongly prevalent at the time on social level.⁹ The exile began in Poland (1711), continued in France (1713) and from there, at the invitation of Padishah Ahmed II they arrived in the Ottoman Empire by sea. They disembarked on the 10th October 1717 at Gelibolu. As the long and exhausting trip endangered their health, the prince postponed their disembarkment for a few days. In this time segment the first meeting is set with the Tatar Khan, who, according to the protocol-pattern of diplomatic ceremony, first sent his welcoming gifts to the prince. It seems that the Tatar Khan did not give up the protocol of gift giving in horses, a pattern that reaches back until the dawn of the Transylvanian Principality's strengthening, as shown in the princely records. According to Mikes' first letter *Our Prince could not yet debark from the ship, when a Tatar khan, who is here in exile, sent his gifts in objects and among others a beautiful saddled horse. They gave our prince a good accommodation, but we are lodged like dogs.*¹⁰

In his second letter, Mikes describes with the same enthusiasm the attention of the Khan towards the Prince by his invitation and the sending a horse, which was, in fact, living proof of the continuation of the diplomatic protocol which remained in force between the two leaders in *exilium*. *But what an easy feeling it was, seeing the crowd, that they don't appreciate him, they left the prince, who today went to visit the Tatar Khan, on the khan's horse. He welcomed him with a great friendship. At first I thought that they will enslave us; I was only looking which one will tie us up.* The quote reveals that exile did not bring about the "cancellation" of the diplomatic prerogatives and the status of the leaders who found refuge under the protecting wings of the Padishah. Through their conduct and respect for each other they further behaved, as far as it was possible, according to the position held, even if for the time being it was only symbolic. Patterns of the collective memory imprinted in the Szekler mentality: horror, fear, feelings of rejection are outlined. The relationships, approaches, ties made in such a short time are not enough to radically change the social perceptions rooted for hundreds of years. Mikes is aware that: ... *they are people of such goodness; they would have gladly discussed with us, but in such a short time we could not become Tatars. The Prince said goodbye to the Khan, and we also thanked for the goodness of the Tatars with a bow of our head, after which we went to our shelter, and they left our Prince a beautiful stallion.*¹¹

⁹ See Thaly Kálmán in *Századok*, 1905, p. 220; Kálmán Kévész, *Mikes Kelemen (Zagoni) ...*, pp. 66–67.

¹⁰ „A fejedelmünk a hajóból még nem szállott vala le, hogy egy tatár hám, aki itt exiliumban vagyón, holmi ajándékot küldé és a többi között egy szép lovat, nyergelve. Itt a fejedelemnek jó szállást adtak, de mi ebül vagyunk szállva.” Kelemen Mikes, *Törökországi levelek*, edited by Dániel Veress, Kriterion Publishing House, Bucharest, 1988, nr. 1, p. 6.

¹¹ „Deaz igen jól esett, látván a köszvény, hogy nem becsüllik, a fejedelmet elhagyá, aki is ma a tatár hám látogatására mene, ugyan a tatár hám lován. Igen nagy barátsággal fogadta. Azt gondoltam elsőben, hogy majd elrabolnak bennünket; már csak azt néztem, hogy melyik kötöz meg. De ezek igen

From the perspective of political relations, the rapport between Transylvania and the Tatars were not felt nor were they reflected at the level of society, respectively among common soldiers. A proof of this is the lack of knowledge about the Tatar alterity, taking into account the fact that bilateral relations had a history of about two centuries. The existing relationships persist even during the period of exile of the princes, a period directly following the liberation of the Principality of Transylvania from Ottoman suzerainty. The five letters written by Imre Thököly in the year 1692 to the Tatar khan are clear proof of the continuous nature of these relations.

In those times the common Transylvanian, due to the fact that the old ways of thinking were still very much characteristic for them, perceived the Tatars under the general designation of Turks, without feeling the need to differentiate between these two entities. However, in the present volume three examples were identified:

1. Prototypes of Portraits and Traditions,
2. In different news originating from the Tatar territory, as a distinct geographical space,
3. From traditional Transylvanian proverbs.

The example regarding the portraits and traditions results from Mikes' intention to describe to the imaginary countess P.E. which behaviors and traditions are considered by Mikes as odd, compared to those common in Transylvania. To achieve this description, Mikes conducts an inquiry into the realm of these behaviors and traditions. For tracing these prototypes he carried out a study in the library of the prince, when he had shown a great interest in everything exotic, special, in folk customs and in alteritary behaviors that seemed somewhat strange and unusual.¹² The records show that Mikes particularly appreciated a work made up of 17 volumes that was based on the Jesuit reports on missionaries in the East, entitled *Lettres edifiantes et curieuses concernant l'Asie, l'Afrique et l'Amerique*, proof of his appreciation are the descriptions appearing in his work.¹³ The widespread custom of smoking among women of the Turkish society of the 18th century is compared to an ugly and degrading behavior, that is highly disapproved and unaccepted as appropriate behavior of a woman based on the visual representation of a woman within the Transylvanian society. From the Asian customs Mikes enumerates some belonging to China and to the Crimean Khanate. In China girls were chosen for marriage according to the length of their ears. The longer ears the girl had, sometimes even reaching her

emberséges emberek; jó szívvel beszélgettek volna velünk, de oly kevés idő alatt nem lehetünk tatárokká. A fejdelem elbúcsúzván a hámtól, mi is megköszönvén csak főintéssel ötatárságoknak jó akaratjokot, a szállásra menénk, és az urunknál egy szép paripát hagyának.” Kelemen Mikes, *op.cit.*, 1988, nr. 2, p. 6.

¹² Kelemen Mikes, *op.cit.*, 1980, p. 113.

¹³ *Ibidem*.

shoulder, the faster she was chosen for marriage. However, the sight of a woman with such long ears would have frightened off any Transylvanian man in a second. Or *I wonder whether it is a good custom that noble Tatar women pierce their noses and insert a big silver ring similar to an earring? So we must discover the customs of the country, if we wish to condemn these.*¹⁴

Tatar territories are described in the text as geographical areas from where news originates about different social and political events. Thus it is told that the vizier positioned his military camp on the bank of the Danube River as his army was highly hunted by Russian troops. However, the psychological pressure given by the realization of the fact that it was impossible to accomplish their common dream of returning to Transylvania from exile, the thought that they will never again set foot on home soil, that they will never see places and people dear to them, causes a deep depression in them, losing their laughter and hope, and even their interest towards external exotic events: *Even if all are eaten <by Tatars> I do not care the least, but I do care that we must endure such a sad life here.*¹⁵

In another order of ideas, Transylvanian proverbs and sayings that contain the alteritary element appear in a letter in which Mikes narrates about the authority of the Ottoman Padishah: *I've already written enough, not even the Crimean Tatar would write so much about his own slaves.*¹⁶

During their pilgrimage Mikes and the refugees follow the Ottoman troops along their military travels in the ceaseless hope that their prince's authority can be reinstated with Ottoman help and they will be able to return to Transylvania. Thus they roam Wallachia, Moldavia and Dobruja. At Cernavodă/Boğazköy Mikes writes seven epistles between the 7th November 1738 and the 6th June 1739. Cernavodă is located in the direct vicinity of the river Carasu in Dobruja. In modern times foreign travelers have considered Dobruja as Tatar land, *Tartaria*. At the time a high number of Tatars were living in Boğazköy. During external political conflicts, when the princes and leaders of political factions aspiring to the throne of Transylvania requested armed help from the Ottoman troops, help that implied the necessity of Turkish-Tatar military force arriving in Transylvania and implied the economic loss caused by the

¹⁴ „Nálunk megengednék-é aztot? Nálunk szégyenlene dohányozni egy úri asszony, itt pediglen mind dohányoznak. Kínában az olyan leány megyen hamarébb férjhez, akinek leghosszabb a füle, és ha a vállát éri. Nálunk pedig az olyantól elszaladnának. Itt csak az ujjokkal esznek, nálunk pedig késsel, villával. Hát a' jó szokás-é, hogy a tatár nemesasszonyok megfúrják az orrokat, és egy nagy ezüstkarikát vonnak belé, valamint a fülbenvaló? Az országban lévő szokást kell hát megtudnunk, ha arról akarunk ítélni” Kelemen Mikes, *op.cit.*, (1988), nr. 33, p. 48.

¹⁵ „Itt az a híre, hogy a vezér a Duna mellé szállott táborban, a muszkák pedig Tatárországban igen vadásszák a tatárokat. Ha mind megeszik sem bánom, de azt bánom, hogy itt olyan szomorú életet kell élnünk.” Kelemen Mikes, *op.cit.*, 1988, nr. 121, p. 221.

¹⁶ „Immár eleget írtam, a krimi tatár sem íratna ilyen melegeben a rabjával többet.” Kelemen Mikes, *op.cit.*, 1988, nr. 173, p. 274.

armed conflict, the Transylvanian people turned for help to Tatars from Dobruja in order to protect the goods of the community. These Tatars in exchange of a sum allocated by the ethnic groups or by the cities were entrusted with guarding the goods of the community and with providing a dialogue and facilitating the communication between the locals and the Tatars from the Ottoman troops.¹⁷

The first reference about the town of Cernavodă appears in the letter dated 19th February 1738. *Cernavodă was a quite ugly place, but it is a big village with beautiful houses, half of which is inhabited by Romanians, half by Bulgarians, Turks are scarce. However, there are rich tradesmen here, who do business mainly in Transylvania. All the houses look the same.*¹⁸ On 27th April the refugees left Boğazköy.¹⁹

According to a firman the refugees are advised to travel to Cernavodă and spend the winter there. Upon their second arrival in the region, the area is engulfed in a plague epidemic. After a month, the “Prince of Transylvania”, József Rákóczy dies at the age of 38 on the 10th November 1738, probably due to cirrhosis. Later Turkish-Tatar officials claim the body and autopsy is performed. It is to believe that the prince’s necropsy was performed based on some rumors regarding a possible poisoning, according to the writing of the Loargian court nobleman of Prince Francis Rákóczy II – *De Saussure*, besides other assumptions of plague and very high fever. Or the latter hypotheses might have come as a response from the Ottomans as a clarification of the cause of the prince’s death, who was under the Sultan’s protection.²⁰ Until receiving a response following a plea sent to the Ottoman Porte, in which Mikes asked for permission to bury the young prince next to his father in the same chapel, Mikes manages to keep the lifeless body in a cellar. Upon receiving a negative response from the Porte seven months later, on the eve of 31st May 1739 the body of the prince is buried in the Orthodox church of Cernavodă. This reference is of great importance because data about the first Orthodox church in Cernavodă, dedicated

¹⁷ Margareta Răchită Aslan, *Percepția elementului turco-tătar în manuscrisul lui Nagy Szabó Ferencz [The Perception of the Tatars in the chronicles of Nagy Szabó Ferencz]*, in *Moștenirea istorică a tătarilor [The historical heritage of Tatars]*, Romanian Academy House, Bucharest, 2012, vol. II, p. 618, 638.

¹⁸ „Tegnap húshagyókedd volt, de mimég tegnap kezdtük a böjtöt, és ha mind úgy böjtölünk, amint elkezdettük, koplalás lesz a vége, mert semmit sem találtunk. Talám jobban lesz ezután, mert itt fogunk maradni egy darabig. Utunk pedig igen havas volt, főképpen, hogy átaljöttünk a hegyeken; csaknem mindenütt jó bulgár faluk vannak, ahol ennivalót lehetett találni, bort eleget. Már azokban a falukban szalonna elegendő, amely Törökországban igen ritka liktárium. De elsőben a bulgár asszony előtt keresztet kell vetni, és úgy ad szalonnát, másképpen nem adna. Oka ennek az, hogyha egy töröknek adna szalonnát, azt mások meglátnák, lakoznék érette. Csernavoda igen ocsmány helyt vagyon, de nagy falu, szép házak vannak benne, fele oláhok, fele bolgárok lakják, kevés török. De gazdag kereskedők vannak itt, mind inkább Erdélyben kereskednek. A házak mind egyfőmára vannak építve.” Kelemen Mikes, *op.cit.*, 1988, nr. 133, p. 232–234.

¹⁹ Kelemen Mikes, *op.cit.*, 1988, p. 246.

²⁰ Review by Rezső Gálos of the work *De Saussure Csézárnak, II Rákóczy Ferencz fejedelem ...*, pp. 777–782.

to Saint Nicholas, appear during its construction in 1860, probably on the ruins of a wooden church. So the letters probably relate about a small wooden church. All the prince's possessions were registered by special Turkish-Tatar treasurers and added to the Ottoman treasury. After five days, after new orders arrive from the vizier, the Transylvanian refugees start their journey once again towards Vidin. Later on, based on Mikes' epistles Tibor György elaborates an article focusing on the maladies of the Rákóczi and the accompanying refugees; an article that is published in 1905–6 in the *Természet Tudományi Közlöny*.²¹

The last passage in Mikes' epistles in which any reference is made to Tatars describes a large divan convened by the Padishah, at which the Tatar Khan participated as well. The convened divan in the Padishah's sarai was made up of three different divans, but the Great vizier, the Tatar Khan, the Mufti, the Janissary Agha, Patrona and other high officials of the Ottoman Porte joined the divan convened in Enderûn.²² According to Mikes a certain Çorbacı suggested to the Padishah the capture of Patrona through a devised plan. These divans were integral part of this plan. Because the Tatar Khan had no information of this premeditated action, he was called together with the Mufti in front of the Sultan. Then all the doors of the divan were closed and Patrona and all the others supporting him in his acts of rebellion died during the diversion.²³

III. A few words on the editions of Mikes' work on Romanian language

Mikes' epistles have been published several times. From István Kulcsár's edition in 1794, or those of György Aranka (1798) or Ferencz Toldy (1868), until today there have been dozens of editions and transliterations. A series of articles and reviews

²¹ *Ibidem*.

²² „Másnap, tehát 25. napján a holnapnak mindnyájan a császár kastélyában gyűlének. A kastélynak három udvara lévén, mindenik udvarban egy dívánházat készítenek, hogy a gyűlés háromféle helyt tartatnék. A legbelsőbb udvarban lévő házban a fővezér tarta dívánt a tatár hámmal, a muftival, jancsár agával, Pátronával és más egyéb főtiszteivel a rébelliseknek. A második udvarban Csanum Kocsa tart dívánt a szerdengestiek agáival és mindazokkal, kik Pátronához tartottanak. A harmadikban vala a nissai pasa más sokféle renden lévő tisztekkel. Acsászár szolgálai pedig a boztansiakkal mindenik udvarban fegyveresen elrejtett helyeken valának. Tanálkozék pedig valamely csorbasi, ki Pátronára haragudott, mivel az ortáját (azaz a régyimentét) elvette vala tőlle. Ez ajánlá magát a császárnak, hogy ő végbenvinné szándékát, és sok olyan jancsárokkal, kik Pátronára haragudtanak, a császár kastélyában titkon bémene.” Kelemen Mikes, *op.cit.*, 1988, nr. 92, p. 174–177.

²³ „Midőn pedig már az egész gyülekezet a tanácsházakban ki-ki helyére ült volna, a császár hívatá a tatár hámot és a muftit magához; azalatt egy puskát kilöttek, hogy a kapukot bészárják. Azonnal a csorbasi bémene a dívánházban, amelyben vala a vezér, a köntösit letévő, és csak a páncélingben maradván, Pátronát kezdé vagdalni, és akik véle valának, azok a Pátrona híveit, akik is magával együtt esszekoncolák.” Kelemen Mikes, *op.cit.*, 1988, nr. 92, p. 174–177.

have been written on some editions, like the first ones that appeared. The reviews, although short, contain concise information about the text processing, the critical part, improvements undertaken, or even the sale price of large and small formats.²⁴

As the language of Mikes is specific to the Szekler area in the 17th century, and the text is written in a Hungarian language with powerful Szekler accents, the Hungarian scholars in Hungary thought fit to draw up dictionaries containing the words used in the language of Mikes, for a clearer understanding of the text. A first dictionary of this kind was that of Kalman Szily in 1906, with the edition of Mikes' work in that year.²⁵ It should be noted, however that although the Hungarian language spoken in Transylvania is much closer to the Hungarian spoken in Szekler regions, due to the centuries-long cohabitation in the same Transylvanian area, such dictionaries and glossaries should nevertheless be consulted in carrying out studies on any of the Szekler authors' historiographies of that period.

The translations of the work into Romanian are very few. Only a number of 9 letters from the total of 207 were translated and processed fragmentarily, solely the parts related exclusively to the history of the Romanian regions. In 1909, the Transylvanian writer, Octavian Prie translated 9 of the letters written "in an easy style and a beautiful language" in a few issues of a publication in Blaj.²⁶ Paul Cernovodeanu stated about Prie's translation that "it is correct, but lacks brilliance".²⁷ The nine letters translated in the issues 148 to 156, edited in Bucharest and Iași, contain references to the two Romanian Principalities and the ruler Constantine Mavrocordatos, Prince of Wallachia, namely the Prince of Moldavia, Grigore II Ghica. The letters in question are not the ones processed in this study, and do not contain data about the Tatars. However, they are the basis of the historical scholar, Nicolae Iorga's study on the history of the Transylvanian Prince, Francis II Rákóczy.²⁸ Only in 1922, at the initiative of the Romanian consul in Budapest, the archivist Russo translated, beside the letters translated by Prie, two other letters written in Cernavodă (letters no. 133 and 134). It is now for the first time that information about the Tatar realms from Mikes' work is published. This partial edition, which is "generally correct, respecting the spirit of the text" is richer than the previous one through "short critical notes, brief identifications of places and people."²⁹ Another partial edition, dated 1939 by the German teacher in Transylvania, Stephan Khell,³⁰ this time containing 15 epistles, resumes

²⁴ Kévész Kálmán, *Mikes Kelemen (Zágoni)...*, pp. 66–67.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Kelemen Mikes*, op.cit., 1980, p. 6.

²⁷ *Ibidem*, p. 7.

²⁸ *Ibidem*, p. 9.

²⁹ *Ibidem*, p. 10.

³⁰ Szabó András, *Anuarul Colegiului Reformat din Odorheiu pe anul scolar 1925–1926 [Reformed College Yearbook from Odorheiu to the school year 1925–1926]*, Odorheiu, 1926, p. 6.

the previous editions, adding letters no. 138 and 139, written in Fetislean; no. 146–147 in Cernavodă, and no. 157 and 177 in Tekirdag. On this occasion, two other letters written in Cernavodă are translated.

An almost full edition of Mikes' work is the one in 1980, by the Publishing House Kriterion, in which the Hungarian texts were translated by Gelu Păteanu "perfect connoisseur of the Hungarian language... by the exquisite charm and archaic fragrance of their interpretation, reflecting the chosen style of the author as naturally as can be" according to the notes in the Preface written by Paul Cernovodeanu.³¹ If, in Cernovodeanu's opinion the partial edition of Prie was lacking colour, he finds that of Păteanu exemplary through the archaic form used. Thus, the exemplary translation should be regarded as a translation "of the era". The study is only summarizing passages concerning the Tatars, hence the endeavours of the scholar have to be appreciated, but the language used in the translation is still very difficult, too nuanced, much more than the language of Mikes itself. This is not a unique case, as such weightings have been observed in other works of the era as well, like the one of Ferencz Nagy Szabó carried out by Ștefania Gáll Mihăilescu.³² Nevertheless, the work of Georg Kraus in the 17th century, through the edition of Duzichevici G and Remus Mârza in 1965 – had a translation and adaptation without resorting to such a cumbersome form as the one mentioned, especially because this work comes from the Transylvanian area as well, even if it is the Saxon land and with regard to the language style it can be placed to about a century before it.³³

For the translation of the Hungarian passages this study considered the metamorphosis of the Hungarian language and the Romanian language over approximately two and a half centuries. This was the first standard taken into consideration. Then it can be noted that the reading of some Romanian texts is more cumbersome for a Romanian reader than reading a text in Hungarian for a Hungarian person. This is due to the archaic speaking style which is still used today in Transylvanian Hungarian villages and spoken by grandparents. Starting from this consideration, it was felt that a clear translation, adapted to current language is welcome. It seems that the edition is still not complete, as some letters are still missing. Their chronological order is very mixed, for example the letter no. 115, page 207 is followed on the next page by the letter no. 152, but then on page 162 the letter no 115 is repeated and the string is continued up to the letter no. 150 on page 206!

³¹ *Kelemen Mikes*, op.cit., 1980, p. 12.

³² Nagy Szabó Ferencz, *Memorialul lui Nagy Szabó Ferencz din Târgu-Mureș*, edited by Ștefania Gáll Mihăilescu, Kriterion Publishing House, 1993, 248 p.

³³ Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei*, edited by Duzichievici G. and Reus-Mîrza, R.P.R. Academy House, Bucharest, 1965, 604 p.

Păteanu's translation:

Our Prince did not even have the opportunity to come down from the ship, when a Tatar khan, who is here in exile have also sent some gifts, among which they sent a beautiful horse with the saddle on its back. And for the Prince they gave a good lodging, but we are housed as dogs might be. Even like this I fancy it more than the ship. (Letter no. 1)

The translation used in this study:

Our Prince could not yet debark from the ship, when a Tatar khan, who is here in exile, sent his gifts in objects and among others a beautiful saddled horse. They gave our prince a good accommodation, but we are lodged like dogs.

The following passage is another example of a much too difficult translation of Mikes' text:

But highly pleasing to me it was that – seeing as he did not enjoy appreciation – the folk left our Lord, and he was the guest of the Tartar Khan today, saddled on the horse he had gotten from him, who received him with great friendship, thus that I first thought they shall catch us: I was looking to see which of them shall bind me. They are, however, people of great goodness and would have talked with us whole-heartedly, only that we could not make ourselves Tatars in such a short time. As the Prince took his farewell from the Khan, we thanked the Tatars only so, with bows of our heads for their goodwill; and we went back to our dwelling place and they left the master a beautiful horse. (Letter no. 2)

The translation used in this study:

But what an easy feeling it was, seeing the crowd, that they don't appreciate him, they left the prince, who today went to visit the Tatar Khan, on the khan's horse. He welcomed him with a great friendship. At first I thought that they will enslave us; I was only looking which one will tie us up. But they are people of such goodness; they would have gladly discussed with us, but in such a short time we could not become Tatars. The Prince said goodbye to the Khan, and we also thanked for the goodness of the Tatars with a bow of our head, after which we went to our shelter, and they left our Prince a beautiful stallion.³⁴

As the epistle no. 173, which contains the Transylvanian expression-formula *I have already written enough, not even the Crimean Tatar would write so much about his own slaves*, is not translated, from this quote we can clearly see the attention the Tatars paid to their servants' life details, of course, the details that helped them establish

³⁴ "Deaz igen jól esett, látván a köszvény, hogy nem becsüllek, a fejedelmet elhagyá, aki is ma a tatár hám látogatására mene, ugyan a tatár hám lován. Igen nagy barátsággal fogadta. Azt gondoltam elsőben, hogy majd elrabolnak bennünket; már csak azt néztem, hogy melyik kötöz meg. De ezek igen emberséges emberek; jó szívvel beszélgettek volna velünk, de oly kevés idő alatt nem lehetünk tatárokká. A fejdelem elbúcsúzván a hámtól, mi is megköszönvén csak főintéssel őtatárságoknak jó akaratjokot, a szállásra menénk, és az urunknál egy szép paripát hagyának." Kelemen Mikes, *op.cit.*, 1988, nr. 2, p. 6.

the redemption price, which was requested if owners were trying to release them from slavery.

As a conclusion, the ten epistles of Mikes in which the alterity of Tatars is referred to, are valuable clues about the image of this alterity mirrored among the Transylvanian refugees, and they clearly trace the change of perception towards this alterity that occurred during the exile, as against the perceptive baggage that they possessed from the collective Transylvanian memory when they set forth into exile.

Bibliography

1. ASLAN, Margareta, *Problema refugiaților sirieni în Turcia*, [The problem of Syrian refugees in Turkey] in *Revista Geopolitică (supliment)*, nr. 1/2013, Bucharest.
2. ASLAN, Margareta, „Kırk vezir” în corespondențele orientaliștilor Vámbéry Ármin și Goldziher Ignác [„Kırk vezir” in the Correspondence of the Orientalists Ármin Vámbéry and Ignác Goldziher], in *Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca* [Yearbook of the Institute of History „George Barițiu” in Cluj-Napoca], tom LIII, 2014, 24 p., (in press).
3. D.J.A.N. Cluj – National Archives of Romania, *Princely Accounts Collection Fund*, Protocol 39 – Animal Records, doc. 9, 18, 20.
4. GÁLOS, Rezső, (Review by) of the work *De Saussure Csézárnak, II Rákóczy Ferencz fejedelem udvari nemesének törökországi levelei 1730–1739-ből, és följegyzései 1740-ból a fejedelem utolsó éveiről, haláláról, végrendeletéről és emlékiratairól* [The letters from Turkey from 1730–1739 of de Saussure Cezar, the court nobleman of Prince Francis Rákóczy II and his notes from 1740 about the last years, the death, the testament and the memoir of the Prince], edited by Kálmán Thaly, 1909, Budapest, in *Századok* [Centuries], XLIII, 1909, Budapest, pp. 777–782.
5. J.V. (Review by) of the work, *Huttkey Lipót, Mikes Kelemen Törökországi levelei, Az egri érsekségei könyvtár eredeti kézirati kincseiből* [Lipót Huttkey, The letters from Turkey of Kelemen Mikes, from the original manuscript treasures of the Library of the archbishop county of Eger], Eger, 1905, in *Századok* [Centuries], XL, 1906, p.64–65, p. 954.
6. KARÁCSON, Imre, *Rákóczi lakása Konstantinápolyban* [The residing of Rákóczi in Constantinople], in *Századok* [Centuries], XLIV, 1910, Budapest, pp. 402–405.
7. KÉVÉSZ, Kálmán, *Mikes Kelemen (Zágoni) törökországi levelei* [The Letters from Turkey (Zagon) of Kelemen Mikes], in *Századok* [Centuries], XLI, 1907, Budapest, Magyar Történelmi Társulat), pp. 66–67.
8. KRAUS, Georg, *Cronica Transilvaniei*, edited by Duzichievici G. and Reus-Mírza, R.P.R. Academian Publishing House, Bucharest, 1965, 604 p.
9. MIKES, Kelemen, *Scrisori din Turcia* [Letters from Turkey], edited by Géza Domokos, Kriterion Publishing House, Bucharest, 1980, 302 p.
10. MIKES, Kelemen, *Törökországi levelek* [Letters from Turkey], edited by Dániel Veress, Kriterion Publishing House, Bucharest, 1988, 633 p.
11. NAGY SZABÓ, Ferencz, *Memorialul lui Nagy Szabó Ferencz din Târgu-Mureș*, edited by Ștefania Gáll Mihăilescu, Kriterion Publishing House, 1993, 248 p.

12. RĂCHITĂ ASLAN, Margareta, *Percepția elementului turco-tătar în manuscrisul lui Nagy Szabó Ferencz [The Perception of the Tatars in the chronicles of Nagy Szabó Ferencz]*, in *Moștenirea istorică a tătarilor [The historical heritage of Tatars]*, Romanian Academy House, Bucharest, 2012, vol. II, pp. 550–568.
13. SZABÓ, András, *Anuarul Colegiului Reformat din Odorheiu pe anul școlar 1925–1926 [Yearbook of the Reformed College from Odorheiu to the school year 1925–1926]*, Odorheiu, 1926, p. 6.
14. THALY, Kálmán, *Századok [Centuries]*, 49/1905, p. 220–221.

Note

This study was presented at the 3rd International Conferences on Historical Heritage of Tatars, held in Eskişehir/Turkey, 09–11 Octombrie 2013.

ISBN: 978-606-37-0306-5